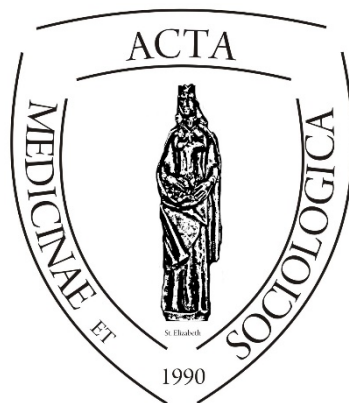

Acta

Medicinae

et

Sociologica

Vol. 9. No. 27. 2018.

Debreceni Egyetem
Egészségügyi Kar, Nyíregyháza

Acta Medicinae et Sociologica

9. évfolyam 27. szám 2018

Volume 9. No. 27. 2018

Alapítás éve: 2010

Alapító-főszerkesztő: Kiss János. Főszerkesztő: Hüse Lajos

Főszerkesztő-helyettes: Fónai Mihály

Szerkesztők: Balogh Erzsébet, Huszti Éva, Kovács-Nagy Klára, Kristóf Zsolt, Takács Péter

Angol nyelvi olvasószerkesztő: Tilki Ágnes

Szerkesztőbizottság: Kalapos István (elnök), Kiss János (társelnök),

Fábián Gergely, Kósa Zsigmond, Ködmön József,

Lőrincz István, Rákóczi Ildikó, Lukácskó Zsolt, Szöllösi János,

Elen Csikai (USA), Marzanna Farnicka (Lengyelország),

David Urban (Csehország), Pogány Magdolna, Flóra Gábor (Románia),

Bódi Ferenc, Irina Kozubovska (Ukrajna)

Tudományos tanácsadók:

Muszbek László, akadémikus, Pethő Attila, akadémikus,

Semsei Imre, Valeria Totova (Csehország)

Hanna Liberska (Lengyelország)

Felelős kiadó:

Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar

Szerkesztőség: 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

Tel.: (42) 404-411, Fax: (42) 408-656

e-mail: acta.m.s@foh.unideb.hu

honlap: <http://ams.foh.unideb.hu/>

Nyomdai előkészítés: Ricsei Béla

ISSN 2062-0284 (Nyomtatott)

ISSN 2559-866X (Online)

Folyóiratunk eddig számai az Országos Széchényi Könyvtár elektronikus periodika adatbázisában on-line megtekinthetők: <http://epa.oszk.hu/02500/02535#>

Tartalomjegyzék

Fábián Gergely Előszó – „Barátság extrákkal”	5
Huszi Éva, Hüse Lajos, Takács Péter, Fábián Gergely A „Nyíregyháza Életminősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana	7
Szoboszlai Katalin A lakhatás és a háztartások felszereltségének változásai a panelkutatások eredményei alapján	19
R. Fedor Anita Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői	33
Fábián Gergely, Takács Péter, Szigeti Fruzsina Jövedelmi helyzet, jövedelmi egyenlőtlenségek	58
Takács Péter, Fábián Gergely Lokális Életminőség Index, Nyíregyháza 2018 – valamint a multihalmaz alapú vizsgálatok lehetőségei	70
Jávorné Erdei Renáta, Takács Péter Szubjektív egészségi állapot és annak változásai Nyíregyházán	96
Huszi Éva Társas kapcsolatok Nyíregyházán 2008-2018	110
Patyán László Időskorúak életminősége 2008 - 2018	125
Krizsai Anita, Tóthné Csatlós Ildikó Az önkormányzati segélyezési rendszer változásai és azok hatásai 2008 – 2018 között egy nagyváros példáján keresztül	138
Hüse Lajos A nyíregyházi lakosság vallásossága és annak szubjektív egészségi állapottal való összefüggése	160

Contents

Gergely Fábíán Preface – „Friends with benefits”	5
Éva Huszti, Lajos Hüse, Péter Takács, Gergely Fábíán Abstract. Survey features of the Quality of Life Research Series in Nyíregyháza, Fifth Wave.	7
Katalin Szoboszlai Changes in housing and household equipment based on panel research results	19
Anita R. Fedor Employment situation and job satisfaction characteristics	33
Gergely Fábíán, Péter Takács, Fruzsina Szigeti Income conditions, income inequalities	58
Péter Takács, Gergely Fábíán Local Quality of Life Research, Nyíregyháza, 2018 and the opportunities multiset approach of data analysis	70
Renáta Jávorné Erdei, Péter Takács Subjective health status and its changes in Nyíregyháza	96
Éva Huszti Social connections in Nyiregyhaza between 2008-2018	110
László Patyán Quality of Life of the Elderly 2008 – 2018	125
Anita Krizsai, Ildikó Tóthné Csatlós The changes the practice of the social benefit system and its’ effects for the local population from 2008 to 2018 in an example of a big town	138
Lajos Hüse Religiosity of the inhabitants of Nyíregyháza and its correlation with the subjective health status	160

Előszó – „Barátság extrákkal”

Az életminőség alakulása Nyíregyházán az elmúlt tíz évben

2007. Ez volt az az év, amikor is Deme Dórával, Nyíregyháza Város (akkori nevén) Szociális Irodájának vezetőjével először ültünk le és találtuk ki a ma már életminőség kutatássá alakult vizsgálatsorozatot. Mindkettőnk számára az volt az igazán fontos, hogy ne egy pillanatfelvétel készüljön a város lakóiról, hanem hogy folyamatosan vizsgáljuk az életkörülmények alakulását.

A személyes megbeszélést egy intenzív előkészítő munka követte. Kialakult a kutatói stáb, akik egy-egy témakör gazdáivá váltak, megszületett a vizsgálathoz használt kérdőív. Módszertanilag panelvizsgálatot (ráadásul egy nagymintás panelvizsgálatot) terveztünk, hogy követni tudjuk a lakosság életében bekövetkezett változásokat. Persze ehhez voltak már minták, nemzetközi és hazai előzmények, amelyek nagyban segítették a tervező munkát.

Az első adatfelvételre 2008-ban került sor, ezt követték az újabb hullámok, 2010-ben, 2012-ben, 2015-ben és 2018-ban. Sőt, a kutatás bővült, hiszen 2015-ben nemcsak a városban, hanem Nyíregyháza járásban is elvégezhetjük a vizsgálatot, majd röviddel ezután a városban élő fiatalok életkörülményeit is felmérhettük. 2018-ban sor került az egészségi állapot tematikus felmérésére is, 2019-től pedig egy sikeres pályázatnak köszönhetően vizsgáljuk a telepszerű körülmények között élők életminőségét. Az első számú partner tulajdonképpen nem változott, bár elnevezése és feladatköre módosult, ma Nyíregyháza Megyei Jogú Város Szociális és Köznevelési Osztálya, vezetője pedig Dr. Krizsai Anita, aki nemcsak „megrendelő”, hanem támogatóként tagja a kutatócsoportnak is.

Bár a kérdőív az elmúlt tíz évben néhány helyen módosult és kiegészült, elsősorban az adatfelvételek eredményeire tekintettel, a főbb témakörök változatlanok. Mivel a kutatócsoport az életminőséget többdimenziós fogalomként kezeli, a kérdőív a következő blokkokat tartalmazza:

1. A háztartások jellemzői (háztartás összetétele, lakhatás körülményei, problémák, háztartások felszereltsége, jövedelmek,)
2. Gazdasági aktivitás (munkavégzéssel kapcsolatos jellemzők)
3. Egészségi állapot (egészségi állapot megítélése, tartós betegségek)
4. Társas kapcsolatok (családi és emberi kapcsolatok jellemzői, kiterjedtsége, intenzitása)
5. Idősek helyzete (a 65 éves, illetve annál idősebb lakosok helyzete)
6. Támogató rendszerek szociális problémák (a természetes és mesterséges védőháló jellemzői, segélyezés, vélemények a segélyezési rendszerekről, szociális ellátásról)
7. Szociális Iroda működése (ügyfelek és véleményük)
8. Biográfia (a megkérdezettek személyes jellemzői)

Hogyan írható le az elmúlt tíz év? Alapvetően két, markánsan elkülönülő időszakról beszélhetünk. Míg 2008 és 2012 között, alapvetően a nemzetközi gazdasági-financiális krízis hatására, az életminőség szinte összes mutatója romlott (vagy stagnált) a városban, addig 2012-2013 óta jelentős javulás tapasztalható. 2018-ra jelentősen nőtt a foglalkoztatottság, nőtték a jövedelmek, csökkent a szegénységben élők aránya, ennek értelmében csökkent azok száma és aránya is, akik valamilyen szociális támogatásban részesülnek. A nyíregyháziak többsége ma már jónak, vagy kifejezetten jónak tartja egészségi állapotát, a kezdő évhez viszonyítva egyre többen számolnak be intenzív társasági életről, és egyre gyarapszik a barátok száma is. A nyíregyháziak köszönik szépen, jól vannak.

Ugyanakkor az adatok arra is egyértelműen rávilágítanak, hogy bár az életminőség javulása (amit ma már egy önállóan kidolgozott, lokális életminőség index-el is mérni tudunk) a helyi társadalom egy jelentő részére jellemzővé vált, kirajzolódik egy olyan csoport képe is, akik többszörös hátrányokkal küzdenek, szegénységben és részben szegregációban élnek, rossz lakhatási körülmények között, foglalkoztatottságuk és társadalmi integrációjuk elégtelen.

A kutatás adatai két másik tendenciára is felhívják a figyelmet. Egyrészt a város mindig is sziget volt a szárazföldön, hiszen bármelyik mutatót vizsgáljuk is, Nyíregyháza kedvezőbb helyzetben volt és van, mint a környező térségek, azaz a megye, illetve az Észak-Alföld régió. Ez még a gazdasági válság időszakában is jellemző volt. Másrészt a város számos mutató tekintetében tulajdonképpen „leköveti” az országos változásokat, akár negatív, vagy pozitív változásról van szó, ez a csúszás pedig általában egy, másfél évet jelent.

Hogyan tovább? A kutatássorozatot természetesen folytatni kívánjuk, hiszen mai társadalmunkat a rapid változások jellemzik, amelyek természetesen a nyíregyháziak életét is meghatározzák. Nem látunk ugyan a jövőbe, de ennek ellenére úgy véljük, hogy az nem egy tőlünk teljesen független dolog, részben olyan lesz, amilyenné tesszük. Nyíregyházán is. Munkával, társasággal, a barátainkkal.

Fábián Gergely

tanszékvezető, főiskolai tanár

A „Nyíregyháza Életminősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana

Husztai Éva¹, Hüse Lajos², Takács Péter³, Fábrián Gergely⁴

¹ főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

² főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4.

³ főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

⁴ főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4

INFO

Husztai Éva
husztai.eva@foh.unideb.hu

Keywords

Nyíregyháza, household
panel survey, quality of
life studies,

Kulcsszavak

Nyíregyháza, panelfel-
mérés, életminőség vizs-
gálatok, mintavétel

ABSTRACT

Survey features of the Quality of Life Research Series in Nyíregyháza, Fifth Wave. The Nyíregyháza Quality of Life Research started ten years ago. The fifth wave of this research occurred in 2018. This essay introduces the sampling details of the research to the readers.

Absztrakt. A tíz éve indult Nyíregyháza Életminőségi kutatássorozat ötödik felmérési hulláma 2018-ban zajlott. Az írás a vizsgálat mintavételi részleteit tárja az olvasók elé. Elsőként közvetlenül az adatfelvétellel kapcsolatos előkészítő lépések kerülnek bemutatásra. Ezután a mérési anomáliákról és azok kezeléséről, majd az adatrögzítésről, az adatok tisztításáról és súlyozásáról lesz szó. Ebben a hullámban az egészségi állapot felmérése különállóan történt – ennek részletei követik az előzőeket. Az írás második fele az ötödik hullám alapadatait a korábbi felmérésekhez hasonlítja. Ez a rész eleveníti fel a kutatássorozat gyökereit, a korábbi eredmények ide tartozó – a mintavétellel kapcsolatot – egyes részleteit.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

A Nyíregyháza *Életminősége* panelvizsgálat tíz éve, 2008-ban indult. A kutatássorozat keretében két, majd háromévente került sor az újabb adatfelvételekre. Az eddigi adatfelvétel évei 2008, 2010, 2012, 2015 és 2018 voltak. A felmérések célja a nyíregyházi felnőtt népesség életkörülményeinek, élet-összetevőinek, életminőségének vizsgálata; a jellegzetességek feltárása és a változások nyomon követése. A kutatás időről időre képet adott/ad a város felnőtt lakosságának helyzetéről, a városi élet minőségéről. Az eredmények többek között hozzájárultak a különböző témájú településfejlesztési célok tervezéséhez és eléréséhez, az önkormányzati feladatok megalapozott ellátásához.

Az eddigi kutatási eredményekről tudományos publikációk is beszámoltak, melyek legjelentősebb kiadványai az *Életminőség Nyíregyházán 2008-2010* (2012), az *Életminőség Nyíregyházán 2012* (2014), a *Nyíregyházi járás életminősége 2015* (2015) tanulmánykötetek.

Jelen írás fő célja az ötödik, 2018-ban lezárult mintavétel jellemzőinek összefoglalása. Elsőként közvetlenül az adatfelvétellel kapcsolatos előkészítő lépések kerülnek bemutatásra. Ezután a mérési anomáliákról és azok kezeléséről, majd az adatrögzítésről, az adatok tisztításáról és súlyozásáról lesz szó. Ebben a hullámban az egészségi állapot felmérése különállóan történt – ennek részletei követik az előzőeket. Az írás második fele az ötödik hullám alapadatait a korábbi felmérésekhez hasonlítja. Ez a rész eleveníti fel a kutatássorozat gyökereit, a korábbi eredmények ide tartozó – a mintavétellel kapcsolatban – egyes részleteit.

Az ötödik hullám - 2018

Felkészülés – kérdőív előkészítése, címlista, sokszorosítás, kérdezőbiztosok felkészítése. Az ötödik hullám előkészítő fázisai már 2017 szeptemberében elkezdődtek. Mint minden előző felmérés (adatfelvételi „hullám”) esetében, itt is először a korábbi kérdőívek kérdésblokkjainak, kérdéseinek áttekintésére, aktualitásának vizsgálatára volt szükség. Ezen munka eredményeképp született meg az a döntés, hogy – az Egészségügyi Kar profilját hangsúlyozandó, illetve a városi fejlesztési tervekhez igazodva – különálló részbe kerüljenek a városlakók egészségi állapotára, egészségtudatosságára, az egészségügyi ellátórendszer használatára vonatkozó kérdések. Az alapkérdőívben csak az önálló elemzésekhez szükséges egészségi állapotra vonatkozó kérdések maradtak.

Az elkészült mintakérdőívet a témagazdák (a szűkebb tématerületek szakemberei) elektronikus levélben kapták kézhez, és jelezheték javaslataikat a kérdőív szerkesztői felé.

Mindeközben megkezdődött a címlista összeállítása, frissítése is. A kutatás céljához igazodva legtagabb mintavételi keretként a felmérés időpontjában tizennyolcadik életévüket betöltött nyíregyházi lakosok összessége tekinthető. Az ötödik hullámban is a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala

által szolgáltatott (2015-ben) címek kerültek felhasználásra – főcímlista: 1000 háztartás; 500 pótcím.

A háztartások – mint előzőleg is mindig – levélben kaptak tájékoztatást a kérdés tényéről és várható időpontjáról. A város polgármestere és a kutatásvezető által aláírt levél pontos és részletes tájékoztatást nyújtott a kutatás témájáról, céljairól és biztosította a válaszadókat az alapvető kutatásetikai szabályok (anonimitás, önkétes válaszadás, stb.) betartásáról.

A kérdőívek sokszorosításával párhuzamosan történt a kérdezőbiztosok felkészítése. A kérdezők az Egészségügyi Kar hallgatói voltak, akik kutatómódszertani tanulmányaik gyakorlati alkalmazásaként, külön kurzusra jelentkezve vehettek részt a kutatómunkában. Ez az előkészítő és oktatási fázis részletesen áttekintette az alkalmazásra kerülő kérdőív kérdéseit, a folyamat lebonyolítását, annak etikai és módszertani szabályait. A kérdezőbiztosok a kutatás időtartamára vonatkozóan megbízólevelet kaptak.

Mintavétel lefolytatása, válaszmegtagadások. A tényleges és teljes adatfelvétel 2017 októberétől 2018 május közepéig tartott. Ennek során a kérdezőbiztosok a kézhez kapott címlista címeit próbálták meg elérni; a lekérdezést végrehajtani. Egy-egy kérdezőbiztosra átlagosan 10 cím jutott. Az adatfelvétel során az ötödik hullámban, a korábbi évekhez viszonyítva, a lekérdezők sokkal nagyobb válaszmegtagadással szembesültek. Az eredeti címeken a feldolgozásra került kérdőívek 55%-a készült.

A kérdőívek adatainak rögzítése, adattisztítás. Az Egészségügyi Karra visszakerült kérdőívekkel szintén a kar hallgatói dolgoztak tovább. A sorszámmal ellátott, már anonimizált lapokon lévő adattartalmat a kidolgozott kódolási utasítás szerint először Excel táblázatba rögzítették az adatfelvivők. A különálló Excel állományok ellenőrzés után kerültek összefésülésre, majd az adatok transzformációjára került sor – ami az SPSS statisztikai programcsomagja által betölthető formátum kialakítását és a feldolgozást könnyítő címkézést jelentette.

Adattisztítás, súlyozás. Az adattisztítás eredményeként a feldolgozott 541 kérdőív-ből először 504, majd az ismételt ellenőrzés után kerekén 500 ténylegesen használható maradt az adatbázisban. A válaszmegtagadások nagy száma okán már sejteni lehetett, hogy a korábbi felmérések egyszerűbbnek tekinthető, nemekre vonatkozó súlyozásán kívül szükség lesz több változó bevonására is az adatok súlyozásához. Az első leíró statisztikai eredmények igazolták a sejtést. A nem, a kor és az iskolai végzettség szerinti megoszlások eltérését 2011-es népszámlálási eredményektől az 1. táblázat mutatja be. Kiemelhető például a táblázatból, hogy a teljes mintában felülreprezentáltak a közép- és felsőfokú végzettségűek és alulreprezentáltak az ennél alacsonyabb iskolai végzettségűek. A férfiaknál az érettségizettek aránya kiemelkedő a mintában, a nők esetében a felső három iskolakategória magasabb.

Népszám- lálás férfiak %	1 < 8 általá- nos	2 8 általá- nos	3 szakiskola érettségi nélkül	4 érettségi	5 felsőfok	Összes
1 20-29	0,07	0,79	1,43	4,22	1,43	7,94
2 30-39	0,09	0,96	3,68	3,15	3,09	10,98
3 40-49	0,06	0,80	3,06	2,29	1,93	8,14
4 50-59	0,06	0,87	3,20	2,23	1,80	8,17
5 60+	0,39	2,78	1,72	2,70	2,38	9,96
Összes	0,67	6,20	13,09	14,59	10,63	45,18
Minta – férfiak %						
1 20-29	0,00	0,22	0,90	8,76	1,80	11,69
2 30-39	0,00	0,00	1,80	2,92	2,02	6,74
3 40-49	0,00	0,22	0,45	1,80	1,80	4,27
4 50-59	0,00	0,45	1,57	2,47	2,70	7,19
5 60+	0,00	1,12	2,25	4,49	2,47	10,34
Összes	0,00	2,02	6,97	20,45	10,79	40,22

Népszám- lálás nők %	1 < 8 általá- nos	2 8 általá- nos	3 szakiskola érettségi nélkül	4 érettségi	5 felsőfok	Összes
1 20-29	0,09	0,56	0,79	4,09	2,73	8,27
2 30-39	0,14	0,78	2,13	3,68	4,74	11,46
3 40-49	0,10	0,88	1,76	3,29	2,89	8,92
4 50-59	0,13	1,93	2,08	3,89	2,36	10,39
5 60+	2,03	6,03	1,01	4,62	2,09	15,77
Összes	2,49	10,19	7,78	19,57	14,80	54,82
Minta – nők %						
1 20-29	0,00	0,00	1,12	7,87	2,92	11,91
2 30-39	0,00	0,67	1,12	2,25	4,27	8,31
3 40-49	0,00	0,00	1,35	6,07	3,37	10,79
4 50-59	0,00	0,22	1,35	2,70	3,37	7,64
5 60+	0,67	3,60	4,27	6,29	6,29	21,12
Összes	0,67	4,49	9,21	25,17	20,22	59,78

Népszám- lálás % Teljes	1 < 8 általá- nos	2 8 általá- nos	3 szakiskola érettségi nélkül	4 érettségi	5 felsőfok	Összes
1 20-29	0,16	1,35	2,22	8,31	4,16	16,20
2 30-39	0,23	1,74	5,81	6,83	7,83	22,44
3 40-49	0,16	1,68	4,82	5,58	4,82	17,06
4 50-59	0,19	2,81	5,29	6,12	4,15	18,56
5 60+	2,41	8,81	2,73	7,32	4,47	25,73
Összes	3,15	16,39	20,87	34,16	25,43	100,00

Minta – Teljes %						
1 20-29	0,00	0,22	2,02	16,63	4,72	23,60
2 30-39	0,00	0,67	2,92	5,17	6,29	15,06
3 40-49	0,00	0,22	1,80	7,87	5,17	15,06
4 50-59	0,00	0,67	2,92	5,17	6,07	14,83
5 60+	0,67	4,72	6,52	10,79	8,76	31,46
Összes	0,67	6,52	16,18	45,62	31,01	100,00

Forrás: 2011-es Népszámlálás, Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) 15_3_1_4_3.xls egyedi kérésre összeállított táblázatos adatállomány.

1. táblázat. A nem, a kor és az iskolai végzettség a 2011-es népszámlálási adatokban és a 2018-as adatfelvételben – Nyíregyháza.

Az adatok további feldolgozásához, a megalapozottabb eredmények eléréséhez, a Nyíregyházára vonatkozó realisabb kép kialakításához tehát nélkülözhetetlen volt, hogy olyan adatok álljanak rendelkezésre, amelyek valamilyen mértékben kiküszöbölik a válaszmegtagadások okozta torzításokat. Az adatok súlyozása az egyik lehetséges módja annak, hogy a minta összetétele közelíthető legyen az alapsokaság összetételéhez. A 2018-as adatfelvételhez legközelebbi, megfelelő adattartalommal bíró, teljes körű adatfelvétel a 2011-es országos népszámlálás volt Nyíregyháza vonatkozásában. Ezt az adatkört bocsátotta a kutatás rendelkezésére a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu; 15_3_1_4_3.xls egyedi kérésre összeállított táblázatos adatállomány). A lehetséges súlyozási módszerek közül a mátrixsúlyozás használata adta a legkönnyebben elérhető, használható eredményt (Szelényi B., 2003). Ez lényegében a bevont változók (nem, kor/korcsoport, iskolai végzettség) szerint képzett háromdimenziós adattábla mintabeli és alapsokaságbeli arányait veszi alapul. A súlyok meghatározása előtt szükséges volt a változók lehetséges értékkészleteinek összehangolására, átkódolására. Mivel a Nyíregyháza Életminősége és a népszámlálás korcsoportos és iskolai végzettség szerinti kategóriái nem egyeztek meg, közös kategóriarendszer kialakítására volt szükség – lásd 2. táblázat.

Korcsoportok – KSH alapkategóriák																	
7-9	10-14	15-17	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-
Új, egyeztetett korcsoportok																	
-				20-29	30-39	40-49	50-59	60+									

Iskolai végzettség – KSH alapkategóriák							
Az általános iskola első évfolyamát sem végezte el	Általános iskola				Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola stb. oklevéllel
	1-3.	4-5.	6-7.	8.			
	évfolyam						
Új, egyeztetett végzettségi csoportok							
< 8 általános				8 általános	Szakiskola érettségi nélkül	Érettségi	Felsőfok

2. táblázat. A kor és az iskolai végzettség kategóriáinak összehangolása – változók átkódolása.

Ellenőrzések és az adatállományok eljuttatása a témafelelősöknek. A súlyok kialakítása és az adatállományba történő rögzítése után a súlyozott mintabeli arányok ellenőrzésére került sor – lásd 3. táblázat. Az utolsó oszlopban lévő eltérések a kerekítésekre vezethetők vissza.

Nem	nem súlyozás előtt %	valid %	nem súlyozva %	valid %	KSH %	Eltérés %
férfi	38,2	39,9	42,5	44,4	45,2	0,8
nő	57,6	60,1	53,2	55,6	54,8	0,8
összes	95,8		95,7			
hiányzó	4,2		4,3			

Kor	kor súlyozás előtt %	valid %	kor súlyozva %	valid %	KSH %	Eltérés %
20-29	22,6	23,6	15,9	16,6	16,2	0,4
30-39	14,6	15,3	20,8	21,8	22,4	0,6
40-49	14,6	15,3	16,0	16,7	17,1	0,4
50-59	14,0	14,6	17,7	18,6	18,6	0
60+	29,8	31,2	25,1	26,3	25,7	0,6
összes	95,6		95,5			
hiányzó	4,4		4,5			

Iskola	kor súlyozás előtt %	valid %	kor súlyozva %	valid %	KSH %	Eltérés %
< 8 általános	0,6	0,6	1,9	2,0	3,2	1,2
8 általános	6,4	6,8	13,5	14,4	16,4	2
szakiskola érettségi nélkül	14,8	15,8	19,6	21,0	20,9	0,1
érettségi	42,8	45,6	33,6	35,9	34,2	1,7
felsőfok	29,2	31,1	25,0	26,7	25,4	1,3
összes	93,8		93,6			
hiányzó	6,2		6,4			

3. táblázat. A nem, a kor és az iskolai végzettség kategóriáinak súlyozatlan és súlyozott arányai – eltérések oka: számítások során kerekítések.

A lezárt számítások és az elvégzett ellenőrzések után került a témafelelősökhöz a súlyozott adatállomány a további részterületei számítások elvégzésére.

A városi Egészségpanel felmérés néhány részlete. Mint ahogy a bevezető fejezetekben már olvasható volt, 2018-ban a Háztartáspanel kutatás keretein belül, de attól különállóan valósult meg egy egészségre vonatkozó felmérés a lakosok, háztartások körében. A kérdőív két részletben történő lekérdezését az indokolta, hogy az évek során a vizsgált területek jelentősen kiegészültek; a teljes lekérdezés ideje több órát vett volna igénybe, ami előre láthatóan nagyobb mértékben vethette volna vissza a

válaszadási hajlandóságot (ez sajnos a kettéosztással is bekövetkezett). A lakosság egészségi állapotát mérő kérdőív-csomag tehát külön időpontban került felvételre ugyanazon cél-mintán, ugyanazzal a módszertannal. Az ötödik hullám első lekérdezése 2017 őszén, a második pedig 2018 tavaszán indult. Az egészséget mérő kérdőív a korábbiakhoz képest egy új dimenzióval, az egészségműveltség szintjének meghatározásával bővült. Két validált egészségműveltséget mérő eszköz került alkalmazásra. Az úgynevezett *Chew-kérdéssor* attitűd-mérő, előszűrési célokra kifejlesztett és alkalmazott kérdéslista (3 item, ötfokú Likert skála). Az értékelés az egyén egészségműveltségi szintjét három kategóriába sorolja: elégtelen, problémás vagy megfelelő (Papp-Zipernovszky és mtsai., 2016) (Chew LD et al., 2008). A *The Newest Vital Sign* teszt (6 item, maximálisan 6 pont érhető el) azt méri, hogy az egyén milyen mértékben képes egy termékismertető címkéjén (jégkrém) található információt elolvasva megérteni és a kinyert információt felhasználni – egyszerre három képesség mérése: szövegértés, alapvető számolási készség, problémamegoldó képesség. A pontozás szerinti besorolás: 0-1 pont – nagy valószínűséggel elégtelen, 2-3 pont – valószínűsíthetően elégtelen, 4-6 pont megfelelő egészségműveltséggel kapcsolatos információfeldolgozási szintet jelent (Koltai, Kun, 2016) (Weiss et al., 2005).

Az ötödik hullám első lekérdezése során 541 kitöltött, értékelhető kérdőív érkezett vissza, amely kérdőívekhez tartozó háztartásokat látogattak meg a második lekérdezés során a kérdezőbiztosok. A 2017/2018-as adatfelvétel második lekérdezésbe bekerült 541 háztartásból végül 391 háztartásból érkezett vissza kérdőív, melyből legvégül 386 volt értékelhető (71,35 %-os válaszadási arány az első lekérdezéshez viszonyítva).

Ehhez, a második lekérdezéshez kapcsolódó elemzésekből csak egyetlen rész került be jelen kiadványba (J. Erdei, Takács, 2018). A továbbiak tervezetten követik majd azon korábbi vizsgálatok célrendszerét és módszertanát, amelyek egyik jelentős összefoglalója Jávorné Erdei Renáta doktori dolgozatában olvasható (Jávorné Erdei R., 2016). Ebben a munkában a városi lakosság egészséggel kapcsolatos visszajelzéseinek elemzésén kívül a városrészek összehasonlító vizsgálatára is sor került. A 2018-as felmérés szintén lehetőséget ad hasonló irányú eredmények elérésére.

A 2018-as adatfelvétel a korábbi vizsgálatok tükrében

A kutatás minden hulláma Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Szociális és Köznevelési Osztály és a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar együttműködésében valósult meg. A vizsgálat maga nemzetközi és hazai példákon alapul; a „háztartáspanel” módszertanát követi. Az ilyen eljárások elsődlegesen háztartásokról, másodsorban a háztartás tagjairól gyűjtnek információkat.

A kutatás közvetlen példájának, mintájának az ECHP kutatás (European Community Household Panel – Európai Közösség Háztartáspanel, <http://www.echp.eu>) tekinthető, amely standardizált kérdőívvel, azonos mintán (60.500 európai háztartás, közel 130.000 fő) vizsgálta 1994 és 2001 között az európai polgárok életkörülményeit. Az lekérdezett dimenziókra példák: jövedelmi helyzet, szegénység, gazdasági aktivitás,

egészségi állapot. Ausztria 1995-ben, Finnország 1996-ban, Svédország pedig 1997-ben csatlakozott az adatfelvételekhez. Hazánk ennél később, az ECHP folytatásának tekinthető vizsgálsorozathoz társult (EU-SILC, Statistics on Income and Living Conditions – Jövedelem és Életminőség Statisztika, [http2](#)). A kutatássorozat módosítására azért volt szükség, mert az eredeti mintában szereplő háztartások, személyek közül az idők folyamán sokan „eltűntek” (költözés, elhalálozás, egyéb mobilitás, válassz megtagadás) a kutatók elől. Ez a jelenség – szakmai néven „panelkopás” – már olyan nagymértékűvé vált az ECHP esetén, hogy az reprezentatív adatfelvétel 2001-re gyakorlatilag lehetetlenné vált. A szakmai és politikai körök számára ugyanakkor nyilvánvaló volt, hogy mindenképpen szükséges az ECHP-hez hasonló vizsgálat, hogy rendelkezésre álljanak nemzetközileg is összehasonlítható adatok az egyes tagállamokkal kapcsolatban. Az ECHP-t tehát hivatalosan az EU-SILC követte, melyet 2003-ban hagyott jóvá az Európai Parlament.

A nyíregyházi Panelvizsgálat közvetlen hazai előzménye a TÁRKI által a kilencvenes évek elején elindított Magyar Háztartás Panel (MHP – később Háztartás Monitor, [http3](#)) országos kutatás. Ezen adatfelvétel lényegében az európai felmérésekkel azonos módszertani alapokra épülve mai is működik. A kutatók két évente vesznek mintát a magyar háztartások életkörülményeinek pontosabb megismerésére, a változások követésére.

Maga a nyíregyházi Háztartáspanel vizsgálat az előbb említett előzmények tapasztalataira építve indult meg 2008-ban. A módszertani hasonlóság lehetővé teszi a vizsgált területek nemzetközi összehasonlíthatóságát. A kutatás során alkalmazott kérdőívet minden vizsgálati hullám előtt Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal Szociális Irodájának munkatársai, valamint a Debreceni Egyetemi Egészségügyi Kar kutatói felülvizsgálják, aktualizálják, frissítik. Ennek eredményeként például a kérdőív 2015-től új elemként tartalmazza az érzelmi jóllét dimenziót, mely az Oxford Boldogságmérő kérdéscsoport (Hills, Argyle, 2002) beillesztését jelenti a vizsgálatba – ez a bővítés teszi lehetővé kutatás során kidolgozott életminőség modell teljessé tételét (lásd jelen kiadványban – Takács, Fábíán, 2018). Bővült a gazdasági aktivitást vizsgáló kérdésblokk is, továbbá bekerült az elmagányosodás vizsgálata a kérdések közé ([http4](#)). További előre lépés például az, hogy az egészségi állapottal foglalkozó kérdések a negyedik hullámban, 2015-től jobban illesztve voltak az Európai Lakossági Egészségfelméréshez ([http5](#)) is.

A véglegesített kérdőív tehát minden vizsgálati évben több nagy blokkra osztva vizsgálta a város lakóinak életkörülményeit. Ezek a blokkok a következők voltak:

1. Háztartások jellemzői (háztartás összetétele, lakhatás körülményei, problémák, háztartások felszereltsége, jövedelmi viszonyok).
2. Gazdasági aktivitás (munkavégzéssel kapcsolatos jellemzők).
3. Egészségi állapot (önmegítélés, megbetegedések és jellemzőik, alapellátás és szakellátás igénybe vétele, tartós betegségek).
4. Társas kapcsolatok (családi és emberi kapcsolatok jellemzői, kiterjedése, intenzitása).
5. Időskorúak helyzete (a 65 éves, illetve annál idősebb lakosok életkörülményei).

6. Támogató rendszerek – szociális kérdések és problémák (a természetes és mesterséges védőháló jellemzői, segélyezés, vélemények a segélyezési rendszerekről, a szociális ellátásról).
7. Szociális Osztály működése (ügyfelek és véleményük).
8. Kulturális tőke – csak 2015-ben
9. Érzelmi jólét – Oxford Boldogságmérő Skála, 2015-től mérve
10. Biográfia (a megkérdezettek személyes jellemzői).

A korábbi adatfelvételek jellemzése

A 2008-2012 évi mintajellemzők. Az első minta címeinek kiválasztását – a kutatók által megadott peremfeltételek alapján – az MHP országos vizsgálatral egyezően – a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (<http6>) végezte. Véletlenszerűen lett meghatározva egy 2000 címet tartalmazó alapminta és egy 400 címet magába foglaló pótminta. Ez utóbbi a kieső, vagy a válaszadást nem vállaló címek pótlására szolgált. A mintába azok kerülhettek, akik 18. életévüket betöltötték és állandó lakcímmel rendelkező nyíregyházi lakosok voltak a lekérdezés idején. A kiválasztott minta reprezentativitásának ellenőrzése a nemi megoszlásra alapozva történt ezekben a hullámokban. Ennek indoka az, hogy a város lakosságára vonatkozó megbízható részletes adatok kizárólag a népszámlálásokból (2001) álltak rendelkezésre. Logikusnak tűnt, hogy a több év viszonylatában inkább változó életkori és egyéb (például iskolázottság, életviteli- és munka-státuszok) adatok helyett a viszonylag állandó nemi megoszlás legyen az reprezentativitási alap. (5. táblázat)

Meg kell jegyezni, hogy a panelkutatások gyakorlatának megfelelően, a háztartásra vonatkozó válaszok súlyozatlanul kerültek felhasználásra, mivel ekkor a válaszadók személyes jellemzői nem tekinthetők relevánsnak. A válaszadó ilyenkor adatközlőnek (informátor) minősül; az elemzett, lekérdezett egység nem a személy, hanem maga a háztartás. A személyes adatokra vonatkozó elemzések viszont már súlyozottan jelenek meg az elemzésekben.

Az adatfelvételt minden vizsgálati hullámban – előzetes felkészítést követően – a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar képzéseinek hallgatói végezték. A megkeresés előtt a címlista szereplői egy előzetes tájékoztató levelet kaptak a Polgármesteri Hivataltól, a polgármester/alpolgármester és a kutatásvezető aláírásával. Ebben a levélben a megkeresettek részletes tájékoztatást kaptak a vizsgálatról, annak céljairól és a várható megkeresési időpontról.

A 2015-2018 évek mintáinak sajátosságai. 2015-ben új címlistára volt szükség. A három adatfelvételi hullámot követően ezt a vizsgálatot is elérte a panelvizsgálatok nagy problémája, a „panelkopás” – okok: nagy lakóhelyi mobilizáció, magas válaszmegtagadási ráta. A címlista nagysága csökkent, 2015-ben 1000 háztartás került a főcímek közé, 500 a pótcímek listájára. A címeket ebben az esetben is a KEKKH (<http6>) szolgáltatta a korábbi paraméterek alapján (5. táblázat).

Év	2008	2010	2012	2015	2018
Minta nagysága	2000	2000	2000	1000	1000
Elért háztartások száma	1848	1060	1227	754	541
Elért személyek száma (becslés)	4866	3066	2930	város: 1899 járás: 2985 összesen: 4884	1348

5. táblázat. A kutatássorozat során elért háztartások, személyek 2008-2018.
Megjegyzés: az adatok nem az elemzési mintanagyságot jelentik.

Adatfeldolgozás, elemzések. A mintavétel, az ellenőrzések és adattisztítások után kerültek a nyers adatok azokhoz a kutatókhoz (témagazdák), akik az egyes területek szűkebb elemzéseit vállalták magukra. A 6. táblázat összefoglalja az öt hullám témafelelőseit, valamint azokat a kutatókat, akik ha nem is közvetlen módon, de érintve voltak más kutatásokkal az adatok feldolgozásában (részletesebben lásd (Fábián és mtsai., 2018).

Téma	Témagazdák az egyes felmérési hullámokban
Demográfia	2008-2015 Malakucziné Póka Mária
Jövedelmi viszonyok, szegénység	2008-2015 Fábián Gergely, Takács Péter; 2012-2015 Szigeti Fruzsina
Életminőség index	2008-2015 Takács Péter, Fábián Gergely, 2015 Szigeti Fruzsina
Lakáshelyzet, lakhatás	2008-2015 Szoboszlai Katalin
Gazdasági aktivitás, munkanélküliség, nők helyzete	2018-2015 Rusinné Fedor Anita; 2012 Jávorné Erdei Renáta; 2015 Balogh Erzsébet
Egészségi állapot	2008-2012 Jávorné Erdei Renáta; 2008-2010 Jóna György; 2012 Rusinné Fedor Anita, Berencsiné Madácsi Eszter; 2015 Hüse Lajos
Az idősek helyzete	2008-2015 Patyán László
Támogatórendszerek	2008-2012 Balogh Erzsébet; 2008-2010 Fábián Gergely; 2012 Rusinné Fedor Anita; 2015 Krizsai Anita, Tóthné Csatlós Ildikó
Társas kapcsolatok vizsgálata	2008-2015 Huszti Éva
Anyagi depriváció	2012-2015 Szilicsány Éva Panna
Érzelmi jólét	2015 Szigeti Fruzsina, Fábián Gergely, Takács Péter
A várost érintő és a Nyíregyháza Életminősége című kutatás közvetett körébe vonható egyéb kari vizsgálatok	2008-2010 – Horváth László, Krizsai Anita 2012 – Hüse Lajos 2015 – Kovács Klára
Szakértői munka, lektorálás	Fónai Mihály Kiss János

6. táblázat. A nyíregyházi panelkutatás és kapcsolódó más DE-EK kutatások témafelelősei 2008-2018.

Záró gondolatok – 10 év röviden

Visszatekintve a fentebb leírtakra, feltehető a kérdés: Milyen eredményei és tanúságai is vannak a tíz év alatt lebonyolított öt kutatói felmérésnek?

A város számára talán a legfontosabb, hogy a felmérések révén egy-egy átfogó és megalapozott pillanatkép állt a döntéshozók, a vezetők rendelkezésére a nyíregyházi lakosok életkörülményeiről, életük/életünk számos vonásáról. Az elemzések a városi döntések részbeni megalapozói, alátámasztói voltak. A vizsgálati eredmények sok esetben fontos tényezőkre irányították rá a figyelmet.

Kiemelhető talán egyetlen eredmény – a többi éppen e kiadvány írásaiban olvasható. A nyíregyháziak összegzett, átlagolt válaszai igen sok esetben az országos átlagokat tükrözik. Kilépvén azonban a városból – annak vonzáskörzetébe vagy még távolabbra, a megyébe, a régióba – rögtön érezhető az a lemaradás, amire az országos felmérések felhívják a figyelmet: Nyíregyháza „kiemelkedő szigetként” áll környezetében.

A Debreceni Egyetem Egészségügyi Karának kutatói és hallgatói számára a felmérések eredményei véghezvitele, az elemzésekből megszületett publikációk megjelenése elsődlegesen a kutatói tapasztalatot fejlesztette. A kezdetekkor a város viszonyainak megismerése jelentette a legfőbb hajtóerőt a kutatók számára. A célok elérése, az intézményi és személyes kapcsolatok épülése további értelmet ad a folytatáshoz. A kar bizonyította, hogy képes városi és járási szintű vizsgálatok tervezésére és lebonyolítására. A kutatók reményei szerint ezek a hosszabb távú trendeket is feltáró kutatások hozzájárulnak Nyíregyháza további fejlődéséhez.

Irodalomjegyzék

1. A Nyíregyházi járás életminősége 2015. Szerk.: Hüse L., Takács P., Huszti É.. Acta Medicinae et Sociologica Vol. 6. No. 18-19. 2015.
2. Chew L.D., Griffin J.M., Partin M.R., Noorbaloochi S., Grill J.P., Snyder A., (2008): Validation of Screening Questions for Limited Health Literacy in a Large VA Outpatient Population, J Gen Intern Med. 23(5): 561–566.
3. Életminőség Nyíregyházán 2008-2010. Szerk.: Fábíán G., Patyán L., Huszti É.. Acta Medicinae et Sociologica Vol. 3. No. 3. 2012.
4. Életminőség Nyíregyházán 2012. Szerk.: Huszti É., Patyán L., Fábíán G.. Acta Medicinae et Sociologica Vol. 5. No. 12-13. 2014.
5. Fábíán G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Az életminőség Nyíregyházán – A nagymintás társadalomkutatás első négy hulláma a megyeszékhelyen. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 2018/3 p. 83-102.
6. Hills, P., Argyle, M. (2002): The Oxford HappinessQuestionnaire: a compactscaleforthemeasurement of psychologicalwell-being, InPersonality and IndividualDifferences, Volume 33, Issue 7., 1073-1082, [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00213-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00213-6) (2018.11.29.)
7. Jávorné Erdei R. (2016): Nyíregyháza város lakosságának életminősége az egészségi állapot tükrében. Doktori disszertáció, Pécsi Tudományegyetem

- Egészségtudományi Kar, Egészségtudományi Doktori Iskola, Pécs. Elérhető: http://tsp.etk.pte.hu/portal/wp/File/Doktoriiskola/Teziszfuzetek/Javorne_Erdei_Renata_dissz.pdf; 2016 (2018.10.09.)
8. Jávorné Erdei R, Takács P, (2018): Szubjektív egészségi állapot és annak változásai Nyíregyházán. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol 9., No.27. 96-109
 9. Koltai J., Kun E. (2016): The practical measurement of health literacy in Hungary and international comparison. *Orvosi Hetilap*, 157(50), 2002–2006. Elérhető: <https://akademai.com/doi/pdf/10.1556/650.2016.30563> (2018.12.01.)
 10. Papp-Zipernovszky O., Náfrádi L., Schulz P.J., Csabai M., (2016): "So that each patient may comprehend": measuring health literacy in Hungary. *Orvosi Hetilap*;157(23):905-15.
 11. Szelényi B. (2003): Az adatbázis súlyozása. In Kapitány Balázs (szerk.): Módszertan és dokumentáció. Az adatfelvétel ismertetése. Műhelytanulmányok 2. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 51–63.
 12. Takács P., Fábrián G. (2018): Lokális Életminőség Index, Nyíregyháza 2018 – valamint a multihalmaz alapú vizsgálatok lehetőségei. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 9. No. 27., 70-95.
 13. Weiss B.D., Mays M.Z., Martz W., Castro K.M., DeWalt D.A., Pignone M.P., (2005): Quick Assessment of Literacy in Primary Care: The Newest Vital Sign. *The Annals of Family Medicine*, 3. 6. sz. 514–522.

http

1. http1 – Az 'European Community Household Panel' (ECHP) kutatás weboldala. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-community-household-panel> (2018.12.01.)
2. http2 – Az 'European Union Statistics on Income and Living Conditions' (EU-SILC) weboldala. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions> (2018.12.01.)
3. http3 – A TÁRKI Magyar Háztartás Panel kutatás weboldala. Elérhető: <https://www.tarki.hu/magyar-haztartas-panel> (2018.12.01.)
4. http4 – Manual of the Loneliness Scale 1999, Vrije Universiteit Amsterdam. Elérhető: http://home.fsw.vu.nl/tg.van.tilburg/manual_loneliness_scale_1999.html (2018.12.01.)
5. http5 – Európai Lakossági EgészségFelmérés (ELEF) magyar weblapja. Elérhető: <http://www.ksh.hu/elef> (2018.12.01.)
6. http6 – A Belügyminisztérium Nyilvántartások Vezetéséért Felelős Helyettes Államtitkárságának honlapja, KEKKH. Elérhető: <http://nyilvantarto.hu/hu/> (2018.12.01.)

A lakhatás és a háztartások felszereltségének változásai a panelkutatások eredményei alapján

Szoboszlai Katalin¹

¹ főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Szoboszlai Katalin
szoboszlai.katalin@foh.unideb.
hu

Keywords

quality of life, housing,
rental apartment, housing
poverty

ABSTRACT

Changes in housing and household equipment based on panel research results. Quality of Life in Nyíregyháza - Household Panel Research started ten years ago in Nyíregyháza. The various aspects of local housing have been analyzed in each survey. The results of the most recent 2018 data collection as well as their comparison with data from previous data collections are presented in this paper. Slight changes could be observed in the statistical analysis of dwelling and housing compared to previous surveys. There are changes in the number of flats and local government-owned rental apartments, in the type of ownership, in the planning and realization of restoration. Housing poverty and the relatively low number of social rental apartments are still considerable. Rental apartments of local government do not meet the demands, the social network that would provide safe housing is not enough for people who cannot afford to buy own property or to rent a house or a flat offered by the market.

Kulcs szavak

életminőség,
lakhatás,
bérlakás,
lakhatási szegénység

Absztrakt. Nyíregyháza életminősége – Háztartáspanel kutatás tíz évvel ezelőtt kezdődött Nyíregyházán. A lokális lakásjellemzők és a lakhatás különféle aspektusainak elemzését minden adatfelvételnél elvégeztem. Jelen tanulmányban ismertetem a legutóbbi, 2018-as adatfelvétel eredményeit és ezeket összehasonlítom a megelőző adatfelvételek adataival. A lakás és lakhatás statisztikai elemzési területein kevés változás tapasztalható a korábbi adatfelvételekhez képest. Elmozdulás kis mértékben inkább a lakások és az önkormányzati bérlakások számának alakulásában, a tulajdonosi jellegben, a felújítás tervében és megvalósulásában tapasztalható. A lakhatási szegénység, a szociális bérlakások relatív alacsony száma továbbra is számottevő. Az önkormányzati bérlakások nem elégítik ki az igényléseket, kevésnek bizonyul az a háló, ami a tulajdonra szert tenni nem

képes és piaci bérleményt megfizetni sem képes réteget biztonságos lakhatásban tartja.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

Nyíregyháza életminősége – Háztartáspanel kutatás tíz évvel ezelőtt kezdődött Nyíregyházán. A lokális lakásjellemzők és a lakhatás különféle aspektusainak elemzését minden adatfelvételnél elvégeztem. Jelen tanulmányban ismertetem a legutóbbi, 2018-as adatfelvétel eredményeit és ezeket összehasonlítom a megelőző adatfelvételek adataival. (Husztai és mtsai, 2018) A lakás és lakhatás statisztikai elemzési területein kevés változás tapasztalható a korábbi adatfelvételekhez képest. Elmozdulás kis mértékben inkább a lakások és az önkormányzati bérlakások számának alakulásában, a tulajdonosi jellegben, a felújítás tervében és megvalósulásában tapasztalható. A lakhatási szegénység, a szociális bérlakások relatíve alacsony száma továbbra is számottevő. Az önkormányzati bérlemények nem elégítik ki az igényléseket, kevesnek bizonyul az a háló, ami a tulajdonra szert tenni nem képes és piaci bérleményt megfizetni sem képes réteget biztonságos lakhatásban tartja.

Tulajdon, lakásbérlés

A lakosok 82,6%-a a saját tulajdonú lakásában él 2018-ban¹. Az előző adatfelvételhez képest 4,5%-kal csökkent a saját tulajdonú lakásban élők aránya. A csökkenés kismértékben betudható annak, hogy a devizahiteles lakástulajdonosok lakásainak 0,41%-a a Nemzeti Eszközkezelő tulajdonába került. A lakásbérlők aránya az elmúlt három évben csökkent. 2018-ban a lakosok 9,72%-a él bérleményben, közülük csupán 1,22%-a szociális bérlakásban. Szembetűnő a csökkenés az önkormányzat kezelésében lévő szociális bérlakásban élők számát tekintve, ahol az előző adatfelvétel óta 0,7%-kal csökkent a bérlők száma. Láthatóan megemelkedett viszont a szívességi lakáshasználók aránya, 2018-ban a lakosok 3,67%-a más tulajdonában lévő lakásban él szívességi befogadottként. (1. sz. táblázat)

A 2018-as adatfelvételkor megkérdezettek 53%-a rendelkezett saját tulajdonú lakással életében. A lakások tulajdonjoga eladással vagy elvesztéssel került el a lakosoktól, aminek okai változatosak, ezek közül néhányat példaként említek meg: költözés, a lakás lakhatatlanná vált, a lakás értékesítése válás miatt, új és nagyobb lakás vásárlása, hitel, banki tartozás, stb. Hazánkban erősen tartja magát a tulajdonosi személet a lakhatásban. A tulajdonszerzés érdekében lakáshitel, valamennyi önerő és a családi otthonteremtési kedvezmény (korábban lakáscélú szociálpolitikai támoga-

¹ A lakás és lakhatással kapcsolatos kérdéseknél a minta elemszáma 504 fő, esetlegesen az egyes kérdéseknél az ettől eltérő válaszadást jelölöm.

tás) igénybevétele mozgósítható. A családok jogi és pénzügyi kockázatvállalást is hajlandóak megtenni a tulajdonszerzés érdekében, amely kockázat kimenetele lakásvesztéssel járhat. Az előző adatfelvételhez képest új elem a Nemzeti Eszközkezelő tulajdonában lévő lakások megjelenése a lakásstatisztikában. Ezeknek a lakásoknak a tulajdona a lakáscélú hitelt visszafizetni nem képes adósoktól került át a Nemzeti Eszközkezelő Zrt.-hez. A korábbi lakástulajdonosok szerződéssel, bérlőként élnek tovább a lakásokban, akik a jelzáloghitel-szerződés megkötésekor megállapított forgalmi érték 1,5%-ának egytizenketted részét fizetik ki havonta lakbérként².

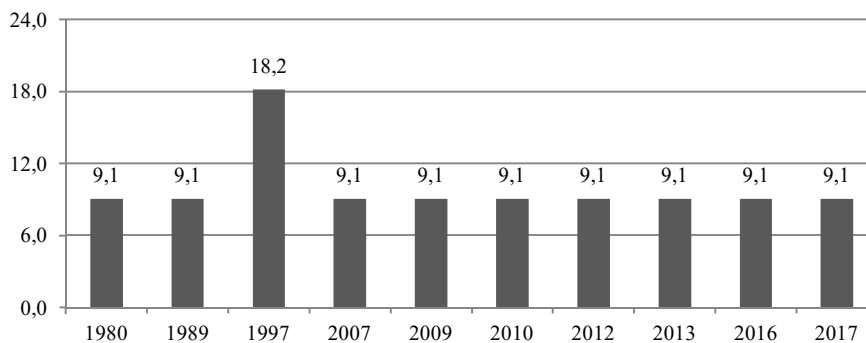
	Nyíregyháza 2015	Nyíregyháza 2018
Saját tulajdon	87,1	82,6
Bérelt lakás	8,0	8,57
Önkormányzati bérlemény	1,9	1,22
Más tulajdona (szívességi lakáshasználat)	1,2	3,67
Nemzeti Eszközkezelő Zrt. tulajdonában van	-	0,41
Egyéb	1,8	3,47

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2015 és 2018

1. sz. táblázat: Lakások tulajdonosi jellemzői (%).

Önkormányzati bérlakásban élők

A lakosok 6,5%-a adott be szociális bérlakásra igényt az önkormányzathoz. A legtöbben, az igénylők 18%-a 1997-ben nyújtotta be kérelmét az önkormányzathoz. 1997-et megelőző és követő években egyenletesen 9% a bérlakást igénylők aránya. (1. sz. diagram)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

1. sz. diagram: Önkormányzati bérlakás iránti igényt benyújtók aránya 1980 és 2017 között (%).

² Forrás a 128/2012. (VI. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Eszközkezelő Zrt. működésével kapcsolatos egyes szabályokról, 5§ (1); http://www.netzrt.hu/?page_id=53

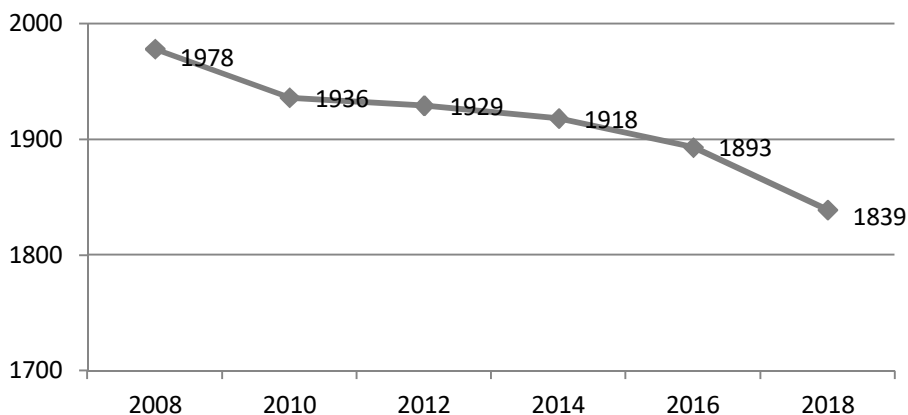
A Nyíregyházán található önkormányzati bérlakások száma csökkenést mutat. A KSH területi statisztika adatok alapján az önkormányzati bérlakásállomány változása negatív, 2008 és 2016. között 5,4%-kal csökkent, vagyis 108 lakással kevesebb önkormányzati bérlakás áll az igénylők rendelkezésére Nyíregyházán. (2. sz. táblázat) A kevesebb önkormányzati bérlakással megnő az esélye, hogy a lakhatás peremén élők száma emelkedik. Mindazoknak, akiknek relatíve alacsony jövedelme és hitelképtelensége nem teszi lehetővé a tulajdonszerzést és azoknak, akik nem tudják megfizetni a piaci albérleti árakat átmeneti lakhatásként a rokonai befogadás, a szívességi elszállásolás működik, azonban az ilyen típusú lakhatásban élőket jogi szerződés és garancia nem védelmezi, ezért ezek a lakhatási formák meglehetősen bizonytalanok. A rokonai, szívességi jellegű lakhatás megszűnésének gyakori oka a lakásban élők közötti konfliktus, aminek következményei között számolhatunk a hajléktalansággal.

Település	Önkormányzati bérlakások száma 2008-ban (db)	Önkormányzati bérlakások száma 2016-ban (db)	Önkormányzati bérlakások számának változása, 2008-2016 (db)	Önkormányzati bérlakásállomány változása, 2008-2016 (%)	Önkormányzati bérlakások aránya a település lakásai között, 2016 (%)
Nyíregyháza	2001	1893	-108	-5,4	3,65

Forrás: TeIR; KSH - T-STAR, BP-STAR, 2016

2. sz. táblázat: A bérlakásállomány változása, Nyíregyházán 2008-2016 között.

Az önkormányzati bérlakásokat kezelő cég adatai alapján a bérlakásállomány száma 1900 darab alá csökkent 2016-ban. A lakásszám meredeken csökken, 2016-hoz képest 54 darabbal kevesebb 2018-ban, miközben hiányzik a megszűnt lakások új építéssel történő pótlása. (2. sz. diagram)

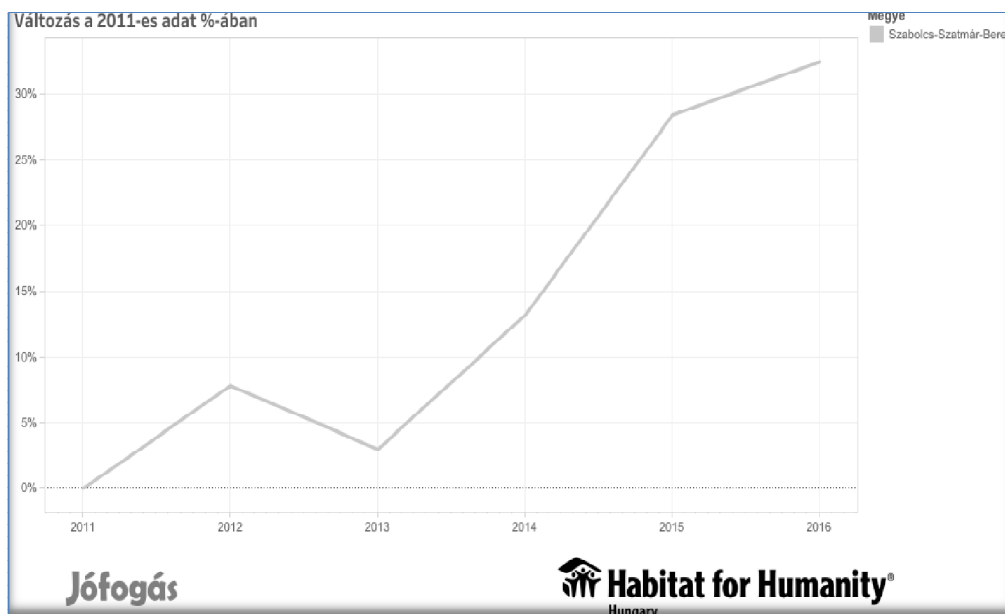
Forrás: Nyíregyházi Városüzemeltető és Vagyongkezelő Kft., 2018.

2. sz. diagram: Önkormányzati bérlakások száma 2008 és 2018. között Nyíregyházán (db).

A városi vagyonkezelő cég nyilvántartása alapján 5526 fő lakik önkormányzati bérlakásban, ami nem jelent minden esetben valós adatot, mivel előfordul, hogy a bérlők nem jelentik be a bérlakásba beköltöző és onnan elköltöző személyeket. A szociális alapon önkormányzati bérlakásban élők jövedelme munkaviszonyból, családtámogatási ellátásból, álláskeresési támogatásból, nyugellátásból származik. Jelenleg 1883 fő a nyilvántartott lakásigénylők száma. (Nyíregyházi Városüzemeltető és Vagyonkezelő Kft., 2018.)

Közel kétezer bérlakás igénylőnek nem tud az önkormányzat bérlakást kiutalni. A bérlakásban élők 34%-ának megfelelő új igénylőt tartanak nyilván a Nyíregyházi Városüzemeltető és Vagyonkezelő Kft.-nél. Ebből adódóan az önkormányzati bérlakás állományt tekintve a jelenlegihez képest, figyelembe véve az elhasználódást, 5 éven belül 30-35%-os bérlakás szám növekedés indokolt lenne.

Az alsó jövedelmi ötödbe tartozó háztartások az albérletpiacról kiszorulnak, ha mégis találnak maguknak megfizethető lakhatást, akkor azok a lakások rossz minőségben és külterületen találhatóak. 2013-tól az albérletárak meredeken emelkednek az országban. A lakásbérleti díj és lakhatáshoz kapcsolódó kiadások megfizethetősége az átlagjövedelem alatt élőknek komoly terhet jelent, a háztartás bevételének 50%-át is elérheti.

Forrás: Habitat for Humanity, 2018.

1. sz. ábra: 40 nm-es lakásbérleti díja a regionális átlagjövedelem százalékában Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében³.

³ Az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 151.000 forint 2018-ban. KSH, 2018. Látogatva: 2018. november 29. Letöltés helye: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qli030b.html

Az 1. sz. ábra fenti diagram jól szemlélteti a piaci áron kiadásra kerülő albérletárak hirtelen növekedését 2013 után Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Az adatokat bizonyára a nyíregyházi lakásbérleti árak emelkedése húzza felfelé. A megyeszékhelyen, 2018. októberben az albérleti díj átlagára havonta 1604 Ft/nm⁴ volt, ez egy 40 nm-es lakás esetében havi 64.160 Ft albérleti díjat jelent, amihez további kiadásként adódik a rezsiköltség. A Policy Agenda létminimum számítása alapján az egy főre számított létminimum 2017-ben 90.400 Ft havonta⁵, amit alapul véve egy minimálbér jövedelemből élő felnőtt embernek az önfenntartás veszélyeztetése nélkül piaci áron albérletet fenntartani képtelenség.

A saját tulajdonú lakással nem rendelkező, létminimum jövedelemből élőknek komfort alatti minőségű lakásbérlet, családtagokkal való együttélés és szívességi befogadás jelent lakhatási lehetőséget. A létminimum alatti jövedelemből élők vannak kitéve leginkább a lakhatás elvesztésének anyagi nélkülözés miatt. Számukra a lakhatáshoz kapcsolódó költségek kifizetése az alapszükségletek kielégítésének kárára valószínűsíthető meg. Kényszerű választás eredménye a létfenntartáshoz szükséges élelmiszer, ruhanemű, gyógyszer kiadások fedezése versus a lakhatás költségeinek fizetése, amiről a létalatti jövedelemből élők lemondani kényszerülnek pénz hiányában.

Mindent összevetve a létminimumból vagy az alatti jövedelemből élő egyszemélyes és több személyes, gyerekes háztartásoknak reális lakhatási alternatívaként az önkormányzati szociális bérlakások jelentenek biztonságos és kiadásokban is vállalható lakhatási formát.

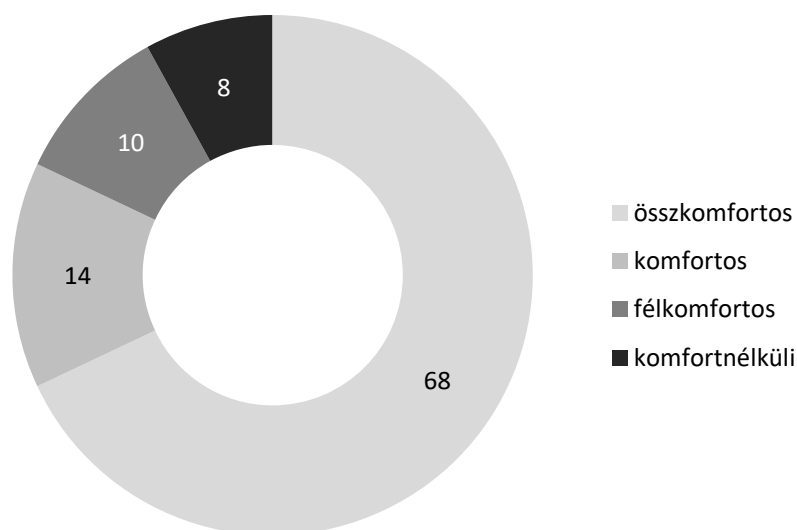
Az önkormányzati bérlakások minősége

Az önkormányzati bérlakások 68%-a összkomfortos, ezzel szemben 14 %-a komfortos és 18%-a komfort alatti besorolású. Komfort nélküli önkormányzati bérlakások a Keleti lakótelepen, félkomfortos lakások elsősorban Huszár lakótelepen és a szórva-nyosan elhelyezkedő családi ház jellegű épületekben találhatók. Komfortos és összkomfortos lakások a város egész területén találhatóak. (3. sz. diagram)

A legrosszabb minőségű önkormányzati bérlakások nagy része a város két jelentősebb szegregátumában található. A Keleti lakótelep lakásaiban élő bérlők telepről történő elköltözése napirenden van, ezek a komfortnélküli lakások felszámolásra kerülnek a kiköltözések után. A Huszár lakótelep lakásainak felújítása folytatódik, a bérlők a mostaninál jobb műszaki állapotban lévő lakásokban élnek a felújítások befejezését követően. (3. sz. táblázat)

⁴ Forrás: <https://www.ingatlanet.hu/statisztika/Ny%C3%ADregyh%C3%A1za>

⁵ Forrás: <https://www.policyagenda.hu/elemzesek/2018/letminimum-es-tarsadalmi-minimum-2017-ben/#more-16433>

Forrás: Nyíregyházi Városüzemeltető és Vagyonkezelő Kft., 2018.

3. sz. diagram: Önkormányzati bérlakások komfortfokozata Nyíregyházán (%)

Megnevezés	Átlag
A háztartásban élők száma	2,78 fő
A lakásban található szobák száma	2,75 szoba
A lakás alapterülete	80 négyzetméter

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

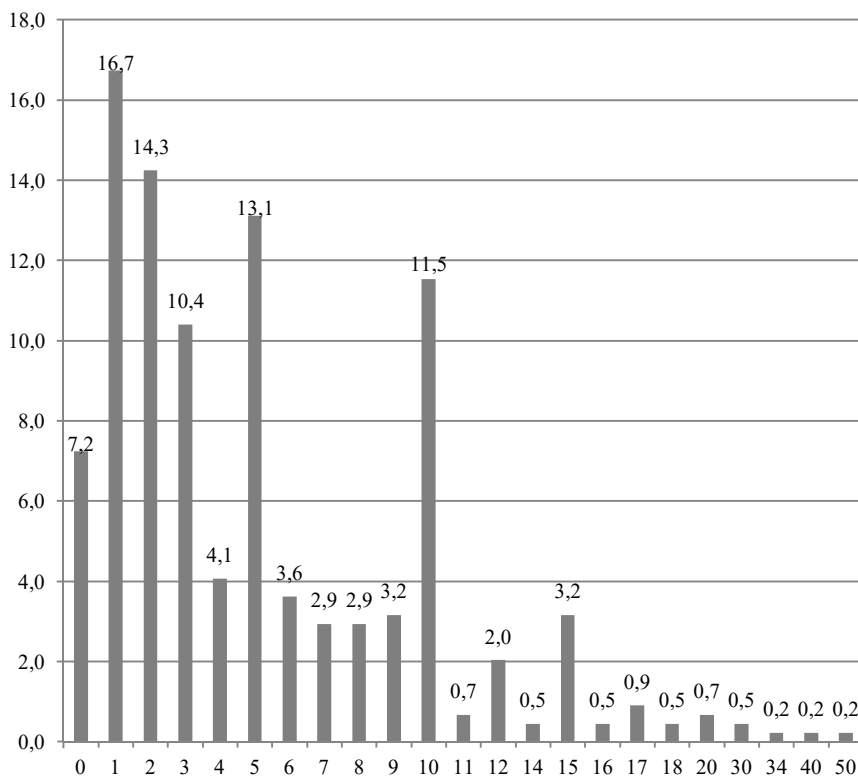
3. sz. táblázat: A nyíregyházi önkormányzati bérlakásokra vonatkozó alapadatok.

A lakásállomány állapota

A lakosok 14%-a szerint a lakásnak, amelyben él van olyan hibája, ami a mindennapi életet megnehezíti. Ezek a hibák jellemzően a következők: a lakás vizes, gombás, sötét, zajos és dohos. Az egészségre ártalmas lakások mellett a lakosok olyan kellemetlenségekről is beszámoltak, amelyek a lakások komfortosságában jelentenek hiányosságokat, mint például felújításra, ablak cserére, festésre lenne szükség vagy nincs lift a házban, probléma van a fűtéssel vagy éppen a vízvezetékkel. Ezek a problémák hosszú évek óta fennállnak, az érintett lakosok sok esetben jövedelmükből nem tudják kifizetni a lakások rossz állapotának javítását. A huzatos ablak, a rosszul működő kályha, konvektor következménye a megnövekedett energiafogyasztás. Télen több tüzelőre, fűtési energiára van szükség, növekszik a ráfordított költség, aminek kifizetése ugyancsak terheket jelent a háztartásoknak.

Lakásfelújítás

A lakásfelújítás átlagos ideje 4,5 év, vagyis ennyi idő telik el, amíg a lakásban kisebb – nagyobb mértékű munkákat elvégeznek.

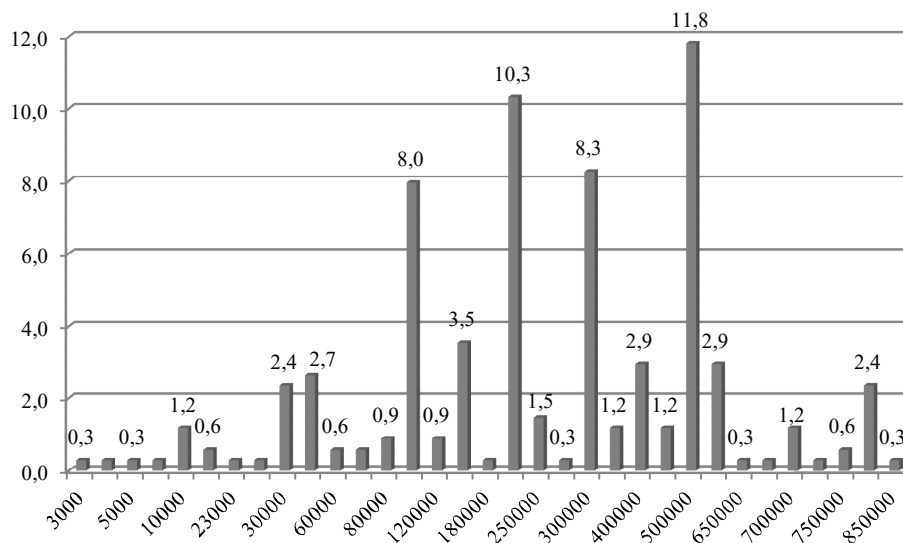

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

4. sz. diagram: Hány évvel ezelőtt volt felújítás utoljára a lakásban? (%) N=442.

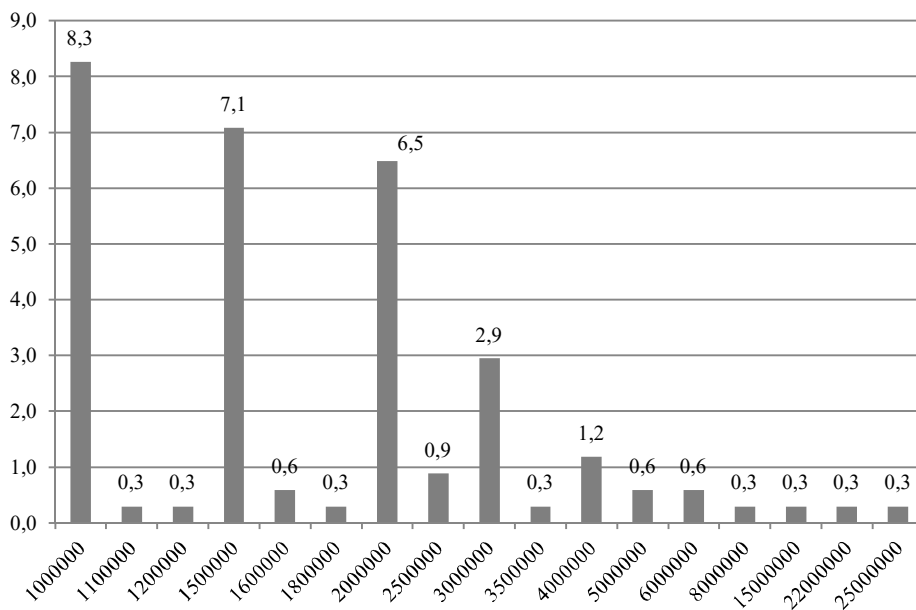
A lakások 7%-a soha nem volt felújítva a városban. A lakások 59%-ánál volt valamilyen felújítás az elmúlt öt évben. A felújítás általában nem teljes lakásfelújításról szól, hanem a lakás egy-egy területe újul meg vagy tartozékának cseréjére, felújítására kerül sor. Ezek jellemzően: festés, nyílászáró csere, fürdőszoba felújítás, burkolat csere, bútortvásárlás. (4. sz. diagram)

Az 1 millió forint alatti lakásfelújításokból arra következtethetünk, hogy ezekben a lakásokban élők alacsony költségigényű felújításokat végeztek el a lakásokban. Ez állagmegóvást, a lakás egy részének megújulását és korszerűsítését jelenti, de számottevően nem növeli meg a lakás értékét. (5. sz. diagram)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

5. sz. diagram: 1 millió forint alatti lakás felújítási költségek alakulása (%) N=339.

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

6. sz. diagram: 1 millió forint feletti lakás felújítási költségek alakulása (%) N=339.

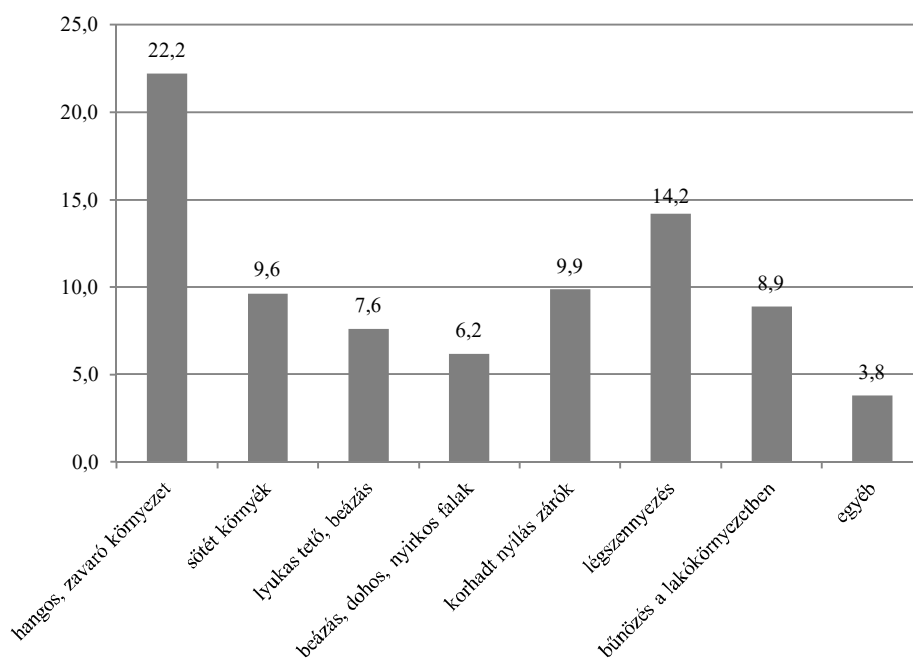
Az 1 millió forint feletti költségű lakásfelújítások esetében a költségek alakulása a teljes felújítás és korszerűsítés költségeire mutatnak rá. A lakások 30 %-ánál volt 1

millió forintot meghaladó lakásfelújítás, míg a lakások 10%-nál a felújítási költség 20 és 30 millió forint közé esett. (6. sz. diagram)

A lakosság 16%-a nem tartja időszerűnek lakásának felújítását. Azok, akik felújítanának, de jelenleg nem tudnak rá költeni a következő munkák elvégzését tartják szükségszerűnek: festés, nyílászáró csere, fürdőszoba felújítás és villanyvezeték csere.

Problémák a lakókörnyezetben

A lakókörnyezeti problémák tekintetében hasonló válaszokat kaptunk, mint az előző adatfelvételekben. A lakosok válaszai alapján a hangos és zajos lakókörnyezet jelenti a legtöbb gondot. A lakosok egyötöde problémaként éli meg a környezeti zajokat az otthonában.

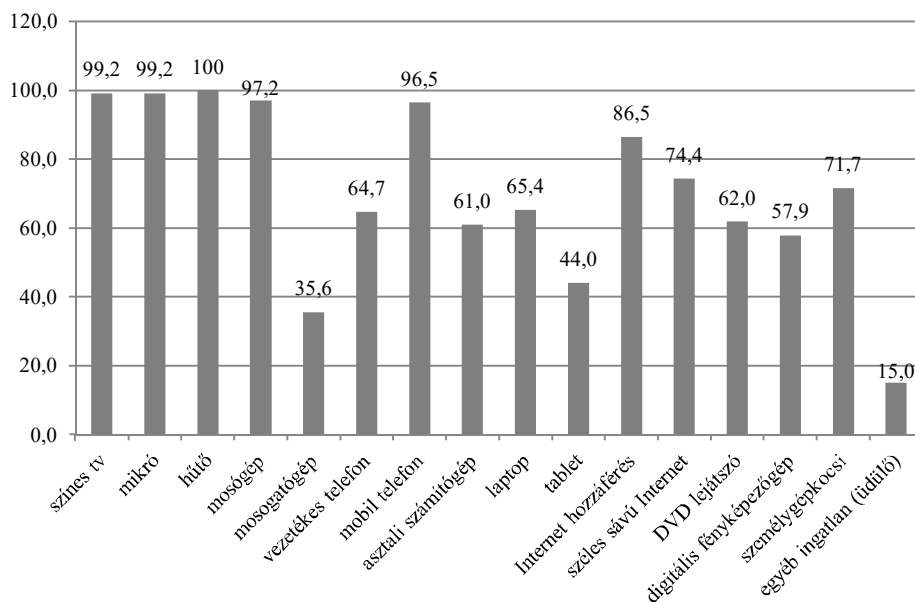
Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

7. sz. diagram: Problémák a lakókörnyezetben (%).

Második helyre a légszennyezés, harmadikra a korhadt nyílászáró került, és mindezek után következik a sötét környezet és bűnözés jelenléte a lakókörnyezetben. A légszennyezés egészségre káros határértéke különösen télidőben a rossz fűtési módnak köszönhetően megemelkedik. A lyukas tető, a beázás, a korhadt nyílászárók szükségessé teszik azok javítását, cseréjét. Amennyiben ezek a munkák elmaradnak, romlik a lakás állapota, megnövekszik a fűtési költsége. (7. sz. diagram)

Tartós fogyasztási cikkek a háztartásokban

A tartós fogyasztási cikkek esetében a műszaki és az informatikai eszközöket tekintve kisebb átrendeződés tapasztalható. A háztartási eszközök közül a hűtőszekrény minden háztartásban megtalálható, és szinte mindenhol találunk színes televíziót, mikrohullámú sütőt és mosógépet.

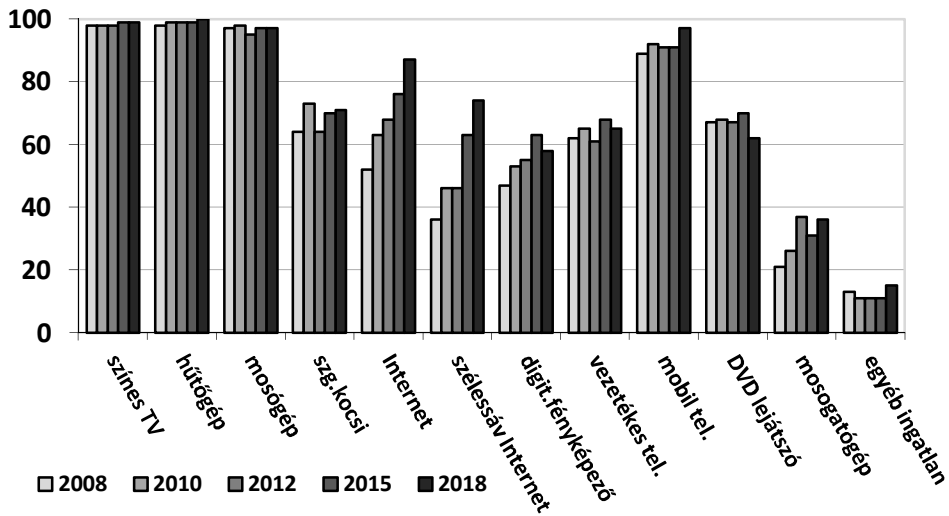

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

8. sz. diagram: Tartós fogyasztási cikkek a háztartásokban (%) N=494.

Az informatikai eszközök közül majdnem minden háztartásban van mobil telefon és a háztartások megközelítően kétharmada rendelkezik asztali személyi számítógéppel, lappal. Az informatikai eszközök elterjedése szükségszerűen megnövelte a vezeték nélküli és mobil internettel rendelkező háztartások arányát. Internet hozzáférés a háztartások 86,5%-ában, széles sávú internet pedig 74,4%-ában van, ami határozottan növekedést mutat az előző adatfelvételhez képest. A háztartások közel háromnegyedében találunk személygépkocsit. Az egyéb digitális eszközök, mint DVD lejátszó és fényképezőgép hozzávetőleg a háztartások 60%-ában megtalálható. (8. sz. diagram)

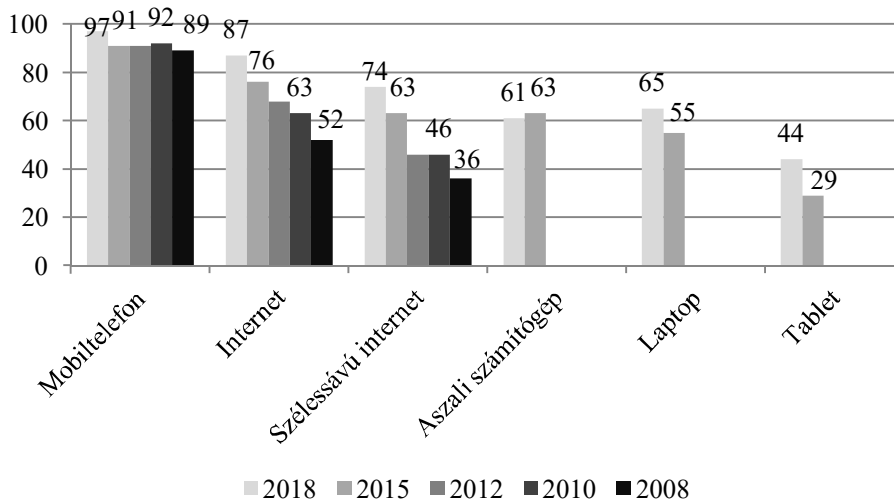
Az elmúlt tíz évben szinte minden kategóriában bővülés figyelhető meg a lakások felszereltségében. Kivétel a vezeték nélküli telefon és a digitális fényképezőgép, ahol a csökkenés ellensúlyozója a mobiltelefonok és internetezésre alkalmas okos eszközök számának növekedése.

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008 – 2018

9. sz. diagram: Nyíregyházi lakások felszereltsége 2008 – 2018 (%).

Az elmúlt tíz évben a mobiltelefon és az internethasználatra alkalmas eszközök bővülése tapasztalható a városlakóknál. Az informatikai-és internet hálózatfejlesztésnek köszönhetően növekszik az infokommunikációs eszközök, úgymint mobil telefon, laptop, tablet aránya. Az asztali számítógépnél enyhe csökkenés tapasztalható, valószínűleg más internetezésre és informatikai munkára alkalmas eszköz váltja ki annak birtoklását. (9. sz. diagram)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008 – 2018

10. sz. diagram: mobileszközök és internet a háztartásokban 2008 és 2018 között.

A városlakóknál a mobiltelefonálásra és internetezésre alkalmas eszközöket tekintve látványos fejlődés tapasztalható. Szinte minden városlakónak van mobiltelefonja és 87%-ának van internetelérése. 2008 és 2018. között 35%-kal növekedett az internettel rendelkezők aránya a városban. Vélhetően ez a bővülés az okos eszközök elterjedésének és a hálózatfejlesztésnek is köszönhető. (10. sz. diagram)

Összegzés

2012-től mélypontra került az épített lakások száma, hiszen évente 8-9 ezer lakás épült az országban. Kismértékű, bizakodásra okot adó változás 2017-ben következett be, amikor az előző évhez képest kétharmadával növekedett az épített lakások száma, tényszerűen 14.389 lakás épült az országban⁶. Lakásállomány bővülés egyelőre nem tapasztalható az önkormányzatoknál. A lakásépítések száma városunkban is gyarapszik, a lakásárak dinamikusan növekednek, ami kedvezőtlen mindazoknak, akiknek jövedelmi és vagyoni helyzete nem teszi lehetővé a lakásvásárlást. Az albérltárak emelkedésével a piaci bérleményekből is egyre inkább kiszorulnak a társadalom alsó két jövedelmi tizedébe tartozók. A nyíregyházi lakásadatok rávilágítanak arra, hogy csökkenő önkormányzati lakásállomány mellett mindinkább növekszik a szociális lakásigénylők száma. A lakásárak megfizethetősége saját tulajdont, piaci lakásbérletet tekintve elérhetetlen a létminimum vagy az alatti jövedelemből élőknek. Az elszegényedő és szegénységben élő társadalmi csoportoknak reális és megfizethető lakhatási forma a szociális bérlakás lenne a kor színvonalának megfelelő minőségben. Az önkormányzati lakásállomány bővítése megkerülhetetlen, mivel a piaci szegmensekből kiszoruló lakástalanok, átmeneti és bizonytalan lakhatásban élők könnyen hajléktalanná válnak. Használaton kívüli önkormányzati lakások felújításával, új lakások építésével komfortossá és megfizethetővé lehet tenni a lakásokat, és megnövelni a ma még bizonytalan lakhatási helyzetben lévők lakhatáshoz jutásának reális esélyét.

A lakásban élő városlakók környezeti és felújítási gondjainak enyhítése környezetvédelmi (pl. zajszint csökkentése), rendészeti (pl. bűncselekmények) és szociális intézkedések (pl. tűzifa támogatás, lakásfelújítás szociális támogatása) átgondolását igényelik.

Egyértelműen pozitív változás korunk informatikai és internetezésre alkalmas eszközeinek használata a háztartásokban. Az elmúlt évek helyi fejlesztésének köszönhetően a városlakók rendelkeznek mindazokkal az eszközökkel, melyek segítenek felhasználóvá válni a digitális világban.

⁶ Lakás-és üdülőépítés (1960-). KSH, http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_zrs001.html

Felhasznált irodalom

1. Dóra I.; Hegedüs J.; Horváth Á.; Sági Z.; Somogyi E.; Székely G. (2018): Miben élünk? A 2015. évi lakásfelmérés részletes eredményei. KSH, Látogatva: 2018. november 26. Letöltési hely: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/miben_elunk15_2.pdf
2. Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2018. Habitat for Humanity, Látogatva: 2018. november 28. Letöltési hely: <https://habitat.hu/mivel-foglalkozunk/lakhatasi-jelentesek/lakhatasi-jelentes-2018/lakhatas-2018-adattar/>
3. Huszti Éva, Hüse Lajos, Takács Péter, Fábíán Gergely, (2018): A „Nyíregyháza Élet-minősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. Acta Medicinae et Sociologica Vol.9. No.27. 7-18.
4. Kovács Marcell szerk. (2018): Mikrocenzus 2016, 7. Lakáskörülmények. KSH, Látogatva: 2018. november 26. Letöltési hely: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_7.pdf
5. Szoboszlai Katalin (2015): Lakásjellemzők a Nyíregyházi járásban és a megyeszékhelyen. Acta Medicinae et Sociologica, 6:(6) pp. 30-46.
6. Szoboszlai Katalin (2014): Lakásjellemzők Nyíregyházán 2012. In: Életminőség Nyíregyházán (szerkesztette: Huszti Éva, Patyán László, Fábíán Gergely). Acta Medicinae et Sociologica, Vol. 5. No. 12 – 13. 2014
7. Szoboszlai Katalin (2012): Lakásjellemzők Nyíregyházán 2008-2010. In: Életminőség Nyíregyházán 2008-2010 (Szerk.: Fábíán Gergely – Patyán László – Huszti Éva) DE OEC Egészségügyi Kar, Nyíregyháza, 2012. p. 69-82.

Internetforrások:

1. https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_7_lakaskorulmenyek
https://www.ingatlanet.hu/statisztika/Szabolcs-Szatm%C3%A1r-Bereg_megye
2. <https://www.ingatlanet.hu/statisztika/Ny%C3%ADregyh%C3%A1za>
3. <https://habitat.hu/mivel-foglalkozunk/lakhatasi-jelentesek/lakhatasi-jelentes-2018/hozzaferhetoseg-es-megfizethetoseg/>

Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői

R. Fedor Anita¹

¹ főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Társadalomtudományi Tanszék. Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

R. Fedor Anita
fedor.anita@foh.unideb.hu

Keywords

labor market,
employment,
job satisfaction,
regional differences

Kulcsszavak

munkaerőpiac,
foglalkoztatás,
munka körülményeivel
kapcsolatos elégedettség,
regionális különbségek

ABSTRACT

Employment situation and job satisfaction characteristics.

The central role of work is indisputable, it is a safety factor that determines the present status and future of the individual and his/her family. Lack of work over a period of time creates a series of problems. The employment situation in Hungary has moved in a positive direction since 2013, however, the level of employment and labor market mobility is not the same in different regions of the country.

The characteristics and opinions of the inhabitants of Nyíregyháza using the Quality of Life in Nyíregyháza research series are presented. The results of the 2018 analysis is discussed in detail and compared to data using the same instrument collected over the past 10 years. The authors compared the employment situation between 2008 and 2018 and found an improvement in Nyíregyháza.

Absztrakt. A tanulmány Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeszékhelyén, a Nyíregyházán élő lakosok gazdasági aktivitási jellemzőit mutatja be. Vizsgálatunkban a nyíregyházi városlakók munkavállalással, foglalkoztatással kapcsolatos adatait, véleményét elemezzük a Nyíregyháza Életminősége kutatássorozatban használt kérdőív alapján, melyben a gazdasági aktivitás feltérképezéséhez összesen 38. kérdést fogalmaztunk meg. A legutóbbi adatfelvétel alapját képező kérdőív gazdasági aktivitást mérő kérdéseinek összeállításánál figyelembe vettük az International Social Survey program témánk szempontjából releváns kérdéseit. Ezek a kérdések elsősorban a munkával, munkavállalással kapcsolatos értékekre, attitűdökre fókuszálnak.

A vizsgálat eredményeink azt mutatják, hogy javult a nyíregyháziak foglalkoztatási helyzete 2008 és 2018. között.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

A munka központi szerepet tölt be a társadalom, a gazdaság és az egyén életében. A fogalom különböző megközelítései szerint a munka a szükségletek kielégítésének eszköze, a kultúra alapja, a társadalmi részvétel formája, a társadalmi beágyazódás alapja, a szükségletek kielégítésének eszköze (Móré, 2018). A legfontosabb, minden a továbbiakban felsorolt tényezőt magába foglaló jellemző a biztonság. A munka – és itt elsősorban a munkahelyen végzett, illetve a bérrel és szolgáltatásokkal elismert társadalmi szerepére utalva – a modern társadalmakban biztonságot jelent.

Elsősorban azért mert a munkavégzésből származó jövedelem biztosítja a megélhetés alapvető feltételeit. A munka nélkül élőknek mindemellett számos a munkavégzéshez, mint feltételhez kapcsolódó szolgáltatások, ellátások (társadalombiztosítás) hiányával kell számolniuk.

A munkaerőpiaci generációs különbségekre fókuszáló kutatások azt feltételezik, hogy a fiatalabb életkori csoportok munkavállalói kevésbé elkötelezettek bizonyos „hagyományos” munkaerőpiaci értékek iránt, szemben a sokat dolgozó baby boomerekkel. Azonban a külföldi keresztmetszeti és longitudinális vizsgálatok inkább generációs hasonlóságokat tártak fel a generációs különbségekkel szemben. (Hajdu és Sik, 2016) Mindez megerősíti a munka társadalmának globális jelenlétét, jelentőségét.

Más aspektusból vizsgálva a munkanélküliség hatással lehet az egyén szubjektív és a fizikai egészségi állapotára. Egy nemzetközi kutatás szerint egy munka nélkül lévő személynek 28%-kal nagyobb a kockázata annak, hogy megromlik az egészségi állapota. Az egészségmegromlás kockázata nem érinti egységesen a különböző korcsoportokat. Az időseknél gyengébb, a fiataloknál erősebb egészségkárosító hatással kell számolni. (Cooper et al 2008) A szerzők szignifikáns kapcsolatot találtak a szocioökonomiai státusz és az egészségi állapot, valamint a halandósági ráta között. A munkából származó jövedelem, a munkahely által biztosított társas környezet ahhoz is hozzájárul, hogy az egyén részt tudjon venni olyan tevékenységekben, amely a társadalom tagjainak többsége számára megszokott.

A jövedelem hiánya - még ha közvetve is, de - hatást gyakorol a gyermek későbbi iskolai teljesítményére. Coleman (1996) szerint a családi háttér három összetevőjének egyike a család jövedelmi-, vagyoni helyzetét magába foglaló pénzügyi tőke, mely oly módon segíti a teljesítményt, hogy forrást biztosít olyan eszközök és szolgáltatások megvásárlásához melyek segítségével a gyerekek jobb iskolai teljesítményt érhetnek el. Amennyiben a pénzügyi tőke hiányos, úgy az akár a gyermek iskolai teljesítményének rovására mehet. Mindezek alapján nem kétséges, hogy a munka hiánya nehézségek sorozatát rója az egyénekre, családokra az élet számos területén.

Írásunkban nem térünk ki a fent említett munkával, gazdasági aktivitással összefüggő területek mindegyikének elemzésére. A kapcsolódó területek bemutatása Huszti Éva, Fábíán Gergely, Takács Péter, Szoboszlai Katalin és Jávorné Erdei Renáta prezentálásában olvasható. (Huszti és mtsai, 2018; Szoboszlai, 2018; J. Erdei, Takács, 2018; Huszti, 2018; Fábíán és mtsai, 2018)

Módszer

Jelen írás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeszékhelyén, a Nyíregyházán élő lakosok gazdasági aktivitási jellemzőit mutatja be. A helyi foglalkoztatási adottságok részletes elemzése előtt rövid kitekintés olvasható a vizsgált megyeszékhely tágabb társadalmi és gazdasági környezetének főbb adottságairól, mintegy összemérve a lokális adatokat a megyei és regionális és az országos adatokkal.

Ezt követően a nyíregyházi városlakók munkavállalással, foglalkoztatással kapcsolatos alapadatait, véleményét elemezzük a *Nyíregyháza Életminősége* kutatásozrotatban használt kérdőív alapján, melyben a gazdasági aktivitás feltérképezéséhez összesen 38. kérdést fogalmaztunk meg. A legutóbbi adatfelvétel alapját képező kérdőív gazdasági aktivitást mérő kérdéseinek összeállításánál figyelembe vettük az International Social Survey program témánk szempontjából releváns kérdéseit. Ezek a kérdések elsősorban a munkával, munkavállalással kapcsolatos értékekre, attitűdökre fókuszálnak.

Írásunk utolsó részében a panel vizsgálat műfajának köszönhetően összehasonlító elemzés olvasható a 2008, 2010, 2012, 2015 és 2018. évi adatok felhasználásával. Ezáltal megfigyelhetjük, hogy tíz év távlatában hogyan alakultak a nyíregyházi lakosok gazdasági aktivitási jellemzői.

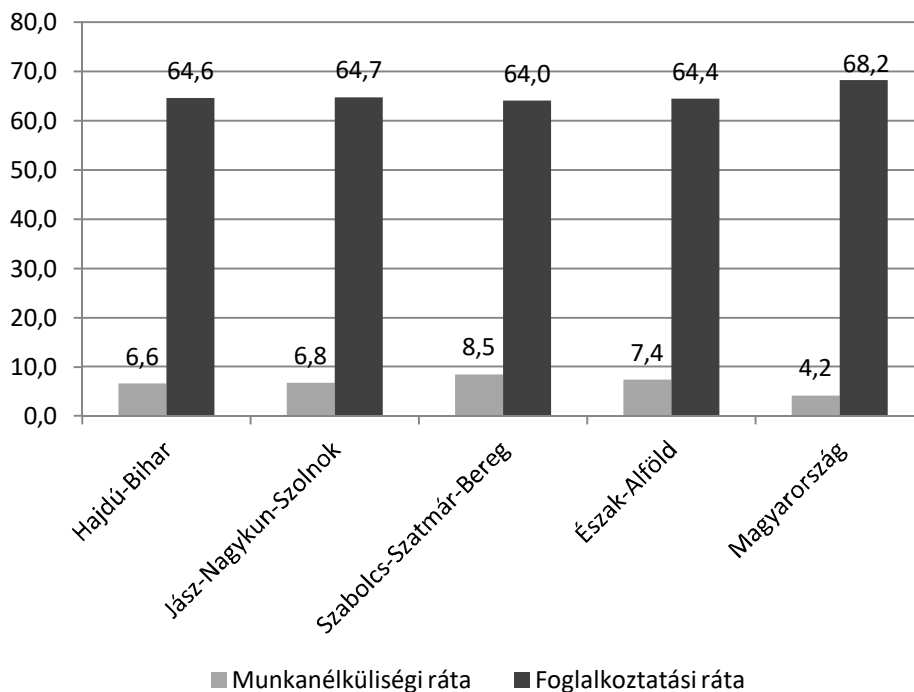
Az elemző munkánkban az SPSS 24.00 for Windows szoftvert használtunk, melynek segítségével egy- és többváltozós elemzési technikákat alkalmaztunk. Előbbi segítségével átfogó képet kaptunk az adatbázisról, utóbbiak alkalmazása lehetővé tette két vagy több változó közötti összefüggések feltárását.

Az elemzés során a leggyakrabban használt többváltozós elemzési formák közé tartozott a kereszttábla-elemzés. A két változó közötti összefüggés bemutatására a Pearson-féle χ^2 statisztikát alkalmaztunk.

Foglalkoztatási helyzetkép

A foglalkoztatási helyzet egyre kedvezőbb képet mutat Magyarországon. A pozitív irányú elmozdulás 2013-tól kezdődően figyelhető meg, mikor is az ország elkezdett kilábalni a 2008-as pénzügyi válság okozta gazdasági, foglalkoztatási sokkból. A kedvező irányú elmozdulás mellett azonban az is megfigyelhető, hogy a foglalkoztatás (KSH, 2017) és munkaerőpiaci mobilitás (Sebők 2013; 2015) mértéke nem egyformán alakul az ország különböző régióiban, megyéiben. Az is szembevetendő, hogy a javuló tendencia ellenére a nők és férfiak foglalkoztatása közötti rés megmaradt.

A munkanélküliségi adatokat tekintve azt látjuk, hogy az országosan mért 4,2%-hoz képest a regionális mutató 3,2%-kal magasabb. A régió belső munkanélküliségi struktúráját vizsgálva az tapasztalható, hogy bár Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megye mutatója is meghaladja az országos szintet, viszont a magát regionális szinten legrosszabbnak pozicionáló Szabolcs-Szatmár-Bereg megye több mint kétszeres munkanélküliségi rátája (8,5%) országos viszonylatban is a legutolsó helyre szorítja. (1. ábra)

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf031.html

1. ábra. Foglalkoztatási, munkanélküliségi ráta a 15-64 éves népesség, 2017.

A 2008-as pénzügyi válság végzetes változást indított el a fejlett országokban. A pénzpiac összeomlása közvetlen hatást gyakorolt a munka világra. Magyarország foglalkoztatási mutatói a rendszerváltozáskor mért mélypontra kerültek. A munkaerőpiaci válság 2013-tól kezdődően mérséklődött, ekkor a foglalkoztatottsági színvonal meghaladta az 58,1%-ot. Az ezt követő időszakban – javarészt a foglalkoztatáspolitikai aktív eszközeinek köszönhetően - folytatódott a 2013-ban elkezdődött tendencia, s a legfrissebb (2017) adatok már 68,2%-os foglalkoztatási rátát mutatnak. A vizsgálatok rámutattak arra, hogy a kedvező tendencia háttérében többek között a közmunka programok munkanélkülieket felszívó hatása áll. Ezek nélkül a foglalkoztatási és munkanélküliségi ráta valószínűleg rosszabb lenne. Emellett még érdemes megemlíteni: vannak olyan kistélepülések – ezek közül szeretném kiemelni az Észak-alföldi régióban található Szabolcs-Szatmár-Bereg-megye egyes településeit –, ahol a közmunkából származó jövedelem jelenti az egyetlen munkavégzéshez kötődő legális jövedelmet, s mint ilyen, létfontosságú a rendkívül bizonytalan életkilátásokat mutató családok számára. Más oldalról a közmunkához tartozó jövedelem meg sem közelíti a nyílt munkaerőpiacon működő jövedelmeket.

Bár Szabolcs-Szatmár-Bereg megye munkanélküliséggel való érintettsége egyértelműen kedvezőtlen országos viszonylatban, mégis érdemes megemlíteni, hogy öt év távlatában több mint 7%-os csökkenés tapasztalható e tekintetben megje-

gyezve, hogy a közmunka és a foglalkoztatottság pontos arányát ez az adat nem mutatja. (1. táblázat)

Területi egység	Munkanélküliségi ráta %				
	2013	2014	2015	2016	2017
Észak-Alföld	14,2	11,8	10,9	9,3	7,4
Hajdú-Bihar	14,9	12,9	11,3	8,6	6,6
Jász-Nagykun-Szolnok	11,3	7,6	7,1	6,6	6,8
Szabolcs-Szatmár-Bereg	15,7	13,6	13,0	11,6	8,5
Országos	10,2	7,7	6,8	5,1	4,2

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf031.html

1. táblázat. Munkanélküliségi ráta az Észak-alföldi régióban (15-64 éves népesség).

Magyarországra a foglalkoztatottság és munkanélküliség tekintetében nagymértékű területi különbségek jellemzők, ami szintén hasonló a nemzetközi tendenciákhoz. A legrosszabb helyzetű megyék közé tartozik Szabolcs-Szatmár-Bereg-, Hajdú-Bihar-, Borsod-Abaúj-Zemplén -, és Nógrád megye, a legkedvezőbbek közé pedig Győr-Moson-Sopron-, Vas-, Fejér- és Pest megye. Régiók tekintetében az Észak-Alföld és az Észak-Magyarország, Dél-Dunántúl régióit sújtja leginkább a munkanélküliség, a legkevésbé érintett terület pedig a Nyugat- és Közép-dunántúli régiók. Az egyes megyéken belül is differenciálódik a kisebb térségek helyzete, amely a megfelelőnek mondható infrastruktúra hiányából adódó megközelíthetőség különbségeire is visszavezethető (KSH, 2016).

A területi egyenlőtlenségek csökkentését akadályozza, hogy a legalacsonyabb végzettségűek általában a legrosszabb helyzetű megyékben találhatók. Az országos összehasonlítás szerint az Észak-alföldi régióhoz tartozó Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legrosszabb a népesség iskolázottságának megoszlása a 25–50 éves korcsoportban (Varga 2015). Következésképpen, hogy napjaink társadalmának, gazdaságának egyik legnagyobb problémája a halmozottan hátrányos helyzetű térségek fiataljainak az alacsony szintű iskolázottsága, az ebből következő munkaerőpiaci készségek hiánya (Lácza, 2017).

A nyíregyházi lakosok foglalkoztatási jellemzői

A 2018-as lekérdezés gazdasági aktivitásra vonatkozó adatai kedvező képet mutatnak. A megkérdezettek 68,1%-a dolgozott 31,9%-a pedig nem dolgozott a felmérés idején. Különösen igaz ez az elmúlt 4 adatfelvétel eredményei tükrében. 2008 és 2018 között több mint 13%-kal, 2015-höz képest közel 14%-kal nőtt azok aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy dolgoztak a megkérdezés idején. Ez a növekedés hason-

ló az országos tendenciához, azonban az is igaz, hogy a megyei adat jelenleg is az országos rangsor végén áll.

	2008	2010	2012	2015	2018
Igen	54,9%	54,5%	57,1%	54,0%	68,1%
Nem	45,1%	45,5%	42,9	46,0%	31,9%

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

2. táblázat. Dolgozik-e jelenleg? (N=478)

A városi gazdasági aktivitási jellemzők még inkább értékelendők, ha figyelembe vesszük azt, hogy a „Jelenleg nem dolgozom” kategória választását az érintettek jelentős hányada személyes okokkal magyarázta. Ezen belül a legtöbbször által megjelölt kategória a „tanulmányok folytatása” és a „nyugdíjas vagyok” kategória volt. A nem dolgozók 12,4%-a munkával kapcsolatos okokkal, míg 83,7% személyes okokkal magyarázta a munkától való távolmaradását. (2. táblázat)

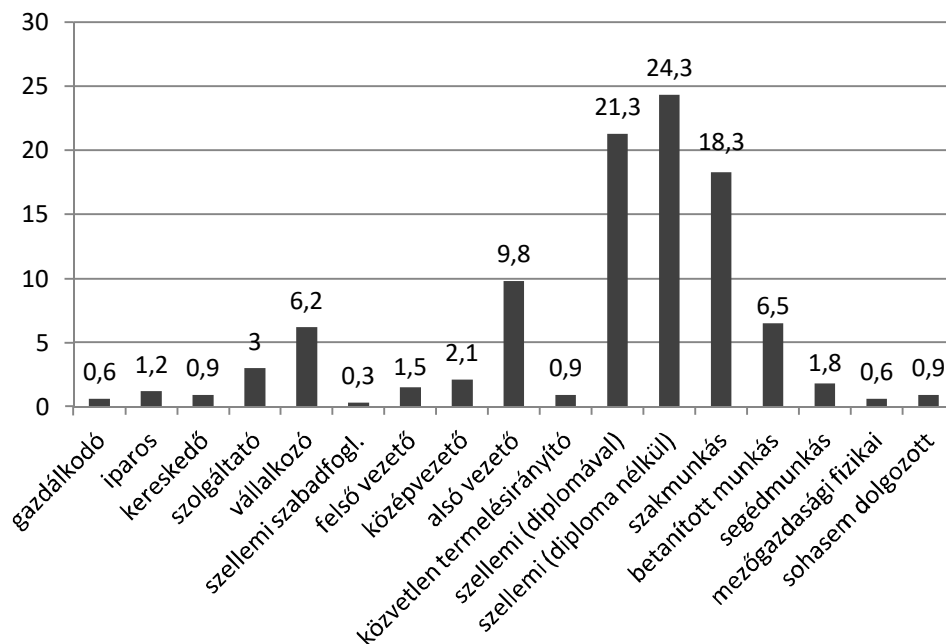
Munkával kapcsolatos okok	fő	Személyes okok	fő
Elbocsájtottak	6	GYED/GYES/GYET (van munkahelye)	8
Lejárt a szerződés	14	GYED/GYES/GYET (nincs munkahelye)	3
Tönkrement a vállalkozásom	3	Beteg, fogyatékos személy ápolása	3
-	-	Költözés	4
-	-	Tanulmányok folytatása	24
-	-	Saját betegség, fogyatékoság, rokkantság	11
-	-	Nyugdíj	87
-	-	Egyéb	23

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

3. táblázat. Jelenleg nem dolgozom választ megjelölők száma (fő) (N=186).

Nemenkénti megoszlást vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a férfiak 71,6%-a (2015-ben 66%-a), míg a nők 55,6%-a (2015-ben 47%-a) rendelkezett rendszeres jövedelmet biztosító állással. (3. táblázat)

A válaszadók meghatározó része (45,6%) alkalmazottként szellemi tevékenységet folytató volt 2018-ben. (2. ábra)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

2. ábra. Az alábbi kategóriák közül válassza ki azt, amely jellemző Önre!

A legnagyobb csoportot a heti 40 órában foglalkoztatottak alkotják (76,3 %) 48 és 60 óra közötti heti munkaóráról a megkérdezettek 15,1%-vallott. Majd ezt követi a 6 (3,7%) és 4 órában dolgozók aránya (3,4%). Össességében a válaszadók 5,5%-a dolgozik részmunkaidőben, alkalmi munkát 2,3%-uk végez. Közfoglalkoztatottként a válaszadás időpontjában a megkérdezettek 1,9%-a dolgozott. (4. táblázat)

Folyamatos, normál foglalkoztatás (napi 8 óra, heti 40 óra, kinevezéssel)	76,3
Meghatározott időre szóló szerződéssel	8,1
Részmunkaidőben	5,5
Közmunka program keretében	1,9
Alkalmi munka, szerződés nélkül	2,3
Egyéb	5,8

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

4. táblázat. Milyen módon foglalkoztatják Önt? (%)

Figyelemre méltó, hogy a foglalkoztatottak 43,6%-a (151 fő) a kevésbé kiszámítható, határozott idejű szerződéssel lett alkalmazva. Ezen belül a válaszadók valamivel több, mint 40%-nak maximum egyéves időtartamra szólt a szerződése. (5. táblázat)

Időtartam	Megoszlás (%)
kevesebb, mint 6 hónapra	12,6
6 hónap-1 év közötti időre	12,6
1 évre	15,2
1-2 év között	6,6
2-5 év között	19,2
5 évnél hosszabb	33,8
Összesen	100,0

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

5. táblázat. Amennyiben Ön szerződéssel dolgozik, kérjük, nevezze meg, milyen időtartamra kötöttek Önnel szerződést! (N=151)

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a munkavállalók milyen információs csatornán keresztül jutottak a jelenlegi állásukhoz. A legtöbben hirdetésen keresztül váltak alkalmazottá (30,0%). A második legtöbbször által megjelölt válasz a család és barátok által nyújtott informális információáramlás volt (29,5%). Közvetlenül a munkáltatóhoz fordult a válaszadók több mint egynegyede. Saját vállalkozásba 7,7% kezdett, míg a válaszadók 6,3%-a a munkaügyi központ általi kiközvetítés valamint közfoglalkoztatás segítségével végez jelenleg fizetett munkát. (6. táblázat)

Közvetlen a munkáltatóhoz fordult	26,6
Hirdetésre jelentkezett	30,0
Családtól, baráttól érkezett az információ	29,5
Saját vállalkozásban	7,7
Kiközvetítés, közmunka	6,3

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018

6. táblázat. Hogyan jutott ehhez az álláshoz, milyen információkkal rendelkezett? (%) (N=309)

A válaszadók meghatározó része több munkahelyen dolgozott eddigi élete során. Mindössze 11,6%-uk válaszolta azt, hogy eddig egy munkahelye volt. A legtöbbször által megjelölt kategória a két munkahely volt (33,6%), de jelentősnek tekinthető a három (19,8%), négy (10,4%), öt (8,8%) munkahellyel rendelkezők aránya is. Figyelemre méltó, hogy a megkérdezettek közel 10%-a kilenc vagy annál több munkahelyet tud maga mögött.

A munkahelyek száma és az iskolai végzettség között statisztikailag releváns összefüggést találtunk ($p=0,006$). A keresztábra elemzés alapján megállapítottuk, hogy az alacsonyabb iskolai végzettség többszöri munkahelyváltásra determinál a gazdaságilag aktív életszakaszban. Nemek tekintetében az tapasztaltuk, hogy a férfiak több munkahelyen dolgoztak eddig, mint a nők.

A város lakóinak közel fele (49,4%) volt már regisztrált munkanélküli eddigi élete során. A munkanélküliség időtartama szerinti megoszlás szerint az tapasztaltuk, hogy a többség fél és egy év közötti időszakot töltött munkanélküliként. A válaszadók átlagosan 10 hónapot töltöttek el munka nélkül. Viszonylag kevesen, 6,7% (31 fő) vett már rész közmunkaprogramban. 11 fő (2,4%) jelenleg is ilyen keretek

között dolgozik. A legtöbben (14 fő) egy alkalommal vettek részt közmunkaprogramban. A második legtöbbször megjelölt kategória a három volt (8 fő), a harmadik pedig a négy alkalom (3 fő). A közfoglalkoztatásban eltöltött átlagos időtartam 16,6 hónap volt. Ebben az időszakban irodai, ügyintézői, karbantartási, takarítási gondnoki, takarítási, gondnoki, pedagógiai asszisztensi, gyermekgondozási, portaszolgálati feladatokat láttak el az érintettek, de voltak, akik segédmunkát, festés-mázoltást végeztek.

Volt-e regisztrált munkanélküli eddigi élete során? N=465	Megoszlás (%)
igen	18,3
igen, de jelenleg nem az	31,1
nem	50,6

Vett-e már részt közmunka programban? N=467	Megoszlás (%)
igen, jelenleg is abban dolgozik	2,4
igen, de jelenleg nem abban dolgozik	4,3
nem	93,3

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

7. táblázat. Munkanélküliséggel, közmunkával kapcsolatos információk.

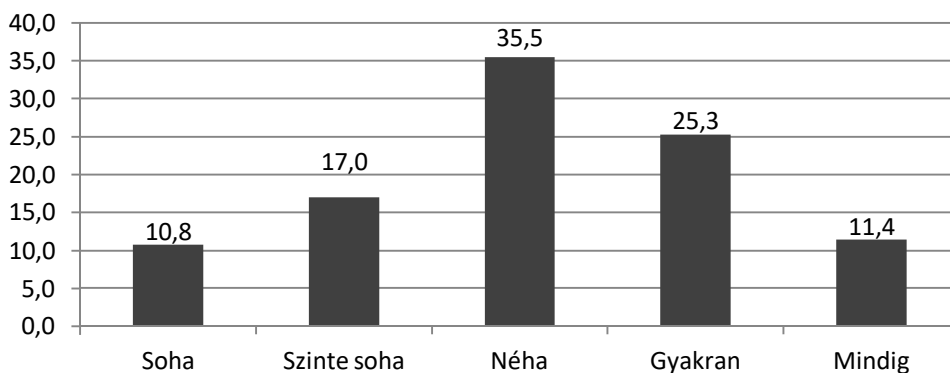
Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a közmunka programban való részvétel hogyan befolyásolta a válaszadók életkörülményeit. Ezért arra kértük a válaszadókat, hogy egy 5 fokú skálán az iskolai osztályzatoknak megfelelően értékeljék, hogy a közfoglalkoztatás során mennyire javultak az életkörülményeik. A vélemények szinte 50-50%-ban oszlottak meg az egyáltalán nem javultak/mérsékelten javultak és a javultak is meg nem is/nagyobb mértékben javultak kategóriákban. 4 fő válaszolta azt, teljes mértékben javultak az életkörülményei. (7. táblázat)

A megkérdezettek közel 10%-a végez a főállása mellett egyéb jövedelemszerző tevékenységet. Közel ennyien (12,2%) szoktak önkéntes munkát vállalni. A másodállás és az iskolai végzettség, valamint a nem változók között nem találtunk szignifikáns összefüggést.

Mint már említettük az ember életének fontos, kitüntetett területe a munka világa. A munkavégzés kedvező hatással bír az élet minden területén, abban az esetben, ha az egyén olyan munkát végezhet, amivel szívesen foglalkozik, valamint ha a megszerzett képzettség és a ténylegesen ellátott munka jól illeszkedik egymáshoz. Azonban a modern társadalmakban az emberek többségének munkavégzésére nem ez a jellemző. „Gyakori, hogy az ember nem saját döntésével választotta a munkáját, hanem a megélhetés miatt belekényszerült abba. A munka, amit végez, így nem az övé, elégedetlenséget, feszültséget él meg.” (Bánlaky 2001:115). Ezen túl a képzettség és a ténylegesen ellátott munka illeszkedési deficitje további frusztrációt eredményezhet az egyén szintjén, össztársadalmi szinten pedig a munkaerőforrással való gazdálkodás pazarlásaként foghatjuk fel ezt a jelenséget. A munkavégzéssel kapcsolatos nehézségek, az ezzel összefüggő feszültségteli általános közérzet egészségromláshoz, vagy akár családon belüli konfliktushoz is vezethet.

A nyíregyházi város lakók 36,7%-a nyilatkozott úgy, hogy lelkileg megterhelő, stresszes munkát végez. Közel ugyanennyien gondolják úgy, hogy néha előfordul,

hogy lelkiileg megterhelő, stresszes a munkájuk. 27,8% soha, vagy szinte soha nem tapasztal ilyen jellegű nehézséget munkájával kapcsolatban. (3. ábra)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

3. ábra. Lelkiileg megterhelő, stresszes a munkája?

Megvizsgáltuk, vajon a nőkre vagy a férfiakra, a fiatalabb, vagy idősebb generációra, a kvalifikáltabb, vagy kevésbé iskolázott válaszadókra érvényes-e inkább a munkavégzésből eredő lelki leterheltség. A *nem* változó nem mutatott szignifikáns összefüggést ebből a szempontból, viszont az életkor ($p=0,022$) és iskolai végzettség ($p=0,000$) milyensége meghatározó voltáról árulkodik a lefuttatott statisztikai próba. (8. és 9. táblázat)

Az életkori csoportok tekintetében a *soha* kategóriát megjelölők alacsony aránya mellett az is megfigyelhető, hogy leginkább a 60+-os korosztály mentesül a munka által okozta stresszhelyzettől. Ez vélhetően a nyugdíjkorhatár elérésével és az ezzel összefüggő, munkaerőpiacról való kivonulással magyarázható. A *néha* válaszkategória megoszlása azt mutatja, hogy általában minden korosztály megtapasztalja, a munkafeszültség érzését, még ha csak alkalmanként is. **Ami viszont a legfontosabb eredménye a mért összefüggésnek az az, hogy a munkavégzéssel összefüggő gyakori, vagy állandósult stresszhelyzet a 40-49 éves korosztályt érinti a leginkább. Mindemellett gyakorta jelentkező feszültséggel küzd az 50-59 évesek 27,4%-a.**

Lelkiileg megterhelő (stresszes) a munkája	Életkori csoport					
	20-29	30-39	40-49	50-59	60+	Összesen
Soha	8,2	11,8	6,1	9,6	25,6	11,1
Szinte soha	14,8	20,4	9,1	26,0	17,9	18,1
Néha	42,6	31,2	33,3	32,9	30,8	34,0
Gyakran	23,0	24,7	30,3	27,4	12,8	24,7
Mindig	11,5	11,8	21,2	4,1	12,8	12,0

$p=0,022$

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

8. táblázat. „Lelkiileg megterhelő, stresszes a munkája” megoszlása az életkori csoportok függvényében (N=332).

Lelkileg megterhelő (stresszes) a munkája	Iskolai végzettség				
	8 általános	Szakiskola érettségi nélkül	Érettségi	Felsőfok	Összesen
Soha	22,6	15,3	12,5	5,0	11,7
Szinte soha	38,7	22,2	19,2	10,9	19,1
Néha	22,6	33,3	33,3	38,6	34,0
Gyakran	12,9	11,1	30,0	28,7	23,8
Mindig	3,2	18,1	5,0	16,8	11,4

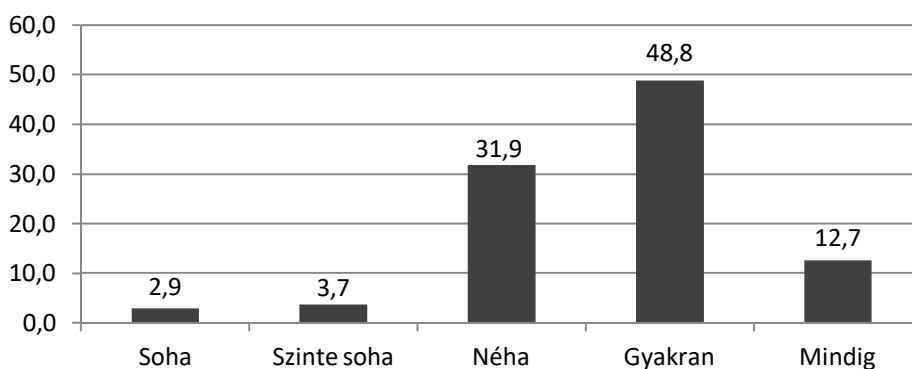
p=0,000

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

9. táblázat. „Lelkileg megterhelő, stresszes a munkája” megoszlása az iskolai végzettség függvényében (N=332).

Az iskolai végzettség és a munka által okozott stresszhelyzet elemzésénél igen összetett kép tárult elénk. A „soha” és „szinte soha” lehetőséget megjelölők jelentős hányada a legfeljebb 8 általános iskolai osztállyal, valamint a szakiskolai végzettséggel rendelkezők köréből került ki. Ezzel szemben **gyakori stresszhelyzet éri az érettségizett és diplomás munkavállalókat. Az állandó feszültségteli munkavégzés leginkább a szakiskolai valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkezőket érinti.**

A válaszadók leterheltsége, kimerültsége érthető tette a 4. ábra adataiból. Azok aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy gyakran, illetve a mindig leterheltnak érik magukat meghaladja a válaszadók 60%-át. Néha jelentkező kimerültségről a válaszadók közel egyharmada vallott, kevésbé, vagy sohasem érzi kimerültnek magát a városiakok 6,6%-a. (4. ábra)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

4. ábra. Kimerülten érzik haza? (N=350)

A munkavégzéssel kapcsolatos kimerültség érzése nem mutatott szignifikáns összefüggést a nem (férfi/nő) változóval (p=0,220). Ez azt jelenti, hogy nem jellemzőbb egyik nemre sem, hogy kimerültebben érkezne haza a munkából, mint a másik. Vagyis a nők és férfiak munkával összefüggő kimerültsége nem tér el. Ez vélhetően a

kétkeresős családmódel működésének általános jellemzője. Az életkor és az iskolai végzettség változó azonban összefüggést jelzett.

Kimerülten érkezik haza a munkából?	Életkori csoport					
	20-29	30-39	40-49	50-59	60+	Összesen
Soha	0,0	2,1	3,0	2,7	12,2	3,3
Szinte soha	5,0	3,2	6,0	2,7	2,4	3,9
Néha	28,3	25,5	29,9	45,9	24,4	31,3
Gyakran	50,0	60,6	40,3	44,6	36,6	48,2
Mindig	16,7	8,5	20,9	4,1	24,4	13,4

p=0,001

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

10. táblázat. „Kimerülten érkezik haza” ” megoszlása az életkori csoportok függvényében (N=336)?

A 10. táblázat adataiból látható, hogy a 20-29 éves korosztály több mint háromnegyede gyakran, illetve mindig kimerülten érkezik haza. Valamivel kisebb arányban, de hasonlóan nyilatkozott a 30-39 éves korcsoport, majd a 40-49 éves korcsoport érintettsége következik a sorban. Az is megfigyelhető, hogy az **állandósult kimerültség a 60+-os korcsoportra illetve a 40-49 évesekre jellemző. Előbbi csoport véleménynyilvánítását vélhetően az életkori hatás is alakította.**

Kimerülten érkezik haza a munkából?	Iskolai végzettség				
	8 általános	Szakiskola érettségi nélkül	Érettségi	Felsőfok	Összesen
Soha	6,1	5,6	1,7	2,0	3,1
Szinte soha	0,0	0,0	5,0	6,0	3,7
Néha	15,2	29,6	35,8	38,0	33,0
Gyakran	63,6	45,1	46,7	48,0	48,5
Mindig	15,2	19,7	10,8	6,0	11,7

p=0,029

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

11. táblázat. „Kimerülten érkezik haza” ” megoszlása az iskolai végzettség függvényében (N=324).

Az iskolai végzettség statisztikailag relevánsan összefügg a kimerültség érzésével. (11. táblázat) A 8 általánossal sem rendelkezők nyilatkoztak a legnagyobb arányban (63,6%) arról, hogy gyakran előfordul, hogy kimerülten érkeznek haza a munkából. A többi iskolai végzettség szerinti csoport ebből a szempontból hasonlóan nyilvánult meg. Körükben 45,1-48% között van a gyakori kimerültségre panaszuk aránya. A folyamatos kimerültség a szakiskolai végzettséggel és legfeljebb nyolc általános iskolai osztállyal rendelkezőket érinti a leginkább. Előbbiek körében minden ötödik, utóbbiak esetében minden hatodik válaszadóra jellemző a munkavégzést követő állandó

kimerültség. Megállapítható tehát, hogy az alacsonyabban kvalifikált társadalmi csoportokra inkább jellemző a munkavégzésből adódó kimerültség. A közép és felsőfokú végzettségűek érintettsége kevésbé jelentős. A megállapított összefüggés azzal magyarázható, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűek időben több, a munka milyenségét tekintve pedig fizikailag megterhelőbb munkát végeznek ($p=0,000$). A legfeljebb 8 osztállyal rendelkezők és a szakiskolát végzettek közül minden ötödik illetve hatodik válaszadó végez minden napos gyakorisággal nehéz fizikai munkát. Ez a középfokú és felsőfokú végzettséggel bírók esetében mindössze 5,8 és 2,0%. A legmagasabb iskolai végzettségű csoport 45,5%-a, a középfokú végzettségűek több, mint egynegyede soha nem végez fizikai munkát, szemben a legfeljebb 8 általánossal (11,8%) és a szakiskolai végzettséggel rendelkező (11,0%) munkavállalókkal.

A gazdasági aktivitás kérdéskörén belül a következőkben a munkával, munkavégzés körülményeivel való elégedettségre kérdeztünk rá, függetlenül attól, hogy közmunka programban dolgoznak-e az érintettek vagy sem.

egyáltalán nem elégedett	11,2
nem elégedett	15,0
elégedett is és nem is	30,0
elégedett	31,3
teljes mértékben elégedett	12,5

Forrás: Nyíregyháza Életminősége. 2018

12. táblázat. Mennyire elégedett Ön jelenlegi fizetésével, jövedelemével? (%) N= 373

A város válaszadói közül közel ugyanannyian „*elégedettek*” (31,3%) és „*elégedettek is meg nem is*” (30%) a fizetésükkel és közel annyian jelölték meg a „*teljesen elégedett*” (12,5%) mint az „*egyáltalán nem elégedett*” (11,2%) kategóriát. Az inkább elégedettek csoportjába tartoznak a 20-29 évesek, a 30-39 évesek valamint a 40-49 évesek. Az elégedetlenebbek csoportját az 50-59 valamint a 60+-os korosztály erősíti ($p=0,001$). **Az iskolai végzettség szintén fontos szerepet játszik a fizetéssel kapcsolatos véleménynyilvánításban.** A legfeljebb 8 általános iskolával rendelkezők körében a legmagasabb az elégedetlenek aránya, mely meghaladja az 50%-ot. Körükben a semleges „*elégedett is vagyok meg nem is*” válasz 25,6%-ukra érvényes az „*elégedett*” illetve „*teljes mértékben elégedett*” 23,1%-ukra. Az elégedettség ranglétráján egy lépcsőfokkal feljebb helyezkedik el a szakiskolával és érettségivel rendelkezők csoportja. **Ettől határozottan elkülönülnek a felsőfokú végzettségűek, 63,7%-uk inkább elégedett illetve teljes mértékben elégedett a jövedelmével ($p=0,000$).** (12. táblázat)

egyáltalán nem elégedett	3,9
nem elégedett	9,0
elégedett is és nem is	27,0
elégedett	39,1
teljes mértékben elégedett	21,1

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

13. táblázat. Mennyire elégedett Ön a munkavégzés körülményeivel? (%) N= 354

A munkavégzés körülményeiről alkotott vélemények egy inkább elégedett helyi társadalom képét festi elénk. 60,2%-uk tartozik az „*elégedettek*” és a „*teljes mértékben elégedettek*” táborába. A feltüntetett válaszlehetőségek közül az elégedett verziót választották a legtöbben (39,1%). (13. táblázat) Közel egyharmaduk az „*elégedett is és nem is*” semleges válaszlehetőséget jelölte meg. Egyértelmű elégedetlenségéről vallott a válaszadók 12,9%-a. (13. táblázat)

Összefüggést találtunk a munkavégzés körülményeivel való elégedettség és a z életkor között ($p=0,000$). Azt tapasztaltuk, hogy a teljes mértékben elégedettek a 20-29, 30-39 éves valamint a 60+-os korosztályhoz tartoznak. Ebből a szempontból az 50-59 évesek és 40-49 évesek kedvezőtlenebbül nyilatkoztak. A munkavégzés körülményeiről vallott vélemények szignifikáns kapcsolatot jeleznek az iskolai végzettség változóval is ($p=0,000$). A felsőfokú végzettséggel bírók a legelégedettebbek, háromnegyedük tartozik az elégedettek és teljes mértékben elégedettek csoportjához. Őket követik a szakiskolai végzettséggel bírók (61%) és kicsit lemaradva következik az érettségizettek csoportja (58,2%). Élesen elkülönülnek a legfeljebb 8 általános iskolával bírók ebből a szempontból. Körükben 31,3%-os az elégedettségi arány és ennél magasabb 35,7%-os az elégedetlenek és teljes mértékben elégedetlenek aránya. Ez utóbbi kategóriába a szakiskolával rendelkezők 14,6%, az érettségizettek 8,7%-a , a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 5%-a tartozik.

A munkaidő beosztáshoz és a munka típusához kötődő elégedettség mértéke is kiemelkedőnek tekinthető. Közel 70%-os elégedettségi ráta mutatkozott mindkét kérdés esetén.

egyáltalán nem elégedett	2,5
nem elégedett	9,2
elégedett is és nem is	21,2
elégedett	37,8
teljes mértékben elégedett	29,3

Forrás: Nyiregyháza Életminősége, 2018

14. táblázat. Mennyire elégedett Ön a munkaidő beosztásával? (%) N= 353

Kíváncsiak voltunk arra, hogy a **munkaidő beosztással kapcsolatos elégedettség függ-e a nem (férfi-nő), az életkor és az iskolai végzettség változóktól.** Eredményeink mindhárom esetben meghatározó összefüggést mutattak ($p=0,001$; $p=0,002$; $p=0,000$). A keresztábra vonatkozó adatai alapján a következő megállapítást tettük: a férfiak kevésbé elégedettek ebből a szempontból, mint a nők. **Életkor szempontjából a 20-29 valamint a 40-49 évesek elégedetlensége rajzolódik ki. Iskolai végzettség szempontjából pedig a legfeljebb 8 osztállyal rendelkezők a legelégedetlenebbek és a felsőfokú végzettségűek a legelégedettebbek, ahogyan azt a munkavégzés körülményeinél is tapasztaltuk.** (14. táblázat)

A munka típusánál az életkor ($p=0,012$) és az iskolai végzettség ($p=0,000$) jelzett szignifikáns kapcsolatot. A fiatalok (20-29 évesek) valamint a felsőfokú végzettségűek elégedettsége a leginkább meghatározó. (15. táblázat)

egyáltalán nem elégedett	3,9
nem elégedett	6,3
elégedett is és nem is	20,4
elégedett	36,1
teljes mértékben elégedett	33,3

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

15. táblázat. Mennyire elégedett Ön a munka típusával? (%) N= 353

A következő kérdésekre adott válaszokkal azt mértük fel, hogy a felsorolt állításokat mennyire tartják fontosnak az érintettek. Majd ehhez képest arra is rákérdeztük, hogy ezekkel a fontosnak vagy kevésbé fontosnak ítélt jellemzőkkel rendelkeznek-e? Például elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyire fontos az, hogy egy állás biztos legyen, majd afelől érdeklődtünk, hogy a válaszadónak van-e biztos állása. (16. táblázat)

Mennyire fontos Önnek, hogy egy állás biztos legyen? (%) N=453		Biztos állása van (%) N=344	
egyáltalán nem fontos	0,4	egyáltalán nem igaz	8,6
nem fontos	1,2	nem igaz	7,2
fontos is meg nem is	4,5	igaz is, meg nem is	16,3
fontos	34,9	igaz	42,2
nagyon fontos	58,9	nagyon igaz	25,7

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

16. táblázat. A „biztos állásra” vonatkozó válaszok aránya.

Az adatokból egyértelműen kiderül, hogy a nyíregyházi válaszadók 93,8%-nak fontos, illetve nagyon fontos az állás biztonsága, mely a stabilitást, a kiszámítható életvitelt szavatolja az egyének, családok számára. Ezzel szemben a megkérdezés pillanatában fizetett munkát végzők mindössze 67,9%-a mondta azt egyértelműen, hogy jelenlegi állása biztos, vagyis nem fél az állásvesztéstől. A fennmaradó 32,1% munkavállaló munkakörülményeit inkább a bizonytalanság jellemzi. 15,8% válaszolta azt, hogy egyáltalán nem illetve, hogy inkább nem jellemző rá, hogy biztos állással rendelkezik. 16,3% fejezte ki bizonytalanságát a kérdéssel kapcsolatosan.

A munka biztonsága után a magas kereseti lehetőség a legtöbbször által preferált kategória, (89,7%) ítélte fontosnak illetve nagyon fontosnak. A munka érdekessége és az előrejutási lehetőség szintén a ragsor elejére került (75,7% és 74,9%). Az önálló munkavégzés fontosságát a megkérdezettek 71,5%-a tartotta fontosnak, a végzett munka társadalmi hasznosságát közel ennyien tartották nagyra (69,2%). 67,7% mondta azt, hogy fontos neki, hogy olyan munkát végezzen, amellyel másoknak segíthet. Az önállóan megválasztott napszakra vonatkozó munkaidőt tartották a legkevésbé fontosnak a megkérdezettek. Ez összefüggést mutat a munkaidő beosztásával kapcsolatosan tapasztalt 70% feletti elégedettségi rátával.

A 70% feletti elégedettséget mutató tényezőket megvizsgáltuk a korábban alkalmazott három magyarázó változó vonatkozásában (nem, életkor, iskolai végzettség).

A *nem* változó szignifikáns kapcsolatot mutatott a „jó lehetőségek legyenek az előre jutásra” ($p=0,009$), az „olyan munka legyen, amellyel másoknak segíthetünk” ($p=0,040$), valamint a „olyan munka legyen, ahol az ember szabadon dönti el, hogy a nap melyik szakaszában, illetve mely napokon dolgozik” változókkal ($p=0,018$). A válaszok mintázatából kiderült, hogy a nők nagyobb arányban jelölték meg a nagyon fontos kategóriát, a „jó lehetőségek legyenek az előre jutásra” opció vonatkozásában, mint a férfiak, viszont a férfiak közül többen választották a nagyon fontos válaszlehetőséget. A **másokon való segítség** fontossága a válaszlehetőségek két végpontján, a nagyon fontos és az egyáltalán nem fontos opcióknál vált el élesen. A férfiak körében többen vannak azok, akik úgy vélték, hogy ez egyáltalán nem fontos, a **nők körében pedig azok, akik a nagyon fontosnak tartják munkájuk ezen jellemzőjét**. A két nem közül **a férfiak tartják fontosabbnak azt, hogy szabadon dönthessenek arról, hogy mely napokon és milyen napszakban dolgozzanak**. Körükben 54,2% vélekedett erről, mint fontos, vagy nagyon fontos jellemző, szemben a nőkkel, akiknél ez az arány 39,2% volt.

Az életkor a munka érdekessége ($p=0,048$), a másokon való segítség lehetősége ($p=0,002$) és a munka társadalmi hasznossága ($p=0,005$) változókkal mutatott statisztika összefüggést. **A munka érdekessége a 40-49 éves korosztálynak a legfontosabb** és a 20-29 éveseknek valamint a 60 felettieknek a legkevésbé fontos. A másokon való segítség megítélése szintén a 40-49 éves korosztály téma iránti érzékenységet mutatja, szemben a 20-29 és a 30-39 évesekkel. A munka társadalmi hasznosságának megítélése szintén a 40-49 évesek érintettségét mutatja az 50-59 évesek mellett.

Az iskolai végzettség milyensége a magas keresi lehetőség ($p=0,025$), a munkaerőpiaci hierarchián történő előrelépéssel ($p=0,000$), a munka érdekességével ($p=0,000$) és a munkavégzés napszakának önálló megválasztásának lehetőségével mutatott kapcsolatot ($p=0,000$). **A magas kereseti lehetőség a kevesebb, mint 8 osztállyal rendelkezőknek a legkevésbé fontos. A jó előrejutási lehetőséget az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek preferálták**, szemben az ettől alacsonyabb végzettségű csoportok véleményével. A munka érdekességéről alkotott vélemények két csoportra osztja a válaszadókat. Az egyiket a szakiskolával, érettségivel, felsőfokú végzettséggel rendelkezők alkotják, a másikat a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők. Utóbbi csoport tagjai értékeli a legkevésbé fontosnak azt, hogy a munka, amit végeznek érdekes legyen. Ez vélhetően összefügg ennek a csoportnak az általános munkaerőpiaci bizonytalanságával, mely a prekariátusnak mint munkaerőpiaci csoportnak általános jellemzője. (R. Fedor, Fónai, 2017). A munkavégzés napszakának önálló megválasztásának értékelése a szakiskolai végzettségűek véleményének markáns elkülönülését mutatja. Ők választották a legtöbben azt, hogy ez „*egyáltalán nem*” fontos vagy „*nem fontos*” számukra. (17. táblázat)

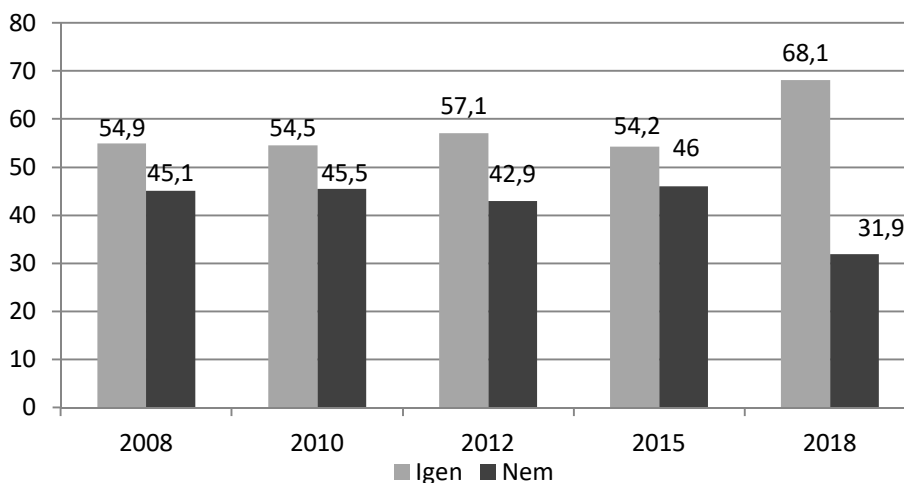
	„Fontos, nagyon fontos” (%)	„Fontos is meg nem is”	„Egyáltalán nem fontos, nem fontos” (%)
...magas legyen a kereset? (N=453)	89,7	9,3	1,0
...a munka érdekes legyen? (N=452)	75,7	18,2	6,0
...jó lehetőségek legyenek az előrejutásra (N=443)	74,9	20,7	4,4
...önállóan végezhető munka legyen (N=448)	71,5	20,8	7,8
...hasznos legyen a társadalomnak? (N=448)	69,2	21,8	9,1
...olyan munka legyen, amellyel másoknak segíthetünk? (N=450)	67,7	24,7	7,6
...olyan munka legyen, ahol az ember szabadon dönti el, hogy a nap melyik szakaszában, illetve mely napokon dolgozik? (N=449)	46,1	25,4	28,5

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

17. táblázat. Önnek személy szerint mennyire fontos az, hogy...

Összehasonlító adatok tíz év távlatában (2008-2018)

Az elmúlt tíz évben meghatározó gazdasági folyamatok mentek végbe nemcsak a hazai, de a globális munkaerőpiacon is. A 2008-as pénzügyi válságból kialakuló foglalkoztatási válság jelentősen átrendezte a foglalkoztatási helyzetet. Ennek hatása hazai viszonylatban 2009-2010. között csúcsosodott ki, majd az ezt követő harmadik évben már a statisztikai mutatók is azt jelezték, hogy elindult egy felfelé ívelő munkaerőpiaci tendencia.

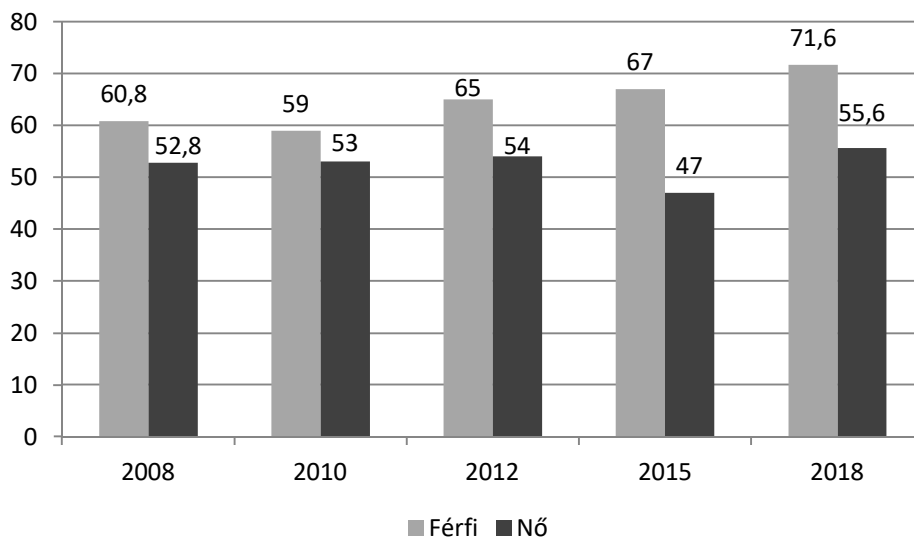

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

5. ábra. A foglalkoztatottság aránya Nyíregyházán.

A nyíregyházi foglalkoztatásra vonatkozó adatok ezt a tendenciát nem teljesen tükrözik vissza. Nem látszik jelentősebb visszaesés a 2008 és 2010. között, miközben a hazai foglalkoztatottak arányában jelentős apadás volt tapasztalható. Ennek az volt az oka, hogy az említett válság a kedvezőbb gazdasági és foglalkoztatási kondíciókkal rendelkező megyéket érintette elsősorban. Így a Nyíregyháza székelyországi Szabolcs-Szatmár-Bereg megye érintettsége sem volt hangsúlyos. A városi adatok változatlanlansága továbbá a város megyeszékhely jellegéből is adódik, hiszen alapvetően itt koncentrálódik a legtöbb foglalkoztatott. Ami azonban szembeeső, hogy a vizsgált tíz év vonatkozásában 13%-kal nőtt azon válaszadók aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy dolgoztak a megkérdezéskor. Ez a változás egybecsen az országosan is mért tendenciával. (5. ábra)

Nemenkénti megoszlást vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a férfiak 71,6%-a, míg a nők 55,6%-a tartozott a foglalkoztatottak csoportjába 2018-ban. Az általános foglalkoztatási helyzet javulása mellett az is megfigyelhető, hogy a két nem foglalkoztatási adataiban megjelenő különbségek nem, hogy mérséklődtek volna a vizsgálati időszakban, hanem egyre inkább karakteresebbeké váltak. A két nem közötti távolság 2008-ban 8% volt, 2018-ban pedig 16%. A 6. ábra adataiból az is egyértelműen kitér, hogy a 2008 és 2018 közötti időszakra fókuszálva a férfiak voltak a bekövetkező változások nyertesei. 2008 és 2018. között több mint 10%-kal nőtt a foglalkoztatottságuk, a nőké ennél szerényebb mértékben 2,8%-kal.

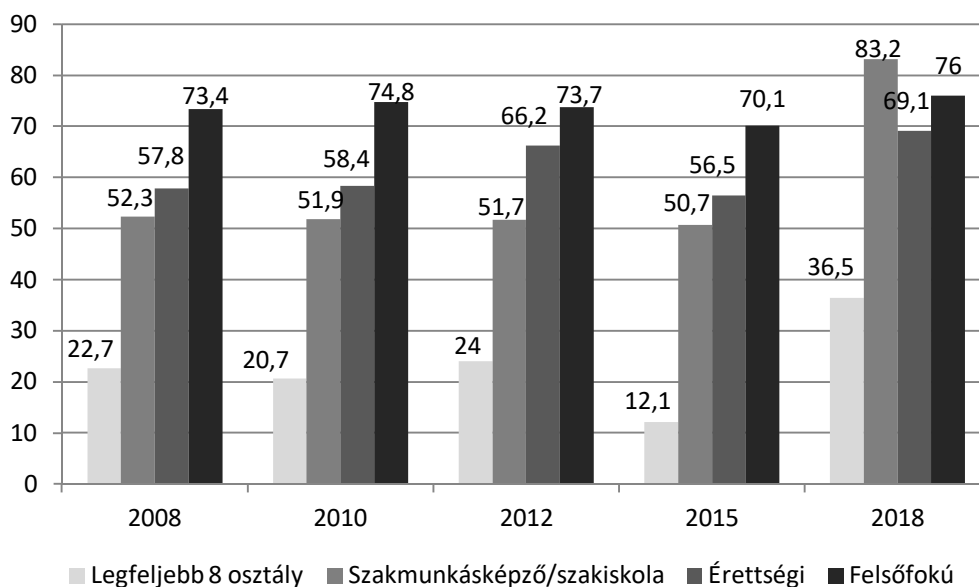

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

6. ábra. A foglalkoztatottság aránya nemek szerint Nyíregyházán 2008, 2010, 2012, 2015, 2018 (%).

Az iskolai végzettség foglalkoztatásra gyakorolt pozitív hatását nem kell bizonygatni. Mind az öt lekérdezés ide vonatkozó adatai hűen bizonyítják, hogy a magasabb iskolai végzettség biztosabb foglalkoztatást valószínűsít. (7. ábra) Mindvégig a legfeljebb

általános iskolai végzettséggel rendelkezők voltak a legrosszabb helyzetben az elhelyezkedés szempontjából annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban közel 14%-os növekedést tapasztaltunk körükben. Hasonló szintű növekedést látunk az érettségivel rendelkezőknél is és egy általános, mérsékelt javuló tendenciát a felsőfokú végzettségűek esetében. Figyelemre méltó azonban a szakiskolát, szakmunkásképzőt végzetek helyzetében bekövetkezett javulás, mely tíz év távlatában több mint 30%-os emelkedésben öltött testet. Az elért eredményeket más szempontból is mérlegelhetjük, hiszen bizonyítottá vált, hogy a magasabb iskolai végzettségűek rendelkeznek a munkájukhoz illeszkedő, elvárt készségekkel, kompetenciákkal. Ha ez nincs meg, a munkaerőpiacon az egyén esélye lenullázódik, és hiánya akár társadalmi szegregációhoz, szegénységhez és önértékelési zavarokhoz vezethet (Lácza, 2018).

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

7. ábra. Foglalkoztatottsági arányok az iskolai végzettség függvényében, Nyíregyházán (%).

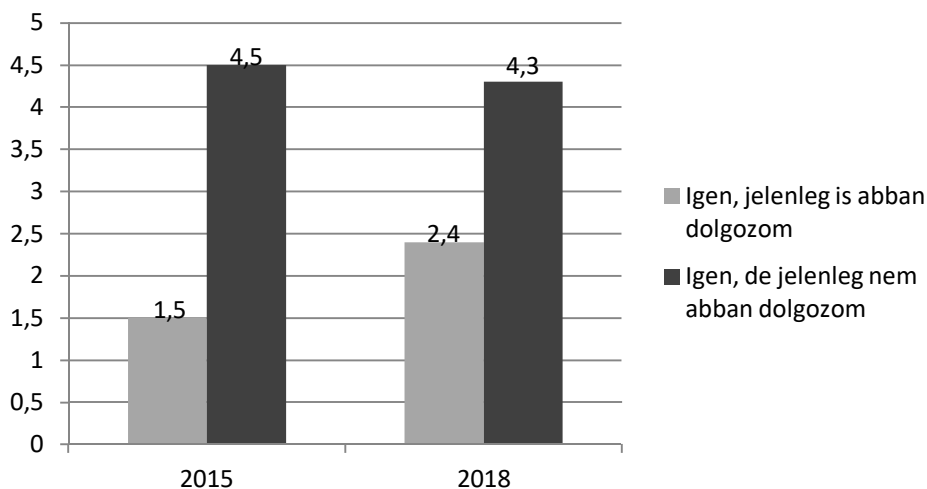
A legelterjedtebb foglalkoztatási forma minden vizsgált évben a normál, tipikus, napi nyolc, heti 40 órás foglalkoztatás volt. Ezt követi a meghatározott időre szóló szerződéssel dolgozók aránya. Majd a részmunkaidős valamint az alkalmi jellegű foglalkoztatás következik a rangsorban. Az önmagában kevés információtartalommal bíró, de sokat sejtető „egyéb” típusú munkavégzés hasonló arányban jellemzi a megkérdezetteket, mint a részmunkaidős foglalkoztatás. A közfoglalkoztatás keretei között viszonylag kevesen dolgoznak. Jelentősebb változás a határozott munkaidőjű szerződéssel foglalkoztatottak csoportján belül tapasztalható. Míg 2012-ben minden hatodik válaszadó nyilatkozott úgy, hogy ilyen módon foglalkoztatják, addig 2018-ban már csak 8,1%. (18. táblázat)

	2008 (N=920)	2010 (N=520)	2012 (N=641)	2015 (N=387)	2018 (N=322)
Folyamatos, normál foglalkoztatás (napi 8 óra, heti 40 óra, kinevezéssel)	76,6	78,3	72,2	74,9	76,3
Meghatározott időre szóló szerződéssel	10,4	10,8	15,4	11,4	8,1
Részmunkaidőben	5,4	5,2	5,3	5,7	5,5
Közmunka program keretében	n.a.	n.a.	n.a.	1,3	1,9
Alkalmi munka, szerződés nélkül	2,0	1,1	1,6	1,3	2,3
Egyéb	5,4	4,6	5,5	5,4	5,8

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

18. táblázat. Milyen módon foglalkoztatják Önt? (%)

A közfoglalkoztatás munkaerőpiaci szerepét sokan, sokféleképpen jellemezték már. Az azonban biztos, hogy vannak olyan kistélepülések – ezek közül szeretném kiemelni az Észak-alföldi régióban található Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyes településeit, ahol a közmunkából származó jövedelem jelenti az egyetlen munkavégzéshez kötődő legális jövedelmet, s mint ilyen létfontosságú a családok számára. Más oldalról a közmunkához tartozó jövedelem meg sem közelíti a nyílt munkaerőpiacon működő jövedelmeket. A nyíregyházi felmérések adatai alapján a nyíregyháziak inkább mérsékeltlen érintettek a közfoglalkoztatással, s jelentősebb eltérést nem is tapasztaltunk 2015 és 2018. között. (8. ábra)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2015, 2018

8. ábra. Közfoglalkoztatásban részt vevők aránya (%).

Az álláskeresői stratégiák ismerete, azok alkalmazása meghatározza az érintek elhelyezkedési esélyeit. Egy adandó álláshelyről való információ segítheti, annak hiánya megghiúsíthatja az állásba kerülés sikerességét. A munkaadók munkaerő választásának módja számos esetben nem esik egybe a munkavállalók álláskeresői stratégiájával. A munkaadók először a közvetlen környezetükben a családi, baráti társaságukat majd az alkalmazásukban lévő munkavállalókat informálják egy-egy betöltetlen álláshelyről. Végző esetben fordulnak az álláshirdetés módszeréhez.

A nyíregyházi válaszadók eltérő álláskeresői módszerekről vallottak. A rangsor mind az öt vizsgálati évben szinte hasonló volt, jelentős nagyságrendbeli eltéréseket nem tapasztaltunk. Az álláskeresők közül szinte ugyanannyian találtak aktuális munkájukra úgy, hogy közvetlenül a munkaadóhoz fordultak, hirdetésre jelentkeztek illetve családtagjaik, barátaiak segítségét vették igénybe. (19. táblázat)

	2008 (N=956)	2010 (N=559)	2012 (N=683)	2015 (N=389)	2018 (N=309)
Közvetlen a munkáltatóhoz fordult	32,4	28,4	29,6	28,0	26,6
Hirdetésre jelentkezett	22,0	25,0	24,3	28,0	30,0
Családtól, baráttól érkezett az infó	30,6	31,8	33,5	27,8	29,5
Saját vállalkozásban, üzletben kezdte	8,7	10,6	9,1	11,8	7,7
Egyéb	6,3	4,1	3,5	4,4	6,3

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008, 2010, 2018; R. Fedor, Balogh (2015), R. Fedor, Jávorné Erdei (2014) R., Fedor Anita (2012)

19. táblázat. Hogyan jutott ehhez az álláshoz? (%)

A foglalkoztatás körülményeivel kapcsolatos elégedettség

Megvizsgáltuk, hogy változtak-e és ha igen milyen módon az egyes munkavégzéshez kapcsolódó tényezők megítélése. Korábban már bemutattuk, hogy a nyíregyházi városlakók hogyan vélekedtek 2018-ban a fizetésükről, a munkájuk típusáról, a munkavégzés körülményeiről valamint a munkaidő beosztásukról. Most pedig azt hasonlítjuk össze, hogy a véleménynyilvánítások jellege módosult-e 2008 és 2018. között. A fizetés, jövedelem megítélése az „*egyáltalán nem elégedett*” és az „*elégedetlen*” kategóriákban szinte változatlan maradt. Csökkent azok aránya, akik az „*elégedett is meg nem is*” válaszlehetőséggel éltek (-13%) és közel ennyivel nőtt az elégedettek illetve teljes mértékben elégedettek aránya. Figyelemre méltó, hogy a fizetésükkel teljes mértékben elégedettek csoportját alkotók aránya nagyságrendileg megkétszereződött az elmúlt tíz évben. (20. és 21. táblázat)

A munka típusával kapcsolatos vélemények mintázata gyakorlatilag változatlan maradt.

	Mennyire elégedett Ön jelenlegi fizetésével, jövedelemével? (%)		Mennyire elégedett Ön a munka típusával? (%)	
	2008 (N=962)	2018 (N=373)	2008 (N=966)	2018 (N=353)
egyáltalán nem elégedett	10,0	11,2	1,8	3,9
nem elégedett	15,4	15,0	4,6	6,3
elégedett is és nem is	43,3	30,0	23,1	20,4
elégedett	24,8	31,3	36,7	36,1
teljes mértékben elégedett	6,4	12,5	33,7	33,3

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008, 2010, 2018; R. Fedor, Balogh (2015), R. Fedor, Jávorné Erdei (2014) R., Fedor Anita (2012)

20. táblázat. Munkával kapcsolatos elégedettség I. (%).

	Mennyire elégedett Ön a munkavégzés körülményeivel? (%)		Mennyire elégedett Ön a munkaidő beosztásával? (%)	
	2008 (N=968)	2018 (N=354)	2008 (N=968)	2018 (N=353)
egyáltalán nem elégedett	2,1	3,9	2,9	2,5
nem elégedett	4,0	9,0	8,7	9,2
elégedett is és nem is	25,8	27,0	21,5	21,2
elégedett	38,2	39,1	35,0	37,8
teljes mértékben elégedett	29,9	21,1	31,9	29,3

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2008, 2010, 2018; R. Fedor, Balogh (2015), R. Fedor, Jávorné Erdei (2014) R., Fedor Anita (2012)

21. táblázat. Munkával kapcsolatos elégedettség II. (%).

A munkavégzés körülményinek megítélése némileg romlott. Bár viszonylag kevesen, de 2008-hoz képest kétszer többen mondták azt, hogy egyáltalán nem elégedettek, illetve nem elégedettek a munkavégzés körülményeivel és ebből adódóan valamivel kevesebben fejezték ki elégedettségüket. Azonban egyértelműen kijelenthető, hogy az utóbbi csoportba jóval többen tartoznak mindkét vizsgálati év vonatkozásban. A munkaidő beosztásával kapcsolatos véleményekben nem mutatkozott meghatározó változás.

Összefoglalás

Tanulmányunkban a nyíregyházi városlakók munkavállalással, foglalkoztatással kapcsolatos jellemzőit, véleményét elemeztük a *Nyíregyháza Életminősége* kutatás-sorozat keretei között. Részletesen bemutattuk a 2018-as adatbázis eredményeit, s mivel az írás alapját képező panelkutatás tíz éves múltra tekint vissza ezért lehetőségünk nyílt arra, hogy összehasonlítsuk, hogy hogyan alakult a foglalkoztatási helyzetkép 2008 és 2018. között. Eredményeik a nyíregyháziak foglalkoztatási helyzetének javulásáról árulkodnak.

2008 és 2018 között több mint 13%-kal, 2015-höz képest közel 14%-kal nőtt azok aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy dolgoztak a megkérdezés idején. A válaszadók meghatározó része több munkahelyen dolgozott, s a város lakóinak közel fele volt már regisztrált munkanélküli eddigi élet során.

A nyíregyházi városlakók 36,7%-a nyilatkozott úgy, hogy lelkileg megterhelő, stresszes munkát végez. A munkavégzéssel összefüggő gyakori, vagy állandósult stresszhelyzet a 40-49 éves korosztályt valamint a szakiskolai és a felsőfokú végzettséggel rendelkezőket érinti a leginkább. A válaszadók leterheltsége, kimerültsége érthető tetteken a válaszokban. Gyakori illetve folyamatos leterheltségről számolt be a megkérdezettek 60%-a. Az állandósult kimerültség a 60+-os korcsoportra illetve a 40-49 évesekre jellemző.

A megkérdezettek közel 45%-a elégedett a fizetésével. A munkavégzés körülményeiről alkotott vélemények pedig egy még inkább elégedett helyi társadalom képét festi elénk. A munkaidő beosztáshoz és a munka típusához kötődő elégedettség mértéke is kiemelkedőnek tekinthető. Eredményeink szerint az iskolai végzettség fontos szerepet játszik a fizetéssel kapcsolatos véleménynyilvánításban. A munkaidő beosztásával kapcsolatos elégedettség szintén függ az iskolai végzettségtől, valamint a *nem* és az *életkor* változóktól.

Az „olyan munka legyen, amellyel másoknak segíthetünk” posztmateriális munkaérték inkább a nőknek és a 40-49 éves korosztály számára fontos, a „munka érdekessége” szintén a 40-49 éves korosztálynak a legfontosabb, iskolai végzettség szempontjából pedig a legalacsonyabb végzettségűek tartják a legkevésbé fontos értéknek. A férfiak a munkavégzés napjainak és napszakának szabad megválasztásában elkötelezettek.

A magas kereseti lehetőség a kevesebb, mint 8 osztállyal rendelkezőknek a legkevésbé fontos. A jó előrejutási lehetőséget az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek preferálták.

2008 és 2018. között 13%-kal nőtt azon válaszadók aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy dolgoztak a megkérdezéskor. Az egyes iskolai végzettségi fokozatokban a szakiskolát, szakmunkásképzőt végzettek helyzetében következett be a legjelentősebb emelkedés a foglalkoztatottak arányát illetően. A legelterjedtebb foglalkoztatási forma minden vizsgált évben a normál, tipikus, napi nyolc, heti 40 órás foglalkoztatás volt.

Felhasznált irodalom

1. Bánlaky Pál (2001): Családszociológia. Wesley János Lelkészképző Főiskola Budapest.
2. Coleman, J. S. (1996): A társadalmi tőke. In: Lengyel, Gy., Szántó, Z. (szerk). A gazdasági élet szociológiája. BKE Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék, Budapest, 99-129.
3. Cooper, D. - McCausland, W. D. - Theodossiou, I.: Unemployed, Uneducated and Sick: The Effects of Socio-Economic Status on Health Duration in the European Union. – Journal of Royal Statistical Society . 2008. évi 4. sz. 939–952.
4. Fábíán Gergely, Huszti Éva, Hüse Lajos, Takács Péter (2018): Életminőség Nyíregyházán. A nyíregyházi nagymintás társadalomkutatások első négy hulláma a megyeszékhelyen. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 53/3: 83-102.
5. Hajdu Gábor és Sik Endre (2016): A munkával kapcsolatos értékek a világban (1990–2014) és a mai Magyarországon. In: Kolosi Tamás, Tóth István György (szerk). Társadalmi Riport. TÁRKI: Budapest.
6. Huszti Éva, (2018): Társas kapcsolatok Nyíregyházán 2008-2018. Acta Medicinae et Sociologica Vol.9. No.27. 110-124.
7. Huszti Éva, Hüse Lajos, Takács Péter, Fábíán Gergely, (2018): A „Nyíregyháza Élet-minősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. Acta Medicinae et Sociologica Vol.9. No.27. 7-18.
8. Jávorné Erdei Renáta, Takács Péter, (2018): Szubjektív egészségi állapot és annak változásai Nyíregyházán. Acta Medicinae et Sociologica Vol 9., No.27. 96-109.
9. Láczy, Magdolna (2017): *A humánerő fejlesztésének kérdőjelei a halmozottan hátrányos térségekben*. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására közleményei, (9) 2. pp. 129-137.
10. Láczy, Magdolna (2018): A társadalmi mobilitás néhány jellegzetessége a rendszerváltás óta Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, Közép-Európai Közlemények: 2 pp. 7-16., (2018)
11. Móré Mariann (2018): A foglalkoztatáspolitikai társadalmi és gazdasági meghatározottsága. In: Sebők Marianna (szerk). *A munka világa*. Saxum Kiadó, Budapest. pp. 31-50.
12. R. Fedor Anita, Fóna, Mihály (2017): A magasan kvalifikált fiatal munkavállalói csoportok elemzésének új megközelítési lehetősége: a prekariátus. Különleges bánásmód 3:4 pp. 7-17., 11 p.
13. R. Fedor Anita, Balogh Erzsébet (2015): A foglalkoztatás és a munkanélküliség jellemzői a Nyíregyházi járásban. Acta Medicinae et Sociologica 6 :18-19 pp. 47-67, 21 p.
14. R. Fedor Anita, Jávorné, Erdei Renáta (2014): A foglalkoztatás jellemzői Nyíregyházán. Acta Medicinae et Sociologica 5 : 12-13 pp. 29-46., 18 p.
15. R. Fedor Anita (2012): A gazdasági aktivitás lokális jellemzői: nők és férfiak a "munka piacán". Acta Medicinae et Sociologica 3 : ksz. pp. 83-98., 16 p. (2012)

16. Sebők Marianna (2013): A társadalmi mobilitás elősegítése a munkaerő-piaci mobilitás támogatásán keresztül, *Humánpolitikai Szemle* 2013: 7-8. pp. 40-48.
17. Sebők Marianna (2015): Comments on workforce mobility in Hungary, *Modern Geográfia* 2015:(3.) pp. 49-67
18. Szoboszlai Katalin, (2018): A lakhatás és a háztartások felszereltségének változásai a panelkutatások eredményei alapján. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol.9. No.27. 19-32.

Jövedelmi helyzet, jövedelmi egyenlőtlenségek

Fábián Gergely¹, Takács Péter², Szigeti Fruzsina³

¹ Főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4

² Főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4

³ PhD hallgató, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Nevelés és Művelődéstudományi Doktori Program 4032 Debrecen, Egyetem tér 1

INFO

Fábián Gergely
fabian.gergely@foh.unideb.hu

Keywords

income
inequalities
poverty
quality of life

ABSTRACT

Income conditions, income inequalities. Nyíregyháza faced the strongest effects of the economic and social crisis between 2008 and 2010. While the employment rate decreased, the number of the unemployed and the proportion of people living in poverty increased.

The period of recovery from the crisis was between 2010 and 2012. The proportion of the employed grew, the income increased also in nominal terms, and the proportion of people living in poverty also showed a slight decrease. Favorable trends continued between 2012 and 2015, but especially after 2015, the employment, the net income, including median income increased. The growth did not completely cover the society of the city, as for the lowest income decile nominal decline can be measured. Apart from this the situation of each group has been more favorable by 2018. This change can be measured well in the subjective judgment of the income situation. At the same time, as incomes have increased for each group, but not to the same extent, the level of inequalities remained unchanged, or, due to the “distancing” of the lower decile they even slightly increased. However, growth did not automatically mean an increase in poverty; the relative poverty rate even declined by one percentage point between 2012 and 2015 and by nearly 2 percentage points between 2015 and 2018 compared to 2010.

Kulcsszavak
jövedelmek
jövedelmi
egyenlőtlenségek
szegénység
életminőség

Absztrakt. Nyíregyháza városában a gazdasági-társadalmi válság hatásai 2008 és 2010 között voltak a legerőteljesebbek. Csökkent a foglalkoztatottság, nőtt a munkanélküliek száma, és nőtt a szegénységben élők aránya is. A 2010 és 2012 közötti periódus a válságból való kilábalás időszaka volt, nőtt a foglalkoztatottak aránya, nominális értékben is nőttek a jövedelmek, a szegénységben élők aránya is enyhé csökkenést mutatott.

A kedvező tendenciák folytatódtak 2012 és 2015 között is, de különösen 2015 után, nőtt a foglalkoztatottság, nőttek a nettó jövedelmek, ideértve a mediánjövedelmet is. A növekedés nem teljesen terült szét a város társadalmi terében, hiszen a legalsó jövedelmi decilis esetében nominális csökkenés mérhető, ettől eltekintve azonban minden csoport helyzete kedvezőbb lett 2018-ra. Ez a változás jól mérhető a jövedelmi helyzet szubjektív megítélése esetében is.

Ugyanakkor az egyenlőtlenségek mértéke nem változott, illetve az alsó decilis „távolodása” miatt, még némileg növekedtek is. A növekedés azonban nem jelentette automatikusan a szegénység növekedését is, sőt a relatív szegénység mértéke 2012 és 2015 között egy százalékponttal, míg 2015 és 2018 között közel 2 százalékponttal csökkent 2010-hez viszonyítva.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

Tanulmányunkban a nyíregyházi háztartásokban keletkező és mérhető jövedelmek alakulását és azok eltéréseit vizsgáljuk. Az elemzések alapját a 2018-as életminőség vizsgálat képezte (bővebben lásd. Fábíán és mtsai, 2018; valamint Huszti és mtsai, 2018). A jövedelmekhez kapcsolódóan definiáljuk és elemezzük a szegénységet is, így a relatív szegénységet, pontosabban a jövedelmi szegénységet vizsgáljuk, mivel ez köthető a legszorosabban a jövedelmi egyenlőtlenségekhez.

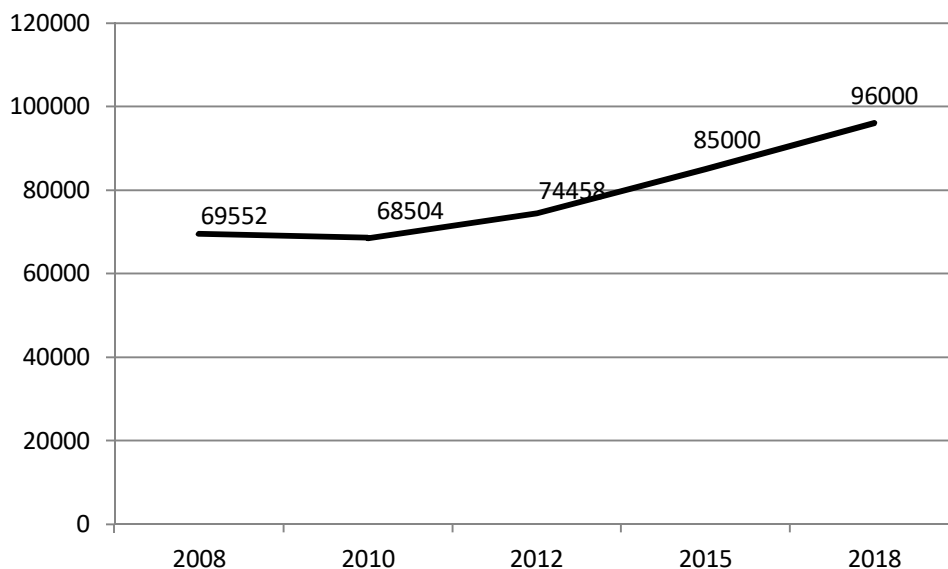
A relatív, vagy más néven a jövedelmi szegénység alatt az Európai Unió Bizottsága által 2001-ben elfogadott ún. Laekeni indikátorokat vettük alapul, amelyek alapján a szegénységi küszöb a medián ekvivalens jövedelem (nemzeti valutában mért) 60 százaléka.¹

Jövedelmek és egyenlőtlenségek

A jövedelmek vizsgálatánál a háztartásokban keletkező nettó, szabadrendelkezési jövedelmek jellemzőit és különböző eloszlásait elemezzük, nincsenek információk a

¹ A medián ekvivalens jövedelem azt jelenti, hogy a felmért népességet az OECD 2 fogyasztási egységre jutó jövedelem alapján sorba rendezzük, melynek alapján a sor közepén lévő jövedelem jelenti a mediánt, amelyhez képest pontosan ugyanannyinak van kevesebb, illetve több jövedelme. Az OECD 2 fogyasztási egységkulcs azt jelenti, hogy a háztartás egyes tagjaihoz súlyokat rendelünk. Ez alapján az első felnőtt 1, minden további felnőtt 0,5, a 14 év alattiak pedig 0,3 egységet képviselnek. Bár az elfogadott indikátorok alapján a nemzetközi összehasonlítások is az OECD 2 skálát alkalmazzák, elterjedtek az egyéb számítási módok is (pl. az OECD 1 skála), amelyek némileg eltérő súlyokat alkalmaznak, közös jellemzőjük azonban mindig az, hogy kizárólag a jövedelmekre alapoznak.

bruttó jövedelmekről, illetve a bruttó és nettó jövedelmek „viszonyáról”. Eddigi kutatási eredményeink alapján elmondható, hogy 2008 és 2018 között a város jövedelmi helyzetének jellemzői, illetve annak változásai számos esetben „lekövezték” az országos tendenciákat. 2008 és 2010 között csökkent az egy főre jutó jövedelem átlaga, az akkor kirobbant gazdasági-financiális válság hatására, míg 2010-től folyamatos növekedés figyelhető meg. 2010 és 2017 között országosan 37 százalékkal, míg a városban valamivel erőteljesebben, 40 százalékkal nőtt az átlagjövedelem.

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

1. ábra: Az átlagjövedelem alakulása Nyíregyháza városában – az egy főre jutó háztartási jövedelmek alapján (átlagértékek, forintban).

Az átlagjövedelem növekedése elsősorban 2012-2013-tól vált dinamikusabbá. A legutóbbi, 2015-ös adatfelvételünkhöz viszonyítva, a növekedés üteme 2017-re elérte a 13 százalékos arányt. A nyíregyházi átlagjövedelem ugyanakkor néhány ezer forinttal még mindig elmarad az országostól, hiszen a KSH számításai szerint ez az összeg 2015-ben országosan 96.000, míg 2017-ben 108.000 forint volt.² Az átlagjövedelem növekedése ugyanakkor mindenképpen pozitívan értékelhető fejlemény.

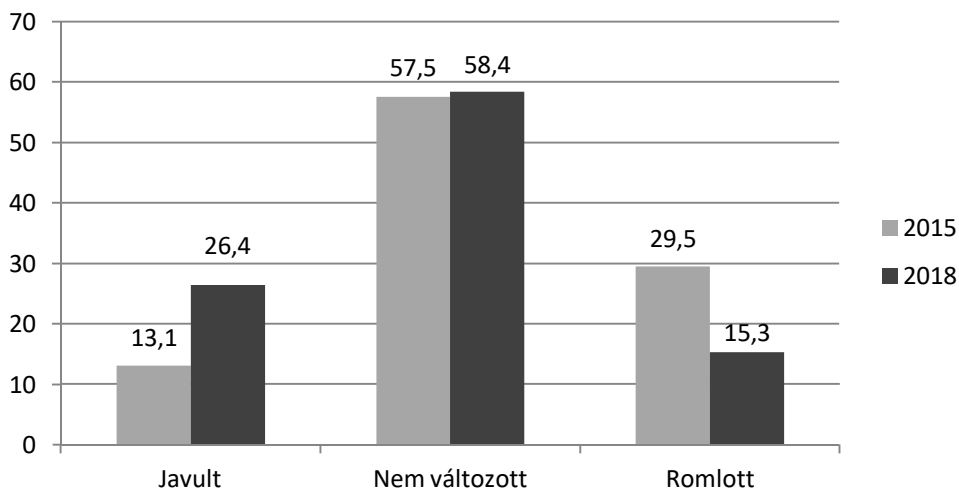
A jövedelmek vizsgálatánál az átlagérték egy igen jól használható mutató, különösen az időbeli és térbeli összehasonlítások tekintetében, mégis „csalóka” lehet sok esetben, mivel elfed(het) olyan különbségeket, amelyek erőteljesen meghatározhatják a lakosok életminőségét. Ez a helyzet Nyíregyháza esetében is, hiszen a városra jellemző átlagjövedelem alatti jövedelemből élt a lakosok 57 százaléka, ez a mutató gyakorlatilag változatlan 10 éve. Ez alapján az is látható, hogy az átlag nem „középen” van, ezért minden egyes alkalommal figyelembe kell venni a mediánjövedelmet, amely valódi középértéket mutat, azaz kétfelé osztja a lakosokat a jövedelem

² KSH: A háztartások életszínvonala, 2017.

alapján. 2008-ban és 2010-ben a medián értéke 62.500 forint volt, gyakorlatilag „mozdulatlan” volt, míg 2012-ben már enyhén növekedett, elérte a 66.666 forintot. 2015-ben 75.000 forint, míg 2018-ban 87.500 forintra nőtt a medián értéke. A medián értéke ugyan szerényebb mértékben növekedett, mint az átlagjövedelem (a medián értékének növekedése 2015 és 2018 között 16 százalékos volt), ez azonban jelentősen meghaladta az adott időszakra vonatkozó infláció mértékét (a teljes, kumulált infláció növekedése 2.7 százalékos volt), így a városban, az elmúlt két évben a jövedelmek reálértékben is növekedtek.

Az átlagjövedelem és a mediánjövedelem örvendetes növekedésének hátterében több makrogazdasági és makrotársadalmi változás, intézkedés áll. Ilyen volt – többek között – a minimálbér, a garantált bérminimum vagy a nyugdíjak emelése, de a város tekintetében talán a legfontosabb a foglalkoztatottság növekedése, amely 2017-re elérte a 68 százalékot. Ez jelentős növekedés a 2015-ös 54 százalékos arányhoz képest.³ Nyíregyháza városa ezzel az adattal gyakorlatilag „utolérte” az országot, hiszen a KSH közlése szerint ebben az évben a foglalkoztatási ráta a 15–64 évesek körében 68,2% volt.

A városlakók szubjektív megítélése is javult, hiszen 2018-ban jóval magasabb volt azoknak az aránya 2015-höz képest, akik úgy vélekedtek, hogy javult az anyagi helyzetük, és alacsonyabb azoké, akik inkább romlásról számoltak be.

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

2. ábra: A háztartás anyagi helyzetének megítélése a megkérdezést megelőző évekhez viszonyítva (százalékban).

³ A foglalkoztatottságról, a gazdasági aktivitásról, illetve azok változásáról részletes információkat közöl R. Fedor Anita ebben a kötetben a Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői című tanulmányában.

Azok aránya, akik úgy vélik, hogy nem változott a háztartás anyagi helyzete, szinte változatlan, ugyanakkor pozitív elmozdulásról, azaz javulásról jóval többen számolnak be, mint a korábbi években (arányuk megduplázódott), illetve jelentősen csökkent azok aránya, akik inkább romlást érzékelnek. (2. ábra)

A pozitív tendenciák mellett az a tény, hogy a lakosok 57 százaléka továbbra is alacsonyabb átlagjövedelemből él, arra hívja fel a figyelmet, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek továbbra is jellemzőek a városban, sőt az adatok arra utalnak, hogy ebben az esetben enyhe növekedés figyelhető meg.

Mutatók	2008	2010	2012	2015	2018
S10/S1	7,2	6,6	7,7	7,5	10,2
Robin Hood index	20,0	20,0	20,0	20,0	21,0
Éltető Frigyes index	2,21	2,25	2,26	2,27	2,3
GINI	0,285	0,290	0,290	0,290	0,290

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

1. táblázat: A jövedelmi egyenlőtlenségek egyes mutatóinak változása Nyíregyháza városában, 2008-2018.

Bár a GINI értéke változatlan, a többi index értéke enyhe növekedést mutat, ami arra utal, hogy a városban, kis mértékben ugyan, de nőtték a jövedelmi egyenlőtlenségek, ezért érdemes megvizsgálni a jövedelmi decilisek helyzetét.

	2012	2015	2018
Alsó decilis	22,487	29,057	22,053
2. Decilis	38,359	43,864	46,093
3. Decilis	48,482	50,835	57,811
4. Decilis	56,787	62,552	66,034
5. Decilis	63,748	73,173	78,177
6. Decilis	72,450	81,604	91,474
7. Decilis	81,211	90,697	100,820
8. Decilis	95,185	100,007	122,594
9. Decilis	113,259	113,571	148,958
Felső decilis	174,524	217,818	225,357
S10/S1	7,7	7,5	10,2

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

2. táblázat: A jövedelmek egyenlőtlenségei Nyíregyháza városában - az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlása a jövedelmi tizedek szerint, 2012-2018. (Átlagértékek, forintban)

A legalsó decilis esetében mérhető nominális csökkenés az előző adatfelvétel időszakához képest, ugyanakkor a többi csoport esetében növekedés mérhető, különösen a „felső középosztályhoz” és a „jómódúakhoz” sorolható 7,8,9 decilisek eseté-

ben. Ez egyben azt is jelenti, hogy ha eltekintünk az alsó decilis helyzetétől, akkor minden tized esetében növekedésről beszélhetünk, azaz a jövedelmek emelkedése majdnem teljesen szétterült a társadalmi térben. Már ez a tény is megmagyarázza az egyenlőtlenségek fennmaradását. Annak hátterében, hogy az egyes mutatók értéke növekedett, az áll, hogy a jövedelmek növekedése eltérő mértékű volt az egyes csoportoknál, illetve, hogy az alsó decilis esetében csökkenés mérhető. (2. táblázat)

Bár országosan az S10/S1 mutató értéke alacsonyabb (valamivel 8 feletti), az egyenlőtlenségek mértéke ugrásszerűen nőtt Magyarországon is, elsősorban 2016 és 2017 között, hiszen a GINI értéke egy év leforgása alatt 28,1 százalékról 28,7 százalékra nőtt, míg az ún. S80/S20 mérőszám⁴ értéke 4,3-ról 4,4-re (KSH,2018). (2. táblázat)

A korábbi kutatásainkból már megismert és meghatározó változók esetében továbbra is a háztartás létszáma, illetve az iskolázottság gyakorolja a legerőteljesebb hatást a jövedelmek tekintetében.

	2010	2018
1 fős háztartás	103,532	132,243
2 fős háztartás	81,548	115,843
3 fős háztartás	63,418	82,894
4 fős háztartás	53,759	67,549
5 fős háztartás	43,306	45,411

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

3. táblázat: A jövedelmek egyenlőtlenségei Nyíregyháza városában - az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlása a háztartás nagysága szerint, 2010 és 2018. (Átlagértékek, forintban)

Bár minden egyes csoportban növekedés mérhető 2010-hez képest, a legkisebb mértékű növekedés az 5 fős háztartások esetében figyelhető meg.

	2010	2018
8 általános alatt	50,543	43,333
8 általános	55,238	64,973
Szakiskola	56,348	88,482
Szakközépiskola	65,030	93,930
Gimnázium	71,390	96,371
Főiskola	84,668	108,431
Egyetem	88,395	114,470

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

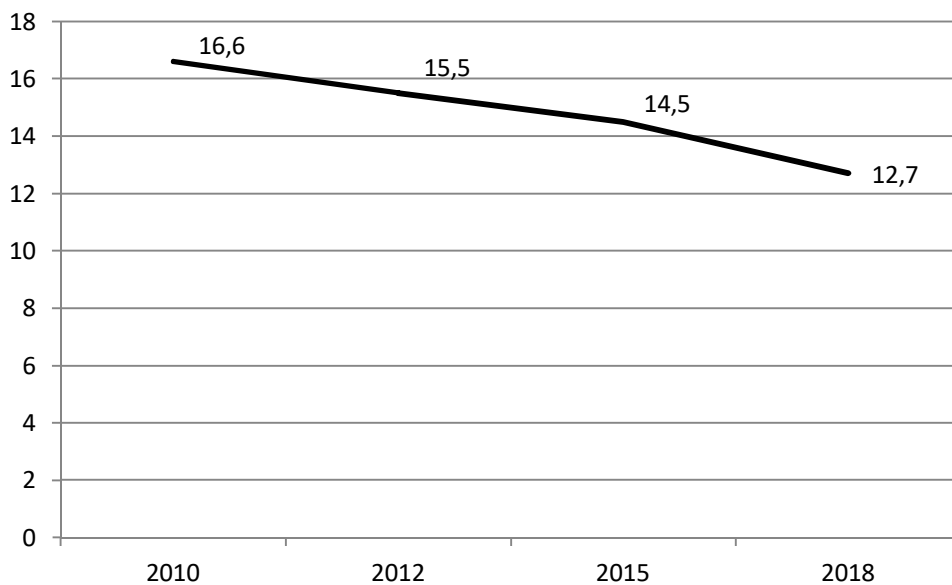
4. táblázat: A jövedelmek egyenlőtlenségei Nyíregyháza városában - az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlása a megkérdozettek iskolai végzettsége alapján, 2010 és 2018. (Átlagértékek, forintban)

⁴ A leggazdagabb és a legszegényebb 20 százalék jövedelme közötti különbség. Ennek a mutatónak az értéke 4,3 Nyíregyháza városában.

2010-hez képest egy csoport (8 általános alatt) esetében csökkent a jövedelem, minden más csoportban növekedés jellemző, azzal, hogy a végzettségek alapján a különbségek továbbra is meghatározóak. (4. táblázat)

Jövedelmi szegénység

A jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése korántsem jelenti azt, hogy nőtt a szegénységben élők aránya. Erre nem elsősorban az átlagjövedelem alakulása, hanem a mediánjövedelem növekedése utal, illetve a szegénységi ráták számításához alkalmazott mediánjövedelem (a medián 60 százaléka), ami egyben a szegénységi küszöböt jelenti. Ez az összeg 2008-ban és 2010-ben is 37.500 forint volt, 2012-től folyamatosan emelkedett, míg 2018-ra elérte az 52.500 forintot. A jövedelmi szegénység számításához Nyíregyháza esetében is az OECD2 skálát alkalmaztuk.⁵

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

3. ábra: A jövedelmi szegénység alakulása Nyíregyháza városában, 2010-2018 között (százalékban)

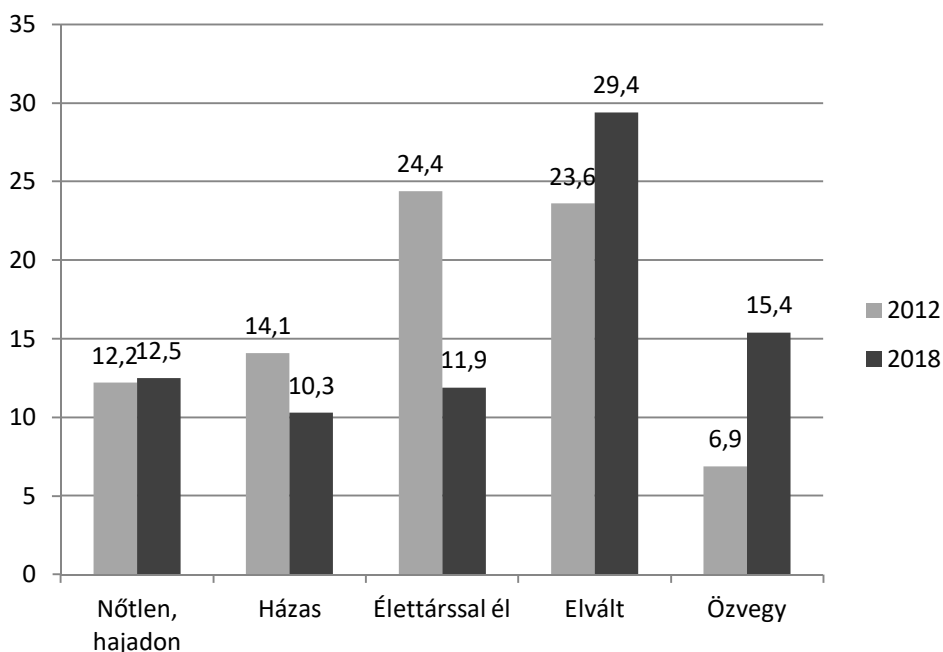
A jövedelmi helyzet javulásával a szegénység is csökkent a városban. Ez a tendencia szintén „leképezi” a hazai változásokat, hiszen hazánkban a jelzett időszakban

⁵ A szegénységi küszöb az OECD2 skála alapján számolva a mediánjövedelem 60 %-a. (Skála: felnőtt 1, további felnőtt 0.5, gyermek 0.3 súlyú fogyasztási egység)

közel 15 százalékról 12,8 százalékra csökkent a jövedelmi szegénységben élők aránya.⁶ (3.ábra)

A szegénység rizikóját figyelembe véve, a városban hasonló különbségek figyelhetők meg, mint országosan. A nők körében magasabb ráták mérhetőek (15,8 %), mint a férfiak esetében (9,4 %), illetve az aktív korúak körében is magasabb értékek mérhetőek, mint a 65 év felettek körében (14,0 illetve 4,9 százalék). Megjegyzendő, hogy az idősek körében kedvezőbb a helyzet, mint országosan, a hazai ráta ugyanis 9,8 %. A jövedelmi deciliseket figyelembe véve a legalsó decilis, illetve részben a második decilisből kerülnek ki a szegények. (4.ábra)

A párkapcsolatban élés protektív faktornak bizonyul jövedelmi szempontból is, ebben az esetben elsősorban (természetesen) azzal kell számolnunk, hogy az adott háztartásban minimum két fő rendelkezik jövedelemmel, függetlenül attól, hogy esetükben a munkajövedelmek dominálnak, vagy az idősebbek esetében két nyugdíj áll rendelkezésre.

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

4. ábra: A jövedelmi szegénység alakulása Nyíregyháza városában, 2012-2018 között, a családi állapot függvényében (százalékban).

⁶ Az országos adatok forrása A háztartások életszínvonala, 2017 című KSH kiadvány. Megjegyzendő, hogy az EUROSTAT 2017-re valamivel magasabb arányt (13,4 százalék) számított Magyarországon, a csökkenő tendencia azonban ebben az esetben is egyértelmű. Mind Magyarország, mind a város kedvezőbb adatokkal rendelkezik az uniós átlaghoz képest, amely 16,9 százalék volt 2017-ben. (EUROSTAT EU-SILC adatbázis)

Érdekes kérdés, hogy az általunk vizsgált jellemzők hogyan és milyen mértékben befolyásolják a nyíregyházi lakosok életminőségét. Az életminőséget kutatási programunk 2010-es, második hullámában kidolgozott ún. FTI-index alkalmazásával mértük, amely 24 különböző, az életminőség legfontosabb változóinak értékeit sűriti egy indexbe. Kiindulópontja az ún. Rahman-modell, amely összesen 8 dimenzióban határozza meg az életminőséget meghatározó változókat, úgymint családi és baráti viszonyok, egészségi állapot, munka és aktivitás, anyagi jólét, a környezet minősége, személyes biztonság, a lokális közösséghez tartozás érzése és az érzelmi jólét (Sebestyén, 2005).⁷

A 2010-2015 közötti időszakban alkalmazott index nem tartalmazta az érzelmi jólét változót, elsősorban azért, mert viszonylag kevés, magyar nyelven is hozzáférhető és már kipróbált mérőeszköz áll rendelkezésre. Elsőként 2015-ben próbáltuk ki (egyfajta „pilot” kutatásként) az ún. Oxford Boldogságmérő Kérdőívet, amely az eredmények alapján releváns információkat tartalmazott a városlakók életminőségét meghatározó egyéb változók függvényében, így 2018-ban be tudtuk építeni a lokális életminőség indexbe.

A 2015-ös vizsgálat legfontosabb eredménye volt, hogy szignifikáns különbség létezik az életkorcsoportok boldogságértékei között, vagyis minél idősebb egy korcsoport annál kisebb a boldogság átlagos értéke. Az iskolai végzettség ugyancsak hatást gyakorol az elégedettségre. A magasabb végzettségűek csoportja átlagosan boldogabb, mint az alacsonyabb kvalifikációval rendelkezőké. A Nyíregyházán élőkre egyértelműen az optimista, a derűlátó, a bizakodó kijelentések a jellemzők. A boldogság értékét a városban leginkább a munkaerő-piaci helyzet és a baráti kapcsolatok megléte befolyásolja. Az elégedettség szintje nagymértékben magasabb azoknál, akik munkahellyel rendelkeznek, de nem magasabb azoknál, akik több jövedelemmel is rendelkeznek. Ebből az következik, hogy elsősorban nem a megélhetési javak, a jövedelem megszerzése miatt elégedettebbek azok, akik foglalkoztattak. A megelégedés hátterében sokkal inkább állhat a csapathoz tartozás érzése, a kollegiális viszony megléte, az önmegvalósítás, a karrier út kiépítése. Ugyanakkor az elégedettség szintje azoknál is magasabb, akik baráti kapcsolatokkal, kapcsolathálózattal rendelkeznek (Szigeti-Takács-Fábián, 2015).

Az Oxford Boldogságmérő Kérdőív eredményei nélkül definiált FTI érték alakulásáról általános tendenciaként az fogalmazható meg, hogy a gazdasági válság időszakában, azaz 2008 és 2010 között csökkent a nyíregyházi lakosok életminősége, 2010 óta kedvezőbb a helyzet, hiszen az FTI átlagértéke 5,7-ről 6,7-re nőtt. Az index növekedése, illetve egyes értékeinek változásai (pl. a szórás és a minimum érték csökkenése, a maximum növekedése) mindenképpen kedvezőnek mondható. A 2018-as vizsgálatban az index már tartalmazta az Oxford eredményeit is, értéke 9,7 volt. Amennyiben az index értékét meghatározó változókat vizsgáljuk az látható, hogy a nemek között nincs szignifikáns eltérés, ezzel szemben az iskolázottság, a foglalkoztatottság és a jövedelem, valamint az egészségi állapot szubjektív megítélése meghatározó az életminőség tekintetében.

⁷ Az index kialakításának módszertani leírását tartalmazza az „Életminőség Nyíregyházán” című kötetben 2012-ben megjelent írásunk

Magyarázó változók	Nem standardizált koeficiensek		Standardizált koeficiensek	t	Szign.
	B	Std. Hiba	Béta		
Konstans	7,480	1,106		2,697	0,008
Dolgozik-e?	2,123	0,397	0,321	5,132	0,000
Jövedelem	0,224	0,070	0,181	2,800	0,006
Iskolai végzettség	0,226	0,116	0,207	2,975	0,003
Egészségi állapot megítélése	0,669	0,225	0,201	2,968	0,003

(Az R értéke=0,450, az R^2 értéke=0,203, az AdjR négyzet értéke=0,188.

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

5. táblázat: Lineáris regressziós eredmények a nyíregyháziak boldogságértékére vonatkozóan.

Bár a modellbe nem vontunk be minden számba vehető változót, mivel az elemzés jelenlegi fázisában még az FTI (bővített FTI) „viselkedését” teszteljük (az adatok közlésénél eltekintettünk a nem szignifikáns eredmények bemutatásától, ilyen pl. a nem változó), az elemzéshez elsősorban a kemény szociológiai változókat alkalmaztuk.⁸ A lineáris regresszió eredményei alapján arra következtethetünk, hogy a Rahman modell, és a modell alapján kidogozott FTI alkalmas az életminőség lokális mérésére, illetve, hogy az életminőség valóban többdimenziós fogalom, meghatározó elemei pedig a szociális helyzet (és annak különböző dimenziói), illetve az egészségi állapot. (5. táblázat)

Összegzés

Nyíregyháza városában a gazdasági-társadalmi válság hatásai 2008 és 2010 között voltak a legerőteljesebbek, csökkent a foglalkoztatottság, nőtt a munkanélküliek száma, és nőtt a szegénységben élők aránya is. Általánosságban is jól mérhető volt a jövedelmek csökkenése ebben az időszakban. 2008 és 2010 között jelentősen romlottak az általunk kidogozott életminőség index értékei is.

A 2010 és 2012 közötti periódus a válságból való kilábalás időszaka volt, nőtt a foglalkoztatottak aránya, nominális értékben is nőttek a jövedelmek (a növekedés mind a háztartásokra jutó összjövedelem, mind az egy főre jutó jövedelmek esetében mérhető volt), a szegénységben élők aránya is enyhe csökkenést mutatott, és az FTI értékei is kedvezőbbek lettek.

⁸ A lineáris regresszió elemzés lényege, hogy ha két változó lineáris kapcsolatban van egymással, akkor az egyik segítségével előre jelezhetjük a másik értékét. A modell kialakításához szükség van a függő és a független változó kiválasztására. A fenti modellben a függő változó az FTI-index, a független változók pedig a foglalkoztatottság, a jövedelem, az iskolázottság és az egészségi állapot, azaz annak tesztelése, milyen mértékben hatnak, milyen mértékben befolyásolják a független változók a függő változó értékét.

A kedvező tendenciák folytatódtak 2012 és 2015 között is, de különösen 2015 után, nőtt a foglalkoztatottság, nőttek a nettó jövedelmek, ideértve a mediánjövedelmet is. A növekedés nem teljesen terült szét a város társadalmi terében, hiszen a legalsó jövedelmi decilis esetében nominális csökkenés mérhető, ettől eltekintve azonban minden csoport helyzete kedvezőbb lett 2018-ra. Ez a változás jól mérhető a jövedelmi helyzet szubjektív megítélése esetében is.

Ugyanakkor, mivel minden csoport esetében növekedtek a jövedelmek, ráadásul nem azonos mértékben, az egyenlőtlenségek mértéke sem változott, illetve az alsó decilis „távolodása” miatt, még némileg növekedtek is. A növekedés azonban nem jelentette automatikusan a szegénység növekedését is, sőt a relatív szegénység mértéke 2012 és 2015 között egy százalékponttal, míg 2015 és 2018 között közel 2 százalékponttal csökkent 2010-hez viszonyítva.

Az általunk kidolgozott életminőség index értékei is évről évre javultak, a 2018-ban módosított FTI pedig alkalmasnak bizonyult a lokális életminőség többdimenziós vizsgálatára.

Irodalom

1. Fábíán G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Életminőség Nyíregyházán. A nyíregyházi nagymintás társadalomkutatások első négy hulláma a megyeszékhelyen. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 53/3: 83-102.
2. Huszti Éva, Hüse Lajos, Takács Péter, Fábíán Gergely, (2018): A „Nyíregyháza Élet-minősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. Acta Medicinae et Sociologica Vol.9. No.27. 7-18.
3. KSH (2018): A háztartások életszínvonala. Budapest
4. R. Fedor Anita, (2018): Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői. Acta Medicinae et Sociologica Vol.9. No.27. 33-57.
5. Sebestyén Tibor (2005): Életminőség és boldogság. *Polgári Szemle* Vol. 1. No. 5.
6. Szigeti Fruzsina-Fábíán Gergely-Takács Péter (2015): Az érzelmi jóllét mérése a Nyíregyházi járás településein. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19. 145-161.
7. Takács Péter-Fábíán Gergely (2012): Egy lokális életminőség index kialakításának lépései. In: Fábíán Gergely-Patyán László-Huszti Éva (szerk): Életminőség Nyíregyházán, 2008-2010. Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Nyíregyháza. 49-69.

Melléklet

A jövedelmi egyenlőtlenségekre vonatkozó mutatók:

p10/p50= a mutatószám az alsó jövedelmi tized felső határpontját viszonyítja a mediánhoz.

p90/p50= a mutatószám a legfelső jövedelmi tized alsó határát viszonyítja a mediánhoz.

p90/p10= a mutatószám az alsó jövedelmi tized felső határpontját viszonyítja a felső jövedelmi tized alsó határpontjához.

S10/S1= a legalsó decilis és a legfelső decilis átlagjövedelmének hányadosa, azaz hányszorosa a legfelső decilis átlagjövedelme a legalsónak.

Robin Hood index= az egyenlőtlenségek általános szintjének kimutatására szolgál. Kiindulópontja, hogy teljes egyenlőség esetén a jövedelmek egyenletesen oszlanak meg az egyének között, azaz mindegyik jövedelmi tizedbe a népesség összjövedelmének 10-10 százaléka esik. A Robin Hood-index ettől az egyenletes megoszlástól való eltérést mutatja: a 10 százaléknál nagyobb jövedelemarányal rendelkező decilisek 10 százalék feletti százalékrészeinek összegeként számolható ki. Másként megfogalmazva, ha akadna egy Robin Hood, aki a gazdagoktól elvett javakat a szegények számára szeretné újraosztani, akkor a szóban forgó index azt jelentené, hogy maximum mekkora hányadot kellene átcsoportosítani, hogy kiegyenlítődjenek a jövedelmi egyenlőtlenségek.

Éltető Frigyes index: az átlag feletti és az átlag alatti jövedelmek hányadosa, azaz az átlag fölötti jövedelmek átlagát az átlag alatti jövedelmek átlagával vetjük össze. Teljes jövedelemegyenlőség esetén a mutató értéke 1, ennél nagyobb érték a jövedelmi olló nagyságát mutatja.

GINI= az egyenlőtlenség olyan mértékegysége, amely 0 és 1 között vehet fel értékeket. 0= teljes egyenlőség, 1= teljes egyenlőtlenség, azaz egy ember rendelkezik az összes jövedelemmel. A Gini-index azt méri, hogy egy adott országban, településen, stb. a jövedelmek eloszlása mennyiben tér el az abszolút egyenlőségtől.

Lokális Életminőség Index, Nyíregyháza 2018

– valamint a multihalmaz alapú vizsgálatok lehetőségei

Takács Péter, Fábíán Gergely

Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Takács Péter
takacs.peter@foh.unideb.hu

Keywords

Nyíregyháza, household panel survey, quality of life studies, FT index, multisets, multiset relations and operations

Kulcsszavak:

Nyíregyháza, panelfelmérés, életminőség vizsgálatok, FT index, multihalmazok, multihalmaz relációk és műveletek

ABSTRACT

Abstract. Local Quality of Life Research, Nyíregyháza, 2018 and the opportunities multiset approach of data analysis. The measured values – which we measure when we apply the models of Quality of Life in real environment – obviously depend on the included components, location and time of measurement. The development of local Quality of Life Index in Nyíregyháza (within the Nyíregyháza Household Panel Survey) was based on the work of T. Rahman et al. It uses the groups of components proposed by the researchers mentioned above. The analyses have been completed by 2018, as this year the results of the Oxford Happiness Questionnaire were also used. The results of the local Quality of Life research partially confirmed the previous experience and partly reflected the well-known practical fact – ancient wisdom that not only material, tangible goods are the source of human happiness. The second part of the publication deals with the multiset approach of data analysis tasks.

Absztrakt. Az életminőségi modellek realizálásakor mért értékek nyilvánvalóan függenek a bevont komponensek körétől, a mérés helyétől és idejétől. A Nyíregyháza Panelfelmérés városi életminőség index kialakítása T. Rahman és munkatársai által javasolt komponenscsoportokat vette alapul. A számítások 2018-ra váltak teljessé, ebben az évben az Oxford Boldogságmérő Kérdőív eredményei is felhasználásra kerültek. Az életminőség kutatás 2018-as városi eredményei részben visszaigazolják a korábbi tapasztalatokat, részben pedig tükrözik azt a jól ismert gyakorlati ténytet – ősi bölcsességet, hogy nem csak az anyagi, kézzel fogható javak jelentik az emberi boldogság forrását. A dolgozat második fele az adat-

elemzési feladatok multihalmaz alapú megközelítésével foglalkozik.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

Országok, társadalmak fejlettségi szintjének elemzése, a változások megfigyelése és mérése, az összehasonlítás – az egyezések és különbségek keresése – igen régre nyúlik vissza. A társadalmi fejlettségi szint egyik jelzője az **életminőség** kérdése, ami a teljes népesség vagy részcsoportjainak életvitelére és életkörülményeire jellemző adatokkal közelíthető. Természetes módon merül fel az a kérdés, hogy a nyilvánvalóan **komplex**, összetett életminőség fogalom milyen ismérvek, tulajdonságok, változók mentén mérendő, mérhető. A válasz, mint maga a mérés tárgya is, többértű. Nem hagyható figyelmen kívül az a lényeges szempont, hogy az életminőség kérdése **mikor**, mely korban kerül vizsgálatra. Egy olyan fejlettségi szinten például, amikor még általános probléma a népesség egészének, vagy egy részének élelemmel történő ellátása, más életminőségi komponensek kerülnek előtérbe; mint amikor már az élelmezési szempontokban a kiegyensúlyozott és egészséges táplálkozás vizsgálata kap hangsúlyt. Egy-egy időszakon belül a területi (geográfiai – **hol**) eltérések is jelentősek lehetnek. A különböző területeken – például egy országon belül is – egyszerre lehet jelen a táplálkozás mennyiségének és minőségének kérdése is. A kutatóknak az idő/időszak, a terület/hely mellett azt is rögzítenie kell, hogy a vizsgálatok során (**kikre**) egyénekre, kisebb-nagyobb csoportokra vonatkozik a kutatása.

Megjegyzés: A gondolatmenetre egy másik igazoló példa a megfelelő mennyiségű és minőségű ivóvíz napjainkban egyre fontosabbá váló kérdése. Tíz-tizenöt éve még nem esett gyakran szó erről az életminőséget lényegesen meghatározó tényezőről. A jövőben várhatóan az egyes területek (országok, régiók, stb.) és társadalmi rétegek életminőségének összehasonlításakor viszont igen nagy súllyal szereplő szempont lesz a víz és az ivóvíz kérdésköre.

Az idők során az országok életminőségi helyzetének összevetése először főleg gazdasági mutatók mentén történt. A ma már nyilvánvalónak tűnő fogalmi hiányosságok feloldására a többirányú, komplex életminőség fogalom egyre több komponense került bevonásra. Néhány ezek közül: születéskor várható élettartam, csecsemőhalandóság, társadalmi kapcsolatok intenzitása és minősége, lakókörnyezet milyensége, személyes biztonság helyzete, környezetvédelem, stb.

Megjegyzés: Példa az egyre komplexebb megközelítésre az OECD 2011-ben indított *Better Life Initiative* kezdeményezése (OECD, 2011), amelynek célja összetett életminőségi és jóléti komponensek meghatározása és mérése. A projekt eredményeként 2013-ban került kiadásra egy módszertani ajánlás a szubjektív jólét (subjective well-being) mérésére (OECD Guidelines, 2013).

Maga az OECD kezdeményezés tartalmilag nem új keletű, a 2009-es „Stiglitz jelentés” (Stiglitz, Sen, Fitoussi, 2009) folytatásának tekinthető (Kárpáti, 2014). Ez a ma már mérföldkönek tekintett dokumentum erősítette azt a folyamatot, amely még határozottabban a komplexebb megközelítés felé fordította az addig főleg a gazdasági fejlődést előtérben tartó (főképp GDP alapú) kutatásokat.

A mutatók és modelljeik alapvetően három csoportba sorolhatók: objektív méréseken alapuló (skandináv)-; szubjektív mérésű (amerikai)-; kevert modellek (bővebben Szigeti, 2016). Ez utóbbi, az életminőséget komplex módon – szubjektív és objektív módon egyszerre – megközelítő modellezés a legkésőbb nyert teret (Ercsey, 2010).

T. Rahman és munkatársai 2003-ban dolgozták ki azt az elméleti modellt, amely nyolc komponens (családi/baráti viszonyrendszer, egészségi állapot, lokális közösség, személyes biztonság, érzelmi jóllét, anyagi jólét, a munka/aktivitás, környezet minősége) bevonásával alakított ki életminőségi modellt (Rahman et al., 2005). A 2008-ban – tíz éve – indított Nyíregyháza Életminősége című panelkutatás (részleteket lásd jelen kiadványban és a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2018/3 száma (Fábián és mtsi., 2018) a Rahman modellre támaszkodva alakította ki a városlakók (2015-ban a környező települések is) életminőségét vizsgáló modellt.

Jelen írás kettős célt kíván elérni. Az első cél a 2018-as adatokra kidolgozott teljes Rahman alapú életminőség modell bemutatása. Ez a munka már magába foglalja a korábban még nem bevont érzelmi jóllét viszonyait is. A második cél szintén csatolható a témában előzőleg megjelent írásokhoz. Ezekben minden esetben szerepelt valamilyen új módszertani elem, új megközelítés. 2012-ben a modell kialakításának lépései kerültek részletes leírásra (Takács, Fábián, 2012). 2014-ben az életkori generációkon volt a hangsúly (Takács, Fábián, 2014). 2015-ben pedig a Rough Set alapú megközelítés rövid bemutatása szerepelt a hagyományos elemzések mellett (Takács, Fábián, Szigeti, 2015). Ebben az írásban a multihalmazok elméletének lehetséges alkalmazása kerül vizsgálatra.

A további fejezetek a következő sorrendben és szerkezetben tárgyalják a felvázolt témakört. Az „*Anyag és módszer*” fejezet elsőként a Rahman modell részleteit eleveníti fel, majd a 2018-as mintavétel néhány jellemzője kerül bemutatásra. Az „*Eredmények*” rész először a klasszikus statisztikai eredményekre helyezi a hangsúlyt, majd a multihalmaz megközelítéshez szükséges elméleti háttérrel tárgyalja. Az multihalmazok használata a 2018-as adatokon (vallásosság öt kérdése) kerülnek bemutatásra. Az írást egy *összefoglalás* zárja, amely többek között a további terveket, kutatási ötleteket tár az olvasó elé.

Anyag és módszer

A mintavétel és módszertan. A 2018-es felmérés időben és tematikában is két részre bomlott. Az első szakasz a korábbi hullámoktól abban tért el, hogy az

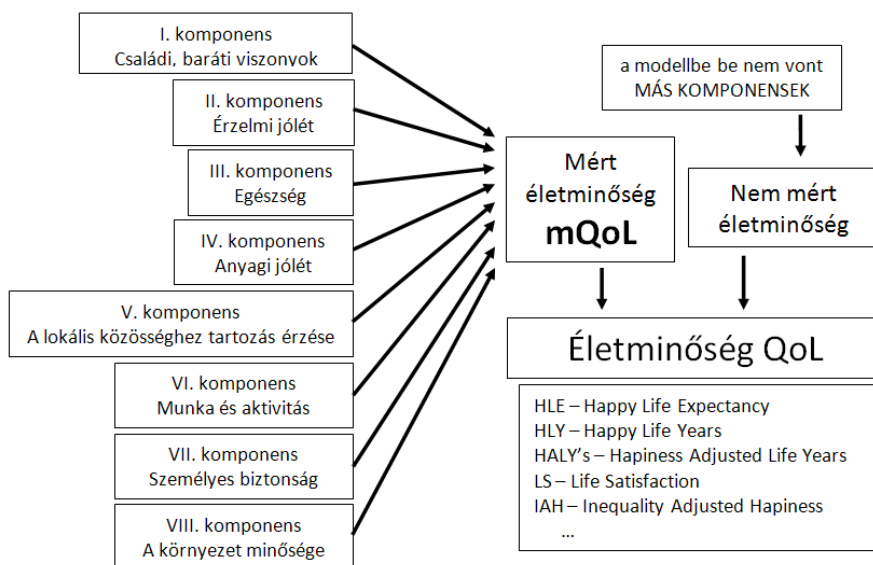
egészségre, egészségügyre vonatkozó témakör csak érintőlegesen szerepelt benne. Ennek oka az volt, hogy ezt követően egy külön felmérési szakasz gyűjtött adatokat az említett témakörben – kiemelve és támogatva Nyíregyháza egészségügyi stratégiai adatgyűjtését.

A 2015-ös próba után 2018-ban is sor került az Oxford Boldogságmérő kérdőív (Hills, Argyle, 2002) használatára.

Az adatok feldolgozása előtt megtörtént az adatbázisok tisztítása, súlyozása - ezzel részletesen egy teljes írás foglalkozik jelen kötetben (Huszi és mtsi., 2018).

A statisztikai munka során alkalmazott leíró és elemző módszerek (kétmintás t-próba, Mann-Whitney teszt, ANOVA, Kruskal-Wallis teszt, keresztábrás elemzés, khi-teszt), valamint a multihalmaz számítások az SPSS 22-es verziójával, az Excel 2012-es kiadásával, Az R programcsomag 3.1.0. verziójával készültek. A számítások során rögzített hibaszint 5% volt.

A Nyíregyháza Panelkutatás FT életminőség index kialakításának elméleti háttere. A bevezető fejezet már hivatkozott arra az elméleti háttérre (Rahman modell - Rahman et al., 2005) amely alapot adott a nyíregyházi FT életminőség index kidolgozására. Ennek a modellnek az összefoglalása található az 1. ábrán; nyolc komponens összehatása ragadja meg az életminőséget.

1. ábra – A Rahman modell sematikus vázlatja.

A modell matematikai alakja a következő:

$$mQoL = \alpha + \beta_1 D_1(x^1) + \beta_2 D_2(x^2) + \dots + \beta_8 D_8(x^8) + \varepsilon$$

Jelölések: $mQOL$ – *Measured Quality of Life, Mért életminőség*

α – konstans tag

$\beta_1 - \beta_8$ – súlyszámok vektorai

$D_1 - D_8$ – részterületek indikátorai (összevont változók)

$x^1 - x^8$ – részterületeken belül mért változók halmazai

ε – hibatermés

Rahman komponens	Részterület	Komponens neve, leírása	Források
I.	F1	Családi, baráti viszonyok	(Husztai, 2012), (Husztai, 2014), (Husztai, 2015), jelen kiadványban: (Husztai, 2018)
II.	F8	Érzelmi jólét – első három hullámban nincs mérve	(Szigeti, Fábián, Takács, 2015), jelen kiadványban: jelen cikk
III.	F2	Egészségi állapot	(Jóna, Jávorné, 2012), (Erdei, R. Fedor, 2014), (Hüse, 2015), jelen kiadványban: (Jávorné, Takács, 2018)
IV.	F4	Anyagi jólét	(Fábián, Takács, 2012), (R. Fedor, 2012), (Fábián, Takács, Szigeti, 2014), (Fábián, Takács, Szigeti, 2015), jelen kiadványban: (Fábián, Takács, Szigeti, 2018)
V.	F6	Lokális közösség	(Husztai, 2012), (Husztai, 2014), (Husztai, 2015) jelen kiadványban: (Husztai, 2018)
VI.	F3	Munka és aktivitás	(Patyán, 2012), (R. Fedor, Jávorné, 2014), (Patyán, 2015), jelen kiadványban: (R. Fedor, 2018)
VII.	F7	Személyes biztonság	(Balogh, Fábián, 2012), (Balogh, R. Fedor, 2014), (Krizsai, T. Csatlós, 2015), jelen kiadványban: (Krizsai, 2018), (Patyán, 2018)
VIII.	F5	Környezet minősége	(Szoboszlai, 2012), (Szilicsány, 2014), (Szoboszlai, 2014), (Szilicsány, 2015), jelen kiadványban: (Szoboszlai, 2018)

1. táblázat. Az FT életminőség index részterületei és kapcsolódó források. A római számok a Rahman alapmodell szerint területeket jelölik, az F-fel kezdődő jelölés a nyíregyházi felmérés közvetlen jelölései.

A modell alkalmazására – „feltöltésére” – döntéseket kell hoznia az azt alkalmazó kutatónak. Az egyik döntés a részterületek (komponensek) és a részterületeken belüli változók körének rögzítése ($D_1 - D_8$; $x^1 - x^8$ – A részleteket lásd az 1. táblázatban, ahol a részterületek irodalmi hivatkozásai is összefoglalásra kerültek). Egy következő döntés az alkalmazandó súlyok megválasztása. Ennek elméleti részletei a hivatkozott Rahman-féle dolgozatban részletesen szerepelnek. A nyíregyházi környezet-

ben bevont és mért változók (lásd az írás végén közölt listát) konkretizálják, teszik mérhetővé („élővé”) az elméleti modellt. Az FT index kialakításakor, a változók összevonása és modellbe építése során a főkomponens elemzésekből nyert súlyozó változók kerültek alkalmazásra. A korábbi számítási eredmények és az új adatokból konstruált értékek a 2. táblázatban láthatók.

	F1 I.	F2 III.	F3 VI.	F4 IV.	F5 VIII.	F6 V.	F7 VII.	F8 II.
2008	1,376	1	1,007	1	1,710	1,471	1,718	-
2010	1,330	1	1,006	1	1,713	1,428	1,788	-
2012	1,394	1	1,013	1	1,913	1,657	1,808	-
2015 város	1,443	1	1,128	1	1,583	1,639	1,982	-
2015 járás	1,541	1	1,073	1	1,384	1,756	1,964	-
2015 összes	1,476	1	1,087	1	1,554	1,678	1,964	-
2018	1,504	1	1,068	1	1,848	1,266	1,614	1
Átlag	1,438	1	1,055	1	1,672	1,556	1,834	1

2. táblázat. Az FT életminőség index belső együtthatói, 2008-2015. Csoportok (a római számok az eredeti Rahman-féle sorrendet jelölik): F1 - I. Családi, baráti viszonyok; F2 - III. Egészségi állapot; F4 - IV. Anyagi jólét; F6 - V. Lokális közösség; F3 - VI. Munka és aktivitás; F7 - VII. Személyes biztonság; F5 - VIII. Környezet minősége; F8 – II. Érzelmi jólét.

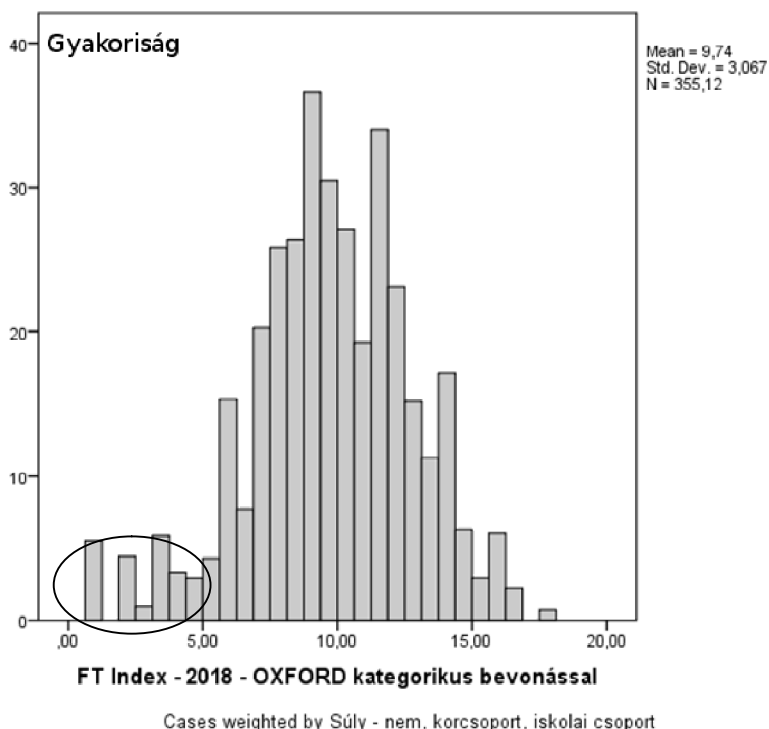
Eredmények

	2008	2010	2012	2015 város	2015 járás	2015 összes	2018
Átlag	6,09	5,77	6,34	6,76	6,10	6,39	9,74
95% konfidencia intervallum az átlagra (alsó, felső határ)	5,87	5,39	6,08	6,45	5,81	6,17	9,42
	6,31	6,15	6,60	7,06	6,39	6,60	10,06
5%-os vágott átlag	6,09	5,77	6,26	6,74	5,94	6,32	9,84
Medián	6,16	5,65	6,03	6,91	5,72	6,24	9,82
Szórásnégyzet	20,885	18,102	19,273	17,468	19,775	19,196	9,405
Szórás	4,570	4,255	4,390	4,182	4,447	4,381	3,067
Minimum	-6,48	-10,82	-5,98	-5,92	-6,74	-8,29	0,69
Maximum	21,21	18,68	19,24	22,20	24,89	20,82	17,60
Terjedelem	27,69	29,5	25,22	28,12	31,63	29,11	16,91

3. táblázat. Az FT életminőség index évenkénti (2008-2018) leíró statisztikai jellemzése.

Klasszikus statisztikai eredmények. Az FT index tekintetében az új bevont komponens hatásai jól tükröződnek az index leíró statisztikai jellemzőin. A 3. táblázat tartalmazza az eddigi hullámokban kialakított FT index jellemzőit. 2018-ban az átlag és a kapcsolódó más középérték mutatók (95% konfidencia-intervallum az átlagra,

5%-os vágott átlag, medián) növekedése természetes a bővítés okán. A szóródási mutatók viszont csökkentek. A normalitás kérdése 2018-ban az előző évekhez hasonlóan alakult – a Kolmogorov-Smirnov teszt eredménye szerint a normalitási feltétel teljesül ($df = 355$, $p = 0,078$), azonban a szimmetria sérülésének okán (lásd a 2. ábrát) a nemparaméteres számítások is elvégzésre kerültek.

2. ábra – A 2018-as teljes FT index hisztogramja. Az ellipszis a szimmetriasérülést jelzi.

Következzenek azok elemzések, amelyekben az FT index különböző csoportosító változók bevonásával kerül vizsgálatra. A kiválasztott változók általában a korábbi hullámok publikációiban is szerepeltek. Az eredmények a Rahman modell komponenseihez csatolhatóan következnek – ezt a vastagon kiemelt és ■-val jelölt részek is jelzik.

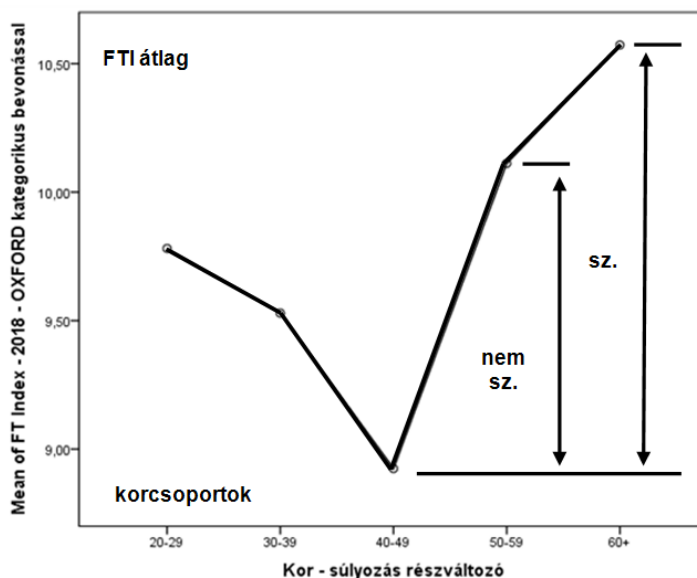
Nemek. 2018-ban az FT index nem szerinti vizsgálatában a kétmintás t-próba nem mutatott szignifikáns különbséget ($t(338) = -1,306$, $p = 0,192$); a nemparaméteres Mann-Whitney U teszt sem adott ezt a szignifikáns eredményt ($U(n_1 = 155; n_2 = 210) = 15197,00$, $Z = -1,082$, $p = 0,279$). 2015-ben a járási adatoknál a férfiak mutattak szignifikánsan nagyobb FTI értéket; a városi férfi-nő átlagok nem tértek el. 2012-ben is a férfiak javára mutatkozott szignifikánsan a nagyobb FTI érték. – 4. táblázat

	Nem	N	FT Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	Kétmin-tás t-próba p	Rang-átlagok	Mann-Whitney p
2015 Teljes	Férfi	586	7,32	4,648	0,192	0,000	888,54	0,000
	Nő	1017	5,86	4,139	0,130		752,14	
2015 Város	Férfi	273	6,82	4,034	0,244	0,767	364,05	0,573
	Nő	443	6,73	4,277	0,203		355,08	
2015 Járás	Férfi	313	7,27	4,838	0,274	0,000	505,15	0,000
	Nő	574	5,46	4,098	0,171		410,65	
2018	Férfi	155	9,43	3,077	0,248	0,192	176,05	0,279
	Nő	186	9,86	3,039	0,223		188,13	

4. táblázat. Az FTI érték megoszlása férfiak és nők körében 2015-2018.

Életkor. Az életkori viszonyokkal részletesen a 2014-es vizsgálat foglalkozott (Takács, Fábíán, 2014). Az elemzések szerint az életkor növekedésével az FT index értéke csökkent. Határokat nem lehetett elkülöníteni – a csökkenés nem jelzett generációs határpontokat.

2018-ban szintén vizsgálat tárgya volt az FT index életkor szerinti változása. A statisztikai elemzések szignifikáns eltérést mutattak az öt korcsoportban (ANOVA, $F(340, 4,) = 3,071$, $p = 0,017$; Kruskal-Wallis teszt $\chi^2(4, N = 370) = 11,343$, $p = 0,023$). Az utólagos elemzés egy kiugró csoportpárt jelölt: a 40-49 és 60+ évesek csoportjainak átlagai tértek el lényegesen egymástól. Tehát a korábbi életkori csökkenő tendenciát a 2018-as eredmények nem támasztják alá. A 60+ korosztály a vizsgálatokban lényegesen magasabb FTI értékátlagot mutatott (3. ábra).

3. ábra – A 2018-as teljes FT index korcsoport szerinti átlagai. (nem sz. – nem szignifikáns, sz. – szignifikáns különbség)

■ **Családi, baráti viszonyok (Rahmann I. – Nyíregyházi HáztartásPanel – NyHP F1).** 2018-ban a *családi állapot* szerinti vizsgálat paraméteres ANOVA próbája nem mutatott szignifikáns különbséget. Ez egybecsengett a Kruskal-Wallis teszt eredményével. A családi állapotban tapasztaltak tehát csak kissé térnek el a korábbi méréséktől (5. táblázat).

Családi állapota	2015 Város			2015 Járás			2015 Összes			2018		
	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N
Nőtlen, hajadon	7,69	402,11	96	7,77	547,07	112	8,04	991,23	208	9,55	178,08	88
Házias	7,11	372,52	415	6,31	453,30	538	6,55	814,00	953	10,13	199,88	164
Élettársal él	7,10	379,51	68	5,94	428,49	70	6,90	836,24	138	8,79	160,96	48
Elvált	5,05	272,15	40	4,91	388,11	56	5,16	684,47	96	9,64	187,46	22
Özvegy	4,72	252,42	92	3,75	317,54	108	3,95	548,93	200	9,87	202,86	29
Összes	6,76	-	711	6,07	-	884	6,37	-	1595	9,75	-	351
Módszer	Anova	Kruskal Wallis	-	Anova	Kruskal Wallis	-	Anova	Kruskal Wallis	-	Anova	Kruskal Wallis	-
Df	4	4		4	4		4	4		4		
F	9,577	-		13,681	-		27,341	-		1,988	-	
khi-négyzet	-	38,479		-	48,366		-	103,028		-	6,744	
P	0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000		0,096	0,150	

5. táblázat – A családi állapotra vonatkozó FTI átlagértékek, rangátlagok 2015, 2018.

■ **Egészségi állapot (Rahmann III. – NyHP F2).** Az *önminősített egészségi állapot* kérdésre adott válaszok igen eltérő viselkedést mutattak, mint korábban. A magukat jobb egészségi állapotúnak mondók nem tértek el szignifikánsan a közepes önértékelésűektől. Kiemelhető viszont, hogy a nagyon rossz egészségűnek vallók FT index értéke lett szignifikánsan magasabb (6. táblázat).

Egészségi állapota	2015 Város			2015 Járás			2015 Összes			2018		
	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N
Nagyon jó	9,20	482,19	79	10,10	681,97	76	10,27	1208,95	155	9,42	173,71	77
Jó	8,51	451,70	268	7,878	561,44	293	8,15	1012,11	561	10,08	201,37	125
Elfogadható	5,58	298,79	296	5,36	398,16	381	5,40	693,77	677	9,66	188,52	120
Rossz	3,49	197,66	59	2,53	232,18	124	2,58	390,74	183	8,11	142,95	21
Nagyon rossz	1,02	117,76	21	0,71	123,63	19	0,75	254,18	40	12,12	273,69	12
Total	6,76	-	723	6,10	-	893	6,39	-	1616	9,74	-	355
Módszer	Anova	Kruskal Wallis	-	Anova	Kruskal Wallis	-	Anova	Kruskal Wallis	-	Anova	Kruskal Wallis	-
Df	4	4		4	4		4	4		4		
F	56,497	-		75,599	-		156,363	-		4,003	-	
khi-négyzet	-	167,949		-	250,290		-	464,984		-	14,665	
P	0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000		0,003	0,005	

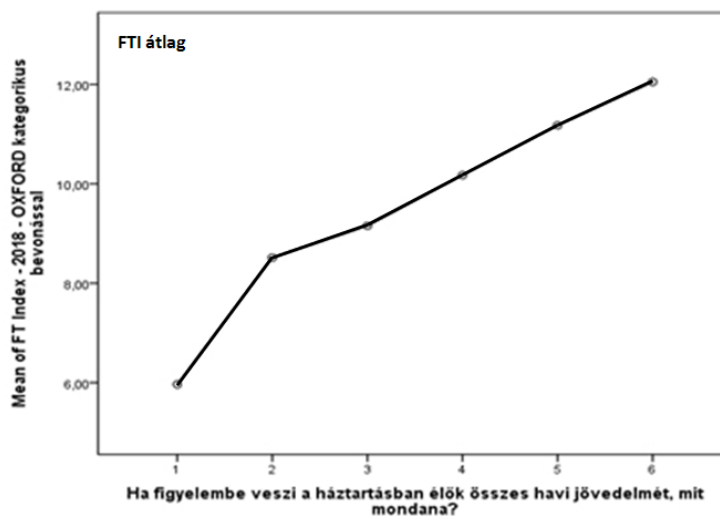
6. táblázat. A különböző egészségi állapot FT index átlagértékek, rangátlagok 2015, 2018.

■ **Anyagi jólét (Rahmann IV. – NyHP F4) és Munka és aktivitás (Rahmann VI. – NyHP F3).** Az anyagi jóléttel kapcsolatos egyik fő kérdés a *munkahely meglétére* vonatkozott. Itt a korábitól eltérő értékelés jelent meg – a most éppen nem dolgozók FT index értéke statisztikailag lényegesen magasabb volt (7. táblázat).

Dolgozik-e jelenleg?	2015 Város			2015 Járás			2015 Összes			2018		
	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N	FT átlag	Rangátlag	N
Igen	7,99	424,22	390	7,83	550,94	439	8,00	982,11	829	9,39	174,89	248
Nem	5,29	281,22	327	4,40	340,43	449	4,67	611,66	776	10,57	227,42	106
Módszer	Kétm. t-próba	Mann-Whitney		Kétm. t-próba	Mann-Whitney		Kétm. t-próba	Mann-Whitney		Kétm. t-próba	Mann-Whitney	
Átlagok különbsége	2,70	-	-	3,43	-	-	3,32	-	-	-1,18	-	-
Df	715	-		886	-		1603	-		161,29	-	
t	9,101	-		12,421	-		16,384	-		-3,368	-	
P	0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000		0,003	0,000	

7. táblázat. A munkahely meglétéhez kapcsolódó FT index átlagértékei, rangátlagai és az elemszámok.

A *havi jövedelemmel való elégedettség* viszont hasonló képet adott, mint korábban. A jövedelemmel való elégedettséggel szignifikánsan ($ANOVA F(349, 5) = 17,963, p = 0,000$; $Kruskal-Wallis Test \chi^2(5, N = 366) = 51,968, p = 0,000$) növekedett az FT átlagértéke is 4. ábra.

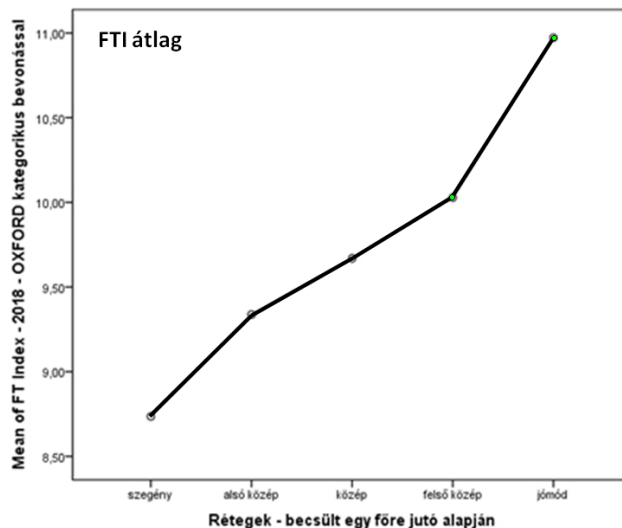
4. ábra. A havi jövedelemmel való elégedettség 2018-ban.

Szintén a korábbiakhoz hasonló különbséget mutatott a *gépkocsi* birtoklásának kérdésköre. A gépkocsival rendelkezők életminőségi indexe magasabbnak adódott 2018-ban is ($ANOVA F(349, 2) = 6,454, p = 0,002$; $Kruskal Wallis Test \chi^2(2, N = 377) = 6,755, p = 0,034$). A nemleges válasz két lehetséges értéke a „nem engedheti

meg magának” és „egyéb ok” volt. Az első nem típus szignifikánsan tért el az igentől, a második viszont nem.

Foglalkozás. 2018-ban a 2012 óta alkalmazott kategóriarendszerbe sorolva értékelte a kérdőív a megkérdezett foglalkozási hovatartozását. Hasonlóan az előzőekhez éles különbségek jelentek meg a foglalkozási besorolások FT átlagindexét tekintve. A kiemelkedő indexűek 2018-ban a vállalkozók, valamilyen tulajdonosi résszel rendelkező; a középszintű vezetők és a kereskedelemmel foglalkozók voltak. Érdekes, hogy a legrosszabb indexet a középszintű vezetők alatt dolgozó alsóvezetők és közvetlen termelésirányítók voltak. A szolgáltatási szektorban dolgozók szintén alacsony FT átlagot jeleztek.

Rétegek. 2018-ban a jövedelmi viszonyok jobb közelítésére a konkrét nettó jövedelem mellett a kategorikus válaszok is értékelésre kerültek a kategóriák középértékét használva. A két változóból kialakított rétegbesorolás (TÁRKI besorolás, egy főre eső nettó jövedelem szerint: *jómódú* akiknek a medián kétszeresénél több a jövedelme; *felső-középréteg* a medián 120-200 %-a; *középréteg* a medián 80-120 %-a, *alsó középréteg* a medián 50-80 %-a; *szegények* 50 % alatt) FT index tekintetében az ANOVA szerint nem mutatott eltérést ($F(267, 4) = 2,156, p = 0,074$). A Kruskal-Wallis teszt viszont eltérést jelzett ($\chi^2(4, N = 294) = 11,408, p = 0,022$). Ezt utóbbit kell értékelhetőbbnek tekinteni a normalitási anomáliák miatt. A korábbi hullámokban tapasztaltak itt is jól láthatók. A gazdasági tőke növekedésével növekszik az index-érték (5. ábra).

5. ábra. A nettó jövedelem alapján képzett rétegek és az FTI alakulása 2018-ban.

Iskolai végzettség. A korábbi vizsgálatokban a magasabb iskolázottsághoz magasabb indexérték társult. Ez 2018-ban is teljesült ($ANOVA F(335, 4) = 6,060, p = 0,000$; $Kruskal-Wallis \chi^2(4, N = 365) = 15,219, p = 0,004$). A részleteket tekintve –

post hoc teszt – viszont már árnyaltabb kép adódik az FT indexet vizsgálva. A legalsóbb iskolai végzettség az, amely szignifikánsan különbözik (alacsonyabb) a többi-től; a többi szint nem tér el.

Nyelvvizsga. 2008-tól a nyelvvizsgálóval rendelkezők FT életminőség index átlagértéke szignifikánsan magasabb volt, mint nyelvet nem beszélőké. A különbség 2018-ban is megjelent a nemparaméteres vizsgálatban ($t(347) = -1,355$, $p = 0,176$, mean difference $-0,44$; Mann-Whitney $U(n_1=184, n_2=189) = 15295,000$, $Z = -2,010$, $p = 0,044$). Viszont a magasabb rangátlagúaknak a nyelvvizsgálóval nem rendelkezők mutakoztak.

■ Lokális közösség (Rahmann V. – NyHP F6)

Barátok száma. 2018-ban az FT index és a barátok száma közötti korreláció igen alacsony, nem szignifikáns (Pearson $r = -0,032$; $p = 0,601$; Spearman's $\rho = 0,004$, $p = 0,951$).

Vallásosság. A korábbi elemzésekben a vallásosság kérdése igen eltérő válaszstruktúrát mutatott. Igaz ez a 2018-as vizsgálatokra is. A feltett öt kérdés válaszkategóriái szerinti csoportosításban az ANOVA és a Kruskal-Wallis tesztek nem jeleztek szignifikáns eltérést a csoportátlagok között. További elemzések a dolgozat második részében találhatók.

■ Személyes biztonság (Rahmann VII. – NyHP F7)

Bűnözés a lakókörnyezetben. A 2015-ös vizsgálatokhoz hasonlóan 2018-ban is igaz, hogy a rossz személyes biztonságot jelzők lényegesen kisebb FTI átlagértéket mutattak ($t(339) = -8,379$, $p = 0,000$, mean difference $-4,36$; Mann-Whitney $U(n_1=31, n_2=335) = 1875,000$, $Z = -5,887$, $p = 0,000$).

■ Környezet minősége (Rahmann VIII. – NyHP F5)

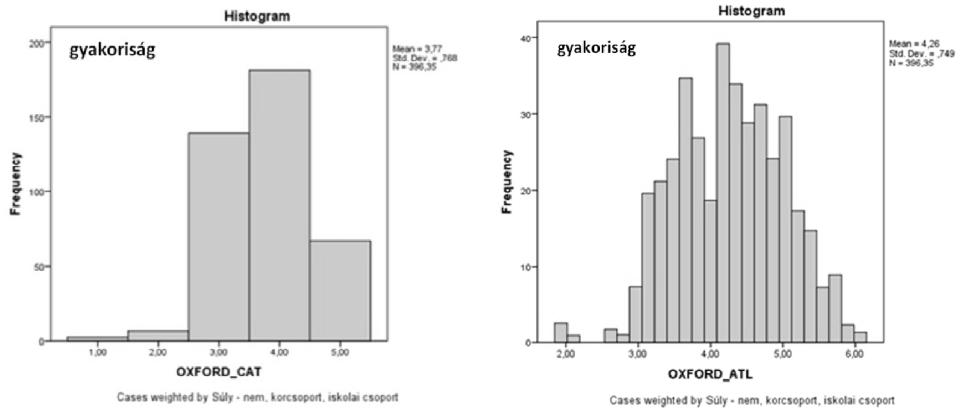
Hiba a lakásban. A korábbiakhoz hasonlóan a hibával nem rendelkező lakásokban lakók FT indexe magasabb ($t(349) = -3,563$, $p = 0,003$, mean difference $-1,55$; Mann-Whitney $U(n_1=61, n_2=314) = 7518,000$, $Z = -2,658$, $p = 0,008$).

Szobák száma. 2018-ban az FT index és a szobák száma közötti korreláció alacsony, de szignifikáns (Pearson $r = 0,157$; $p = 0,003$; Spearman's $\rho = 0,142$, $p = 0,006$).

■ Érzelmi jólét (Oxdord Boldogságkérdőív - Rahmann II. – NyHP F8)

2018-ban az Oxford Boldogságmérő skála új komponensként került bele az FT indexbe. Az összevont Oxford válaszokat (összegzéssel, átlagolással és kategóriákat – 1-2 között 1., 2-3 között 2., 3-4 között 3., 4-5 között 4. és 5 felett az. 5. kategória – is létrehozva), azok eloszlását a 6. ábra szemlélteti. A hisztogramról elmondható, hogy az egy kicsit balra toódik, a szimmetria kissé sérül – az eloszlás statisztikai tesztel

vizsgálva sem ad normális eloszlást (Kolmogorov-Szmirnov teszt, $p = 0,011$). Részletes leírás (zárójelben a 2015-ös értékek): válaszadók száma: 396 fő (1349 fő); átlag: (4,22); 95 % CI az átlagra: [4,19 – 4,34] ([4,18 – 4,26]); 5%-os vágott átlag: 4,26 (4,25); szórás: 0,749 (0,734); minimum: 1,93 (1,28); maximum: 6,00 (5,86). Megjegyezhető, hogy a két év eredményei igen hasonlóak.

6. ábra. Az Oxford skála összegzett és kategorizált eloszlása.

B, Multihalmaz vizsgálatok

Multihalmaz fogalma. A multihalmazok fogalmának definíciója a szakirodalomban lényegében azt rögzíti, hogy a multihalmazok a szokásos matematikai halmazok, kivéve azt a tulajdonságukat, hogy megengedett egy elem többszöri előfordulása (Blizard, 1991). A későbbiekben ennél pontosabb definícióra van szükség.

Definíció: Legyen adott egy véges A alaphalmaz, melynek elemei $A = \{a, b, c, \dots, n\}$. Jelölje \mathbb{N}_0 a nem negatív egész számok halmazát. Legyen értelmezve az $f: A \rightarrow \mathbb{N}_0$ függvény. Az A és f párt együtt nevezzük az \mathcal{A} (véges alaphalmazú) multihalmaznak: $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$

Jelölés: a multihalmazok jelölésekor többek között használatos egy felső indexeket alkalmazó forma, ebben az írásban is ez szerepel. Példa: Legyen $A = \{a, b, c, d, e, f, g, h\}$ a véges alaphalmaz; a multihalmaz elemei legyenek $[a, c, c, d, d, d, e, f, h]$; a multihalmaz jelölve

$$\mathcal{A} = \langle A, f \rangle = a^1 b^0 c^2 d^3 e^1 f^1 g^0 h^1;$$

Relációk és műveletek a multihalmazok körében. A multihalmazok körében értelmezhető az egyenlőség, a tartalmazás relációja. Egy multihalmaz lehet üres és definiálható a multihalmaz számossága is.

Definíció: Multihalmazok egyenlősége. Az $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$ multihalmazok egyenlők, ha minden $a \in A$ esetén $f(a) = g(a)$. Jelölés: $\mathcal{A} = \mathcal{B}$.

Definíció: Rész-multihalmaz. Tegyük fel, hogy $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$ két multihalmaz. \mathcal{A} rész-multihalmaza a \mathcal{B} multihalmaznak, ha minden $a \in A$ -ra $f(a) \leq g(a)$. Jelölés: $\mathcal{A} \subseteq \mathcal{B}$.

Definíció: Valódi rész-multihalmaz. Tegyük fel, hogy $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$ két multihalmaz. \mathcal{A} valódi rész-multihalmaza a \mathcal{B} multihalmaznak, ha minden $a \in A$ -ra $f(a) < g(a)$. Jelölés: $\mathcal{A} \subset \mathcal{B}$.

Megjegyzés: Két multihalmaz ($\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$) egyenlősége értelmezhető a kölcsönös tartalmazással: $\mathcal{A} = \mathcal{B} \leftrightarrow \mathcal{A} \subseteq \mathcal{B} \wedge \mathcal{B} \subseteq \mathcal{A}$.

Definíció: Üres multihalmaz. Az üres multihalmaz olyan $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ multihalmaz, amelyre minden $a \in A$ esetén $f(a) = 0$.

Definíció: Multihalmaz számossága. Az $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ multihalmaz $card(\mathcal{A})$ számossága

$$card(\mathcal{A}) = \sum_{a \in A} f(a)$$

A halmazokhoz hasonlóan a multihalmazok körében is értelmezhetők műveletek; vizsgálhatók a műveletek tulajdonságai – ezek itt nem szerepelnek, az érdeklődők például a (Blizard, 1991) és (Syropoulos, 2001) szakirodalmakban találnak további részleteket.

Definíció: Multihalmazok összeadása. Legyen $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$ két multihalmaz. A két multihalmaz összege – jelölve $\mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ – egy olyan $\mathcal{C} = \langle A, h \rangle$ multihalmaz, hogy minden $a \in A$ esetén $h(a) = f(a) + g(a)$.

Definíció: Multihalmazok különbsége. Legyen $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$ két multihalmaz. A két multihalmaz különbsége – jelölve $\mathcal{A} \ominus \mathcal{B}$ – egy olyan $\mathcal{C} = \langle A, h \rangle$ multihalmaz, hogy minden $a \in A$ esetén $h(a) = \max(f(a) - g(a), 0)$.

Definíció: Multihalmazok uniója. Legyen $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$ két multihalmaz. A két multihalmaz uniója – jelölve $\mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ – egy olyan $\mathcal{C} = \langle A, h \rangle$ multihalmaz, hogy minden $a \in A$ esetén $h(a) = \max(f(a), g(a))$.

Definíció: Multihalmazok metszete. Legyen $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle$ és $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle$ két multihalmaz. A két multihalmaz metszete – jelölve $\mathcal{A} \cap \mathcal{B}$ – egy olyan $\mathcal{C} = \langle A, h \rangle$ multihalmaz, hogy minden $a \in A$ esetén $h(a) = \min(f(a), g(a))$.

A definíciók után következzen egy elemzés, amely bemutatja, hogy egy kérdőíves felmérés változói milyen módon kapcsolhatók a multihalmazok elméletéhez.

A vallásosságra adott válaszok elemzése statisztikai és multihalmaz eszközökkel.

Akkor, amikor példát kell keresni a multihalmazok alkalmazására, csak egy kis szemléletváltásra van szükség. Egy statisztikai gyakorisági megoszlás már maga is egy multihalmaz.

A Nyíregyháza Panelvizsgálat végén, a Biográfia fejezetben a válaszadó vallással kapcsolatos állításokat értékelhetett (nagyon „jellemző”-től (4) az „egyáltalán nem jellemző”-ig (1)). Az első állítás gyakorisági megoszlását a 8. táblázat összegzi – a vallásossággal a 2018-as városi felmérésen belül részletesen Hüse Lajos cikke foglalkozik (Hüse, 2018). Ebben a táblázatban a gyakoriság oszlop számai az azonos választ adó emberek számát adja meg. Alaphalmazként az $A = \{1, 2, 3, 4, 9\}$ halmazt (1-egyáltalán nem jellemző, 2-inkább nem jellemző, 3-kicsit jellemző, 4-nagyon jellemző, 9-hiányzó válasz) megadva, a gyakoriságok az alaphalmazbeli elem-előfordulások számát adják. Tehát $\mathcal{D} = \langle A, f \rangle = 1^{140} 2^{121} 3^{124} 4^{69} 9^{29}$. $\text{card}(\mathcal{D}) = 484$

BIO10a Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról					
		Frequency (gyakoriság)	Percent (%)	Valid Percent (valós %)	Cumulative Per- cent (összegzett %)
Valid (valós válaszok)	1	140	29,0	30,9	30,9
	2	121	25,1	26,7	57,5
	3	124	25,5	27,2	84,7
	4	69	14,3	15,3	100,0
	Total	455	94,0	100,0	
Missing (hiányzó válaszok)	9	29	6,0		
Total (összesen)		484	100,0		

8. táblázat. A „Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról” állítás gyakorisági megoszlása.
SPSS táblázat; 4-nagyon jellemző, 3-kicsit jellemző, 2-inkább nem jellemző,
1-egyáltalán nem jellemző 9-hiányzó válasz.

Akkor, amikor ugyanez a kérdést férfiak és nők körében kerül vizsgálatra, kontingencia-táblát kell alkalmazni az egyes lehetséges előfordulások meghatározására (9. táblázat – a továbbiakban kizárásra kerülnek a hiányzó válaszok, a 9-es válaszkategória). A multihalmaz fogalma értelmezhető ebben az esetben is – a korábbiakhoz hasonlóan a férfiakra és a nőkre külön-külön. Alaphalmazként ugyanúgy az $A = \{1, 2, 3, 4\}$ halmaz rögzíthető (4-nagyon jellemző, 3-kicsit jellemző, 2-inkább nem jellemző, 1-egyáltalán nem jellemző). Megadva a férfiak és a nők körében a gyakoriságokat az $\mathcal{A} = \langle A, f \rangle = 1^{76} 2^{63} 3^{34} 4^{20}$ és a $\mathcal{B} = \langle A, g \rangle =$

$1^{58}2^{55}3^{84}4^{47}$ multihalmazok adódnak. A multihalmazok számosságai: $card(\mathcal{A}) = 193$, $card(\mathcal{B}) = 244$. Látható, hogy $\mathcal{A} \neq \mathcal{B}$, $\mathcal{A} \not\subseteq \mathcal{B}$, $\mathcal{B} \not\subseteq \mathcal{A}$.

Az multihalmaz műveletek használva:

$$\begin{aligned} \mathcal{A} \cup \mathcal{B} &= 1^{76}2^{63}3^{34}4^{20} \cup 1^{58}2^{55}3^{84}4^{47} = 1^{134}2^{118}3^{118}4^{67} = \mathcal{C} \\ \mathcal{A} \ominus \mathcal{B} &= 1^{18}2^{8}3^04^0, \mathcal{B} \ominus \mathcal{A} = 1^02^03^{50}4^{27}, \\ \mathcal{A} \cup \mathcal{B} &= 1^{76}2^{63}3^{84}4^{47}, \mathcal{A} \cap \mathcal{B} = 1^{58}2^{55}3^{34}4^{20} \end{aligned}$$

esetszám			V1				Total (összesen)
			1	2	3	4	
BIO1 A megkérdezett ne- me	1 férfi	Count (eset- szám)	76	63	34	20	193
		%	39,4%	32,6%	17,6%	10,4%	100,0%
	2 nő	Count (eset- szám)	58	55	84	47	244
		%	23,8%	22,5%	34,4%	19,3%	100,0%
Total (összesen)		Count (eset- szám)	134	118	118	67	437
		%	30,7%	27,0%	27,0%	15,3%	100,0%

9. táblázat. A „Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról” állítás nemek szerinti gyakorisági megoszlása. SPSS kontingencia-táblázat; 4-nagyon jellemző, 3-kicsit jellemző, 2-inkább nem jellemző, 1-egyáltalán nem jellemző.

Akkor, amikor a vizsgált kérdésre adott válasz-arányokat férfiak és nők között kell statisztikai értelemben összevetni, akkor a χ^2 teszt vagy a Fisher-féle egzakt teszt alkalmazható. Az eredmények szerint az első vallási kérdésre adott válaszok (9. táblázat) a nemtől függenek ($\chi^2(4, N = 437) = 29,477$, $p = 0,000$; Fisher-teszt $p = 0,000$).

A többi vallásosságra vonatkozó kérdéseket rendre a 10-13. táblázatok tartalmazzák. Minden kérdésnél szignifikáns különbség adódott a férfiak nők válaszadási arányai-ban – a nők mutattak erősebb vallási kötődést. Az eredmények rendre:

V1 – Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról $\chi^2(4, N = 437) = 29,477$, $p = 0,000$; Fisher-teszt $p = 0,000$. **V2** – Hiszem, hogy Isten létezik $\chi^2(4, N = 399) = 19,355$, $p = 0,000$; Fisher-teszt $p = 0,000$. **V3** – Templomba vagy gyülekezetbe járok $\chi^2(4, N = 436) = 25,977$, $p = 0,000$; Fisher-teszt $p = 0,000$. **V4** – Imádkozom $\chi^2(4, N = 400) = 26,694$, $p = 0,000$; Fisher-teszt $p = 0,000$. **V5** – Megtapasztaltam, hogy Isten része a személyes életemnek $\chi^2(4, N = 395) = 19,811$, $p = 0,000$; Fisher-teszt $p = 0,000$.

			V2				Total (összesen)
			1	2	3	4	
BIO1 A megkérdezett neme	1 férfi	Count (eset- szám)	56	32	51	45	184
		%	30,4%	17,4%	27,7%	24,5%	100,0%
	2 nő	Count (eset- szám)	36	33	52	94	215
		%	16,7%	15,3%	24,2%	43,7%	100,0%
Total (összesen)		Count (eset- szám)	92	65	103	139	399
		%	23,1%	16,3%	25,8%	34,8%	100,0%

10. táblázat. A „Hiszem, hogy Isten létezik” állítás nemek szerinti gyakorisági megoszlása. SPSS kontingencia-táblázat; 4-nagyon jellemző, 3-kicsit jellemző, 2-inkább nem jellemző, 1-egyáltalán nem jellemző.

			V3				Total (összesen)
			1	2	3	4	
BIO1 A megkérdezett neme	1 férfi	Count (eset- szám)	114	40	27	11	192
		%	59,4%	20,8%	14,1%	5,7%	100,0%
	2 nő	Count (eset- szám)	87	78	46	33	244
		%	35,7%	32,0%	18,9%	13,5%	100,0%
Total (összesen)		Count (eset- szám)	201	118	73	44	436
		%	46,1%	27,1%	16,7%	10,1%	100,0%

11. táblázat. A „Templomba vagy gyülekezetbe járok” állítás nemek szerinti gyakorisági megoszlása. SPSS kontingencia-táblázat; 4-nagyon jellemző, 3-kicsit jellemző, 2-inkább nem jellemző, 1-egyáltalán nem jellemző.

			V4				Total (összesen)
			1	2	3	4	
BIO1 A megkérdezett neme	1 férfi	Count (eset- szám)	89	33	36	24	182
		%	48,9%	18,1%	19,8%	13,2%	100,0%
	2 nő	Count (eset- szám)	57	32	70	59	218
		%	26,1%	14,7%	32,1%	27,1%	100,0%
Total (összesen)		Count (eset- szám)	146	65	106	83	400
		%	36,5%	16,3%	26,5%	20,8%	100,0%

12. táblázat. A „Imádkozom” állítás nemek szerinti gyakorisági megoszlása. SPSS kontingencia-táblázat; 4-nagyon jellemző, 3-kicsit jellemző, 2-inkább nem jellemző, 1-egyáltalán nem jellemző.

			V5				Total (összesen)
			1	2	3	4	
BIO1 A megkérdezett neme	1 férfi	Count (eset- szám)	89	44	31	17	181
		%	49,2%	24,3%	17,1%	9,4%	100,0%
	2 nő	Count (eset- szám)	71	43	51	49	214
		%	33,2%	20,1%	23,8%	22,9%	100,0%
Total (összesen)		Count (eset- szám)	160	87	82	66	395
		%	40,5%	22,0%	20,8%	16,7%	100,0%

13. táblázat. A „Megtapasztaltam, hogy Isten része a személyes életemnek” állítás nemek szerinti gyakorisági megoszlása. SPSS kontingencia-táblázat; 4-nagyon jellemző, 3-kicsit jellemző, 2-inkább nem jellemző, 1-egyáltalán nem jellemző.

Az eddigiek egy hagyományos statisztikai elemzés kereteit nemigen lépik túl. Akkor, amikor már a nemek közötti eltéréseket nem csak egy, hanem több kérdés összehasonlásával kell vizsgálni, elkezd nehezedni a helyzet. Ilyenkor szóba kerülhet a kérdésekre adott válasz-értékek összeadása, átlagolása. Elvégezve a számításokat és az összehasonlításokat, a várt eredmények adódtak. A nők az összegzett vallási kérdések esetén szignifikánsan nagyobb pontszámokat jelöltek. A középértékek összevetése szerint a nők csoportjának átlagpontszáma szignifikánsan nagyobb a férfiak csoportjánál (kétmintás t-próba: $t(392) = -5,236$, $p = 0,000$; Mann-Whitney teszt: $U(N1 = 180, N2 = 244) = 16934,50$, $Z = -4,052$, $p = 0,000$; a férfiak átlagpontja: 9,956, a nőké: 12,456).

Correlations Pearson / Spearman						
		V1	V2	V3	V4	V5
V1	Correlation	1	,732**	,653**	,757**	,739**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000
	N		413	453	415	413
V2	Correlation	,729**	1	,559**	,760**	,712**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000
	N	444		412	414	412
V3	Correlation	,637**	,556**	1	,706**	,642**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000
	N	485	442		415	412
V4	Correlation	,766**	,762**	,694**	1	,756**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000
	N	445	444	445		413
V5	Correlation	,754**	,723**	,646**	,753**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	
	N	443	442	442	443	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

15. táblázat. A vallásra vonatkozó kérdések/válaszok korrelációs értékei. Átló felett – Pearson r, átló alatt – Spearman's rho.

Azonban az összeg és az átlag is például két változó esetében egyforma ha az első változó értéke 1 és a másodiké 4; valamint fordítva, ha az első változó értéke 4 és a másodiké 1 (összeg $1 + 4 = 4 + 1 = 5$, átlag $5/2$). A vallásosság esetében a kérdések korrelációja (14. táblázat) magas, így a válaszok általában hasonló értékűek, de nem konzekvens esetek is bőven előfordulnak a mintában. Az összetett vizsgálatokra erős, de ritkábban alkalmazott eljárás a többdimenziós kontingencia-táblázatok elemzése, a log-lineáris modellek vizsgálata.

A többdimenziós, több kérdést összefogó gyakoriságok vizsgálata a multihalmaz megközelítés alkalmazásával is elindítható. Az 15. táblázatban a nemi bontás két vallásosságra vonatkozó kérdéssel (V1, V2) együtt szerepel. Az alaphalmaz kialakításakor a két vallási kérdésre adott válaszlehetőségeket kell felsorolni – az első helyen a V1 kérdésre adott válasz, a másodikikon a V1 kérdésre adott válasz látható. Amennyiben minden eset előfordulna, úgy $5 \times 5 = 25$ sora lenne a táblázatnak. A példában redukálódik a sorok száma 14-re (a 16 lehetségesből 2 (12,5%) esett ki). Alaphalmazként tehát az

$$A = \{11,12, 21, 22, 23, 24, 31, 32,33, 34, 41, 42, 43, 44\}$$

halmaz rögzíthető. A férfiak és nők szerinti multihalmazok

$$\mathcal{A} = \langle A, f \rangle = 11^{54}12^221^822^{23}23^124^031^832^{24}33^{17}34^241^442^{11}43^{11}44^{17}$$

$$\mathcal{B} = \langle A, g \rangle = 11^{32}12^421^{10}22^{20}23^224^131^732^{14}33^{28}34^341^742^{10}43^{37}44^{39}$$

V1 Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról * A megkérdezett neme * V2 Hiszem, hogy Isten létezik - Keresztábra					
V2 Hiszem, hogy Isten létezik		BIO1		Total (összesen)	multihalmaz elem jele
		A megkérdezett neme			
		1 férfi	2 nő		
V1 Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról <i>1</i>	<i>1</i>	54	32	86	11
	<i>2</i>	1	4	5	12
V1 Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról <i>2</i>	<i>1</i>	8	10	18	21
	<i>2</i>	23	20	43	22
	<i>3</i>	1	2	3	23
	<i>4</i>	0	1	1	24
BIO10a Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról <i>3</i>	<i>1</i>	8	7	15	31
	<i>2</i>	24	14	38	32
	<i>3</i>	17	28	45	33
	<i>4</i>	2	3	5	34
BIO10a Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról <i>4</i>	<i>1</i>	4	7	11	41
	<i>2</i>	11	10	21	42
	<i>3</i>	11	37	48	43
	<i>4</i>	17	39	56	44
Total (összesen)		181	214	395	

15. táblázat. A két vallásosságra vonatkozó állítás együttes megoszlása nemek szerinti.

Hasonló módon készíthető el a három (az első három), négy (az első négy) és az öt (összes) kérdést bevonó táblázat. Ezek rendre 42 (64-ből, 22 kieső – ami 34,38 % kiesés), 87 (256-ból, 169 kieső – ami 66,02 % kiesés), 150 (1024-ből, 874 kieső – ami 85,35 % kiesés) lehetséges válaszesetet/sort foglaltak magukban.

A férfiakra és nőkre vonatkozó adatok (adatoszlopok) az előjelteszttel vizsgálhatók. A szakirodalom szerint az azonos értékű párok az elemzésből kizárhatók, így az előjelteszt számításai jelentősen redukálódnak (Meszéna, Ziermann, 1981) (Dinya, 2001). Az első két változóra vonatkozó előjelteszt még nem jelzi a nemek eltérő válaszstruktúráját ($p = 0,424$). Az első három majd a negyedik és ötödik változó összevonása viszont már „előhozza” a korábbi szignifikáns eltérést (3 változó esetén $p = 0,04096$; 4 változó esetén $p = 0,01153$; 5 változó esetében $p = 0,01192$). Az összesítő táblázatok (amelyek, mint látható felfoghatók multihalmazoknak) egyre részletesebb képet adnak a két nem közötti különbségről. Megfigyelhetők például az azonos válaszok (csupa egyforma jelölés: 1 1 1 1 1, 2 2 2 2 2, ...) kiugró gyakoriságai; kiszűrhetők a bizonytalanok (a válaszok közötti szélsőséges változások 1 - 4), stb.

Mindezek itt már nem kerülnek bemutatásra, az olvasó a fentiek alapján létrehozhat hasonló irányú vizsgálatokat. **Összefoglalva** elmondható, hogy a multihalmaz szemléletmód egyes esetekben kiegészítheti, bővítheti a hagyományos statisztikai eljárásokat, új utakat és szemléletmódon nyitva az adatok elemzésére.

Diszkusszió

A Nyíregyházára kidolgozott komplex városi életminőség modell (FT index) 2018-ra vált teljessé. Az Oxford Boldogságmérő Kérdőív eredményeivel bővített index árnyaltabbá teszi a korábban tapasztaltakat, a városlakók életéről kialakult összképet.

A modell belső együtthatói egyetlen esetben mutattak a korábbi hullámok által meghatározott értéktartományból kieső értéket (2. táblázat, F6-os oszlop, lokális közösség). A korábbi minimumtól 0,162-al kisebb együttható azonban még statisztikai ingadozásként fogható fel. A súlyokban tehát egy viszonylagos stabilitás tapasztalható.

Az új komponens bevonása természetes módon megemelte az FT átlagértéket (3. táblázat, az eddigi legmagasabb értéket 2,98-al meghaladva), azonban a terjedelem, a szórás és a szórásnégyzet jelentősen kisebb értékű. Az **Oxford komponens** tehát mintegy **kiegyenlítő, kompenzáló hatásként** jelenik meg az indexben. Ennek igazolása egy új kutatási irányt jelent.

A **nemek** közötti korábbi különbség az új FTI átlagokban nem tükröződött. Ez nem tűnik olyan meglepőnek, hiszen a 2015-ös városi eredmények már jelezték ezt.

Az **életkori** csoportok eddig azt mutatták, hogy az életkor növekedésével az FTI értékek csökkennek. Ennek ellentmond a 2018-as mérés, a legidősebb korosztály (60+) FTI átlaga szignifikánsan nagyobb, mint a tőle fiatalabbaké (3. ábra). A minimum a 40-49 évesek (élet-közepi kor) körében látszik.

Meglepő az **egészségi állapot** FTI szerinti képe, hiszen a „nagyon rossz” egészségi állapotúak csoportja a legmagasabb indexet produkálta. Erre nehéz magyarázatot adni. Egyik kiindulópont ennek a csoportnak a kis elemszáma (12 fő), bár a „rossz” egészségi állapot csoportja sem magasabb lényegesen (21 fő) – 6. táblázat. Másik magyarázó nyom az, hogy a legrosszabb egészségi csoport egy főre eső jövedelme a magasabb, az „elfogadható” egészségi csoport körül mozog. Harmadik nyom, hogy a vizsgált csoport a legmagasabb életkori átlagú a többi között. Ez lehet a legerősebb tényező: az életkorral adódó egészségügyi változások az FTI értékre erősen hatnak. Mindezek magyarázatot adhatnak talán a kapott képre.

A **munkahely** megléte és a foglalkozási kategóriák is más képet mutattak a korábbiaknál. Ennek oka lehet, hogy a „nem dolgozók” magas aránnyal szerepeltek a felmérésben (7. táblázat) – tehát az ide kapcsolható eredmények óvatosan kezelendők. A **jövedelem**mel való elégedettségéről és az egy főre jutó átlagjövedelemmel kapcsolatos rétegcsoportokról kapott visszajelzés a korábbiaknak megfelelő – magasabb jövedelem, jobb anyagi jólét magasabb FT átlagot adott (4. és 5. ábrák).

A fenti áttekintés rámutat arra tehát, hogy részben igazolódtak a már korábban feltárt kapcsolatok és tendenciák, részben pedig erősen tükröződött az ősi bölcsesség, mely szerint nem csak az anyagi, kézzel fogható javak jelentik az emberi boldogság forrását. A kutatássorozat kezdetekor, az FT index kialakításakor a város viszonyainak megismerése jelentette a legfőbb motiváló tényezőt a kutatók számára. Az elemzések eredményei azonban túllépnek ezen a szinten és kiemelten hangsúlyozzák, hogy az életminőséget mérő modellek mind az objektíven mérő, mind a szubjektív állapotot tükröző komponensek együttes bevonásával alakíthatók csak ki.

Az Egészségügyi Kar és a Nyíregyháza Életminősége kutatócsoport célja az elemzési források közzététele (a kérdőívek és az adatbázisrészek nyilvános elérhetővé tétele) és a megkezdett vizsgálatok jövőbeni folytatása, az FT index további pontosítása és gyakorlati alkalmazása.

Irodalomjegyzék

1. Balogh E., Fábíán G. (2012): Támogató rendszerek, szociális problémák és segélyezés. In: Fábíán Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) Életminőség Nyíregyházán. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, pp. 135-154.
2. Balogh E., R. Fedor A. (2014): Segélyezés és támogató rendszerek. Acta Medicinæ et Sociologica, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza.
3. Blizard, W. D. (1991): The development of multiset theory. Mod. Log. 1 (1991), no. 4, 319--352. <https://projecteuclid.org/euclid.rml/1204834739>
4. Dinya E. (2001): Biometria az orvosi gyakorlatban. Medicina Könyvkiadó, Budapest.

5. Ercsey I. (2010): Az életminőség mérése. In: Losoncz M. & Szigeti C. (szerk) (2010): Válság közben, fellendülés előtt. <https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2010/ercsey%20ida.pdf> (2018.11.29.)
6. Erdei R., R. Fedor A., Berencsiné Madácsi E. (2014): A nyíregyházi lakosok szubjektív egészségi állapota és annak változásai. *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza.
7. Fábrián G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Az életminőség Nyíregyházán – A nagymintás társadalomkutatás első négy hulláma a megyeszékhelyen. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 2018/3 p. 83-102.
8. Fábrián G., Takács P. (2012): A jövedelmi egyenlőtlenségek változásai és a szegénység. In: Fábrián Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) *Életminőség Nyíregyházán*. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, pp. 33-48.
9. Fábrián G., Takács P., Szigeti F. (2014): A jövedelmi helyzet változása, a társadalmi polarizálódás jellemzői Nyíregyháza városában. *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza.
10. Fábrián G., Takács P., Szigeti F. (2015): Jövedelmi helyzet és jövedelmi szegénység. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 68-79.
11. Fábrián G., Takács P., Szigeti F. (2018): Jövedelmi helyzet, jövedelmi egyenlőtlenségek. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol.9. No.27. 58-69.
12. Kárpáti J. (2014): Az életminőségről népszerű formában. *Statisztikai Szemle*, vol. 92. No. 2. pp. 139-158. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2014/2014_02/2014_02_139.pdf (2016. 01. 25.)
13. Krizsai Anita, Tóthné Csatlós Ildikó, (2018): Az önkormányzati segélyezési rendszer változásai és azok hatásai 2008 – 2018 között egy nagyváros példáján keresztül. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol.9. No.27. 138-159.
14. Hills, P., Argyle, M. (2002): The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being, *In Personality and Individual Differences*, Volume 33, Issue 7., 1073-1082, [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00213-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00213-6) (2018.11.29.)
15. Huszti É. (2012): Társas kapcsolatok. Családi, rokoni, baráti kapcsolatok Nyíregyháza lakói körében, 2008-2010. In: Fábrián Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) *Életminőség Nyíregyházán*. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, pp. 155-176.
16. Huszti É. (2014): Társas kapcsolatok Nyíregyházán. *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza.
17. Huszti É. (2015): Mondd meg, kikkel töltöd az idődet, s megmondom, ki vagy. A társas támogatást nyújtó személyes kapcsolati háló néhány jellemzője és működése a Nyíregyházi járásban. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19, 121-144.
18. Huszti É. (2018): Társas kapcsolatok Nyíregyházán 2008-2018. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol.9. No.27. 110-124.
19. Huszti É., Hüse L., Takács P., Fábrián G. (2018): A „Nyíregyháza Életminősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol.9. No.27. 7-18.

20. Hüse L. (2015): A szubjektív egészségi állapot tényezői és azok változása Nyíregyházán és vonzáskörzetében. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 96-120.
21. Hüse L. (2018): A nyíregyházi lakosság vallásossága és annak szubjektív egészségi állapottal való összefüggése. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol 9., No.27. 160-169.
22. Jávorné Erdei R., Takács P. (2018): Szubjektív egészségi állapot és annak változásai Nyíregyházán. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol 9., No.27. 96-109.
23. Jóna Gy., Jávorné Erdei R. (2012): A szubjektív egészségi állapot meghatározó tényezői Nyíregyházán. In: Fábíán Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) *Életminőség Nyíregyházán*. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, pp. 99-116.
24. Krizsai A., Tóthné Csatlós I. (2015): Szociális problémák és a segélyezési rendszer átalakulása a Nyíregyházi járás településein. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 181-197.
25. Meszéna Gy., Ziermann M. (1981): *Valószínűségelmélet és matematikai statisztika*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
26. OECD (2011): *Better Life Initiative: Measuring Well-Being and Progress*, OECD honlapján <http://www.oecd.org/statistics/better-life-initiative.htm> (2018.11.29.)
27. OECD Guidelines (2013): *Guidelines on Measuring Subjective Well-being* <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK189560/> elérhető: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-guidelines-on-measuring-subjective-well-being_9789264191655-en#page1 (2018.11.29.)
28. Patyán L. (2012): Időskorúak életminősége. In: Fábíán Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) *Életminőség Nyíregyházán*. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, pp. 117-134.
29. Patyán L. (2015): A Nyíregyházi járásban élő idősök életkörülményei. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 162-180.
30. Patyán László, (2018): Időskorúak életminősége 2008 - 2018. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol.9. No.27. 125-137.
31. Rahman, T., Mittelhammer, R. C., Wandschneider, P. (2005): *Measuring the Quality of Life across Countries: A Sensitivity Analysis of Well-being Indices*. Research Paper No. 2005/06. World Institute for Development Economic Research (UNU-WIDER).
32. R. Fedor A. (2012): A gazdasági aktivitás lokális jellemzői. Nők és férfiak a „munka piacán”. In: Fábíán Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) *Életminőség Nyíregyházán*. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, pp. 83-98.
33. R. Fedor Anita, (2018): Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol.9. No.27. 33-57.
34. R. Fedor A., Balogh E. (2015): A foglalkoztatás és a munkanélküliség jellemzői a Nyíregyházi járásban. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 47-67.
35. R. Fedor A., Jávorné Erdei R. (2014): A foglalkoztatás jellemzői Nyíregyházán. *Acta Medicinæ et Sociologica*, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza.

36. Stiglitz, J. E., Sen, A., Fitoussi, J. P. (2009): Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report> (2018.11.29.)
37. Syropoulos, A. (2001): Mathematics of multisets. Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, 347–358.
38. Szigeti F. (2016): Az életminőség mérési rendszerei. *Educatio* 2016/1., 130–139. pp.
39. Szigeti F., Fábíán G., Takács P. (2015): Az érzelmi jóllét mérése a Nyíregyházi járás településein. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 145-161.
40. Szilicsány É. P. (2014): Az anyagi depriváció jelenléte Nyíregyházán, 2012-ben. *Acta Medicinæ et Sociologica*, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza. 61-82.
41. Szilicsány É. P. (2015): Megélhetési nehézségek és nélkülözés a Nyíregyházi járásban és nélkülözés a Nyíregyházi járásban. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19. (2015.) 80-95.
42. Szoboszlai K. (2012): Lakásjellemzők Nyíregyházán 2008-2010. In: Fábíán Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) *Életminőség Nyíregyházán. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar*, pp. 69-82.
43. Szoboszlai K. (2014): Lakásjellemzők Nyíregyházán 2012. *Acta Medicinæ et Sociologica*, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza. 105-122.
44. Szoboszlai K. (2015): Lakásjellemzők a Nyíregyházi járásban és a megyeszékhelyen. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19. Nyíregyháza, 30-46.
45. Szoboszlai Katalin, (2018): A lakhatás és a háztartások felszereltségének változásai a panelkutatások eredményei alapján. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol.9. No.27. 19-32.
46. Takács P., Fábíán G. (2012): Egy lokális életminőség index kialakításának lépései. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 3. No. 3., 46-68.
47. Takács P., Fábíán G. (2014): A nyíregyházi lakossági panelfelméréshez kapcsolódó életminőség vizsgálatok – Generációk. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 5. No. 12-13., 165-188.
48. Takács P., Fábíán G., Szigeti F. (2015): A Nyíregyházi Háztartáspanel életminőségi modellvizsgálatok legújabb eredményei, valamint az életminőség modell bővítésének lehetőségei a RoughSetTheory alkalmazásával. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19., 198-225.

Melléklet - változólista

Változó neve az adott évben					Kérdés	Csoport
2008	2010	2012	2015	2018		
társ1	társ2	tka1	tka1	TARS1	Hány barátja van Önnek? 0 - nincs barátja; 98 - nincs válasz; 99 - NV	F1
társ13	társ8	tka6.1	tka6.1	TARS6 a	Milyen gyakran találkozik barátaival? 1 - mindennap; 2 - 1-2 alkalommal hetente; 3 - 1-2 - alkalommal havonta; 4 - ritkábban, mint havonta; 5 - soha; 99 - NV	F1
társ13h 2	társ8h 2	tka6.2	tka6.2	TARS6 b	Milyen gyakran találkozik rokonaival? 1 - mindennap; 2 - 1-2 alkalommal hetente; 3 - 1-2 - alkalommal havonta; 4 - ritkábban, mint havonta; 5 - soha; 99 - NV	F1
egáll	egáll	eáll	eall	BIO10E G	Hogyan jellemezné egészs. állapotát? 1 - nagyon jó; 2 - jó; 3 - elfogadható; 4 - rossz; 5 - nagyon rossz; 99 - NV	F2
gazd1	gazd1	gak1	gak1	GAZD1	Dolgozik-e ön jelenleg? 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F3
gazd25	gazd2 5	gak24	gak16. a	GAZD2 2a	Mi jellemzi az ön fizetését? 1 - teljesen elégedetlen; 2 - elégedetlen; 3 - közepesen elégedett; 4 - elégedett; 5 - teljesen elégedett; 99 - NV	F3
ház26	ház24	hvk8	hvk10	HVK18	Mit mondana havi jövedelmére? 1 - csak nagy nehézségek árán jövünk ki belőle; 2 - nehézségek árán jövünk ki belőle; 3 - némi nehézség árán jövünk ki belőle; 4 - kijövünk belőle; 5 - viszonylag könnyen kijövünk belőle; 6 - nagyon jól kijövünk belőle; 99 - NV	F4
ház19h 3	ház15 h6	hvk6.6	hvk8.1	HVK16 a	Hangos, zavaró környezet. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F5
ház19h 4	ház15 h3	hvk6.3	hvk8.3	HVK16 b	Sötét a környék, kevés a fény. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F5
ház19h 8	ház15 h4	hvk6.4	hvk8.6	HVK16 f	légszennyezés, vagy egyéb környezeti probléma. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F5
ház19h 9	ház15 h8	hvk6.8	hvk8.7	HVK16 g	Vandalizmus, bűnözés a lakókörnyezetben. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F5

társ12	társ7	tka5	tka5	TARS5	Milyen gyakran beszélget a szomszédjaival? 1 - mindennap; 2 - 1-2 alkalommal hetente; 3 - 1-2 alkalommal havonta; 4 - ritkábban, mint havonta; 5 - soha; 99 – NV	F5
társ28h 3	társ23 h3	tka9	tka14. 3	TARS1 2c	Milyen gyakran találkozik barátaival presszóban, sörözőben, nyilvános helyen? 1 - hetente; 2 - havonta; 3 - évente néhányszor; 4 - évente egyszer kétszer; 5 - ennél ritkábban, szinte soha; 99 – NV	F5
társ11	társ6	tka4.1	tka4.1	TARS4 a	Tagja-e sportklubnak? 1 - igen; 2 - nem; 99 – NV	F6
társ11h 2	társ6h 2	tka4.2	tka4.2	TARS4 b	Tagja-e helyi, szomszédsági csoportnak? 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F6
társ11h 3	társ6h 3	tka4.3	tka4.3	TARS4 c	Tagja-e művészeti csoportnak? 1 - igen; 2 - nem; 99 – NV	F6
társ11h 4	társ6h 4	tka4.4	tka4.4	TARS4 d	Tagja-e vallási közösségnek? 1 - igen; 2 - nem; 99 – NV	F6
társ11h 5	társ6h 5	tka4.5	tka4.5	TARS4 e	Tagja-e szabadidő klubnak? 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F6
szocp1	szocp1	tre1.1	tre1.1	TAM1a	(Kire számíthat?) Családtag. 1 - igen; 2 - nem; 99 – NV	F7
szocp1 h2	szocp1 h2	tre1.2	tre1.2	TAM1b	(Kire számíthat?) Barátok. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F7
szocp1 h3	szocp1 h3	tre1.3	tre1.3	TAM1c	(Kire számíthat?) Ismerősök. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F7
szocp1 h4	szocp1 h4	tre1.4	tre1.4	TAM1d TAM1e	(Kire számíthat?) Hivatal. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F7
szocp1 h5	szocp1 h5	tre1.5	tre1.5	TAM1f	(Kire számíthat?) Szociális szolgáltató. 1 - igen; 2 - nem; 99 - NV	F7
-	-	-	ewb3. 1 ... ewb3. 29	OX1 ... OX29	Az Oxford kérdőív 29 kérdése	F8

F1 - Családi, baráti viszonyok; F2 - Egészségi állapot; F3 - Munka és aktivitás; F4 - Anyagi jólét; F5 - Környezet minősége; F6 - Lokális közösség; F7 - Személyes biztonság

Szubjektív egészségi állapot és annak változásai Nyíregyházán

Jávorné Erdei Renáta¹, Takács Péter²

¹ főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

² főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Jávorné Erdei Renáta
erdei.renata@foh.unideb.hu

Keywords

subjective health status,
adult population, health
behavior

ABSTRACT

Subjective health status and its changes in Nyíregyháza.
There are many factors which define an individual's quality of life, and among these factors the health plays a prominent role.

We investigate the health of the population and quality of life along with the judgement of their health condition. We explore those features which makes plannable the improvement in the community's health, thereby the quality in their lives.

"The quality of life in Nyíregyháza city - Household panel" is realised by paper based survey what takes place by data collection. The model uses only 18 or above adult residents whom have a permanent addresses in Nyíregyháza. The interviewers visited 541 households in April and May of 2018. Amongst the households which contributed to the investigation, there were 391 surveys, which equates to a 72% response rate. Most of the residents of the city feel that their subjective health condition is less good than the national average known by ELEF.

By viewing the 5 inquiry waves, we can tell that those who think that their health conditions are bad, the numbers are decreasing, whilst those who think that their health condition is better, are, by contrast increasing. At the individual level, education and age have the greatest influence on the perceived state of health.

Kulcsszavak

szubjektív egészségi
állapot, felnőtt lakosság,
egészségmagatartás

Absztrakt. Az egyén életminőségét több tényező határozza meg, mely tényezők között kiemelt szerepet tölt be az egészségi állapot. Tanulmányunkban a szubjektív egészségi állapot megítélése mentén vizsgáljuk a lakosság egészségi állapotát és életminőségét, így tárjuk fel azokat a jellemzőket, melyek alapján tervezhető a közösség egészségi állapotának, ezáltal életminőségének javítása.

A „Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel”

vizsgálat keretében megvalósuló egészségi állapot kutatás során papír alapú, kérdőíves adatfelvételt került sor. A mintába az állandó Nyíregyházi lakcímmel rendelkező 18. életévüket betöltött felnőtt lakosok kerültek be. 541 háztartást kerestek fel a kérdezőbiztosok 2018 április-május hónapjaiban. A vizsgálatba bekerült háztartásokból végül 391 háztartásból érkeztek vissza kérdőívek, ami 72 %-os válaszadási arányt jelent.

A szubjektív egészségi állapot terén a városlakók összességében kevésbé érzik jónak egészségi állapotukat, mint az ELEF szerinti országos átlag. Az 5 lekérdezési hullámat összevetve elmondható, hogy az egészségi állapotukat rossznak ítézők aránya csökkenő, míg az egészségi állapotukat jónak ítézők aránya növekvő tendenciát mutat. A vélt egészségi állapotra legnagyobb befolyással egyéni szinten az iskolai végzettség és az életkor bír.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

A lakosság egészségi állapotával kapcsolatban a születéskor várható élettartam és az egészségben eltöltött életek száma jelölhető meg a két legfontosabb jellemzőként. Ebben a tekintetben az országok és nemek között egyenlőtlenségek tapasztalhatóak. Európában a WHO adatai szerint 2015-ben a legmagasabb születéskor várható élettartam 83,1 év volt, a legalacsonyabb pedig 71,6 év. A nők és a férfiak közötti különbség 6,5 év a nők javára (ECHI, 2018). Magyarországon 2013 után mind a férfiak, mind a nők vonatkozásában a várható élettartam stagnálását figyelhetjük meg, a nők születéskor várható átlagélettartama 79, 2, a férfiaké 72,3 év körül ingadozik (Kovács; Bálint 2018). A magyar felnőtt népességen belül is egy paradox helyzet látható a férfiak és nők esetében, csakúgy, mint Európa más országaiban, miszerint a nők rosszabbnak érzik egészségi állapotukat, mint a férfiak, mégis tovább élnek. Európa nyugati országaiban - ahol szintén megtalálhatóak a nemek között előbb leírt eltérések -, a nők önművelt életminősége viszont nem mutat olyan különbségeket, mint Magyarországon. Tovább rontja a hazai helyzetet az a tény, hogy a magyarországi halandóság egyik legkritikusabb pontját a középkorú férfiak mutatói jelentik, de a 45-59 éves nők halálzási statisztikája is aggasztónak látszik (Monostori és mtsai, 2018).

A WHO 5 éves tervében összegyűjtötte azokat az egészségügyi veszélyeket, melyek az egész világot érintik. E szerint a halálozások 70 százalékáért a nem fertőző megbetegedések felelnek, mint a cukorbetegség, a rákos megbetegedések és a kardiovaszkuláris megbetegedések. A kockázati tényezők öt fő csoportba oszthatók: egészségtelen táplálkozás, mértéktelen alkoholfogyasztás, dohányzás, fizikai inaktivitás és szennyezett levegő (WHO, 2018). Szintén az Egészségügyi Világszervezet tette közzé már 1986-ban a Lalonde jelentésben, hogy legnagyobb arányban, 43%-ban, az életmód és az egészségmagatartás hat az egészségi állapotra, melyet az

egyén alakít, rá viszont hatással van az őt körülvevő környezet, a gazdasági és kulturális tényezők és az iskolázottság is. Az egyes tényezők arányát McGinnis (2002) a következők szerint adta meg: életmód 40% (étkezési szokások, fizikai aktivitás, dohányzás, alkoholfogyasztás), genetika és biológiai faktorok 30% (életkor, nem, genetikai adottság, fogékonyság), környezeti tényezők 5% (lakáskörülmények, levegőszennyezettség, foglalkozási ártalmak), társadalmi és gazdasági tényezők 15%, egészségügyi ellátás 10% (McGinnis et al., 2002). A központi, életmódbeli kockázati tényezők hosszú évek óta nem változnak. Ugyanúgy, mint korábban, az egészségtelen táplálkozás, a fizikai inaktivitás, a dohányzás és a mértéktelen alkoholfogyasztás felbecsülhetetlen károkat okoz az egészségi állapotban egyéni és társadalmi szinten egyaránt. Összehasonlítva Európa országait, 2013-ban csak Lettországon, Romániában, Litvániában és Bulgáriában volt magasabb a kezelhető okok miatti halálozás szintje, mint Magyarországon. Hasonló szintű mutatókkal Szlovákia és Észtország rendelkezett; viszont Lengyelországban jóval kedvezőbb a helyzet, csakúgy, mint Csehországban és Horvátországban. (Weber et al., 2016)

2012-től az „Egészség 2020” (Health 2020), mint európai egészségpolitikai keret és útmutató, a bizonyítékok és gyakorlati változások közötti összefüggésekre mutat rá, továbbá bizonyítékokon alapuló szakpolitikai ajánlásokatis ad a régióban mutatókozó egészségügyenlőtlenségek csökkentésére (Jakab; Tsouros, 2013).

Jelen tanulmány közvetlen célja a 2018-ban lezajlott Nyíregyháza Életminősége felmérés egészségi állapotbeli és egészségügyi vonatkozású eredményeinek bemutatása. A következő fejezetek először a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei és a nyíregyházi helyzetképet vázolják, majd rátérnek a kutatássorozat 2018-as részleteinek ismertetésére, a 2008-tól megfigyelhető trendek kiemelésére. Az elemzések érintik a fentebb említett életmódbeli rizikófaktorok közül a dohányzási szokásokat; valamint az alapellátás és a szakellátás igénybevételének viszonyait a város vonatkozásában.

Szabolcs Szatmár Bereg megyei és nyíregyházi helyzetkép – mortalitás, morbiditás

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye halálozás tekintetében egyike Magyarország leghátrányosabb helyzetben lévő megyéinek. A mutatók az országos átlagnál szignifikánsan kedvezőtlenebbek, különösképpen a keringési rendszer betegségeinek vonatkozásában. A megyén belül a megyeszékhelytől, Nyíregyházától távolodva az egyre kisebb lélekszámú településeket vizsgálva, az értékek romlanak. Ugyanakkor Nyíregyháza lakosságának halálozási átlaga szignifikánsan kedvezőbb az országos átlagnál. Ez azt a tényt támasztja alá, hogy nem pusztán „vidék” és „város” között van különbség, hanem „a vidék” további rétegződése is nagy különbséget mutat hazánkban (Ádány, 2009). A Nyíregyháza életminősége - Háztartáspanel kutatás korábbi városi és járási eredményei is azt tükrözik, hogy Nyíregyháza „szigetként” viselkedik a megye és a járás lakosságához viszonyítva a nyíregyházi lakosok egészségi állapota kiemelkedően jobbnak mondható (Hüse, 2015).

A mortalitás tekintetében elmondható, hogy a megyei adatok sorrendiségüket tekintve a halálozás viszonylatában, összhangban vannak az országos adatokkal. Első

helyen a keringési rendszer betegségei által okozta halálozás szerepel (ischaemias szívbetegségek, cerebrovasculáris betegségek). Második helyen a rosszindulatú daganatos megbetegedések miatti halálozás szerepel. Harmadik helyen nők esetében a légzőrendszer betegségeire visszavezethető halálozás, férfiaknál a külső okokra visszavezethető halálozás áll (Bogdándi, 2015; KSH, 2018).

A lakosság megbetegedési viszonyainak ismerete (a halálozási viszonyok mellett) kiemelt jelentőséggel bír a hatékony, szükségletekhez igazodó egészségügyi ellátórendszer, az eredményes egészségfejlesztési stratégiák, valamint a szűrőprogramok tervezéséhez és kivitelezéséhez. Különösen olyan betegségekre igaz ez, melyek megfelelő időben történő felismerése esetén a lakosság, az egyén jó életminősége elérhető, ezzel csökkentve a betegségek okozta halálozást és az ebből adódó társadalmi terheket. Nyíregyháza lakosságának egészségi állapotára leginkább olyan betegségek hatnak, amelyek előfordulási gyakorisága a megelőzés eszközeivel csökkenthető lenne, illetve kitolható lenne a megjelenés várható ideje (Jávorné, 2016). Nyíregyházán a háziorvosi jelentések alapján a leggyakrabban előforduló megbetegedés a magasvérnyomás, ezt követik a csont és izomrendszer megbetegedései, majd az ischaemias szívbetegségek (KSH, 2018).

Vélt egészségi állapot

Az egyes kutatók számára nem mindig mérhető fel maradéktalanul egy adott vizsgálatba bevont személyek egészségi státusza, viszont bebizonyosodott az, ha maguk a megkérdezettek mutatják be, illetve minősítik egészségi státuszukat, pontosabb eredmények érhetőek el a kutatások során (Ware, 1986). A válaszadók képesek átlátni, megérteni saját egészségi állapotukat, ők ismerik egészségüket, ezért ez az eljárás alkalmas arra, hogy az egészségi állapotot holisztikus módon közelítse és mérje. Nyilvánvaló, hogy az ilyen vizsgálatok sok szubjektív elemet tartalmaznak, de reliabilitásuk alátámasztott és prediktív funkciójuk sok esetben pontosabb, mint az objektív méréseké (Tahin, Jeges és Lampek, 2000). „Az ún. önminősített egészségi állapot egyfajta szubjektív értékelés, azonban az objektív fizikai státusszal is szorosan összefügg, ezért alkalmas a betegségfolyamatok monitorozására.”- írja Pikó Bettina (Pikó, 2006).

Az egészségi állapot és az azt befolyásoló tényezők becslésére a lakossági egészségfelmérések a legalkalmasabbak. Országosan ezeket az adatokat az Országos Lakossági Egészségfelmérés (OLEF), illetve az Európai Lakossági Egészségfelmérés (ELEF), helyi szinten, a város vonatkozásában pedig a Nyíregyháza életminősége – Háztartáspanel kutatás szolgáltatja.

A kutatás célja

A Nyíregyházán végzett vizsgálat célja a nyíregyházi lakosok vonatkozásában az életminőség bizonyos összetevői, az azt alakító tényezők, ezen belül kiemelten az egészséget befolyásoló életmódbeli és társadalmi tényezők, továbbá az egészség-

ügyi ellátások igénybevétele, valamint a városban élők egészségmagatartásának feltárása volt.

Az egészségi állapotot feltáró vizsgálat részletes célkitűzései:

1. Nyíregyháza városában a lakosság önminősített egészségi állapotának vizsgálata.
2. A társadalmi-gazdasági tényezők és azok egészségi állapotra gyakorolt hatásai feltárása, bemutatása Nyíregyházán.
3. A lakosság egészségmagatartásának és az azt befolyásoló tényezőknek a vizsgálata
4. Feltárni azon lakossági csoportokat, amelyeket egyes betegségek, tünetek veszélyeztetnek.
5. Kvantitatív adatok szolgáltatása egy városi egészségterv elkészítéséhez.
6. Javaslatok megfogalmazása a szükséges intervenció (egészségterv) irányainak meghatározásához.

Anyag és módszer

A Nyíregyháza Életminősége – Háztartáspanel kutatás (Fábián és mtsai, 2018) módszertanának leírása részletesen a kötet egy külön tanulmányában olvasható (Husztai és mtsai., 2018). Ebben a fejezetben a vizsgálat 5. hullámának egészségi állapotot feltáró részének rövid módszertani leírása olvasható.

Minta:

A 2017/2018-as adatfelvétel során a megkérdezettek közé azok kerültek be, akik a 18. életévüket betöltötték továbbá a város állandó lakói voltak. A minta véletlen kiválasztását a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala végezte. Az ötödik hullám első lekérdezése során 541 kitöltött, értékelhető kérdőív érkezett vissza, amely kérdőívekhez tartozó háztartásokat látogattak meg a második lekérdezés során a kérdezőbiztosok. A 2017/2018-as adatfelvétel 2. hullámmába bekerült 541 háztartásból végül 391 háztartásból érkezett vissza kérdőív, melyből 389 volt értékelhető, amely 72,27 %-os válaszadási arányt jelent. A kérdőíves adatfelvétel kérdezőbiztosok segítségével történt 2018 április-május hónapokban.

Az egészségi állapot feltárása az adatgyűjtés során az alábbi témakörökre terjedt ki:

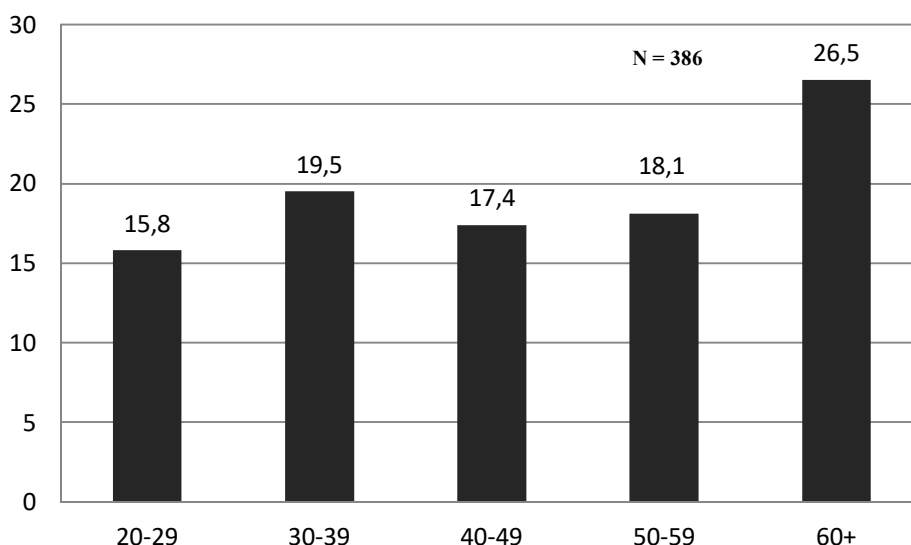
- Szubjektív jóllét: egészség önértékelése, egészségért érzett felelősség, krónikus betegségek, egészségügyi ellátórendszer igénybevétele.
- Egységmagatartás, rizikómagatartás, dohányzás; tápláltsági állapot, mozgás
- Egészségműveltség
- Érzelmi jóllét: érzelmi állapot önértékelése.
- Háttértényezők: demográfia (nem, életkor, iskolai végzettség), szociális egyenlőtlenségek (család szubjektív és objektív szocio-ökonómiai helyzete), gazdasági aktivitás.

Statisztikai módszerek, értékelési szempontok:

Az adatok feldolgozása és elemzése az SPSS for Windows 22.0 statisztikai szoftvercsomag alkalmazásával történt. A statisztikai számítások 5%-os hibahatárral kerültek kiértékelésre. Az elemzés során a kutatócsoport által relevánsnak ítélt változók gyakorisági értékei és megoszlása kerültek előtérbe, majd két- és többváltozós matematikai-statisztikai módszerekkel történt a mélyebb összefüggések feltárása. Az adatok elemzése nem teljes, még kezdeti stádiumban van, jelen írás előzetes eredményeket közöl.

Eredmények

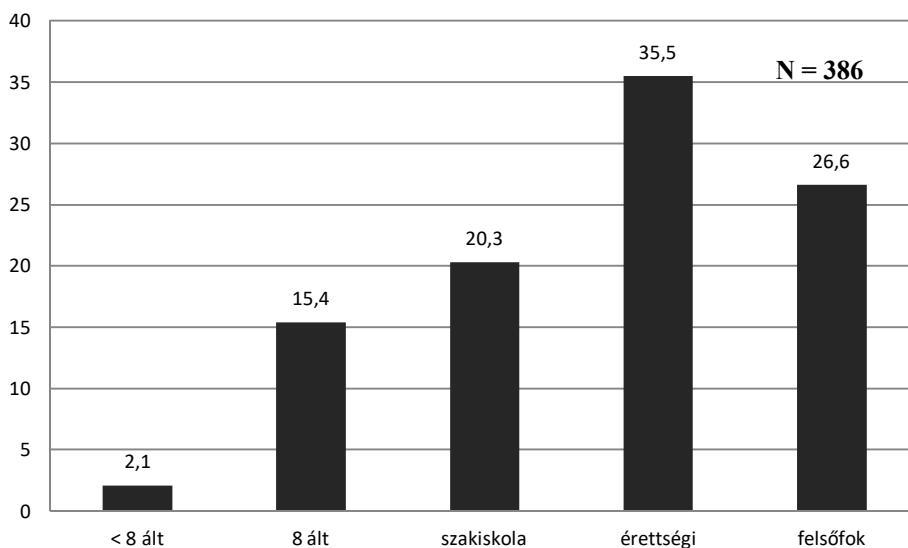
A vizsgálatban résztvevők demográfiai jellemzőit elemezve elmondható, hogy a válaszadók 54,6 százaléka nő, 45,4 százaléka férfi. Az életkor valamint az iskolai végzettség változatos mintázatot mutat. A résztvevők születési évéből kiszámításra került életkorok alapján öt korcsoport került kialakításra (1. ábra). A válaszadók több mint 26 százaléka a 60 feletti korosztályba tartozik, a következő sorrendiségét tekintve a 30-39 éves korcsoport közel 20 százalékkal.

1. ábra A minta kor szerinti megoszlása, 2018 (%).

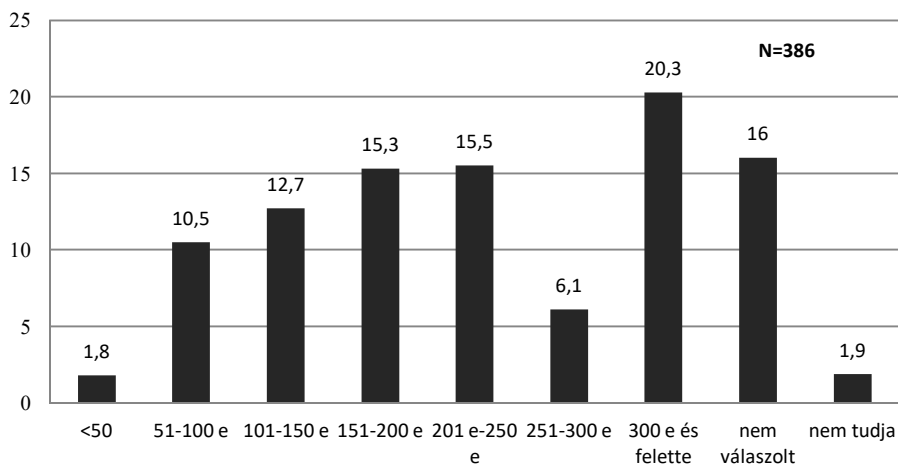
Az iskolai végzettség tekintetében a kérdőív összesen 9 kategóriát tartalmazott az alapképzés hiányától egészen a megszerzett doktori fokozatig, melyek összevonásra kerültek szintén öt kategóriában (2. ábra). Látható, hogy legtöbben az érettségivel rendelkezők sávjában helyezkednek el, de jelentős (26,6 %) a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya is. 15,4 százaléka a lakosoknak nyolc általánossal, 2,1 százaléka még nyolc általánossal sem rendelkezik. Kicsit több mint 20 százalék a szakiskolai végzettséggel rendelkezők aránya. Iskolai végzettség szerint eltérés mutatható ki a nők

és a férfiak között ($\chi^2(4, 355) = 21,752$, $p = 0,000$; Fisher exact test $p = 0,000$). Nők magasabb iskolai végzettségi kategóriákban nagyobb súllyal szerepelnek.

2. ábra Iskolai végzettség a válaszadók körében, 2018 (%).

Gazdasági aktivitás tekintetében a válaszadók 63,0 százaléka dolgozik, 37,0 százaléka pedig nem. A heti munkaórák számában szignifikáns különbség van a nemek között. A férfiak 44,1 órát, a nők pedig 39,9 órát nyilatkoztak, az eltérés 4,2 órányi heti munkaóra ($t(243) = 2,692$, $p = 0,008$; $U(283) = 7722,50$, $Z = -3,583$, $p = 0,000$).

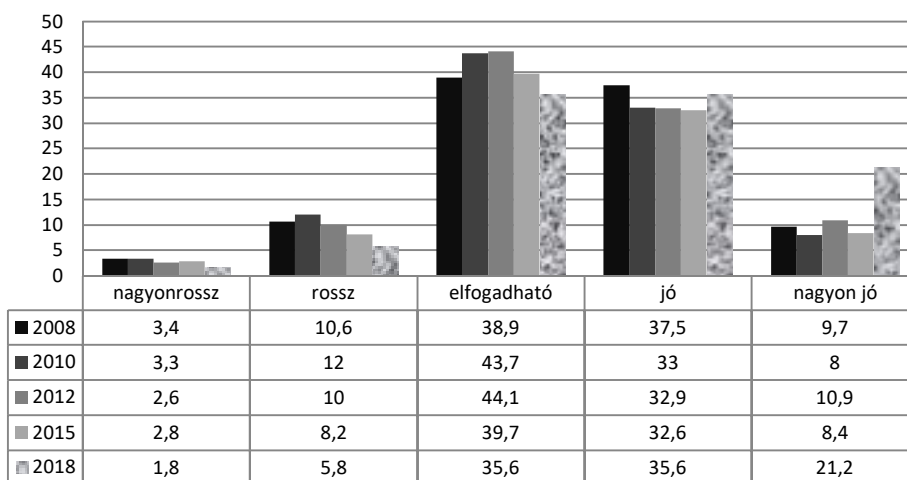

3. ábra A háztartások havi nettó jövedelme, 2018 (%).

Az egyes háztartások 38,5 százaléka 51 ezer és 200 ezer forint nettó havi bevételről számolt be, 21,6 százalékban 201 ezer és 200 ezer forintos bevételről nyilatkoztak és több mint 20 százalékban 300 ezer forint feletti bevétellel rendelkeznek háztartási szinten Majdnem 18 százalékban nem válaszoltak, vagy nem tudják (3. ábra).

Az önminősített egészségi állapot mérése 10 éve folyamatos. Ha összehasonlítjuk az egyes lekérdezések eredményeit, azt tapasztaljuk, hogy az egészségi állapotukat rossznak, nagyon rossznak ítézők aránya csökkenő, míg az egészségi állapotukat nagyon jónak ítézők aránya növekvő tendenciát mutat (4. ábra). Míg 2008-ban a megkérdezettek 9,7 %-a vallotta nagyon jónak egészségi állapotát, addig ez az arány 2018-ban 21,2 %. Az eredmények azt mutatják, hogy a vélt egészségi állapotra legnagyobb befolyással egyéni szinten az iskolai végzettség és az életkor bír.

A szubjektív egészségi állapot alakulása, 2008-2018 (%) N=386

4.ábra Szubjektív egészségi állapot Nyíregyházán, 2008-2018 (%)

Az önminősített egészségi állapot 1-5 skáláján a férfiak és nők közötti különbség szignifikánsnak adódott a 2018-as mintában ($\chi^2(4, 366) = 17,107, p = 0,001$; Fisher exact test $p = 0,001$). A férfiak 13%-al nagyobb arányban (28,5%) jelölték a nagyon jó egészségi önminősítést, mint a nők (15,4%). A hölgyek viszont 7%-al magasabb arányban (9,0%) jelölték a rossz egészségi állapotot (férfiak 1,8%). Az egészségfelelősség tekintetében nem mutatkozott különbség a két nem között.

Arra a kérdésre, hogy szenved-e krónikus betegségben, a válaszadók 29,5 százaléka azt válaszolta, hogy igen, nincs krónikus betegsége 70,5 százalékban. A legalább 6 hónapja tartó, vagy előreláthatólag legalább 6 hónapig fennálló kérdésnél szignifikáns különbség adódott a nemek között. A nők 39,3%-a jelölte meg a krónikus betegség meglétét, a férfiak 17,7%-a ($\chi^2(1, 349) = 19,296, p = 0,000$; Fisher exact test $p = 0,000$).

A két nem betegségviszonyainak összevetése során az adódott, hogy a férfiak és nők átlagos betegsége nem különbözik (kétmintás t-próba, (293) = - 1,189, $p =$

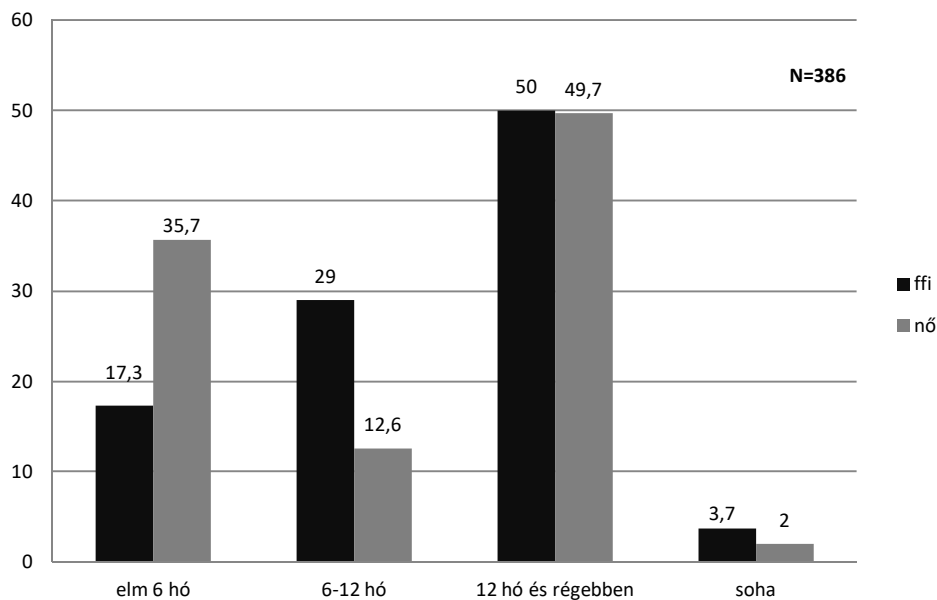
0,235). A Mann-Whitney U-teszt megerősítette a korábbi megállapítást. Így kijelenthető, hogy Nyíregyházán a válaszadók körében a férfiak és nők átlagos betegségszáma nem különbözik statisztikailag ($U(344) = 13745,00$, $Z = -0,715$, $p = 0,475$). Azt viszont, hogy a meglévő betegségekből hányat igazolt orvosi vizsgálat, már szignifikánsan eltérőnek bizonyult a férfiak és nők körében ($t(177) = 2,249$, $p = 0,026$). A férfiak kevesebb orvos által megállapított betegségről számolnak be, mint a nők. Ezt a különbséget a nem paraméteres próba is igazolta (Mann-Whitney U, $U(208) = 5215,00$, $Z = -0,564$, $p = 0,573$).

Az orvosi javaslatra szedett gyógyszerek tekintetében nincs szignifikáns különbség a férfiak és nők között. A nők esetében nagyobb az átlagos esetszám (átlag 2,23; szórási 3,38), mint férfiaknál (átlag 1,45; szórási 1,82), de ez az eltérés statisztikailag nem igazolható. A nem paraméteres eljárás szintén az egyező viselkedést támasztotta alá.

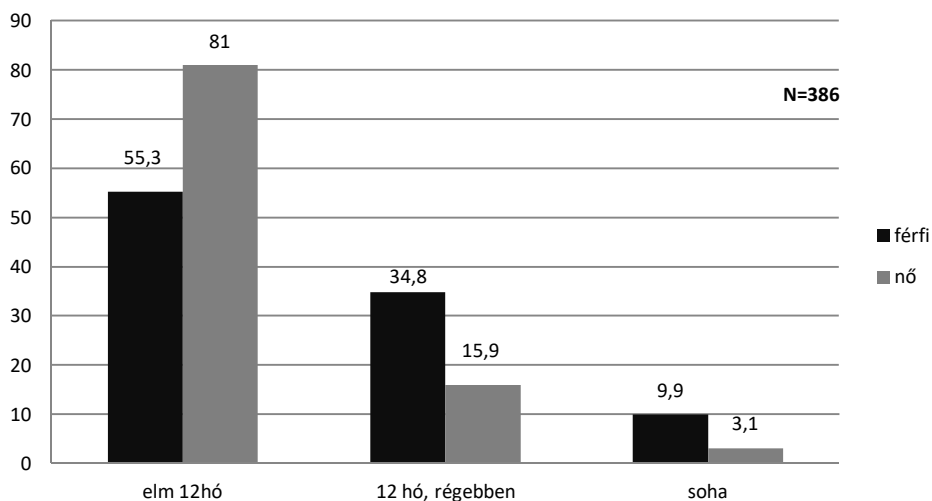
A fogászati ellátás igénybe vételének feltárása során szignifikánsnak adódtak az eredmények a nemi összevetés során ($\chi^2(3, 361) = 24,059$, $p = 0,000$; Fisher exact test $p = 0,000$) (5. ábra). Mindkét nemnél az éves, vagy annál régebbi megjelenés volt a legnagyobb arányú (férfiak 50,0%, nők 49,7%).

Visszont a nők közel kétszer nagyobb arányban jelölték az elmúlt hat hónap történt fogászati kezelést (35,7% - 17,3%). A mintában erre a kérdésre válaszoló férfiak 3,7%-a; a nők 2,0%-a nyilatkozta azt, hogy soha nem járt fogorvosnál.

A házi orvos felkeresésében szintén lényeges a két nem közötti eltérés ($\chi^2(2, 356) = 28,013$, $p = 0,000$; Fisher exact test $p = 0,000$). A nők 81%-a az elmúlt évben legalább egyszer volt házi orvosánál; a férfiaknak csak 55,3%-a. Jelentősnek mondható azok száma, akik soha nem jártak házi orvosuknál: férfiak közül 9,9% - minden tízedik -, és a nők 3,1%-a (6. ábra).

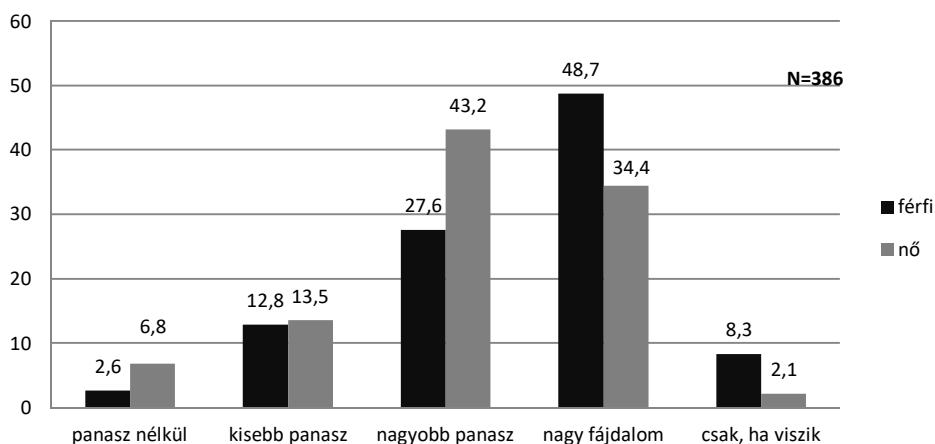

5. ábra Fogászati ellátás igénybevétele, Nyíregyházán, 2018 (%)

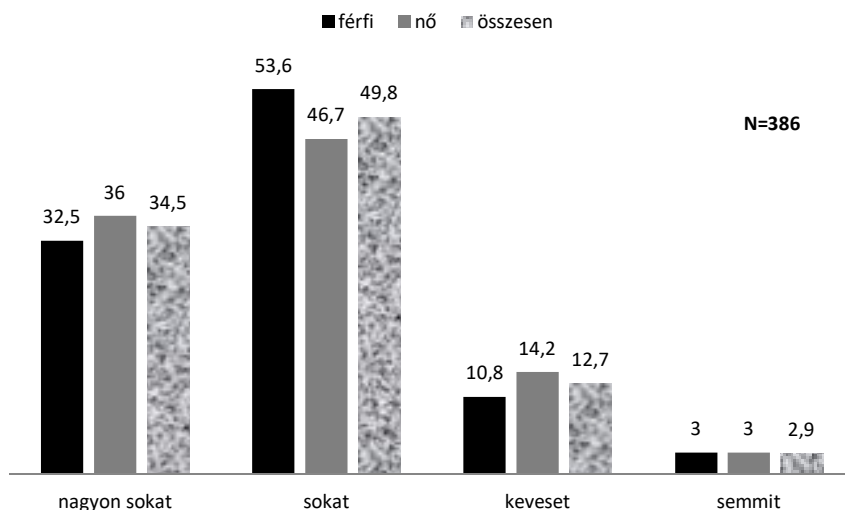
6. ábra Háziiorvosi ellátás igénybevétele Nyíregyházán, 2018 (%).

Vizsgálva a férfiak és nők orvoshoz fordulási szokásait az tapasztalható, hogy a két nem között szignifikáns különbség van az oki tényezőket tekintve. ($\chi^2(4, 348) = 20,207$, $p = 0,000$; Fisher exact test $p = 0,000$). A férfiak 57%-a csak akkor fordul orvoshoz, ha nagy fájdalmai vannak, vagy ha valaki elviszi a szakemberhez. A nők körében majdnem háromszorosa azoknak az aránya akik egészségudatosság okából, panasz nélkül, szűrés, ellenőrzés céljából keresik fel orvosukat - 6,8%, 2,6% (7. ábra).

7. ábra Az orvoshoz fordulás háttére Nyíregyházán, 2018 (%).

Az egészség-felelősség tekintetében nem mutatkozott különbség a két nem között, ahogy ez az 8. ábrán látható. A nyíregyházi lakosok többségében úgy érzik, hogy sokat tehetnek egészségükért. Ugyanakkor sajnos még mindig vannak, akik azt gondolják, hogy egyéni szinten ők semmit nem tehetnek egészségi állapotuk megőrzése, javítása érdekében.

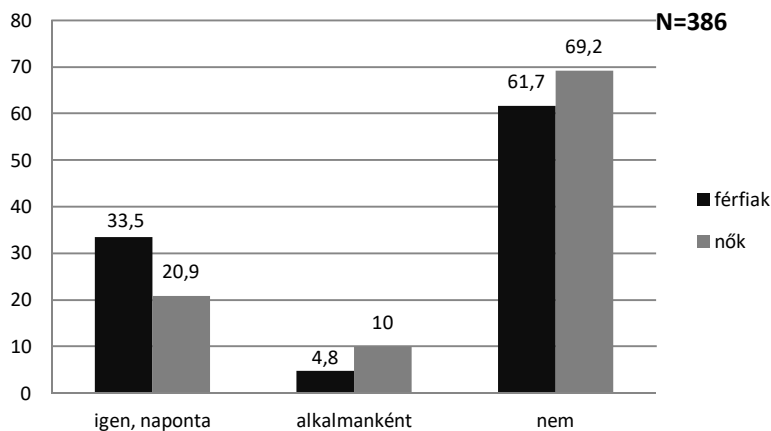

8. ábra Egészségért érzett felelősség Nyíregyházán, 2018 (%).

A rizikómagatartások közül jelen tanulmány csak a dohányzási szokásokat mutatja be.

A dohányzás tekintetében a férfiak és nők közel kétharmada nem dohányzik (61,7% és 69,2%) (9. ábra). A férfiak és nők közötti szokásbeli eltérés azonban szignifikáns ($\chi^2(2, 368) = 9,437$, $p = 0,009$; Fisher exact test $p = 0,009$). A férfiakra jellemzőbb a napi rendszeresség (33,5%, nők 20,9%).

Dohányzási szokások Nyíregyházán, 2018 (%)

9. ábra Férfiak és nők dohányzási szokásai Nyíregyházán, 2018 (%).

2008-ban a válaszadók 73 százaléka, 2010-ben szintén 73 százaléka, 2015-ben 74,8 százaléka nem dohányzott a nyíregyháziaknak. A legutóbbi, 2018-as lekérdezés során a naponta dohányzók aránya 17,6 százalék volt.

Megbeszélés

A vélt egészségi állapotot és az azt befolyásoló tényezőket vizsgálva, elmondható, hogy a nyíregyháziak összességében jobbnak ítélik meg az egészségi állapotukat, mint az ELEF szerinti országos átlag. Nyíregyházán 21 százalék felett van azok aránya, akik nagyon jónak ítélik meg egészségi állapotukat, az ELEF adatok szerint országosan ez az arány 19 százalék. Kevesebben vannak azok, akik rossznak, vagy nagyon rossznak ítélik meg egészségi állapotukat az említett kategóriákba Nyíregyházán a válaszadók 7,6 százaléka tartozik, míg az országos arány 11 százalék. Szintén kevesebben vallottak krónikus betegségről is – míg a nyíregyháziak közel 30 százaléka, addig az ország lakosságának 45 százaléka jelezte, hogy valamilyen krónikus betegségben szenved. A nyíregyháziak háziorvosnál történő megjelenési száma közel hasonlóan alakul, mint az országos átlag, valamint egybecsengenek az eredmények abban is, hogy Nyíregyházán is, csakúgy, mint országosan a nők látogatják többször háziorvosukat.

Elmondható tehát, hogy „Magunkhoz” képest is javul az egészségérzet a városban. Egyre többen vallják jónak és egyre kevesebben rossznak egészségi állapotukat a tíz évet átölelő vizsgálatok alapján. Azonban még mindig kevesen vannak azok, akik szűrési céllal, panaszmentesen is meglátogatják orvosukat, pedig sokan gondolják úgy, hogy önmaguk is sokat tehetnek egészségükért.

A dohányzással kapcsolatban – ami kiemelt életmódbeli kockázati tényező az egészségi állapot szempontjából – elmondható, hogy az *ELEF* adataihoz képest Nyíregyházán a dohányosok aránya némiképp alacsonyabb (férfiak 38,3%; nők 30,8%). A 15 év feletti dohányzás prevalenciája 2013-ban a WHO adatai szerint világszinten férfiaknál 38,5 százalék, nőknél 20,7 százalék volt. A legmagasabb arány férfiaknál Oroszországban (59,8%), nőknél Szerbiában (39,7), míg legalacsonyabb az arány férfiaknál (18,6%) Svédországban, nőknél (0,4%) Dániában (WHO, 2018).

Egy adott közösség egészségi állapotának és az azt befolyásoló tényezőknek a feltérképezése, a problematikus területek feltárása elengedhetetlen az egészségi állapot pozitív irányú befolyásolásához szükséges beavatkozások tervezése kapcsán. A Nyíregyháza életminősége – Háztartáspanel kutatás egyik fő célja éppen ez.

Az adatok azt mutatják, hogy megfigyelhető pozitív elmozdulás a lakosság egészségi állapotát és egészségmagatartását illetően, mégis sok teendő hárul még a szakemberekre annak érdekében, hogy az életmódtényezők befolyásolásával az egészségfejlesztés eszközeivel, az elkerülhető halálokokat háttérbe szorítsák és növelni tudják a lakosság életminőségét és az egészségben eltöltött életevek számát városunkban is.

A városi egészség-kockázatok előtérbe kerülésének hatására az Egészségügyi Világszervezet Európai Régiójában mintegy három évtizede került megalapításra az Egészséges Városok Mozgalom. A kezdeményezés fő célkitűzése elősegíteni, hogy a városokban élők egészségének védelme a helyi döntéshozói figyelem fókuszába kerülhessen. (De Blasio et al, 2006) Adott település egészségtervezésének lényege a helyi döntéshozók és az egészségügyi szakma –, a legkülönbözőbb területet képviselő partnerek és a település különböző szintű döntéshozói – között olyan többszektóru

együttműködés életre hívása, amelyre alapozottan a városi egészség-kockázatok csökkentése kivitelezhető.

A települési egészségtervek létrejöttében és megvalósulásában a döntéshozók központi szerepet szántak és szánnak ma is az alapellátásnak, illetve az egészségfejlesztési irodáknak (EFI), melyek komplex egészségmegőrző és felvilágosító tevékenységet koordinálnak, működtetnek adott területen. A tevékenység célja az ott élők egészséges életmódjának megerősítése, tudásszintjük gyarapítása. Ugyanakkor hosszú távú cél a lakosság egészségi állapotának és életminőségének, ez által az adott település, járás illetve kistérség versenyképességének javítása. Ehhez kíván hozzájárulni a bemutatott vizsgálat jelen eredményeivel és később publikálandó további részleteivel.

Irodalom

1. Ádány Róza (2009): A magyar lakosság egészségi állapota, különös tekintettel az ezredforduló utáni időszakra. Népegészségügy 86. évf. 2. szám 5-20. oldal
2. De Blasio, A.,Girán, J. Szemléletváltás az egészségfejlesztési tervezésben: A helyi döntéshozatal egészség- és környezettudatos támogatása. Magyar Epidemiológia 2006;3:(1) pp. 41-46.
3. Fábián Gergely, Huszti Éva, Hüse Lajos, Takács Péter (2018): Életminőség Nyíregyházán. A nyíregyházi nagymintás társadalomkutatások első négy hulláma a megyeszékhelyen. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 53/3: 83-102.
4. Hüse Lajos (2015); A szubjektív egészségi állapot tényezői és azok változása Nyíregyházán és vonzáskörzetében, in Hüse-Takács-Huszti (szerk.) Acta Medicinae et Sociologica Vol.6.No.18-19. 2015 p.96-120
5. Jávorné Erdei Renáta, (2016.); Nyíregyháza város lakosságának életminősége az egészségi állapot tükrében, PhD doktori értekezés, http://ltsp.etk.pte.hu/portal/wp/File/Doktoriiskola/Teziszfuzetek/Javorne_Erdei_Renata_dissz.pdf letöltve, 2018. október
6. Jakab Zsuzsanna, Agis D. Tsouros, Egészség és Fejlődés megvalósítása a mai
7. Európában, Népegészségügy, 2013., 91. évfolyam 4. szám
8. Kovács Katalin, Bálint Lajos (2018): Halandóság, Demográfiai Portré, KSH, Népeségtudományi Kutatóintézet,
9. McGinnis JM, Williams-Russo P, Knickman JR. (2002): The case for more active policy attention to health promotion. Health Aff (Millwood). Mar-Apr;21(2):78-93.
10. Monostori Judit, Öri Péter, Spéder Zsolt (2018) [szerk], Demográfiai portré, KSH, Népeségtudományi Kutatóintézet, [http:// demografia.hu/ kiadvanyokonline/ index.php/ demografiaiportre /article/ view/2735/ 2623](http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2735/2623) letöltve: 2018. december
11. Pikó Bettina (2006): Orvosi szociológia, Medicina Kiadó, Budapest
12. Tahin Tamás, Jeges Sár, Lampek Kinga (2000): Iskolai végzettség és egészségi állapot, Demográfia 1.

13. Ware, J.E. (1986): The assessment of health status. In.: Aiken, L.H. – Mechanic, D. (eds.): *Application of social science of clinical medicine and health policy* Rutgers University Press, New Jersey 204-208.
14. Weber, A. –Clerc, M. (2017): Deaths amenable to health care: Converging trend sin the EU? *Health Policy*, 121(6): 644-652.
15. Huszti Éva, Hüse Lajos, Takács Péter, Fábián Gergely, (2018): A „Nyíregyháza Élet-minősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol.9. No.27. 7-18.
16. 2015. évi CXXXIII. törvény az egészségügyi alapellátásról
17. ELEFhttp://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/elef/elef2014_osszefoglalo.pdf, letöltve: 2018. október
18. <http://www.euro.who.int/en/data-and-evidence/european-health-report/european-health-report-2018/infographics-gallery/life-expectancy>, letöltve: 2019. január
19. European Health Report 2018 More than numbers – evidence for all, <http://www.euro.who.int/en/data-and-evidence/european-health-report/european-health-report-2018/european-health-report-2018.-more-than-numbers-evidence-for-all-2018>, letöltve: 2018. december
20. <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2735/2623> letöltve: 2018. december

Társas kapcsolatok Nyíregyházán 2008-2018

Husztai Éva¹

¹ főiskolai docens. Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4.

INFO

Husztai Éva
husztai.eva@foh.unideb.hu

Keywords

Social network
Social support

ABSTRACT

Social connections in Nyiregyhaza between 2008-2018.

As since 2008, also in the new data collecting period (2017-2018), adult people in Nyíregyháza were asked their social relationships. This paper shows some aspects of the composition of the egocentric network of adult inhabitants of the city. It contains information about the friendships and the social support system of the respondents. The study also focuses on to describe how frequent is among inhabitants that they go out, visit their friends or neighbours, whether they are member of different kind of organizations. At first, the study deals with results from 2018 and then it gives detailed information about the main characteristics of some aspects of the egocentric network of adult people and it provides data on changes in the relationship system over the past ten years.

Kulcsszavak

Kapcsolathálózat
Társas támogatottság

Absztrakt. Ahogyan 2008 óta minden adatfelvétel alkalmával, a jelenlegi 2017-18-as adatfelvétel idején is külön kérdésblokkban kérdeztük Nyíregyháza felnőtt lakosságát társas kapcsolataikról. A tanulmány bemutatja a megkérdezettek társas kapcsolatrendszerének összetételét, baráti társaságuk kiterjedtségét, továbbá azt, hogy milyen típusú támogatásokra számíthatnak a kapcsolatrendszerükben található személyektől. Az életminőség azon aspektusára is fókuszál a tanulmány, hogy a nyíregyházi felnőtt népességre mennyire jellemző az, hogy járnak-e társaságokba, klubokba, tagjai-e civil szervezeteknek. A tanulmányban először a legfrissebb, azaz 2018-as nyíregyházi adatfelvétel eredményei kerülnek közlésre, majd a nyíregyházi felnőtt lakosság társas kapcsolatainak mintázatát mutatja be az elmúlt tíz évre vonatkoztatva, kiemelve az állandó jellegzetességeket és a változásokat.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

A Nyíregyháza életminőségét vizsgáló háztartás panel vizsgálat kérdéskörei közé már az első adatfelvétel idején, 2008-ban bekerült a társas kapcsolatok vizsgálata is. Így lehetőség nyílt arra, hogy több kérdés, több dimenzió mentén vizsgáljuk meg az ország hetedik legnagyobb városában élő felnőtt népesség társas kapcsolathálózatának mintázatát. A társas kapcsolatok jelentőségét egyrészt az adja, hogy ezeken a kapcsolatokon társadalmi erőforrások áramlanak. Másrészt, mint ahogyan azt már több kutatás is alátámasztotta, azok az egyének, akik bármilyen társadalmi támaszt kapnak, elégedettebbek az életkörülményeikkel, boldogabbak és kiegyensúlyozottabbak, pozitívan értékelik életminőségüket, tehát a társas támogatottság mértéke meghatározó része a szubjektív életminőségnek (Cassel, 1974, 1967 in Albert - Dávid, 2001, Utasi, 2008).

A tanulmányban először a legfrissebb, azaz 2018-as nyíregyházi adatfelvétel eredményei kerülnek közlésre, majd a nyíregyházi felnőtt lakosság társas kapcsolatainak mintázatát mutatja be az elmúlt tív évre vonatkoztatva, kiemelve az állandó jellegzetességeket és a változásokat.

Minta és módszer

A vizsgált minta rövid bemutatása: a 2018-as adatfelvétel idején a megkérdezettek 56%-a nő, családi állapotukat tekintve többségük (48%-uk) házas, 12%-uk élettársal él. Negyedük (23%) nőtlen, hajadon, 7%-uk elvált és 10%-uk özvegy. A megkérdezettek 16%-a maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik, 21% szakiskolai szakképesítéssel, érettségivel 25,5%. Érettséginél magasabb iskolai végzettséggel, de nem felsőfokú végzettséggel a minta 10%-a rendelkezik. Főiskolai, egyetemi vagy ettől magasabb végzettsége a megkérdezettek 27%-ának van. A megkérdezettek átlagéletkora 45 év. A minta illetően megoszlása miatt a 2018-as adatfelvétel során készült adatbázist nemre, korra és iskolai végzettségre súlyoztuk az elemzések során. (Fábián és munkatársai, 2018; Huszti és mtsai, 2018)

Ahogy 2008 óta minden adatfelvétel alkalmával, a jelenlegi 2017-18-as adatfelvétel idején is külön kérdésblokkban kérdeztük Nyíregyháza felnőtt lakosságát társas kapcsolataikról. Kíváncsiak voltunk, hogy hány barátjuk van a megkérdezetteknek; tudnak-e segítséget kérni bizonyos élethelyzetekben; mennyire vesznek részt a város életében, azaz járnak-e társaságokba, klubokba, tagjai-e civil szervezeteknek, stb. A tanulmány a kérdőívben alkalmazott kérdések sorrendjében dolgozza fel az adatokat.

Barátok száma 2018

A „Hány barátja van Önnek?” kérdésre 365 fő válaszolt, ők átlagosan 5,12 barátról számoltak be, leggyakrabban 2 barátot említettek a megkérdezettek (Std.=6,464, Min.=0, Max.=80). Az országos vizsgálatok szerint 2015-ben az átlagos barátság szám a

felnőtt magyar lakosság körében 3 volt (Albert-Dávid, 2016). A barátok számát tekintve a nyíregyházi mintában nincs jelentős különbség a férfiak és a nők között (5,7 vs. 4,7), viszont a különböző korcsoportok közötti különbség szignifikáns ($p=0,001$): míg a 18-29 évesek átlagosan 6,6 barátról számoltak be, a 70 éves és idősebb válaszadók átlagosan 3 baráttal rendelkeznek. Az iskolai végzettséget tekintve megállapítható, hogy minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik a megkérdezett, annál magasabb az általa említett barátok száma. A különbség azonban nem szignifikáns. A barátok számát négy csoportra bontva (1) 0 barát, 2) 1-4 barát, 3) 5-9 barát, 4) 10 vagy annál több barát) láthatjuk, hogy a baráttal nem rendelkezők aránya 11%, azaz minden tizedik válaszadónak nincs egyetlen barátja sem. A megkérdezetteknek több mint fele (54%) 1-4 barátról számolt be, 25%-uk 5-9 baráttal bír és 10%-uk a baráthalmazó kategóriába sorolható a legalább tíz baráttal.

Társas támogatottság 2018

A társas támogatottságot a következő kérdések mentén vizsgáltuk:

- 1) „Van-e Önnek olyan *családtagja, rokona*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott hivatalos ügyintézéshez?”
- 2) „Van-e Önnek olyan *családtagja, rokona*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott iskoláztatással, továbbtanulással kapcsolatban?”
- 3) „Van-e Önnek olyan *családtagja, rokona*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott egy jó állás, munkahely megszerzéséhez?”
- 4) „Van-e Önnek olyan *családtagja, rokona*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott betegség eseténe jó orvost szerezni?”
- 5) „Van-e Önnek olyan *barátja, ismerőse*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott hivatalos ügyintézéshez?”
- 6) „Van-e Önnek olyan *barátja, ismerőse*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott iskoláztatással, továbbtanulással kapcsolatban?”
- 7) „Van-e Önnek olyan *barátja, ismerőse*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott egy jó állás, munkahely megszerzéséhez?”
- 8) „Van-e Önnek olyan *barátja, ismerőse*, aki segítséget nyújt vagy nyújtott betegség eseténe jó orvost szerezni?”

A 2018-as adatok szerint a megkérdezettek 65%-a tud segítséget kérni hivatalos ügyek intézése esetén családtagjaitól, rokonaitól és 43%-uk barátaiktól, ismerőseiktől.

Iskoláztatással, továbbtanulással kapcsolatban a megkérdezettek 41,5%-ának van olyan családtagja, rokona, akitől tud segítséget kérni. 27%-uk mondta, hogy baráttól, ismerőstől is tud ilyen esetben segítséget kérni.

Fontos kérdés lehet, hogy van-e az ember közelében olyan, akitől segítséget tud kérni egy jó állás vagy munkahely megszerzések esetén. A megkérdezettek 41%-a válaszolta azt, hogy van olyan családtagja, rokona, akitől ilyen helyzetben segítséget tud vagy tudott nyújtani. 43% azok aránya is, akik rendelkeznek olyan baráttal, ismerőssel, aki tud segítséget nyújtani ilyen esetben.

A megkérdezettek jelentős részének (73%) van olyan családtagja, rokona, akitől betegség esetén tud segítséget kérni „jó orvos szerzésében”. 49,5%-uk mondta azt, hogy barátja, ismerőse van, akitől betegség esetén segítséget tud kérni.

Kapcsolattartás rokonokkal, barátokkal, szomszédokkal 2018

A rokonokkal, barátokkal, szomszédokkal való kapcsolattartást a korábbi évekhez hasonlóan a következő kérdések mentén vizsgáltuk:

„Milyen gyakran *beszélget* a szomszédjaival?” (1) mindennap, 2) hetente 1-2 alkalommal, 3) havonta 1-2 alkalommal, 4) ritkábban, mint havonta, 5) soha).

„Milyen gyakran *találkozik* barátaival, rokonaival, akik máshol élnek, mint Ön?” (1) mindennap, 2) hetente 1-2 alkalommal, 3) havonta 1-2 alkalommal, 4) ritkábban, mint havonta, 5) soha).

A 2018-as adatok alapján elmondható, hogy a megkérdezettek 59%-a beszélget gyakran, azaz naponta, vagy hetente 1-2 alkalommal a szomszédjaival. A válaszoló nyíregyháziak 45%-a találkozik naponta, vagy hetente 1-2 alkalommal olyan rokonokkal, akik máshol élnek, mint a megkérdezett, azaz nem ugyanakkor a háztartásnak a tagjai. A barátokkal való gyakori találkozásról ugyancsak a megkérdezettek 45%-a nyilatkozott. 47%-uk néha, 8%-uk pedig soha nem találkozik azokkal a barátaikkal, akik nem ott élnek, ahol ők. Ez utóbbi valószínűleg az internetes barátokat takarhatja.

Egy másik kérdés kapcsán megállapítható, hogy a megkérdezettek 46%-a mondta azt, hogy a szomszédban, vagy a környéken, a közelben élők közül nincs egy barátja sem.

Magántársasági összejövetelek 2018

Mint ahogyan korábban is, a magántársasági összejöveteleknek három aspektusát vizsgáltuk: milyen gyakran mennek vendégségbe, látogatóba a megkérdezettek; milyen gyakran fogadnak vendégeket, látogatókat; milyen gyakran találkoznak barátaikkal, ismerőseikkel nyilvános helyeken (étterem, söröző, presszó, stb.).

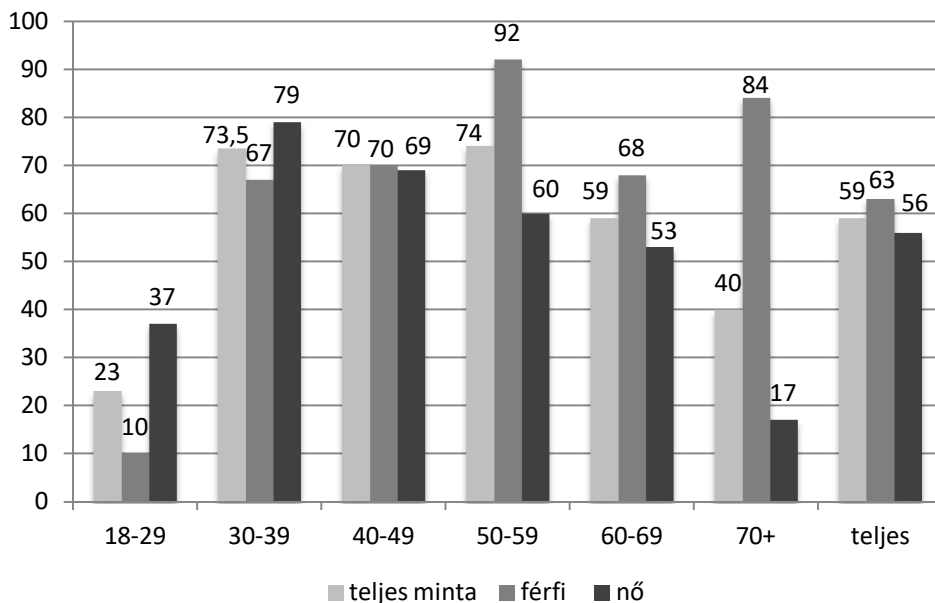
A megkérdezettek 60%-a mondta azt, hogy gyakran (hetente, havonta) megy vendégségbe, látogatóba. 66% azok aránya, akik gyakran fogadnak vendégeket, látogatókat otthonukban. 2018-ban a megkérdezettek majdnem fele (48%) mondta azt, hogy heti vagy havi rendszerességgel megy étterembe, sörözőbe, presszóba, és egyéb nyilvános helyekre.

Közélet. Tagság szervezett közösségekben 2018

A megkérdezettek 11%-a tagja sportklubnak, 3%-a valamilyen szomszédsági csoportnak, 2%-a vesz részt művészeti csoport tevékenységében, 9%-uk tartozik vallási közösséghez. 9%-uk valamilyen szabadidős klubba jár, 4% pedig jótékonyági szervezethez tartozik. A megkérdezettek 1%-a mondta azt, hogy tagja valamilyen pártnak. Az egyéb kategóriát a megkérdezettek 5%-a választotta.

Párkapcsolatok és bizalmasok 2018

A társas kapcsolatokat, társas támogatórendszert vizsgálva fontos kérdés lehet, hogy az egyének van-e partnerkapcsolata és van-e olyan bizalmasa, akivel megbeszélhet számára fontos, intim kérdéseket is. A partnerkapcsolat megléte egyszerűen leírható azzal, hogy a megkérdezettnek van-e házastársa, vagy élettársa, azaz milyen családi állapotot mondott a kérdezés során. 2018-ban a megkérdezett nyíregyházi felnőttek 60%-a mondta azt, hogy házastárssal (48%) vagy élettárssal (12%) él.

Forrás: Nyíregyháza Életminősége, 2018

1. ábra: A partnerkapcsolatban élők megoszlása nemek és korcsoportok szerint.

Míg a teljes mintát vizsgálva nem mutatható ki szignifikáns különbség a férfiak és nők partnerkapcsolatainak arányában, addig a korcsoportos bontás világosan mutatja a lényeges eltéréseket ($p=0,000$): a mintába került 18-29 éves nők 37%-a él társkapcsolatban, míg a férfiak esetében ebben a korcsoportban ez az arány csupán 10%. A

házastárssal vagy élettárssal élők aránya az 50-59 évesek csoportjában a legmagasabb (74%), de itt is jelentős nemi eltérésekkel (férfiak 92%, nők 60%). Érdemes megfigyelni, hogy a negyven év alatt még a nők nagyobb hányada él partnerkapcsolatban, ötven év fölött viszont jelentősen csökken körükben a társsal élők aránya. A 70 éves és idősebb válaszadók esetében látható a legnagyobb különbség: a férfiak 84%-a, míg a nőknek csupán 17%-a él társsal ebben az életkorban. Ennek magyarázata alapvetően a férfiak halandósági adataiban keresendő. (1. ábra)

A fentebbi adatok nem térnek el jelentősen a 2015-ben országos reprezentatív mintán végzett kutatás eredményeitől, ahol ugyancsak hasonló tendenciák voltak kimutathatók (Albert-Dávid, 2016).

Társas kapcsolatok Nyíregyházán 2008-2018

A tanulmány következő részében a társas kapcsolatoknak az elmúlt tíz évben történő jellegzetességei kerülnek részletezésre. Ennek során a következő témák idősoros (2008, 2010, 2012, 2015, 2018) elemzése történik a rendelkezésre álló adatok alapján:

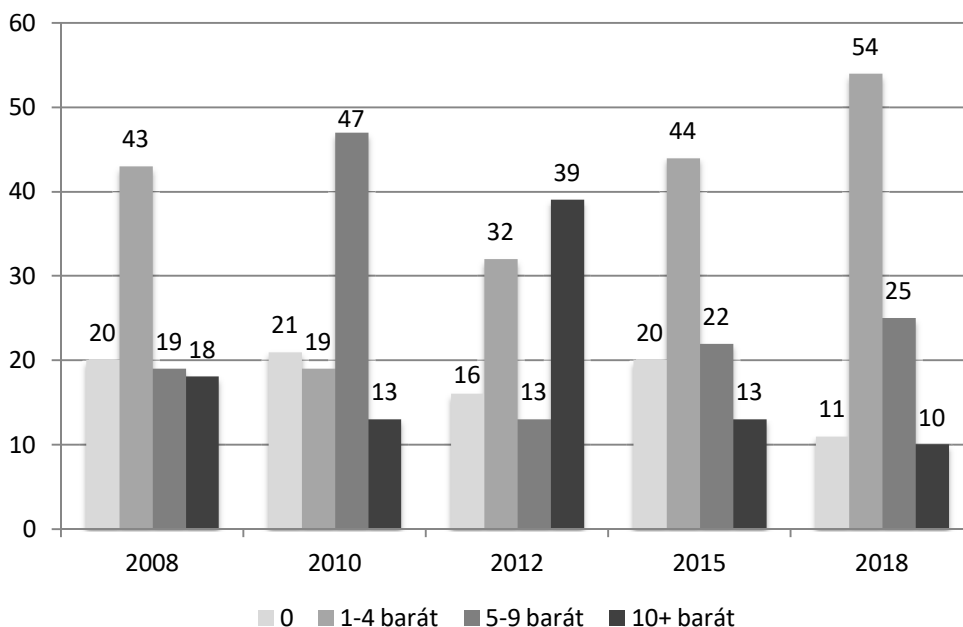
- baráti kapcsolatok,
- társas támogatottság,
- rokonokkal, barátokkal, szomszédokkal való kapcsolattartás gyakorisága,
- magántársasági összejövetelek ,
- szervezeti tagság

Az elemzések alapját a korábban már ismertetett, megjelent tanulmányok adják.

Baráti kapcsolatok alakulása Nyíregyházán (2008-2018)

A társas kapcsolatok között lényeges szerepe van a baráti kapcsolatoknak. A barátságok különbözőek lehetnek: az intim, közeli barátságoktól a lazább, felületesebb, „haveri” kapcsolatokig terjedhetnek. Mégis, pusztán az, hogy van-e valakinek olyan „másik” a közelében, akire barátjaként gondol, fontos mutatója a személyes kapcsolathálózatnak. A jó barátok a családon kívüli olyan kapcsolatok, melyek biztonságot nyújtanak az egyénnek, kölcsönös segítségnyújtást, intim és bizalmas kapcsolatot jelentenek (Granovetter, 1973, Lin 2008, Albert-Dávid 2007). Nyíregyházán a vizsgált tíz év során az átlagos barátok számát tekintve ingadozást figyelhettünk meg: legmagasabb barátszámot 2010-ben mértünk, mikor a megkérdezett felnőtt népesség átlagosan 6 barátról számolt be. Legkevesebbet 2015-ben mértünk, ekkor 4,7 volt az említett barátszám. A jelenség azonban nem szokatlan, hiszen a hazai vonatkozó vizsgálatok is hasonló mozgásokat detektáltak: 2011-ben 5,5 barátot mértek, 2015-ben pedig 3-at. Mint láttuk, Nyíregyházán nem volt ilyen nagy az ingadozás mértéke. A férfiak és nők közötti különbség a barátok számát tekintve ugyanilyen ingadozó képet mutat, viszont a férfiak esetében 2008-ban és 2018-ban mértük a legmagasabb átlagos barátszámot (6), addig a nők esetében 2010 volt a „kiugró” év (6).

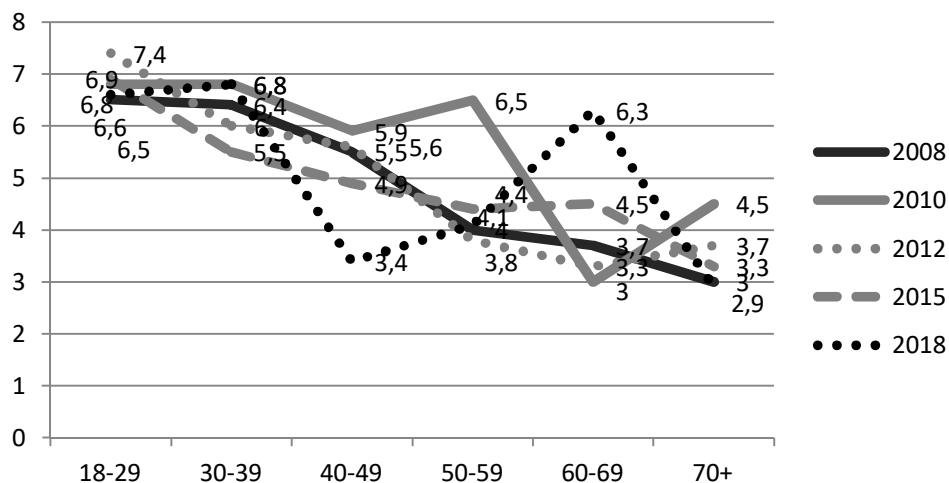
A barátok számát négy kategóriára bontva az alábbi ábra mutatja: a legelső és az utolsó két mérés idején az 1-4 baráttal rendelkezők aránya volt a legmagasabb. 2010-ben az 5-9 baráttal rendelkezők voltak a legtöbbben a vizsgált mintában, míg 2012-ben a legalább 10 baráttal bírók. A baráttal nem rendelkezők aránya viszonylag statikus az első négy mérési hullámban (20-21-16-20%), míg legutóbbi mérés eltér el az előzőektől: a 2018-as adatok szerint a megkérdezetteknek tizede sorolható a baráttal nem rendelkezők körébe. (2. ábra)

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

2. ábra: Barátok száma Nyíregyházán 2008-2018.

A barátok számát korcsoportonként is megvizsgáltuk: az adatok szerint az évek során nem történt lényeges változás az egyes korcsoportokban mért átlagos barátszámokban. Minden vizsgált évben a fiataloknak volt a legtöbb barátjuk és a kor előrehaladtával folyamatosan csökkenő tendenciát figyelhettünk meg. Két vizsgált évben azonban volt olyan korcsoport, mely kiugrott ebből a csökkenő tendenciából, megtörve ezzel a linearitást: 2010-ben az akkor 50-59 éveseknek több barátjuk volt, mint az egyel fiatalabb korcsoportnak (6,5 vs. 5,9). 2018-ban pedig a most 60-69 évesek számoltak be lényegesen több barátból, mint a 40-49 illetve az 50-59 éves korosztály (6,3 vs. 3,4 ill. 4,1). A korcsoportok közötti eltérések minden esetben szignifikánsak. (3. ábra)

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

3. ábra: A barátok számának változása a különböző korcsoportokban 2008-2018.

Társas támogatottság alakulása Nyíregyházán 2008-2018

A Nyíregyháza életminősége kutatássorozatban négy kérdés mentén vizsgáltuk, hogy a megkérdezett egyéneknek van-e olyan családtagja, rokona, illetve barátja vagy ismerőse, akitől bizonyos esetekben tud segítséget kérni. A társas támogatást nyújtó személyek számáról és egyéb szociodemográfiai jellemzőiről e kérdések esetén nem gyűjtöttünk adatokat. Kérdésünk pusztán arra irányult, hogy van-e a megkérdezettnek az adott helyzetekben olyan kapcsolata, akitől segítséget kérhet. A következőkben a társas támogatottság ilyen értelemben vett változásairól lesz szó Nyíregyháza felnőtt népességét illetően.

Van olyan családtagja/rokona, aki segítséget nyújt/nyújtott...	2008	2010	2012	2015	2018
hivatalos ügyintézéshez?	50	50	55	51	65
iskoláztatással, továbbtanulással kapcsolatban?	18	20	22	28	41,5
jó állás, munkahely megszerzésében?	n.a.	25	29	27	41
betegség esetén jó orvos találásában?	47	55	60	43	73

1. táblázat: Társas támogatottság a családtól, rokonoktól 2008-2018.

A családtagok, rokonok támogatását elemezve megállapíthatjuk, hogy egyre erősödő támogatottságról számoltak be a megkérdezettek a vizsgált évek során: minden kategóriában növekedett azok aránya, akik azt választották, hogy van olyan családtagjuk, rokonuk, akitől segítséget kaptak vagy kérhetnek. (1. táblázat)

Ha ugyanezeket a kérdéseket megvizsgáljuk a barátok, rokonok támogatása oldaláról, megállapíthatjuk, hogy szinte minden kategóriában lineárisan növekedett azok aránya, akik azt mondták, hogy van olyan barátjuk, vagy ismerősük, akitől segítséget kaptak vagy adott esetben kérhetnek. A jó orvossal való kapcsolat esetében láthatunk egy csökkenést 2015-ben, majd egy erőteljes növekedést 2018-ra. (2. táblázat)

Van olyan barátja, ismerőse aki segítséget nyújt/nyújtott...	2008	2010	2012	2015	2018
hivatalos ügyintézéshez?	30	40	42	35	43
iskoláztatással, továbbtanulással kapcsolatban?	19	16	19	20	27
jó állás, munkahely megszerzésében?	n.a.	30	30	32	43
betegség esetén jó orvos találásában?	33	45	42,5	33	50,5

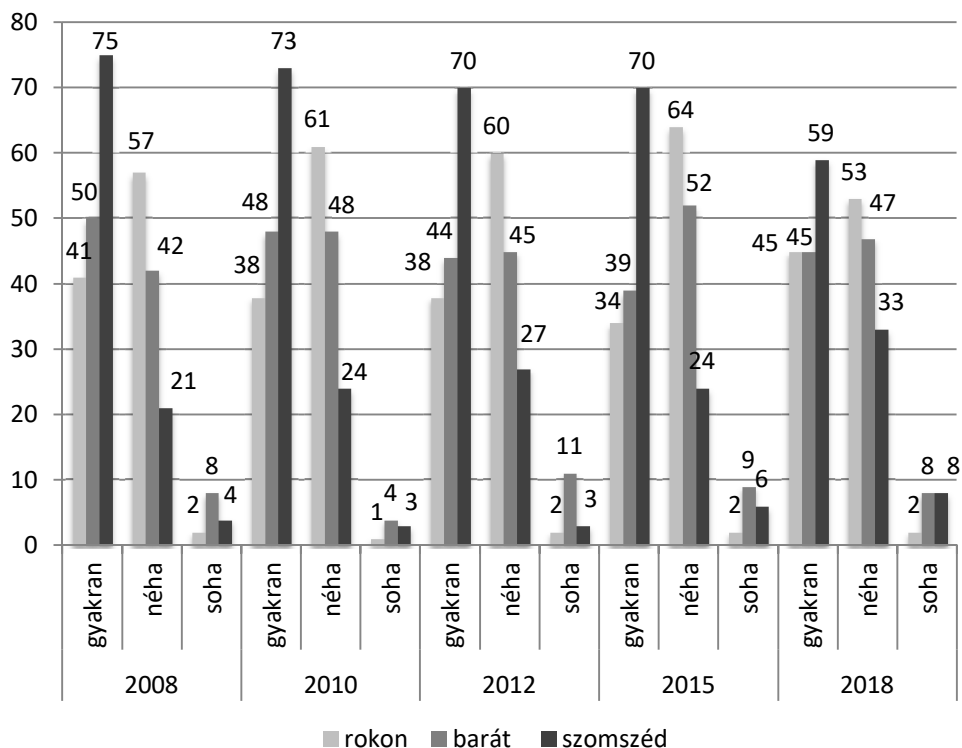
2 táblázat: Társas támogatottság a barátoktól, ismerősöktől 2008-2018.

Adataink szerint az látható, hogy Nyíregyházán egyre növekszik azok aránya, akik úgy vélik, hogy mind családtagjaikra, rokonaikra, mind barátaikra, ismerőseikre számíthatnak bizonyos élethelyzetekben. A mikrotársadalmi szolidaritás, mely a társadalmi integráció fontos része, növekedni látszik a városban a mért kérdések mentén.

Találkozás, beszélgetés gyakorisága a rokoni és nem rokoni kapcsolatokkal Nyíregyházán 2008 – 2018

A társas kapcsolatok felmérése kiterjedt a különböző típusú kapcsolatokkal (rokonok, barátok, szomszédok) való találkozás, beszélgetés gyakoriságának vizsgálatára is, hiszen a kapcsolattartás gyakorisága lényeges mutatója lehet az adott kapcsolat erősségének. Azért indokolt a feltételes mód használata, mert azon túl, hogy az emberek nyilvánvalóan szívesebben találkoznak gyakran olyan másokkal, akiket kedvelnek és szeretik a társaságukat, vannak azonban olyan gyakori találkozások, beszélgetések is, melyeket nem válogathatunk meg. A szomszédokkal vagy munkatársakkal való kapcsolat erőssége félreértelmezhető, ha például csak a találkozási gyakoriságot vesszük alapul (Marsden-Campbell, 1984). A fizikai közelség gyakran generál gyakori találkozást (pl. szomszédok).

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy a megkérdezettek milyen gyakran beszélgetnek szomszédaikkal, illetve, hogy milyen gyakran találkoznak barátaikkal, rokonaikkal, akik máshol élnek (nem ugyanabban a háztartásban), mint ők. A fentebb említettek miatt, a szomszédokkal való találkozás gyakorisága helyett tehát inkább arra kérdeztünk rá, hogy milyen gyakran beszélgetnek a megkérdezettek szomszédaikkal. A beszélgetés folytatása intimebb, bizalmasabb, erősebb kapcsolatnak minősül, mint a találkozás. Azokkal a barátokkal, és rokonokkal, akik nem élnek a megkérdezett közelébe, a találkozás gyakoriságára kérdeztünk rá, hiszen itt a fizikai távolság áthidalására tett „erőfeszítés” (ti. meg kell szervezni a találkozást, el kell menni valahová, vendégül kell látni, stb.) utalhat a kapcsolat erősségére.

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

4. ábra: A rokoni és nem rokoni kapcsolatokkal való találkozás/beszélgetés gyakorisága 2008-2018.

Gyakorinak tekintettük a mindennapi és heti rendszeres találkozást, beszélgetést. A „néha” kategóriába a legalább havonta történő találkozás, beszélgetés került. Ezek alapján megállapítható, hogy a nyíregyházi megkérdezettek körében a kapcsolattartásra azokkal a rokonokkal, akik nem élnek velük leginkább a havi rendszeres találkozás a legjellemzőbb minden vizsgált évben (2008-ban 57%, 2010-ben 61%, 2012-ben 60%, 2015-ben 64%, 2018-ban 53%). A rokonokkal való gyakori kapcsolattartás a legutóbbi mérés során elérte, sőt, meghaladta a 2008-as arányt (2018-ban 45%, 2008-ban 41%), a 2010-2015 időszakot jellemző csökkenés után tehát növekedés látszik. (4. ábra)

A barátokkal való kapcsolattartásra jellemzően gyakran, de legalább havonta sor kerül. A különböző vizsgálati időpontokban azonban vannak eltérések: míg 2010-ben, 2012-ben szinte teljesen megegyezett a barátokkal való gyakori és legalább havi rendszeres találkozás megoszlása, addig 2008-ban inkább a gyakoribb, 2015-ben pedig inkább a ritkuló találkozási gyakoriságok sűrűsödtek fel a válaszadók körében. A 2018-as mérés azt a tendenciát látszik megtörni, hogy míg 2008-ban a barátokkal való gyakori (mindennapos, vagy heti több alkalom) kapcsolattartás volt jellemző, 2010-2012 között a gyakori és a havi rendszeres találkozás gyakorisága kiegyenlítődött, majd 2015-re átbillent az inkább havi találkozási gyakoriság felé. Ez

a gyakoriság a 2018-as mérésre újra kiegyenlítődött, közel azonos a barátaikkal gyakran és legalább havonta találkozők aránya.

A szomszédokkal való beszélgetés gyakorisága évről évre csökken, pontosabban egyre kisebb azok aránya, akik mindennap, vagy hetente 1-2 alkalommal beszélgetnek szomszédjaikkal. Míg 2008-ban 75% volt azok aránya, akik gyakran beszélgettek a fizikailag közel lévő szomszédjaikkal, ez az arány 2018-ra csupán 59%. A csökkenéssel párhuzamosan növekedett azok aránya, akik ritkábban, illetve azoké, akik soha nem beszélgetnek szomszédjaikkal. Ez utóbbi a 2008-ban mért 4%-ról a duplájára (8%) növekedett.

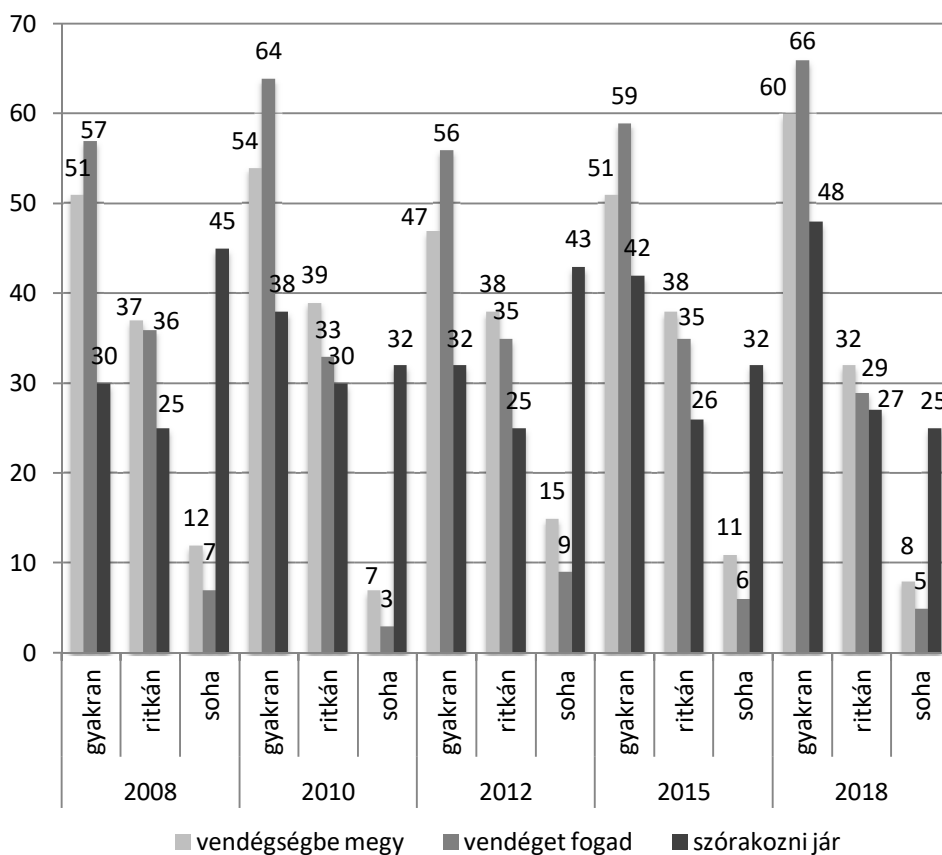
Magántársasági összejövetelek 2008-2018

A magántársasági összejövetelek kapcsán a megkérdezettek vendégségbe járási, vendégfogadási és szórakozni járási szokásait, pontosabban gyakoriságát vizsgáljuk évről évre Nyíregyháza felnőtt népessége körében. Ezek a szokások jól mutatják azt, hogy a megkérdezettek milyen informálisabb kapcsolatkörökhöz tartoznak, illetve hogyan ápolják az ilyen típusú kapcsolataikat. A magántársasági összejövetelek általában szimpátia, vagy közös cél, vagy csupán megszokás révén szerveződnek és jellemzően olyan kapcsolatokat is tartalmaznak, melyek színesítik, bővítik az egyének kapcsolati tőkéjét.

A megkérdezettek minden vizsgált évben leginkább a gyakori vendégségbe menés szokásával jellemezhetőek, azaz legalább havi rendszerességgel járnak vendégségbe. Általában a megkérdezettek fele jár gyakran vendégségbe, de az arány 2012 óta folyamatosan növekszik. 2018-ban látjuk a legmagasabb gyakoriságot, amikor a megkérdezettek 60%-a mondta azt, hogy legalább havonta jár vendégeskedni. (5. ábra)

A gyakori vendégfogadás is hasonló képet mutat: 2012 óta folyamatosan növekszik azok aránya, akik legalább havi rendszerességgel vendégeket fogadnak (2012-ben 56%, 2015-ben 59%, 2018-ban 66%). Ezzel párhuzamosan 2012 óta folyamatosan csökken azok aránya, akik a „néha” kategóriába sorolhatók vendégfogadás tekintetében, illetve azoké, akik soha nem fogadnak vendéget. (5. ábra)

A gyakori szórakozni járók aránya 2012 óta folyamatosan növekszik a vizsgált mintában, 2018-ban már majdnem minden második megkérdezett (48%) mondta azt, hogy legalább havonta eljár szórakozni. A ritkán, azaz évente néhányszor szórakozni járók aránya szinte mintsem változott az elmúlt tíz évben, általában a válaszadók negyede tartozik ide. A szórakozni soha nem járók aránya a kezdetben jellemző ingadozás (2008-ban 45%, 2010-ben 32%, 2012-ben 43%) után 2012-től folyamatos csökkenést mutat (2015-ben 32%, 2018-ban 25%). (5. ábra)

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

5. ábra: Magántársasági összejövetelek, 2008-2018.

Szervezeti tagság, 2008-2018

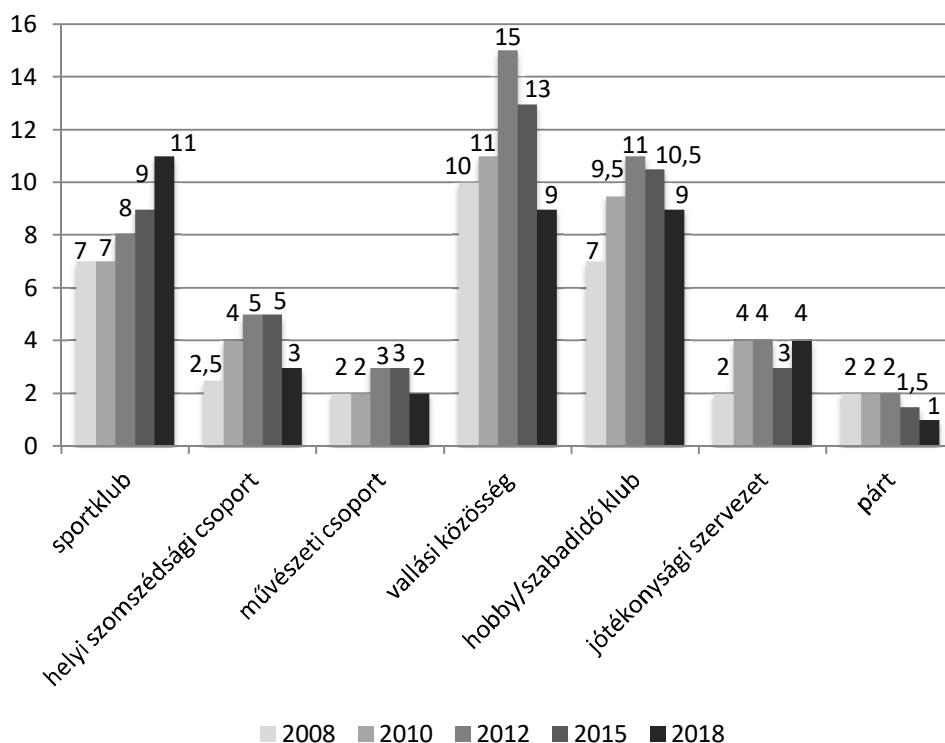
Az informálisabb magántársasági összejövetelek mellett évről évre vizsgáljuk a nyíregyházi felnőtt népesség szervezeti tagságának alakulását is. A szervezett közösségekre jellemző, hogy a magántársaságokkal ellentétben itt már lehetnek rögzített szabályok, működési normák, stb., melyek élesebb keretet adhatnak a közösen eltöltött időnek. A szervezeti tagságot minden vizsgálati évben úgy mértük, hogy felsoroltuk a szóba jöhető szervezeti típusokat a sportklubtól kezdve a művészeti csoportokon át a vallási közösségekhez vagy akár valamelyik párthoz való csatlakozást vizsgálva.

Az adatok alapján először is érdemes azt leszögezni, hogy a város felnőtt lakosságának jelentős része nem tartozik semmiféle szervezett közösséghez. Bár ez az arány az elmúlt tíz évben mutat némi csökkenést, ez nem nevezhető jelentősnek. Különösen, ha megfigyeljük: 2015-höz képest egyáltalán nem változott a szervezeti tagság aránya (27,5%). (3. táblázat)

2008	2010	2012	2015	2018
75	73	70	72,5	72,5

3. táblázat: Nem tartozik semmilyen klubhoz, szervezethez (%).

Azon válaszadókat tovább vizsgálva, akik tartoznak valamilyen szervezethez, elmondható, hogy az elmúlt tíz évben ha minínálisan is, de növekedett a sportklubhoz tartozók aránya. Alacsony részvétellel stagnál a helyi szomszédsági csoportokhoz, jótékonyági szervezetekhez, művészeti csoportokhoz tartozók aránya. Magasabb részvételi aránnyal, de ugyancsak stagnál a szabadidős klubokhoz való tartozás gyakorisága. A megkérdezettek körében alacsonyan stagnál a párthoz való tartozás is. A vallási közösségekhez tartozás gyakorisága az eleinte mért növekedés után 2012-től folyamatosan csökken. (6. ábra)

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018

6. ábra: „Tagja-e Ön valamilyen klubnak vagy szervezetnek?” 2008-2018.

Összefoglalás

A társas kapcsolatok főbb jellegzetességei 2018-ban: a megkérdezettek átlagosan 5 barátot számoltak be, ami eltér a 2015-ben mért országos átlagtól, ahol 3 barátot

mérték. A különböző korcsoportokban jelentősen eltér a barátok száma: a fiatalok lényegesen több barátal rendelkeznek, mint a többi korosztály. A jelenség azonban megegyezik az országos tendenciákkal. A baráttal nem rendelkező arány 2018-ban 11% volt, de a baráthalmozó, azaz akiknek legalább tíz barátjuk van, ugyancsak 10%-ban voltak jelent a vizsgált mintában.

A partnerkapcsolatban élők arányát vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy negyven év alatt még a nők nagyobb hányada él partnerkapcsolatban, ötven év fölött viszont jelentősen csökken körükben a társsal élők aránya. A 70 éves és idősebb válaszadók esetében látható a legnagyobb különbség: a férfiak 84%-a, míg a nőknek csupán 17%-a él társsal ebben az életkorban. Ennek magyarázata alapvetően a férfiak halandósági adataiban keresendő. Az adatok nem térnek el jelentősen a 2015-ben országos reprezentatív mintán végzett kutatás eredményeitől (Albert-Dávid, 2016).

A társas kapcsolatok főbb jellegzetességei 2008-2018 között: a vizsgált tíz év során az átlagos barátok számát tekintve ingadozást figyelhettünk meg: legmagasabb barátszámot 2010-ben mértünk, mikor a megkérdezett felnőtt népesség átlagosan 6 barátról számolt be. Legkevesebbet 2015-ben mértünk, ekkor 4,7 volt az említett barátszám. A jelenség azonban nem szokatlan, hiszen a hazai vonatkozó vizsgálatok is hasonló mozgásokat detektáltak. A baráttal nem rendelkezők aránya viszonylag statikus az első négy mérési hullámban (20-21-16-20%), míg legutóbbi mérés eltér el az előzőektől: a 2018-as adatok szerint a megkérdezetteknek tizede sorolható a baráttal nem rendelkezők körébe, ami jelentős csökkenést jelent. Az is megfigyelhető, hogy soha nem volt ilyen magas az 1-4 baráttal rendelkezők aránya, mint 2018-ban, azaz csökkent a baráttal nem rendelkezők és nőtt a legalább egy baráttal bíróké, ami mindenképpen egy pozitív jelenség.

A társas támogatottságot vizsgálva megfigyelhető, hogy mind a családtagok, rokonok, mind a barátok, ismerősök támogatása leginkább a jó orvos megtalálásában a legjelentősebb. A rokonokra támogatására a hivatalos ügyek intézésében is sokan számítanak. Legkevésbé minden vizsgált évben az iskoláztatással és a munkahely találással kapcsolatban számíthat mind a rokoni, mind a baráti támogatásra a vizsgált populáció, de azok aránya, akik számíthatnak ilyen jellegű segítségre, évről évre növekszik.

A rokonokkal és barátokkal való kapcsolattartás gyakorisága pozitívan változott az elmúlt 10 évben, hiszen az előző évek csökkenő tendenciája után 2018-ra újra növekszik azok aránya, akik rokonaikkal, barátaikkal gyakran, azaz legalább heti rendszerességgel találkoznak. A szomszédokkal való beszélgetési gyakoriságra éppen ellenkező tendencia érvényesül: 2018-ra jelentősen csökkent azok aránya, akik szomszédaikkal legalább hetente rendszeresen beszélgettek.

Általában a megkérdezettek fele jár gyakran vendégségbe, de az arány 2012 óta folyamatosan növekszik. 2018-ban látjuk a legmagasabb gyakoriságot, amikor a megkérdezettek 60%-a mondta azt, hogy legalább havonta jár vendégeskedni. A gyakori vendégfogadás is hasonló képet mutat: 2012 óta folyamatosan növekszik azok aránya, akik legalább havi rendszerességgel vendégeket fogadnak (2012-ben 56%, 2015-ben 59%, 2018-ban 66%). A gyakori (havonta) szórakozni járók aránya 2012 óta folyamatosan növekszik a vizsgált városiak körében.

A város felnőtt lakosságának jelentős része nem tartozik semmiféle szervezett közösséghez. Bár ez az arány az elmúlt tíz évben mutat némi csökkenést, ez nem

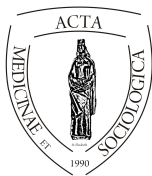
nevezhető jelentősnek. Különösen, ha megfigyeljük: 2015-höz képest egyáltalán nem változott a szervezeti tagság aránya (27,5%).

A fentebbi folyamatok alapján Nyíregyháza felnőtt lakosságát az egyre tágasabb és gyakoribbá váló kapcsolatokkal jellemezhetjük: 1. viszonylag sok baráttal rendelkezők, és csökken a baráttal nem rendelkezők aránya, 2. jellemző a növekvő társas támogatottság mind rokoni, mind baráti, ismerősi körben, 3. sűrűbbé váló kapcsolattartás a rokonokkal, barátokkal, 4. növekvő magántársasági tendencia.

Ugyanakkor erőteljes csökkenés figyelhető meg a szomszédsági kapcsolatokban, illetve a szervezeti tagságban nem történt jelentős elmozdulás: 1. csökkenő beszélgetési gyakoriság a szomszédokkal, 2. stagnáló szervezeti tagság.

Felhasznált irodalmak jegyzéke:

1. Albert, F.-Dávid, B. (2001): Ha elszakad a háló... A hajléktalanság kapcsolat-hálózati megközelítésben. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
2. Albert F.-Dávid B. (2007): Embert barátjáról. A barátság szociológiája. Budapest: Századvég.
3. Albert F.-Dávid B. (2016): A magyarországi kapcsolathálózati struktúrák jellemzői 2015-ben. socio.hu 2016/3
4. Fábián G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Életminőség Nyíregyházán. A nyíregyházi nagymintás társadalomkutatások első négy hulláma a megyeszékhelyen. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 53/3: 83-102.
5. Granovetter, M. S. (1973): The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78:1360-1380
6. Huszti É. (2012): Társas kapcsolatok: Családi, rokoni, baráti kapcsolatok Nyíregyháza lakói körében 2008-2010. ACTA MEDICINAE ET SOCIOLOGICA 3:(ksz.) pp. 155-176.
7. Huszti É. (2014): Társas kapcsolatok Nyíregyházán. ACTA MEDICINAE ET SOCIOLOGICA 5:(12-13) pp. 143-165.
8. Huszti É. (2015b): Mondd meg, kikkel töltöd az idődet, s megmondom ki vagy. A társas támogatást nyújtó személyes kapcsolati háló néhány jellemzője és működése a Nyíregyházi járásban. Acta MedSoc Vol.6. No. 18-19.
9. Huszti É., Hüse L., Takács P., Fábián G., (2018): A „Nyíregyháza Életminősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. Acta Medicinae et Sociologica Vol.9. No.27. 7-18.
10. Lin, N. (2008): A Network Theory of Social Capital. In: Castiglione D., Van Deth,
11. Marsden, P.V. - Campbell, K.E. (1984): Measuring Tie Strength. Social Forces, 63. pp. 482-501.
12. Utasi Á. (2008): Éltető Kapcsolatok - A kapcsolatok hatása a szubjektív életminőségre. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.

Időskorúak életminősége 2008 - 2018

Patyán László¹

¹ főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Patyán László
patyan.laszlo@foh.unideb.hu

Keywords

quality of life,
elderly people,
boomers, income,
living conditions,
social connections

Kulcsszavak: életminőség, időskorúak, boomerek, jövedelem, lakhatási körülmények, szociális kapcsolatok

ABSTRACT

Quality of Life of the Elderly 2008 – 2018. This study examines some aspects of the quality of life of the elderly people living in Nyíregyháza town. Despite the methodological difficulties the “Quality of life in Nyíregyháza” survey gave us chance to make a comparative analysis of some elements which determines the life quality in a perspective of ten year. Results may influenced by the changes of generations too because these ten years was enough to find the so called “boomers” in the sample. Finally results showed better conditions in the objective indicators of the quality of life such us the subjective, perceived elements. Future policies may focus more on the groups living in special needs

Absztrakt. A tanulmány a nyíregyházi időskorúak életminőségének néhány összetevőjét vizsgálja meg. A módszertani nehézségektől eltekintve a ’Nyíregyháza életminősége’ kérdőív lehetőséget biztosított az életminőséget meghatározó néhány mutató összehasonlító elemzésére tíz év távlatában. A kutatás eredményeit befolyásolhatta a generációk változása is, hiszen tíz év elegendő volt egy új generáció a „boomerek” mintában való megjelenésére. A kutatás eredményei jobb feltételeket mutattak mind az életminőséget meghatározó objektív indikátorok, mind pedig a szubjektív, érzékelt mutatók mentén. A szakpolitikák alakítóinak a jövőben a speciális szükségletekkel rendelkező idősök segítségére, valamint a nagyon alacsony jövedelemmel rendelkező idősök támogatására kell koncentrálniuk.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezető

Nyíregyháza Város Életminősége kutatás (Fábián és mtsai, 2018) lehetőséget nyújtott arra, hogy a lakosság – ezen belül a városi időskorúak – helyzetét egy évtizeden keresztül két évente felmérjük. Annak ellenére, hogy a kutatás során a minta választása (Husztai és mtsai, 2018) elveszítette a panel jellegét, azaz nem ugyanazok a háztartások kerültek lekérdezésre, a kutatás értékes eredményekkel szolgálhat a városi időskorú lakosság élethelyzete és életminősége tekintetében.

Egy évtized

Tíz év jelentős változásokat hozhat a lakosság helyzetében. Nincs ez másként az időskorú lakosok esetében sem. A 65 év feletti népesség esetében egy új kor kohorszt jelent meg a mintában, gyakorlatilag 2008-tól sor került a boomerek időződésére, vagyis azon korosztályra, akik a Második Világháború utolsó éveitől kezdve születtek egy olyan időszakban, amikor kiugró volt egész Európában a fertilitási ráta. Elképzelhető tehát, hogy ez az önmagában is nagy korcsoport más értékekkel, elképzelésekkel, életfelfogással, vagy éppen más szociális helyzettel, anyagi státussal rendelkezik.

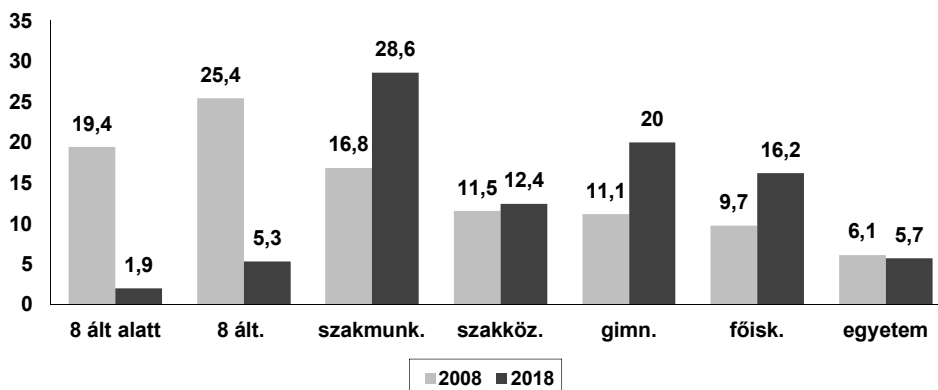
Demográfiai jellemzők

2008-ban a válaszadók 15,7%-a volt 65 évnél idősebb. A KSH városi adatai szerint 2018 – ra a legfiatalabb korösszetételű megye és ezzel együtt a megyeszékhely lakosainak korösszetétele is változott. 2018-ban Nyíregyháza lakossága 120.086 volt és a lakosság 17,6%-a volt időskorú (KSH, 2018).

Az első felmérés során a minta 376 háztartásában élt hatvanöt évnél idősebb személy. A háztartások 47%-ában csak időskorúak éltek együtt, vagy egy idős ember élt a háztartásban.

A 2018 évi mintába 104 olyan háztartás került, melyben 65 év feletti személy él. Ez a minta 15,4%-át jelenti. Az idősek jelentős többsége, mintegy 80% - a egyedül, egyszemélyes háztartásban, vagy időskorú társával élt. A lakosság demográfiai öregedése tehát Nyíregyházán is érzékelhető annak ellenére, hogy a belső vándorlási folyamatok még mindig fiatalos korstruktúrát eredményeznek.

Az időskorúak iskolai végzettség szerinti megoszlását az alábbi ábra szemlélteti.

1. ábra: időskorú háztartásfők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása, (2008, 2018).

A 2018 évi kutatás adatai szerint a szakmunkásképzőt végzett idősök száma majdnem megduplázódott csakúgy, mint az érettségizetteké. A főiskolai végzettséget szerettek aránya szintén jelentős emelkedést mutat. Ez vélhetően a boomerek mintába való belépését mutatja, hiszen ennek a generáció általánosságban magasabb iskolai végzettséget érhetett el a '60-as, '70-es években. A magasabb iskolázottság jobb jövedelmi kondíciókkal kecsegtetett, így az elmúlt évtizedben nyugdíjazottak magasabb járandóságokra is számíhattak.

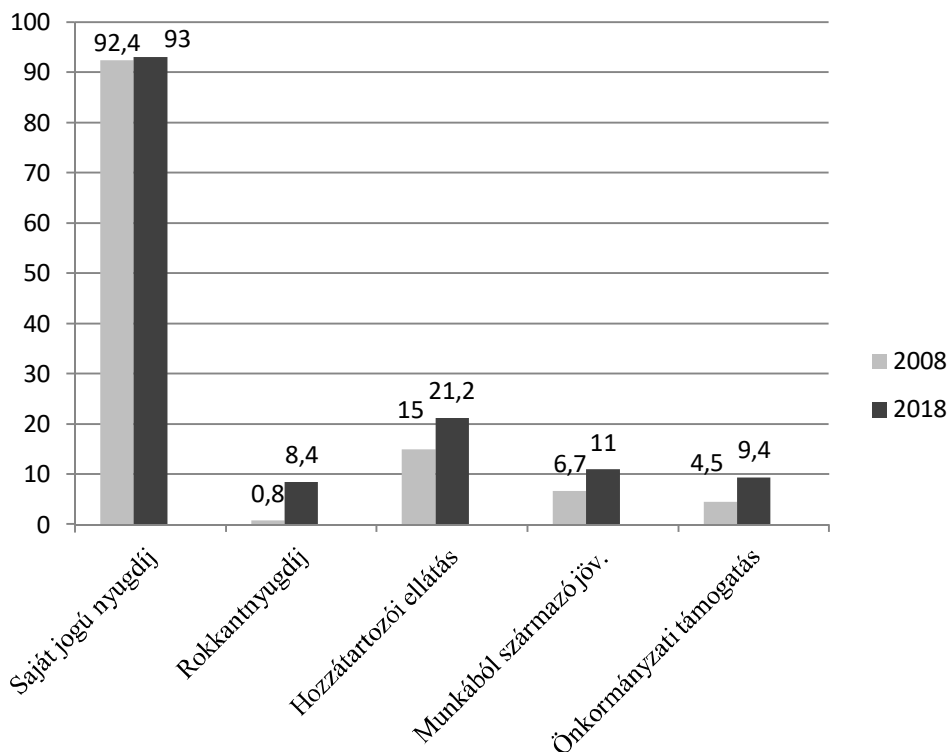
Jövedelmi helyzet

Az idősök jólétét meghatározó egyik legfontosabb változó a nyugdíj. Korábban utaltunk az idősök erős nyugdíjfüggőségére (Patyán, 2010), mely a rosszabb egészségi állapot, az alacsony időskori foglalkoztatottság, valamint a korábbi felhalmozások hiánya miatt alakult ki. Idősök jövedelme 2008-ban és 2018-ban a 2. ábrán szemléltetett módon alakult.

Tíz év leforgása alatt gyakorlatilag alig nőtt a 65 év felettek foglalkoztatási aránya. A munkát vállaló idősök jellemzően teljes munkaidőben dolgoznak, a részesidős, rugalmas foglalkoztatási formák elenyésző arányt képviselnek, így lényegesen nem segítik a korosztály munkaerőpiaci részvételét.

Önkormányzati támogatásban – 2008-ban időskorúak járadékában – az idősök alig egytizede részesült 2018-ban. Ez évben nem bontottuk meg a támogatást egyes típusok szerint, de vélhető, hogy a támogatottak jelentős számban jövedelemkompenzáló ellátásban részesültek.

Még mindig komoly eltérés mutatkozik az átlagnyugdíjak tekintetében, melynek eredményeként a megyében lehet a legalacsonyabb átlagnyugdíj értékeket találni. Ennek oka a korábbi foglalkoztatási státusz és jövedelem különbségeiben keresendő, de megyénkben él a legtöbb nem saját jogú öregségi nyugdíjban részesülő időskorú is, az alacsonyabb összegű járandóságok aránya pedig lehúzza a nyugdíjátlagot.

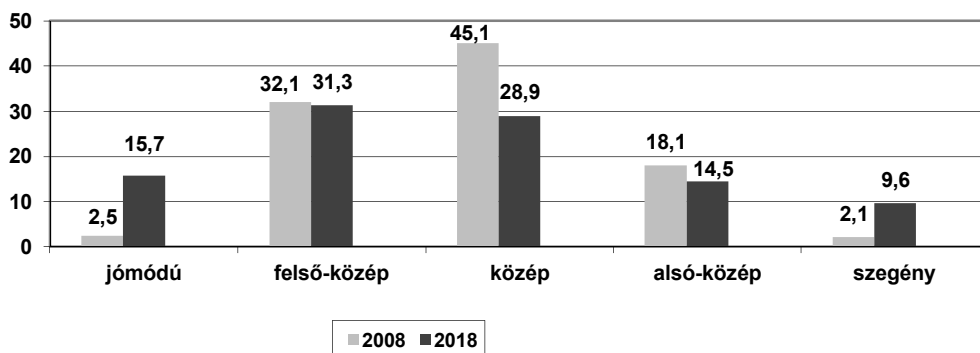
2. ábra: Időskorút tartalmazó háztartások megélhetését biztosító jövedelemtípusok megoszlása 2008-ban és 2018-ban Nyíregyházán (%).

Ezek az egyenlőtlenségek egy évtized alatt mit sem változtak, sőt inkább nőttek. 2008-ban a nyugdíjak országos átlaga 78.897 Ft volt, addig Budapesten a havi átlagnyugdíj összege 92.400 Ft volt, Szabolcs – Szatmár – Bereg megyében pedig mindössze 60.100 Ft-ot kaptak átlagosan a nyugdíjból élők. 2018-ban 39.000 Ft-al volt alacsonyabb az átlagnyugdíj Szabolcsban, mint a legmagasabb nyugdíjátlagot képviselő Budapesten. (BP: 154.000 Ft, Sz-Sz-B megye: 115.000 Ft) (KSH, 2018). A nyugdíjak eloszlása tehát meghatározó tényező lehet és annak ellenére, hogy a nyugdíj maga nem jelent akkora szegénységkockázatot, mint a munkanélküliség, a nyugdíjminimum környékén élők komoly szegénységkockázatnak vannak kitéve.

A KSH 2015 évi felmérése alapján (KSH, 2018) az idősek szerint 79.500 Ft egy főre eső havi támogatás nagyon szűkös megélhetést biztosít számukra. Megfelelő anyagi feltételeket 272.200 Ft egy főre eső havi nyugdíj jelentene. Az életkor előrehaladtával a kívánatos megélhetést biztosító összeg némileg csökkent, de még a 70 év felettek is 270 ezer forint fölötti havi összeget tartanak kívánatosnak.

2018-ban összesen 91 ezer nyugdíjas kapott 60.000 Ft-nál alacsonyabb nyugdíjat hazánkban, ez a nyugdíjasok 4,5%-át jelenti (KSH, 2018). A háztartáspanel kutatás eredményei szerint városunkban a 65 év feletti lakost tartalmazó háztartások 13,6%-ában alacsonyabb az egy főre eső jövedelem 60.000 Ft-nál.

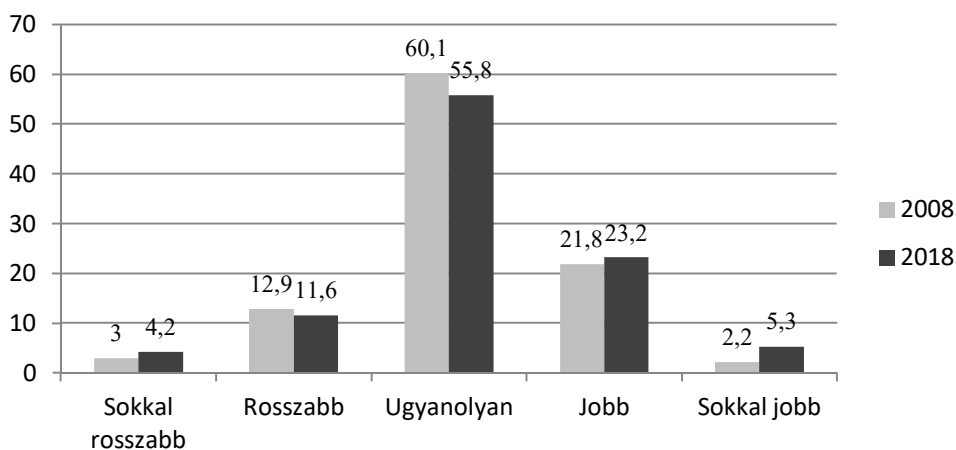
Mindezek ellenére az időseket tartalmazó háztartások jövedelmi kvintilisei az alábbiak szerint alakultak 2008-ban és 2018-ban.

3. ábra: Jövedelmi kvintilisek a háztartási jövedelmek alapján (egy főre jutó jövedelem medián értékének százalékában).

2008-ban azt feltételeztük (Patyán, 2010), hogy az idősök anyagi helyzete a következő évtizedben negatív irányba fog változni a járulékfizetésből kiszorult népesség előregedése következtében. Az országos adatok ismeretében megállapítható, hogy a nyugellátásból kiszoruló és időskorúak járadékát kapó idősök száma nem emelkedett, sőt inkább csökkenőben van (KSH, 2017). Adataink alapján a 2018 évi mintába került idősök körében némiképp nőtt a legalsó jövedelmi kvintilisbe tartozók aránya és nőtt a legfelső jövedelmi csoportba tartozók aránya is. Ennek magyarázata a kisnyugdíjasok relatív lefelé csúszása lehet, aminek az oka a jövedelmek kisnyugdíjak mértékét meghaladó emelkedése az elmúlt évtizedben, míg a nagyon jó anyagi helyzetben lévők arányának emelkedését valószínűleg az elmúlt évtizedben nyugdíjba vonult időskorú lakosság relatíve magasabb nyugdíja indokolja.

A nyugdíjból élők anyagi státusának „szétcsúszása” az alacsony nyugdíjból élők speciális jövedelemkompenzációjának szükségességére hívja fel a figyelmet, melyet a nyugdíjbiztosítás elmulasztott megtenni az elmúlt évtizedben, így a települési önkormányzatok felelőssége fokozódik a kisnyugdíjasok támogatásában. (4. ábra)

4. ábra: Az idősök szubjektív önbesoroláson alapuló értékelése a saját helyzetének megítélésében 2008-ban és 2018-ban.

Mindettől függetlenül az idősök szubjektíve kedvezőbbnek ítélik meg helyzetüket, legalábbis kismértékben nőtt azok aránya, akik jobbnak, vagy sokkal jobbnak élik meg helyzetüket más hasonló korúhoz képest.

Lakás, lakókörnyezet

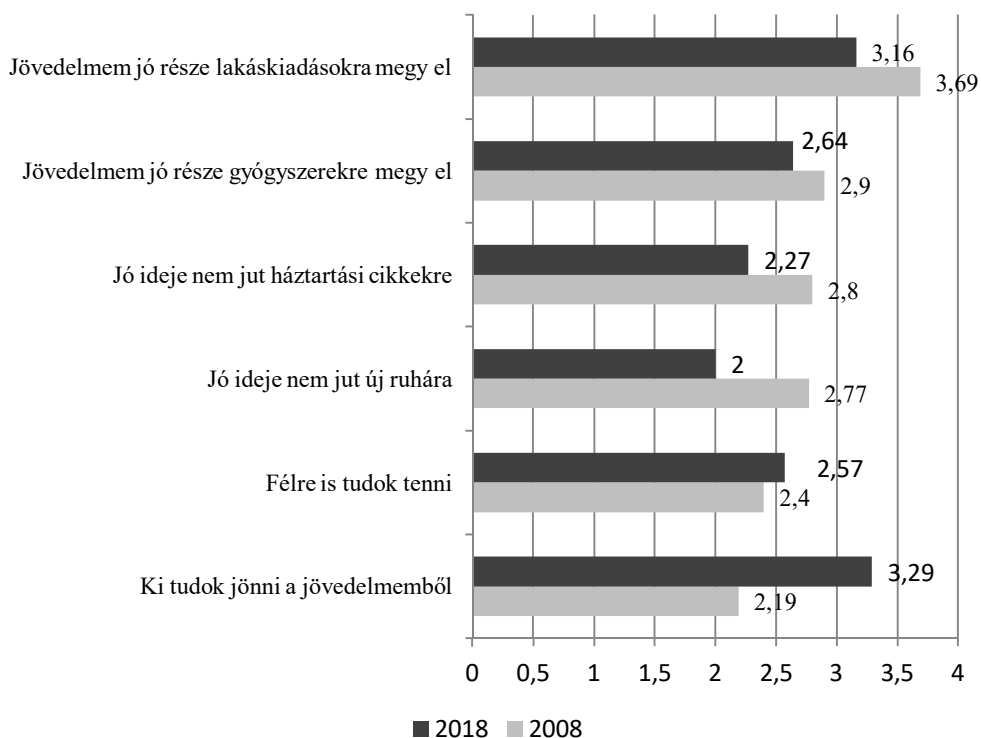
Az idősebb korosztály mobilitási hajlandóságáról a 2008 évi kutatási hullámban beszámoltunk (Patyán, 2010). Az időskorúak életében a költözést számos kényszer indukálhatja. Az egy évtizeddel korábban készült kutatás eredményei szerint az idősök 15,1%-a költözött 60 éves kora után. A mobilitás legfontosabb okai között az egészségi állapot romlását, a gyermekekhez közelebb költözést, a lakókörnyezet problémáit, a biztonság hiányát, vagy ezek kombinációit találtuk. A KSH által 2015-ben készített „Lakáspiacei életutak” c. kutatás eredményei szerint (Székely, 2017) az országban az idősök 25%-a rossz lakásban él, a lakás alacsony értékű és/vagy rossz állapotban van. A megyeszékhelyeken rossz lakásban élő idősök 22,5%-a lakótelepi lakásban él. Az egyedül élők harmada (32%) él rossz lakásban. Mindezek ellenére az idősök 90%-a elégedett lakáskörülményeivel. Az idősök 4,8%-a nyilatkozta, hogy az elkövetkező években szeretne költözni. 32%-uk úgy véli, hogy ha költözésre kerülne a sor, akkor gyermekeihez szeretne leginkább közelebb költözni.

A 2018-ban megkérdezett idősök 16,3%-a költözött 60 éves korát követően. A minta fiatalabb korosztályaihoz képest, ahol ez az érték mindössze 9,7% ez – a tíz évvel korábban készült felmérés eredményéhez hasonlóan - kiemelkedő arány. Tíz év alatt alapvetően nem változott a lakások állapotának megítélése sem. Minden ötödik idős szerint van a lakásának olyan problémája, ami nehezíti a napi életvitelt.

A lakás megfelelőségét 2008-ban jellemzően a fenntartási költségek befolyásolták. Akkor az idősök 42%-a nyilatkozta, hogy nagyon megterhelő a lakás fenntartása, ami a magas költségek mellett az idősök által lakott lakások relatív nagyságával volt magyarázható (Patyán, 2010). 2018-ban az idősök fele két szobás, 36%-a három, vagy négy szobás lakásban él. A lakások harmada 51 – 60 négyzetméteres, harmada 61 – 80 négyzetméter között van. Tekintettel arra, hogy az idősök 80 %-a egy vagy kétszemélyes háztartásban él, a lakhatás terhei magasak lehetnek. A KSH 2005 – 2015 években készült felmérése szerint az időskorúak továbbra is jelentős összeget költenek lakásfenntartásra annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban a közüzemi költségek csökkentek. Ennek egyik oka, hogy ennek arányában több helyen nőttek a bérleti költségek, valamint az idősök többet fogyasztottak az energia-hordozókból (KSH, 2018).

Tíz éve még az idősök 55,6%-a nyilatkozott úgy, hogy problémát jelent számára a lakás megfelelő fűtése, 2018-ban a válaszadók túlnyomó többségének (92,2%) ez már nem okozott nehézséget. A nagyobb kiadások, mint a lakás felújítása a 2018 évben megkérdezettek 40%-ának nem okozna gondot. Az idősök esetében minden harmadik válaszadó tudna megbirkózni egy nem tervezett nagyobb kiadással. Ennek megfelelően az idősök 45%-a tudta lakását felújítani az elmúlt öt évben, míg a fiatalabbak kétharmada tudott ilyen kiadásokat finanszírozni.

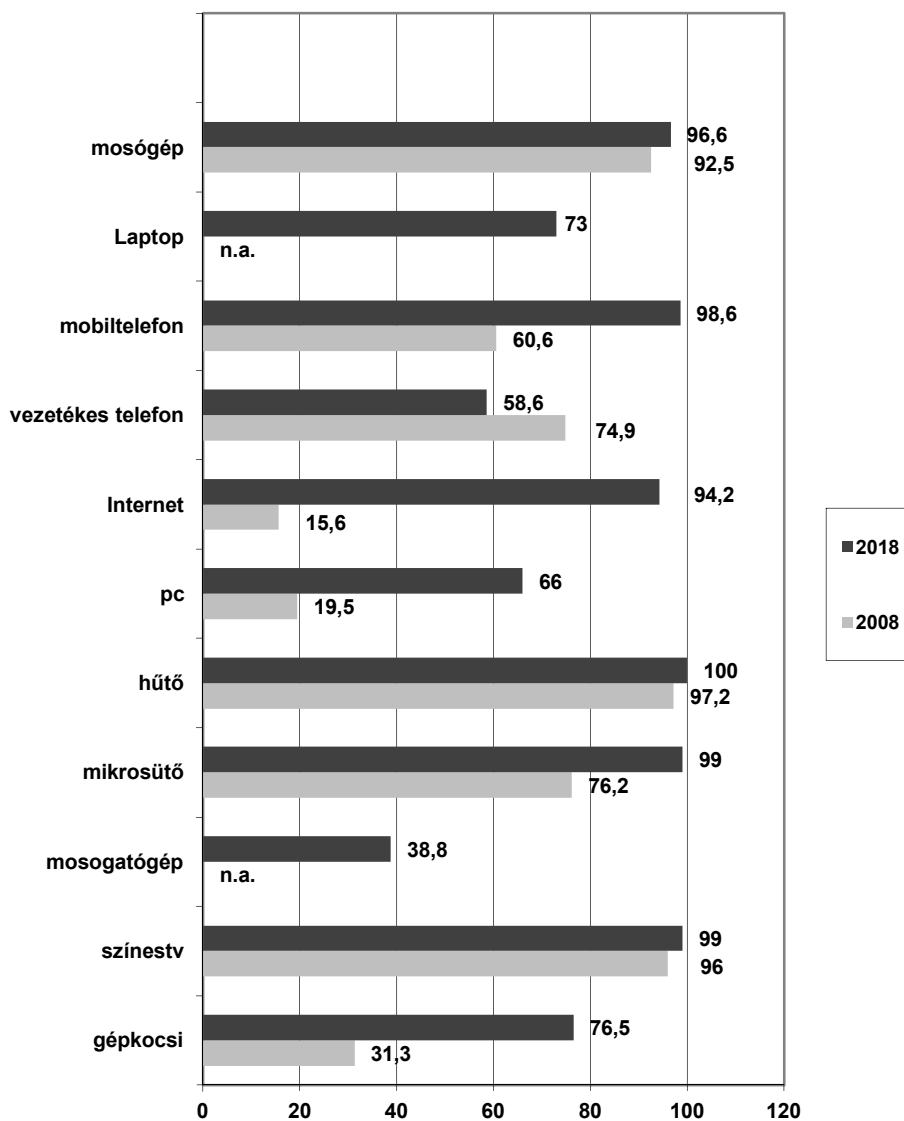
Összességében megállapítható, hogy tíz év leforgása alatt csökkent az idősek lakhatással kapcsolatos anyagi függősége. Lakásaik állapota rosszabb, valamint az arra fordítható költségek az átlag háztartásokhoz képest nehezebben mobilizálhatók, de ez szubjektíve kevésbé okoz problémát az időskorú lakosságnak. A megélhetéssel kapcsolatos vélekedések átlagai az ötödik ábrán láthatók (ötfokozatú skála).

5. ábra: Idősek megélhetéssel kapcsolatos vélekedéseinek átlagai ötfokozatú skálán 2008, 2018.

A háztartások felszereltsége

A háztartások felszereltsége lényeges változáson ment át egy évtized alatt. Úgy is mondhatnánk, hogy 2008-ban az aktív korosztályra jellemző mutatókat találjuk 2018-ban az időskorúak esetében. A mosógép, mobiltelefon, mikrohullámú sütő, hűtőszekrény ma már szinte minden háztartásban megtalálható. 2008-ban az időskorú háztartásfők 15,6%-a nyilatkozta azt, hogy van Internet hozzáférése lakásában, ez 2018-ra 94,2%-ra nőtt, melyből 37,6% szélessávú Internetet használ. Az asztali számítógépek mellett megjelent a laptop (73%) de mindezek ellenére, a közszolgáltatásokról jellemzően még nem a Neten keresztül tájékozódnak az időskorúak. Tíz év alatt duplájára nőtt azok száma, akiknek a háztartásában személygépkocsi is van. (6. ábra)

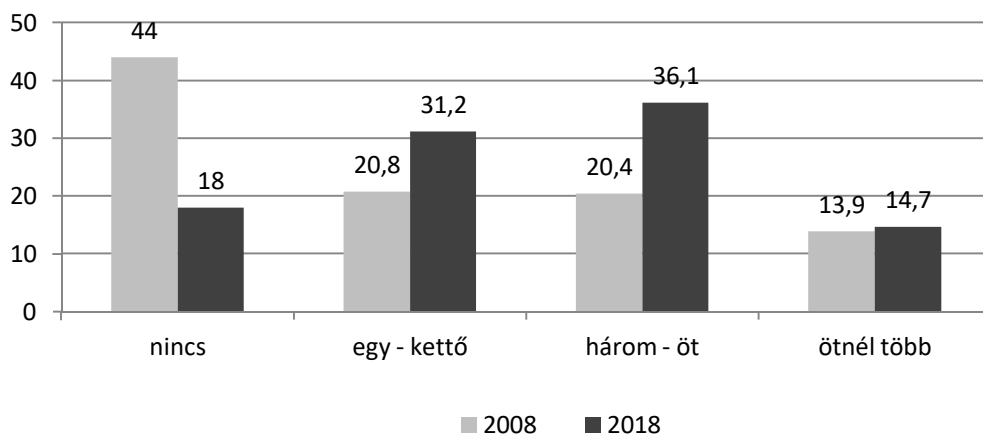
6. ábra: Az időskorút tartalmazó háztartások felszereltsége 2008, 2018

Támogatás, segítségnyújtás

A támogató rendszert természetesen még mindig a család vezeti az idősök esetében is. Az időskorúak az aktív népességtől is jobban támaszkodnak a családtagok segítségére (94,5%). A korábbi évekhez képest jelentősen nőtt azok száma, akik barátaikra is támaszkodnak, ha segítségre van szükségük (48,5%). Ismerőst 25% jelölt meg.

Korábbi kutatásaink eredményei szerint az életkor előrehaladtával csökken a barátok száma, nő az esély az időskorúak izolációjára. A kapcsolatok minősége is

megváltozik, nő a fizikailag közel élő emberek szerepe, így az idősek egyre többen a szomszédot tekintik barátjuknak (Patyán 2015) (Huszti, 2015). A barátok száma a nyugdíjba vonulással, a fizikai kondíciók romlásával valamint a gondozásra szorulás arányosan csökken, a megmaradó kapcsolatok jelentősége felértékelődik az idősek életében. (7. ábra)

7. ábra: Időskorú városi lakosok barátainak száma 2008, 2018.

2008-ban az idősek 40%-a egy – két barátról számolt be, de probléma esetén azonban csak minden ötödik idős fordult volna barátjához segítségért. Úgy tűnik tehát, hogy a 2018 évi lekérdezés során egy, a baráti kapcsolatokra inkább támaszkodó mintát találtunk kutatásunk során.

Az intézményekbe vetett bizalom ezzel szemben alacsonyabb a teljes mintában tapasztalt arányhoz képest. A járási hivatalban 10,3%, az önkormányzatban 16,7% lát segítséget, míg szociális intézményekre 17,9% számít. Ezzel szemben a vizsgált évben az idősek 4%-a fordult a Polgármesteri Hivatalhoz, 2,8%-uk pedig a Járási Hivatalhoz segítségért. Az intézményekről, valamint az igényelhető segítségekről általánosságban a családtól és ismerősöktől szereznek információkat (66,7%), alig ötödük a sajtóból informálódik.

A mintába került idősek 14,2%-a szorul gondozásra saját megítélésük szerint. Kétharmadukat a családtagok segítik, gondozzák, harmaduk intézményi gondozásban (is) részesül. A formális gondozás jelentős részét egyházi szolgáltatóktól kapják, az önkormányzat saját intézményei a mintába került idősek mindössze 5%-át látják el. Ez az arány a hazai szolgáltatási formák lefedettségéhez képest az országos átlag körüli, mivel országosan az idősek mintegy 11%-a kap gondozást valamilyen formális szolgáltatáson keresztül és a gondozást kapók mintegy kétharmada otthon közeli gondozásban részesül (Jeneiné Rubovszky, 2017) (Patyán, 2018). Az idősek alapján elégedettek a gondozással (mean: 4,13), akik nem, azok jellemzően a gondozás intenzitását érzik kevésnek (hétvégén, ünnepeket, valamint a nap 24 órájában szeretnének megfelelő gondozást kapni).

Az idősek formális rendszerekkel való kapcsolatát számos tényező befolyásolja. A korábbi hazai kutatások szerint jellemzően azok az idősek jutnak több informáci-

óhoz az ellátásokról, szolgáltatásokról, akik aktív élő családi támogatórendszerrel rendelkeznek (Patyán – Fábíán, 2014). A közigazgatás korszerűsödése és az ennek érdekében tett szükségszerű átszervezések nehézkessé tehetik az idősebb korosztály számára a szociális igazgatási rendszer átlátását. A közigazgatás új formái (pl. e-ügyintézés) az idősek egy részét komoly kihívás elé állíthatja a közeljövőben. A szolgáltató rendszer centralizálódása és egyidejű pluralizálódása ugyancsak nehézségeket okozhat (Krizsai – Tóthné Csatlós, 2015). Az otthon közeli gondozást jelenleg az önkormányzaton kívül számos egyéb szolgáltató biztosítja, melyek közül kapacitását tekintve mindenképpen ki kell emelni az egyházi szolgáltatókat, amelyek az otthon közeli gondozási kapacitások jelentős részét vállalják. Az önkormányzatok koordinációs funkciójának gyengülésével azonban nagyon nehéz átlátni az elérhető szolgáltatásokat, az önmaga ellátásra nem képes és megfelelő természetes támasz nélkül élő idősek kirekedhetnek a szolgáltatásokból.

A nemzetközi trendeket igazolva a gondozást kapók jelentős része a család támogatására számíthat (OECD, 2011). A családi gondozást erősítő szolgáltatások növelhetik a bizalmat a formális rendszerekkel kapcsolatban, nagyobb biztonságot nyújtanak az időskorúnak és a gondozójának egyaránt (Triantafyllou és mtsai, 2011). A méltányossági ápolási díj 2015-től történő kivezetésével Magyarországon mintegy 10.000 gondozó támogatása szűnt meg és most nehéz követni, hogy hány idősgondozó családtag kap segítséget az önkormányzatoktól. Nyíregyháza városban a települési támogatás részeként továbbra is lehet igényelni ápolási díjat, melyhez a helyi rendelet szerint gondozási képzést, tanácsadást is szervez a helyi szolgáltató.

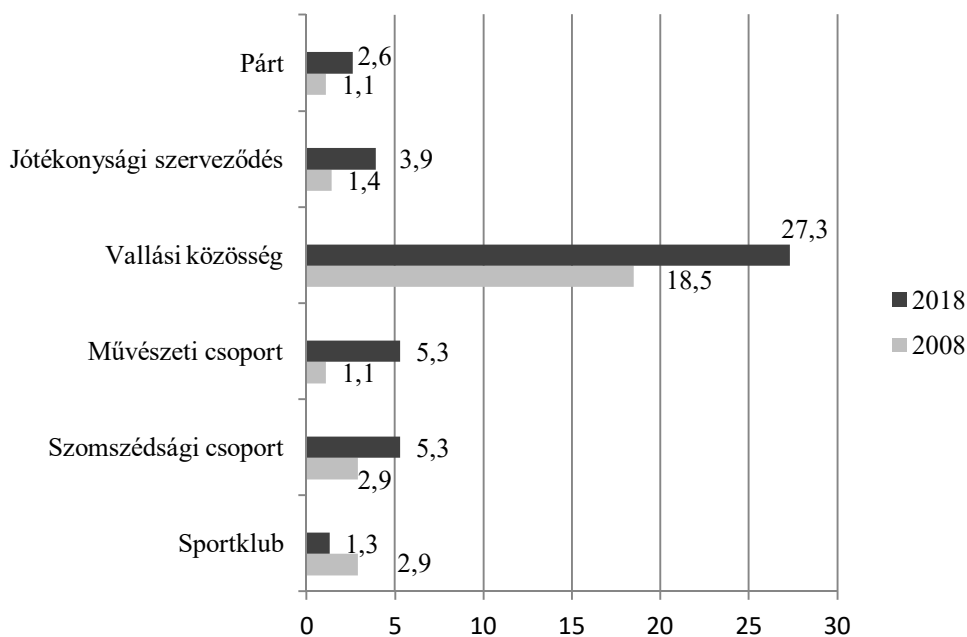
A formális rendszerek jövőbeni kihívása tehát az lesz, hogy miként tudja elérni és célzott eszközökkel támogatni azokat az időskorúakat, akik anyagi helyzetük, önálló képességük, vagy egyéb speciális ok miatt (pl. demencia) kiemelt figyelmet és gondozást igényelnek. Az ellátási felelősség ugyanis a fentiek ellenére még mindig az önkormányzatot terheli.

Időskori aktivitás

A közösségi, szomszédsági kapcsolatok, a társadalmi részvétel alapvető szerepet tölt be az időskori aktivitás megőrzésében. Egy évtizeddel korábban az idősek alacsony aktivitásáról számoltunk be e téren. Alig minden harmadik időskorú volt tagja valamilyen sportklubnak, vagy szomszédsági csoportnak. A közösségi aktivitás mértéke tíz év alatt lényegesen nőtt. (8. ábra)

Megállapítható, hogy 2018-ban a mintába került idősek társadalmi aktivitása szinte minden vizsgált dimenzióban meghaladta az egy évtizeddel korábbi értékeket. Kiemelkedő érdeklődés mutatkozik a vallási közösségekhez tartozás iránt, az eredmények szerint majd minden harmadik időskorú nyilatkozott úgy, hogy vallási közösség tagja. Ez az arány mintegy ötszöröse az aktív korosztály körében talált rátának.

A művészettel foglalkozó közösségekhez való tartozás aránya mindegy ötszörösére nőtt, a jótékonyági szervezethez tartozás pedig duplájára a hivatkozott korábbi felmérés során talált értéknek. Figyelemreméltó továbbá, hogy a megkérdezettek mintegy ötöde rendszeresen vesz részt városi rendezvényeken.

8. ábra: Idősek társadalmi részvételének egyes mutatói Nyíregyházán 2008, 2018.

A városi időskorúak növekvő társadalmi aktivitása nagyon fontos jelenség, mely az idősekkel kapcsolatos gondolkodásmód, a helyi időspolitikák alakítása szempontjából is kihívásokat tartogat. A kutatás tapasztalatai szerint a mai időskorúaknak mások a közösséggel, társadalmi részvétellel kapcsolatos preferenciáik, szükségleteik, melyeket megfelelő módon csatornázva az időskorú polgárok javíthatják saját életminőségüket és értékes erőforrásaik lehetnek a közösségnek, a helyi társadalomnak.

Összegzés

Tíz év leforgása alatt a városban élő idősek egy új korcsoportja került a 65 év feletti táborába. E csoport – ha a minták esetleges eltéréseit figyelmen kívül hagyjuk – magasabb iskolai végzettségű, jobb kapcsolati hálóval rendelkező korcsoport, melynek aktivitása felülmúlja a tíz évvel korábban e korcsoportban talált lakosságét.

Az idősek megélhetése, a lakás fenntartásával kapcsolatos kondíciói némiképp javultak, mely a minta jobb jövedelmi helyzetével és a lakásfenntartás alacsonyabb költségeivel is magyarázható. A KSH kutatásai szerint az idősek a kedvezőbb feltételekre több fogyasztással reagáltak, ezért csökkent a lakás fenntartásán spórolók aránya. A háztartások felszereltsége lényeges változáson ment keresztül. A használati eszközök közül kiemelendő a mobiltelefont, az Internetet, valamint a személygépkocsit használók arányának emelkedése, hiszen ezek az eszközök segíthetik az időskorú tájékozódását, mozgását, információkhoz, kapcsolatokhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférését.

A foglalkoztatás mutatói a korosztályban még mindig igen alacsony értékeket mutatnak, a foglalkoztatási struktúrában hiányzik a részidős, rugalmas foglalkoztatás lehetősége, mely több időskorút tarthatna a munkaerőpiacon.

A hivatalok és közszolgáltatások irányában alacsonyabb a bizalom, mint az aktív korosztály körében. Az idősök háztartásának technikai felszereltsége nem eredményezi automatikusan a szolgáltatások jobb hozzáférését. Az idősök a közszolgáltatásokkal kapcsolatban még mindig a „régimódon” szereznek információkat, főképp családjuktól, ismerőseiktől.

Eredményeik az időskorúakkal kapcsolatos helyi stratégiák, valamint szakpolitikák két nagy irányvonalát hangsúlyozzák.

Az első az aktív idősödés segítő helyi politikák közép – és hosszú távú fenntartására irányulnak. Nyíregyházán az utóbbi években számos olyan program indult, mely az idősök társadalmi és politikai részvételét segítette elő, a közösségi részvételt segítette, valamint az idősök egészséges életmódjának fenntartását erősítette. A közösségi programokra nyitottabb idősök esetében vélhetően ezek az erőfeszítések is támogatták korosztály közösségi részvételét így ezen programok fenntartása, segítése és a helyi települési stratégiákkal való szerves integrálása a jövőben komoly hatással lesz az idősök életminőségére. Az aktív idősödést segítő települési programok hazánkban még kevésbé koordináltak, azok jószereivel a települések erőfeszítésein alapulnak. A hazai jó példák (pl. Újbuda 60+ program) figyelembe vétele mellett azonban látható, hogy a korosztály további bevonására a tevékenységek további színesítésével lehet esély.

A szakpolitikák másik fejlesztési iránya a település koordinációs és szolgáltatás-fejlesztő szerepének fejlesztése lehet. Az ellátási kötelezett önkormányzatnak fontos feladata a szolgáltatások átlátható koordinálása, a szolgáltatók közötti együttműködés fejlesztése annak érdekében, hogy az alacsony jövedelemmel rendelkező, vagy szociális helyzete, izolációja, egészségi állapota miatt a szolgáltatásokból való kiszorulás veszélyében élő időskorúakat megfelelően segítse a településen elérhető szolgáltató rendszer.

Irodalomjegyzék

1. Ezüstkor - Időskorúak a társadalomban 2015. Kiadja: KSH Budapest, 2018.
2. Fábíán G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Életminőség Nyíregyházán. A nyíregyházi nagymintás társadalomkutatások első négy hulláma a megyeszékhelyen. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 53/3: 83-102.
3. Huszti Éva (2015): Mondd meg kikkel töltöd az idődet és megmondom ki vagy. A társas támogatást nyújtó személyes kapcsolati háló néhány jellemzője és működése a Nyíregyházi járásban ACTA Medicina et Sociologica vol. 6. no 18 – 19. 121 - 145. o.
4. Huszti Éva, Hüse Lajos, Takács Péter, Fábíán Gergely, (2018): A „Nyíregyháza Élet-minősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. Acta Medicinæ et Sociologica Vol.9. No.27. 7-18.

5. Jeneiné dr. Rubovszky Csilla (2017): Az idősgondozás megoldatlanságának áldozatai. A gondozó családok helyzete a mai Magyarországon (Doktori disszertáció ELTE TáTk)
6. Krizsai Anita – Tóthné Csatlós Ildikó (2015): Szociális problémák és a segélyezési rendszer átalakulása a Nyíregyházi járás területén. ACTA Medicina et Sociologica vol. 6. no 18 – 19. 181 – 197. o.
7. OECD: Help wanted? Providing and Paying for Long Term Care Chapter 4. Policies to Support Family Carers <http://www.oecd.org/els/health-systems/help-wanted-9789264097759-en.htm> Letöltés ideje: 2017. 06. 12.
8. Patyán László (2010): Időskorúak Nyíregyházán, Szabolcs – Szatmár - Beregi Szemle 2. 237 – 254. o.
9. Patyán László (2012): Időskorúak életminősége 2010. in: Életminőség Nyíregyházán 2008 – 2010. (szerk: Fábán – Patyán – Huszti) DE EK, Nyíregyháza ISSN 2063-3572 117- 135.o.
10. Patyán László (2015): A nyíregyházi járásban élő idősök életkörülményei ACTA Medicina et Sociologica vol. 6. no 18 – 19. 162 - 181. o.
11. Patyán László (2018): A professzionális és családi gondozók viszonyrendszere az idősök otthoni gondozásában (Doktori disszertáció ELTE TáTk)
12. Székely Gáborné (2017): Lakáspiaci életutak in. Giczi Johanna (szerk): Ezüstkor: korosodás és társadalom KSH Budapest, 18 – 28. o.
13. Triantafyllou, Judy – Naiditch, Michel – REPKOVA, Kvetoslava – Stiehr, Karin – Carretero, Stephanie – Emilsson, Thomas – Di Santo, Patrizia - Bednarik, Rastislav – Brichova, Lydia – Cerruzi, Francesca – Coredó, Laura – Mastooyiannakis, Tasos – Fernando, Maite – Mingot, KARL – Ritter, Joachim – Vlantoni, Diamantoula (2011): Informal care in the Long Term Care system. Executive summary. European Comission, Wien [http://interlinks.euro.centre.org /project/reports](http://interlinks.euro.centre.org/project/reports), 2017. augusztus 10.

Webes források:

KSH Jövedelempótló szociális juttatások 2000 – 2018.

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp010b.html

Az önkormányzati segélyezési rendszer változásai és azok hatásai 2008 – 2018 között egy nagyváros példáján keresztül

Krizsai Anita¹, Tóthné Csatlós Ildikó²

¹ irodavezető, jogtanácsos, Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, Szociális és Köznevelési Osztály

² csoportvezető, Polgármesteri Hivatal, Szociális és Köznevelési Osztály Társadalompolitikai csoport

INFO

Krizsai Anita
krizsai.anita@nyiregyhaza.hu

Keywords

local system of social benefits, access, targeting, changes of social administration

ABSTRACT

The changes the practice of the social benefit system and its' effects for the local population from 2008 to 2018 in an example of a big town. The recent changes of the

social administration and social benefit system caused new situations and new issues for the level of the local governments. All these administrative reforms could be more understood in the context of the changes of the social status of local citizens. The research conducted in the cooperation of the local government of Nyíregyháza and the University of Debrecen, Faculty of Health called "Quality of life in Nyíregyháza" provided good opportunity to follow the quality of life of local citizens. We could also focus on the effects of the local social administration, especially the targeting and efficacy of social benefits. Despite the stability of the local social benefit system newest results showed decreasing number of benefit users. This study we examined the main reasons of the process in the context of the economic and social status and the attitudes of using social benefits.

Kulcsszavak

helyi szociális ellátórendszer, hozzáférés, célzottság, a szociális ellátórendszer változásai

Absztrakt. A szociális ellátások és segélyezési rendszer 2015 óta bekövetkezett változásai új helyzetet eredményeztek, melyre az önkormányzati segélyezési rendszernek is reagálnia kellett. Az igazgatási reformok hatásai nem vizsgálhatók a helyi lakosság szociális helyzetének elemzése nélkül. A Nyíregyháza Megyei Jogú Város és a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kara együttműködésében megvalósuló "Nyíregyháza Város Életminősége" kutatáscsoport lehetőséget nyújt a lakosság életminőségének vizsgálatára. (Fábián, Huszti, Hüse, Takács (2018); Huszti, Hüse, Takács Fábián, (2018)) A kutatás során az életminőség egyes elemeinek vizsgálatán túl elemezni tudtuk a szociális ellátások

igénybevételének gyakorlatát, célzottságát, hatásosságát. Annak ellenére, hogy a helyi szociális ellátások és támogatások rendszere megőrizte stabilitását, a legújabb eredmények csökkenő igénybevételi rátákat mutattak. Ebben a tanulmányban megvizsgáljuk a fenti folyamatok főbb okait a mintába került lakosság szociális, gazdasági jellemzőinek elemzésével, valamint a segélyezéssel kapcsolatos attitűdök változása tükrében.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

Bevezetés

Tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk a segélyezési rendszerben 2008 óta bekövetkezett változásokat, annak hatásait, hogyan érintették ezek a folyamatok a város lakosságát, valamint arra keresünk választ, hogy milyen folyamatokkal indokolhatók a 2015 óta végbement változások.

A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (továbbiakban: Szt.), valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvt.), az ezekhez kapcsolódó Kormányrendeletek és egyéb kapcsolódó jogszabályok tartalmazzák az állam és az önkormányzat által biztosított egyes pénzbeli és természetbeni szociális és gyermekvédelmi ellátások formáit, s az ellátásokra való jogosultság feltételeit.

A rendszerváltást követően a szociális igazgatásban végbemenő változások fő iránya a szociális ellátások decentralizálása, többek között a települési önkormányzatok segélyezési rendszerének kiépítése volt.¹ A megjelenő jogszabályok az önkormányzatokat hatalmazták fel arra, hogy az egyes ellátások feltételeit, az igénylésre vonatkozó eljárási szabályokat a helyi sajátosságokat figyelembe véve rendeleteikben határozzák meg. Lényegi elemmé vált, hogy helyi szinten az önkormányzatok milyen jellegű és rendszerességű ellátásokkal igyekeztek hatékonyan csökkenteni lakosainak a foglalkoztatottság hiányából, a lakhatási problémák nehézségeinek kiküszöböléséből, egyéb, az élet nyújtotta speciális helyzetekből és anyagi nehézségekből adódó problémákat.

Ennek a folyamatnak az eredményeképpen önkormányzatonként eltérő segélyezési gyakorlat alakult ki, mely felett államigazgatási kontroll sem létezett, az esetleges elutasítások ellen bírósághoz fordulhattak az ügyfelek. Ennek hatására az Szt. 1996-ban és 1997-ben is jelentősen módosult, a segélyezés terén a normatívabb, kevésbé diszkrecionális szabályozás bevezetése történt. Erre volt példa az időskorúak járadékának 1998. január 1-től történő bevezetése vagy a lakásfenntartási támogatás szabályainak módosítása, mely már nem adott mérlegelési lehetőséget az önkormányzatok számára a támogatások megállapításában.

¹ A cél, hogy „a korábban egyeduralgó központi elosztás rugalmatlanságával és elkerülhetetlen pazarlásaival szemben testre szabottá váljék a rászorulóknak szükségleteinek felmérése és kielégítése, valamint csökkenjenek és ésszerűbben hasznosuljanak a szociális ellátásra fordítható források.” (Szalai, 2002)

A következő jelentősebb változás 2005/2006-ban zajlott le, amikor az addig önkormányzati hatósági ügyként kezelt ellátások közül a rendszeres szociális segély, az időskorúak járadéka és a normatív ápolási díj megállapítására vonatkozó hatáskör a jegyzőkhöz került, akik így átruházott hatáskörben államigazgatási feladatként láttak el segélyezési feladatokat. Ez együtt járt ezen támogatási típusok esetén az államigazgatási kontroll megteremtésével. Az önkormányzatoknál így kettős rendszer alakult ki, egyes ellátástípusok esetén (többnyire normatív alapon járó támogatások) államigazgatási hatáskörben a jegyző járt el, míg a többi ellátás típusnál a hatáskör címzettje továbbra is a képviselő-testület maradt.

A szociális ágazatot érintő újabb és talán legjelentősebb változásokra 2010-es évektől került sor. Először a személyes gondoskodást nyújtó szakellátások „viszsaállamosítása” történt meg. A segélyezési rendszer átalakításának alapja a járási hivatalok felállítása volt, így időben később csak 2013. 01. 01. napjától a hivatalok felállításával valósult meg (országosan 175 járás és 23 kerületi hivatal jött létre) az államigazgatási feladatként szabályozott szociális támogatások államhoz kerülése, az eddig a jegyzőkhöz tartozó ügyek egy részét a járási hivatalok vették át. A törvényalkotók álláspontja az volt, hogy az új rendszer képzetesebb munkaerőt biztosít, s felgyorsítja az ügyintézés folyamatát. A cél az egyablakos ügyintézés biztosítása az ügyfelek számára. 2013. január 01. napját követő változásokkal a jegyző hatásköréből a járási hivatalokhoz került az időskorúak járadéka, alanyi és normatív közgyógyellátásra jogosultság (Szt. 50.§ (1)-(2) bekezdés), ápolási díj (43/B.§ kivételével), és az egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság (Szt. 54. §). Jegyzői hatáskörben maradt az aktív korúak ellátására jogosultság, a lakásfenntartási támogatás és az önkormányzat rendelete szerinti közgyógyellátásra jogosultság (Szt. 50. § (3) bekezdés).

Az újabb módosításokkal, melyre 2015. március 01-től került sor, az állam és az önkormányzatok segélyezéssel kapcsolatos feladatai egyértelműen elváltak egymástól. Ezt követően az úgynevezett jövedelem kompenzáló támogatások a járási hivataloktól, a kiadáskompenzáló támogatások a települési önkormányzatoktól igényelhetők. A járásoktól kérhető jövedelemkompenzáló támogatások közé tartozik a közgyógyellátás, az ápolási díj, az időskorúak járadéka, az egészségügyi szolgáltatás szociális rászorultság alapon, aktív korúak ellátása (foglalkoztatást helyettesítő támogatás és egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás). A jövedelemkompenzáló támogatásokat 2015. márciustól teljes egészében a központi költségvetésből finanszírozzák. A jogosultságot ezekhez a támogatásokhoz a járási hatóságok állapítják meg, országosan egységes elvek alapján.

A lakásfenntartási támogatás, az adósságkezelési szolgáltatás, a méltányossági ápolási díj, a méltányossági közgyógyellátás szabályai 2015. március 1-étől kikerültek a szociális törvényből. Ettől az időponttól kezdődően a támogatás ebben a formában nem állapítható meg a kérelmezők részére.

Az önkormányzatoktól kérhető kiadáskompenzáló támogatások elnevezése 2015. márciustól egységesen „települési támogatás” lett, ebbe a kategóriába sorolhatók az egyszeri segélyek, a rendszeres gyógyszer-támogatás, a lakásfenntartási támogatás, az adósságkezelési szolgáltatás, a 18 év feletti személyek ápolására nyújtható ápolási díj. A települési támogatáson felül az Szt. 26. §-a alapján a települési önkormányzat képviselő-testülete a hatáskörébe tartozó pénzbeli ellátásokat kiegészítheti, és a szo-

ciálisan rászorultak részére – a rendeletében meghatározott módon és feltételek szerint – más pénzbeli támogatásokat is megállapíthat.

A fenti támogatások közül a lakásfenntartási támogatás megszüntetése a legvitathatóbb, hiszen ez volt szinte az első olyan támogatás típus, melynél a normatív szabályozást bevezették. A normatív szabályozás egyik indoka volt a lakhatáshoz való jog, mint alapjog biztosításának a segítése, másrészt a kutatási adatok alapján az élelmiszert követően a legtöbb kiadást a háztartások számára a lakásfenntartás költségei jelentik. Az országos adatok alapján a lakásfenntartási támogatásban részesülő háztartások száma 2000-től folyamatosan emelkedett, 2012-ben vették legtöbbször igénybe (498.931). (KSH). Nyíregyháza város adatai alapján szintén az egyik legtöbbet igényelt támogatási forma volt 2012-ig.

	2008	2010	2012	2014	2016	2017
Lakásfenntartási támogatás (háztartás)	3057	4429	5828	4448	1811	1905
Rendkívüli települési támogatás (2015 előtt átmeneti segély, temetési segély, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás) (esetszám)	6984	9052	7362	8209	6420	6558

Forrás: Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala

1. táblázat: lakásfenntartási támogatásban és rendkívüli települési támogatásban részesülő háztartások/személyek száma (2008-2017).

Az országos adatok alapján 2013-tól folyamatosan csökkent a támogatott háztartások száma (385.074), majd az újabb jogszabályi változások eredményeképpen szintén tovább csökkent (2015-ben 333.149 háztartás) (KSH). A városi adatok az országos tendenciát követik, bár városunkban jelentősebb mértékben, a harmadára csökkent (2018-ban már csak 1487) a lakásfenntartási támogatásban részesülők száma. A változás annak ellenére bekövetkezett, hogy a korábbi, Szt. szerinti szabályozást fenntartottuk, majd ezt követően figyelembe véve a garantált bérminimum és a nyugdíjak összegének növelését, emeltük a jogosultság feltételeként a jövedelemhatárt.

A TÁRKI kutatás szintén hasonló eredményt mutatott ki, vizsgálatuk alapján a lakhatási célú támogatást igénybe vevők száma 35 %-ról 19 %-ra csökkent. A kutatók vélekedése szerint ennek oka, hogy a korábban normatív módon nyújtott támogatásról az önkormányzat saját hatáskörben dönthet, így sokan kiszorulnak a támogatásból. (Kopasz, Gábor, 2018) Véleményünk szerint nem feltétlenül ez lehet az ok, hiszen Nyíregyházán a korábbiakhoz képest is kedvezőbb jogosultsági feltételeket állapítottunk meg.

A csökkenés egyik oka lehet, az adósságkezelési szolgáltatás Szt. szerinti szabályainak változása, majd 2015. március 1-től megszűnése, hiszen a jogosultak számára alanyi jogon járt a lakásfenntartási támogatás (2010-ben a támogatottak 30 %-át tették ki). A 2012. január 1-től bevezetett szigorítással 24 hónapig, illetve 48 hónapig nem volt kérelmezhető a támogatás azok számára, akik egyszer már részesültek

a támogatásban, illetve, akik az együttműködési kötelezettségüket megszegték így számuk 2011-ről 2012-re 1583 főről 379-re csökkent. Annak ellenére, hogy a törvényi szabályozás megszüntetését követően önkormányzatunk biztosította e támogatási formát szankció nélkül, nem növekedett jelentősen a támogatottak köre (2017-ben 143 fő, 2018-ban 95 fő).

Ha csak az átrendeződést követően a 2015-2018 közötti időszakot vizsgáljuk az országos adatok alapján a települési támogatásban részesülők száma növekedett (463.599 főről 609.388 főre) a KSH adatai alapján. Átlagosan a támogatásként kapott összeg 6859 Ft volt 2017 évben. (KSH) Nem egyértelmű, hogy a települési támogatásba a rendkívüli települési támogatás is beletartozik-e, vélhetően igen. A TÁRKI kutatása alapján 2014 és 2016 között elmozdulás történt a rendszeresen adható támogatások felől az eseti jelleggel, a rendkívüli települési támogatás keretében adható támogatások felé. Érdemben nem változott a vizsgált ellátásokban részesülők együttes száma, de 2016-banban számottevően kevesebben részesültek lakhatási támogatásban és csökkent az ápolási támogatás igénybevétele is. Eközben jelentősen növekedett az egyéb önkormányzati támogatásban részesülők száma. A támogatásokra fordított kiadások összege ugyanakkor 2016-ra reálértéken a 2014-es szint 70 százalékára esett vissza. Elsősorban a lakhatásra fordított kiadások mértéke csökkent, de kevesebbet fordítottak az önkormányzatok gyógyszer-támogatásra és ápolási támogatásra is (Kopasz, Gábor, 2018).

Az 1. táblázat adatai alapján látható, hogy az átmeneti segélyt, temetési segélyt és rendkívüli gyermekvédelmi támogatást felváltó rendkívüli települési támogatásra jogosultak számát és az esetszámot vizsgálva 2010 és 2017 között nem következett be jelentősebb változás városunkban. A méltányossági ápolási díj és a gyógyszer-támogatás esetén a jogosultak száma 2017-re növekedett majd 2018- ra csökkent (386 és 586 főről 95 és 292 főre).

	2008	2010	2012	2014	2016	2017
ápolási díj	516	532	600	799	1214	1073
méltányossági ápolási díj	409	466	637	575	363	386
közgyógyellátás	4522	2696	3712	3742	4046	5783
gyógyszertámogatás	-	-	-	-	519	586
aktív korúak ellátása ²	1994	3540	5738	4317	3189	2361

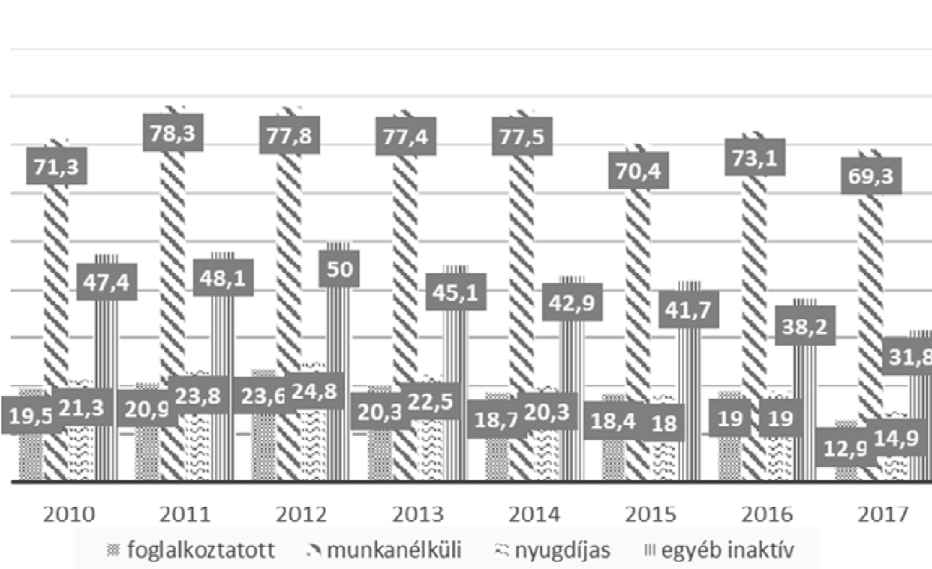
Forrás: Polgármesteri Hivatal, Járási Hivatal Nyíregyháza

2. táblázat: Nyíregyháza közigazgatási területén támogatásban részesülők száma (fő).

² Aktív korúak ellátása tartalmazza a foglalkoztatást helyettesítő támogatás és az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásban részesülők számát. (2009. január 1-ig rendszeres szociális segélyezettek, ezt követően rendszeres szociális segélyezettek és a rendelkezésre állási támogatottak. 2011. január 1-jétől a rendelkezésre állási támogatás helyett bérpótló juttatásra jogosultak.)

A 2. táblázat adatai alapján látható, hogy 2008 és 2012 között folyamatosan emelkedett a támogatásban részesülők száma, 2012-ben elérve a maximumot, majd csökkenés következett be. Ennek magyarázata lehet a jövedelmi szegénység növekedése majd csökkenése. A Tárki adatai alapján a gazdasági és pénzügyi válság hatására 2007 és 2012/2013 között növekedtek az egyenlőtlenségek, és ezzel párhuzamosan a jövedelmi szegénység is (a Tárki adatai szerint 2007 és 2012 között 12,6 százalékról 17 százalékra, a KSH adatai szerint 2007 és 2013 között 12,3 százalékról 15 százalékra). A válságot követően azonban mindkét mérőszám esetében számottevő csökkenést figyelhetünk meg: a KSH adatai szerint előbbi 15 százalékról 13,4 százalékra, utóbbi pedig 28 százalékról 16 százalékra csökkent. Többváltozós statisztikai elemzésük alapján a válság enyhülésével elsősorban az általában magasabb státusúak (másképpen az alsóközép-és középosztály) helyzete javult, akik a pénzügyi és gazdasági krízis során csak átmenetileg kerültek nehéz körülmények közé (Branyiczki, Gábos, 2018).

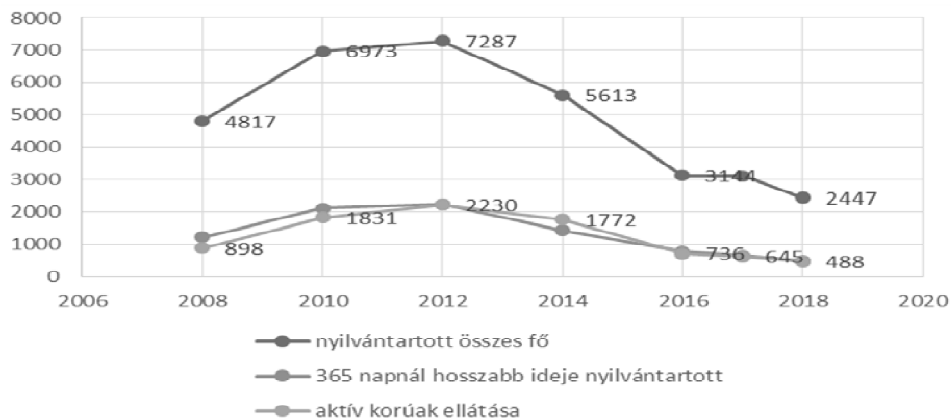
A KSH adatai alapján 2010-hez hasonlóan 2017-ben is a munkanélküliek között a legmagasabb a szegénység kockázata (1. ábra).

Forrás: KSH, saját szerkesztés

1. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitétek aránya a legjellemzőbb gazdasági aktivitás szerint.

A munkanélküliség mind országosan mind városunkban kedvezően alakult, 2012-től jelentősen csökkent nemcsak a nyilvántartott álláskereső és tartós munkanélküliek száma, hanem a segélyezették is (2. ábra).

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, saját szerkesztés

2. ábra: A nyilvántartott álláskeresők száma tartózkodási helyük szerint, Nyíregyháza.

A kedvező tendencia egyik oka a 2011-től átalakított közfoglalkoztatás. A közfoglalkoztatásban részt vevő személyek havi átlagos száma 122 913 fő volt 2018 novemberében, a résztvevők havi átlagos létszáma Borsod-Abaúj-Zemplén (23 372 fő) és Szabolcs-Szatmár-Bereg (22 516 fő) megyékben volt a legmagasabb. A vizsgált hónapban hosszabb idejű közfoglalkoztatásban dolgozott a résztvevők 43,5 százaléka az országos arányt tekintve. A hosszabb ideig közfoglalkoztatottak között megyénk nem szerepelt. A közfoglalkoztatás nyilvántartott álláskeresőkhöz viszonyított súlya³ 2018 novemberében azonban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (46,7%) volt a legmagasabb és a legalacsonyabb értékkel Budapest (7,9%) és Pest megye (14,7%) rendelkezett. A közfoglalkoztatási ráta országos értéke 33,5 százalék volt ebben az időszakban.⁴

A nyíregyházi adatokat tekintve 2015 évhez képest közel duplájára növekedett a közfoglalkoztatottaknak a nyilvántartott álláskeresőkhöz viszonyított aránya (18 %-ról 35 %-ra) annak ellenére, hogy létszámuk jelentősen nem változott (2015-ben a közfoglalkoztatottak átlagos létszáma 1256 fő, 2017-ben 1750 fő)⁵ vagyis a nyilvántartott álláskeresők számának csökkenése mögött a kedvező munkaerő-piaci folyamatok állnak.

Összességében, ha összevetjük a nyilvántartott álláskeresők közül a támogatásban részesülőket (3028-ból 1192 fő), a közfoglalkoztatottak (1750 fő) és a rendszeres pénzellátásban (ápolási díj 1459) részesülők számát, 4401 főre tehető a jövedelmi helyzetük alapján biztosan rászorulóak száma 2017-ben. Ugyanezt 2012-re vizsgálva (2588 fő, 1434 fő, 1237 fő) 5229 fő volt. Ha összevetjük az egyéb támogatási formában részesítettek számával (2017-ben 1905 háztartás kapott lakásfenntartási

³ A közfoglalkoztatásban részt vevők havi átlagos létszáma/(nyilvántartott álláskeresők zárónapi száma + közfoglalkoztatásban részt vevők havi átlagos létszáma).

⁴ Havi tájékoztató a közfoglalkoztatás alakulásáról 2018. november Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság.

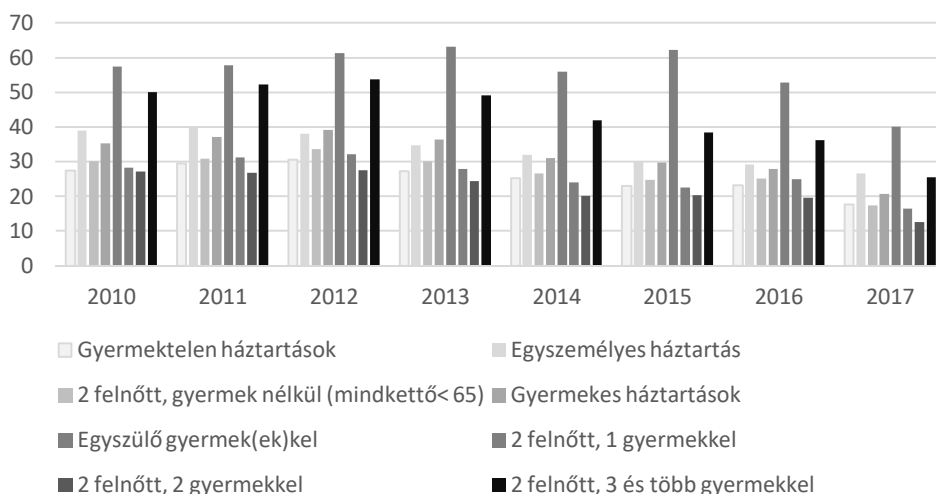
⁵ A legalább egy napig közfoglalkoztatottak száma 3335 fő volt 2017-ben.

támogatást, 1297 fő/háztartás részesült rendkívüli települési támogatásban), vélhetően kialakult egy olyan réteg, melyet az önkormányzat folyamatosan támogat.

Ugyanakkor figyelembe véve a helyi rendeletünkben megállapított jövedelemhatárokat, álláspontunk szerint többen lennének jogosultak az egyes támogatási típusokra, ezért a továbbiakban azt vizsgáljuk milyen egyéb okokra vezethetők vissza a segélyezettek számának csökkenése.

A gyermekes háztartások helyzete

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők száma nagyságrendileg a lakásfenntartási támogatáshoz hasonló mértékű volt. A tanulmány alapját képező kutatás keretében elsősorban a szociális, pénzbeli és természetbeni ellátásokra és szolgáltatásokra vonatkozó kérdések szerepelnek. Azonban az előzőekben említettek szerint a gyermekek a családok részét képezik, életük nem választható el a családtól, és így a család nélkülözése, rászorultsága a gyermek szegénységét is jelenti.

Forrás: KSH, saját szerkesztés

3. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya háztartástípusok szerint 2010-2017.

A Gyvt-ben meghatározott rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény célja, annak igazolása, hogy a gyermek jogosult ingyenes vagy kedvezményes étkeztetésre, tankönyv támogatásra vagy egyszeri támogatásra. Valamint a Gyvt-ben nem meghatározott esetekben is például ösztöndíj programokban, felsőfokú tanulmányokra való jelentkezés esetén előnyt jelent a kedvezményre való jogosultság ténye.

Habár a különböző jelentések szerint a magyar gyermekek körülbelül harminc százaléka nélkülözik, minden harmadik-negyedik gyerek éhesen megy iskolába, nem jut megfelelő táplálékhoz mégis a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben

- abban a támogatási formában amely alapvetően étkeztetésre jogosít - részesülők száma csökken. Ez országosan is igaz, és Nyíregyháza városban is kimutatható a negatív tendencia. A létszám csökkenés okait részletesen vizsgálta Farkas Zsombor (Farkas, 2016). Farkas megállapítása szerint egyrészt a családok kismértékű jövedelem növekedése és a kedvezményre való jogosultsági küszöb állandósága, másrészt demográfiai változások vezetnek a támogatásban részesülők számának csökkenéséhez (3. ábra).

Nyíregyháza önkormányzata a helyi segélyezési rendszer alakítása során igyekszik nyomon követni mindazokat a társadalmi, gazdasági és jogi változásokat, amelyek hatással bírnak a szociális és gyermekjóléti ellátások rendszerére. A kétévente ismétlődő helyi szociológiai kutatás, a statisztikai adatok és a jogszabályi környezet alapján az önkormányzat célja, hogy jól célzott, a támogatásra szoruló egyéneknek, családoknak valós segítséget nyújtó támogatási rendszert alakítson ki.

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők számának csökkenése évek óta megfigyelhető Nyíregyházán. Érdekes a háttér vizsgálata, még akkor is, ha úgy tűnik e mögött valóban a jogosultsági jövedelem határ állandósága és a demográfiai változások állnak. Tanulmányunkban megvizsgáljuk ezt a két dimenziót, valamint feltesszük azt a kérdést, hogy a létszámcsökkenés jelenti-e, hogy kevesebb a rászoruló gyermek és családja, vagy azt jelenti, hogy helytelen jogi szabályozás miatt a rászoruló kiesnek a támogatási rendszerekből, vagy pedig a támogatási rendszerek változása miatt más módon jutnak azokhoz a kedvezményekhez, amelyek a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez is kapcsolódnak.

Nyíregyháza lakónépessége 117-118 ezer fő, stagnálás jellemző. A korstruktúra az országos tendenciákat követi, a gyermekkorú népesség aránya csökken, az idősek számaránya növekszik. A 0-19 évesek aránya a lakónépességen belül 1990-ben 32,2 %, 2000-ben 25 %, 2010-ben 20,4 % (Malakucziné Póka M., 2012). Hosszabb időszakot vizsgálva a változás jelentős, a tanulmány által vizsgált 2008-2017 között időszakban a 0-18 évesek aránya 19,7- 20,4 %. Számokban meghatározva közel 1000 fő a gyermekkorúak fogyása a megyei jogú város népességén belül.

	2008	2010	2012	2014	2016	2017
lakónépesség január 1-jén	117.597	117.852	117.658	118.164	118.058	117.689
0-18 éves gyermekek száma	23.679	24.111	23.358	23.711	23.228	23.210
rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők aránya a 0- 18 évesek számához viszonyítottn	4650 fő 19,6 %	5793 24 %	5675 fő 24,2 %	4263 fő 17,9 %	3706 fő 15,9 %	2741 fő 11,8 %

Forrás: Magyarország Közigazgatási helynévtára, Polgármesteri Hivatal, Nyíregyháza

3. táblázat: Nyíregyháza lakónépessége, a 0-18 évesek száma és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők száma és aránya 2008-2017 között.

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők számának csökkenése az elmúlt 10 évben azonban jelentős (3. táblázat). 2008-ban közel ötezer gyermek volt

jogosult a támogatásra, 2012-ben több mint 5,5 ezer fő és 2017-re 2.741 főre esett vissza a kedvezményezetttek száma. A 2012. évi és 2017. évi adatokat összehasonlítva -amikor a legmagasabb és a legalacsonyabb a támogatásban részesülők száma - az egyenleg közel -3000 fő, százalékosan -12 %. A nyíregyházi adatok az országos adatokhoz hasonlóan alakulnak. Magyarországon 2008-ban 513.070 gyermek, 2012-ben 572.184 fő, és 2015-ben 442.238 gyermek részesült támogatásban. 2011-2012-ig növekvő, majd csökkenő tendencia figyelhető meg. 2008-2015 között 70 ezerrel csökkent a támogatottak száma az országban (Szociális Statisztikai Évkönyv, 2015).

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők családjainak jövedelmi viszonyai Nyíregyházán

A települési önkormányzat jegyzőjének feladatai közé tartozik a Kimutatás a pénzben és természetben nyújtható támogatások adatairól című kérdőív (nyilvántartási száma 1206) kitöltése évenként, amely az Szt. és Gyvt. alapján megállapított támogatásokról ad részletes információkat, többek között a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülőkre vonatkozóan (ellátottak száma, támogatást kérők száma, elutasítások, a családok jövedelmi viszonyai stb.) (4. táblázat).

	rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek száma az egy főre jutó családi jövedelem szerint			elutasítások száma
	14.250 Ft alatt	14.250-28.500	28.500 -	
2008				
2010	435	3485	1873	288
2012	638	3243	1521	275
2014	566	2440	1257	249
2016	464	2114	1123	215
2017	314	1507	601	229

Forrás: Polgármesteri Hivatal, Nyíregyháza

4. táblázat: A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek száma az egy főre jutó családi jövedelem szerint Nyíregyházán 2008-2017 között.

A Gyvt. 19. § (2) bekezdése alapján rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult a gyermek, amennyiben a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének meghatározott százalékát. 2008-ban a százalékos korlátok 125 % és 135 % (egyedülálló, tartós beteg, nagykorú), 2009. szeptember 1-től ez 130 % és 140 %-ra változott. 2018. január 1-től a jövedelemhatár 135 % és 145 %.

A statisztikai adatok szerint Nyíregyházán a kedvezményben részesülő gyermekek családjában az egy főre jutó jövedelem 14.250 -28.500 Ft között volt. A létszám a legmagasabb kategóriában csökkent a leginkább, harmadára esett vissza a

támogatotti létszám. Az alsó két kategóriában- ha a legmagasabb és legkisebb létszámot tekintjük – 50 %-os csökkenés tapasztalható.

Mivel a támogatásban részesülők száma csökken és az elutasítások száma nem növekszik, ebből egyértelműen megállapítható, hogy a támogatást kérők száma is csökken. Ellenkező esetben az elutasítások számának növekednie kellene.

Miért nem igénylik a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt?

Farkas - 2010-2014 közötti időszakot vizsgálta - álláspontja szerint az igénybe vevők számának visszaesését a korábban jogosult családok kismértékű jövedelemnövekedése okozza (Farkas, 2016). A nyíregyházi, helyi Életminőség kutatás eredményei az állítást alátámasztják részben. Fábián – Takács – Szigeti szerint Nyíregyházán „A 2010 és 2012 közötti periódus a válságból való kilábalás időszaka volt, nőtt a foglalkoztatottak aránya, nominális értékben is nőttek a jövedelmek (a növekedés mind a háztartásokra jutó összjövedelem, mind az egy főre jutó jövedelmek esetében mérhető volt), a szegénységben élők aránya is enyhe csökkenést mutatott, és az FTI értékei is kedvezőbbek lettek (Fábián, Takács, Szigeti, 2015).

A kedvező tendenciák folytatódtak 2012 és 2015 között is, nőttek a nettó jövedelmek, a növekedés pedig nemcsak „szétterült” a város társadalmi terében, hanem jelentős emelkedést mutatott a legalsó decilis esetében” (5. táblázat) (Fábián, Takács, Szigeti, 2015).

	2012	2015	%
Alsó decilis	22,487	29,057	+ 29,0
2. Decilis	38,359	43,864	+ 14,0
3. Decilis	48,482	50,835	+ 4,8
4. Decilis	56,787	62,552	+ 10,0
5. Decilis	63,748	73,173	+ 14,8
6. Decilis	72,450	81,604	+ 12,6
7. Decilis	81,211	90,697	+ 11,7
8. Decilis	95,185	100,007	+ 1,0
9. Decilis	113,259	113,571	+ 0,3
Felső decilis	174,524	217,818	+ 25,0
S10/S1	7,7	7,5	

Forrás: Fábián-Takács, 2015

5.táblázat: A jövedelmek egyenlőtlenségei Nyíregyháza városában - az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlása a jövedelmi tizedek szerint, 2012-2015. (Átlagértékek, forintban)

Szilicsány tanulmányában azért rámutat, hogy „a szegénységi küszöb fölött élőket is érinti a szűkösség, a nélkülözés, mégpedig elég jelentős mértékben, és közöttük mintegy fele-fele arányban vannak azok, akik éppen érintettek, és valószínűleg a deprivációból kifelé tartanak, valamint azok, akiket az anyagi depriváció súlyos formája érint, és a tartós szegénységtől, a kirekesztettségtől csupán jövedelmük „nagysága” óvja, vagyis dolgozó szegények. A szegényekről is kiderült, hogy van náluk még szegényebb, akit nem csupán a nélkülözés súlyos halmozódása nyomorít, de ehhez a jövedelem hiánya is társul, ami a szegénység és kirekesztettség tartóssá válását is jelenti számukra” (Szilicsány, 2015).

A 2017-es adatfelvétel szerint az „átlagjövedelem növekedésének üteme 2017-re elérte a 13 százalékos arányt. Az átlagjövedelem és a mediánjövedelem örvendetes növekedésének hátterében több makrogazdasági és makrotársadalmi változás, intézkedés áll. Ilyen volt – többek között – a minimálbér, a garantált bérminimum vagy a nyugdíjak emelése, de a város tekintetében talán a legfontosabb a foglalkoztatottság növekedése.

A városlakók szubjektív megítélése is javult, hiszen 2018-ban jóval magasabb volt azoknak az aránya 2015-höz képest, akik úgy vélekedtek, hogy javult az anyagi helyzetük, és alacsonyabb azoké, akik inkább romlásról számoltak be.

A jövedelmi helyzet javulásával a szegénység is csökkent a városban. Ez a tendencia szintén „leképezi” a hazai változásokat, hiszen hazánkban a jelzett időszakban közel 15 százalékról 12,8 százalékra csökkent a jövedelmi szegénységben élők aránya” (Fábián, Takács, Szigeti, 2018).

A gyermekétkeztetés és a tankönyvellátás rendszerének változásai

Az előzőekben arra utaltunk, hogy a jövedelmi helyzet javulása véleményünk szerint részben okozhatja a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők létszámának változását. A csökkenés további oka lehet, hogy a támogatási rendszerek változása miatt más módon jutnak azokhoz a kedvezményekhez a gyermekes családok, amelyek a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez is kapcsolódnak. Ezek között meg kell említeni a gyermekétkeztetés szabályainak és a tankönyvellátás rendszerének változását.

A gyermekétkeztetésre vonatkozó szabályokat a Gyvt. tartalmazza. Az ingyenes hozzáférés folyamatosan bővült, minden évben egy évfolyammal többet fogadott be a rendszer. 2011-től a bölcsődétől a nyolcadik általános végéig biztosított az ingyenes hét közbeni étkezés a rászorulóknak tekintett gyerekek számára, illetve több gyermek 50 %-os kedvezményben részesülhet.

2015-től normatív jogcímen 100 % -os támogatásra jogosult a szülő a bölcsődei ellátásban vagy óvodai nevelésben részesülő gyermek után,

- ha rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül,

- tartósan beteg vagy fogyatékos, vagy olyan családban él, amelyben tartósan beteg vagy fogyatékos gyermeket nevelnek,
- olyan családban él, amelyben három vagy több gyermeket nevelnek,
- olyan családban él, amelyben a szülő nyilatkozata alapján az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg a kötelező legkisebb munkabér személyi jövedelemadóval, munkavállalói, egészségbiztosítási és nyugdíjárulékkel csökkentett összegének 130%-át⁶, vagy
- nevelésbe vették,
- valamint az 1–8. évfolyamon nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő tanuló után, ha rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül, vagy nevelésbe vették.

A gyermekétkeztetés során az intézményi térítési díj 50%-át normatív kedvezményként kell biztosítani

- az 1–8. évfolyamon felül nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő tanuló után, ha rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül;
- az 1–8. és az azon felüli évfolyamon nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő tanuló után, ha olyan családban él, amelyben három vagy több gyermeket nevelnek, tartósan beteg vagy fogyatékos gyermek után.

	2010	2012	2014	2016	2017
gyermekétkeztetési kedvezményben részesülők száma	5323	5444	4755	6501	6500
szünidei étkeztetés	1099	1292	1501	1437**	1356**

2014-ben téli szünetben is biztosította az önkormányzat az étkeztetést a rászoruló gyermekek számára, összesen 649 fő részére.

** A táblázat a jogosultak számát tartalmazza. Az igénybevevők száma kevesebb: 2016-ban átlagosan 550 fő, 2017-ben 609 fő vette igénybe a téli, tavaszi, nyári és őszi szünet idején az étkeztetést.

Forrás: Polgármesteri Hivatal, Nyíregyháza

6. táblázat: Ingyenes vagy kedvezményes gyermekétkeztetést, valamint a szünidei étkeztetést igénybevevők száma Nyíregyházán.

Az étkezéshez kapcsolódóan 2016. január 1-től az önkormányzatnak ingyenesen kell biztosítani a szünidei gyermekétkeztetés keretében a hátrányos helyzetű gyermek és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek részére a déli meleg főétkezést az őszi, téli és tavaszi szünet valamennyi munkanapján, a nyári szünetben legalább 43 munkanapon. Nyíregyháza Önkormányzata a korábbi években is rendszeresen részt vett a nyári étkeztetési programban, illetve a jogszabályi előírást megelőzően a téli szünetben is megszervezte a rászoruló gyermekek étkeztetését pályázati forrás igénybevételével és saját erő biztosításával. A tapasztalatok szerint 2016-tól többen jogosultak a szünidei étkezte-

⁶ Az egy főre jutó jövedelem figyelembevétel alapján 2015. szeptember 1-től vehető igénybe a kedvezmény. A jövedelemhatár 2015-ben 89.408.-Ft, 2016-ban 93.795 Ft, 2017. évben 110.225 Ft.

tésre, mint az igénybevevők száma. Érdeemes lenne megvizsgálni, hogy milyen okok miatt nem veszi igénybe a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű szülő gyermeke részére az ingyenes étkeztetést. Nyíregyháza városban 2018-ban minden egyes igénylő számára házhoz szállították az élelmet, ennek ellenére sem 100 %-os a jogosultak és az igénybe vevők aránya.

A 6. táblázat tartalmazza az igénybe vevők számát. Látható, hogy az ingyenesen vagy kedvezményesen étkező gyermekek száma növekszik. 2016-ban a kedvezményre jogosultak körének bővítése után az ingyenes ellátásban részesülő gyermek az összes étkezőt tekintve 41, 5 %, a kedvezményezetttek számarányához viszonyítva a gyermekek 71 %-a a megyei jogú városban. A szülők tehát élnek a jogszabály adta lehetőséggel, és míg korábbi bírálatok szerint a kedvezmény igénybevétele rendkívül bürokratikus volt, a 2015. évi szabályozásnak köszönhetően ez egyszerűsödött. A gyermek a szülő (törvényes képviselő) által az intézményben benyújtott dokumentumok alapján válhat jogosulttá az ingyenes étkezésre.

A tankönyvellátás rendje szintén felmenő rendszerben bővült. A térítésmentes tankönyvellátásra első alkalommal a 2013/2014. tanévben az első évfolyamra beiratkozott tanulók voltak jogosultak, ezt követően felmenő rendszerben terjedt a 2016/2017. tanévre a teljes alsó tagozatra. A 1265/2017. (V. 29.) Korm. határozat értelmében a 2017/2018. évi tanévtől az ingyenes tankönyvellátás egy ütemben került bevezetésre az 5–8. évfolyamon, és terjedt ki a középiskola 9. évfolyama számára is. Nyíregyházán 2010-2012- ben közel 8 ezer gyermek részesült ingyenes tankönyvellátásban a korábbi szabályok alapján. A 2013/14-es évektől statisztikai adatot települési szinten nem találtunk, de a jogszabályi előírások alapján bizonyosan bővültek a számok. Itt most a tankönyvek minőségét, a rendszer bevezetésének körülményeit nem vizsgáltuk.

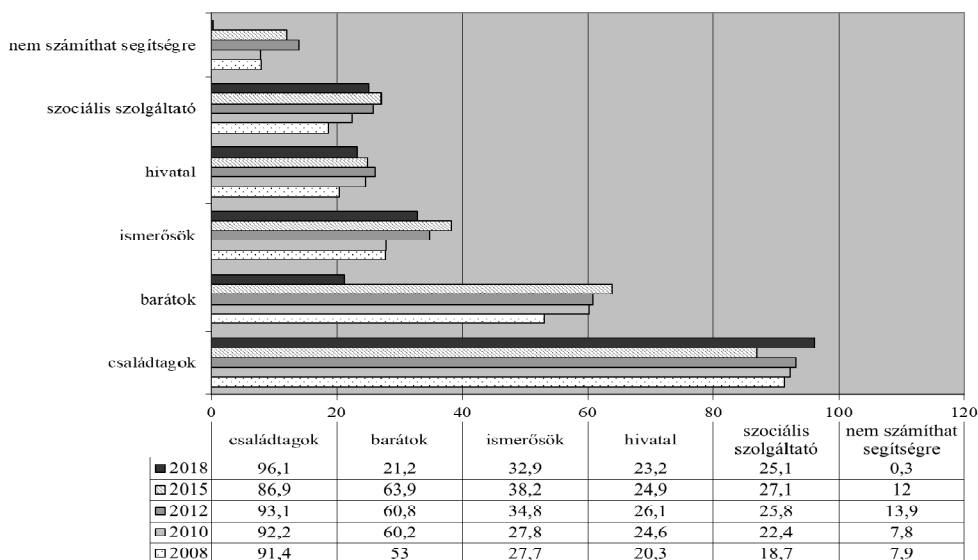
A gyermekétkeztetés és a tankönyvellátás szabályainak változásai nemcsak a rászoruló gyermekeket érinti, hanem a kedvezőbb körülmények között élő gyermekeket is. Nem állítjuk, de valószínűsíthető, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők számának a csökkenéséhez a családok jövedelmi helyzetének változásán túl az itt bemutatott változások is hozzájárulnak. A tanulmányban az elmúlt 10 év adatait elemeztük, de más időtartamot vizsgálva egyéb szempontok is felmerülhetnek a segélyek igénybevétele kapcsán. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény esetében például 2006 előtt pénzbeli ellátásként működött a támogatás, az igénybe vevők száma magasabb volt, mint a tanulmány által vizsgált időszakban bármikor. Általános tapasztalat, hogy a pénzbeli ellátásokat kedvezőbben ítéli meg a lakosság, a természetbeni ellátások értéktelenebbek számukra. A 2017-es adatok alapján a válaszadók 86,2 %-a a pénzbeli támogatásokat tartja megfelelőnek, a természetbeni ellátásokat mindössze 4,4 %-uk. A szünidei étkeztetés gyakorlati tapasztalata is alátámasztja ezt a tényt t, hiszen a házhoz kiszállított, előre csomagolt, meleg ebédet sem igénylik a rászoruló családok, pedig mindössze egy igénybejelentést kell megtenni, amelynek kitöltésében a gyermekjóléti szolgálat szakemberei is segítséget nyújtanak.

A tanulmányban a jogszabályi hivatkozásokkal igyekeztünk utalni arra is, hogy bár az öregségi nyugdíjminimum összege 2008-tól változatlan - előtte minden évben növekedett a mértéke -, mégsem lehet ezt a létszámcsökkenés egyetlen okaként meghatározni. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény jogosultsági hatá-

rai százalékosan változtak; ahol 2008-ban 35.625 Ft volt a jövedelemhatár ott 2018-tól 38.475 Ft, amely esetekben pedig 38.475 Ft volt, ott ma 41.325 Ft a jogsultsági küszöb.

Támogató rendszerek

Az előző fejezetekben elemeztük a rendelkezésre álló adatok alapján az elmúlt 10 évben végbemenő folyamatokat. Ebben a fejezetben azt vizsgáltuk, hogy megállapításainkat mennyire támasztják alá a kutatási adatok.

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2008, 2010, 2012, 2015 és 2017

4. ábra: Szociális problémájának megoldásában kinek a segítségére számíthat? 2008, 2010, 2012, 2015 és 2018 (%)

A TÁRKI kutatása alapján 2011 és 2016 közötti időszakban Magyarországon az intézményekbe vetett bizalom jelentősen növekedett.⁷ A segélyezési rendszer fentebb jelzett 2013-tól majd 2015 évtől végbement jelentős átalakulásával kapcsolato-

⁷ „A politikai intézményekbe vetett bizalom növekedésének mértéke életkor és társadalmi státusz szerint is eltérőnek bizonyult. Az átlagosnál nagyobb mértékű volt a bizalom növekedése a középkorúak (35–64 évesek) körében, és az átlagosnál alacsonyabb az idősök körében. A társadalmi státusz szerint tapasztalható eltérések azt mutatják, hogy az alacsonyabb státusúak körében nőtt nagyobb mértékben a politikai intézményekbe vetett bizalom, a magas státusúak körében kisebb volt az emelkedés. Például az átlagosnál nagyobb mértékű bizalomnövekedést tapasztaltunk a munkanélküliek/inaktívak körében és a jövedelem szerinti legszegényebb negyedben, míg az átlagosnál alacsonyabb volt a bizalom emelkedése a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők és a magas jövedelműek körében.” (Jakab, Gajduschek, 2016)

san érdemes volt megnézni, hogyan változott a nyíregyházi lakosok bizalma a mesterséges támogató rendszerek iránt. Az adatok alapján a korábbi évekhez hasonlóan közel azonos a bizalom a hivatal (a járási hivatal nélkül) és a szolgáltatók iránt egyaránt Nyíregyházán. A természetes támogató rendszerek szerepét összehasonlítva továbbra is mindenhol elsődleges a család szerepe (4. ábra).

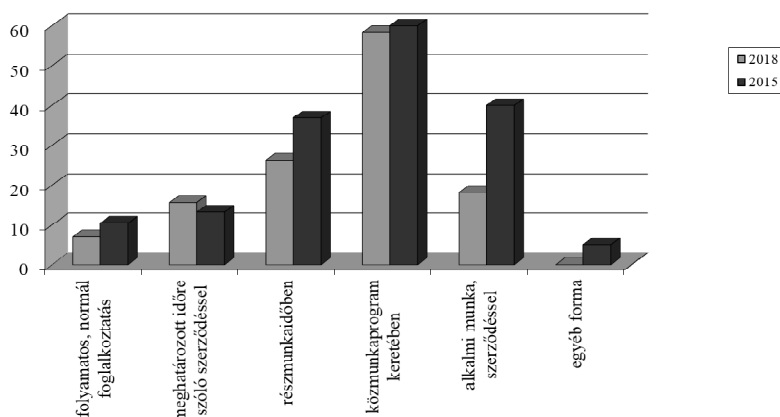
A mintán belül az idős lakosság nagyon kis mértékben fordult segítségért a hivatalokhoz (polgármesteri hivatalhoz a megkérdezett idősök 4 %-a, a járási hivatalhoz 2,8 %-a). Ha összevetjük azokkal az adatokkal, mely arra kereste a választ, hogy megélhetésük hogyan alakult az elmúlt időszakban (lásd Patyán, 2018) jelentősebb számban vehettek volna igénybe támogatásokat.

Annak ellenére, hogy 2013-tól az állam szerepe a segélyezés terén felerősödött továbbra is jelentős szerepet tölt be önkormányzatunk a segítségre szorulókat támogatóiban. A megkérdezettek 10,7%-a, vagyis minden tízedik megkérdezett nyilatkozott úgy, hogy fordult már segítségért az önkormányzathoz (ez 5,7 %-a a járási hivatal esetében).

A jövedelmi viszonyok elemzésekor az látható, ahogyan az egy főre jutó jövedelem emelkedik, a támogatás kérelmezése egyre ritkább. Mind a pénzületi mind a természetbeni ellátások elsősorban a szociálisan rászorultaknak járnak, és megállapításuknál a család/háztartás egy főre jutó jövedelmének nagysága és egyes ellátás típusoknál a vagyoni helyzet a meghatározó. A hivatalhoz (osztályhoz) fordulóknak 54,5%-a a legalacsonyabb jövedelmi ötdhöz sorolható, 10,9% a második legalacsonyabbhoz, 20% a középsőhöz, 7,3% a negyedikhez, és ugyanannyi a legfelsőhöz.

Az egy főre jutó háztartási jövedelmek alapján az alsó 5 decilisbe tartozók (legfeljebb 77990 Ft) jogosultak lennének segélyekre. Ugyanezt az iskolai végzettségre nézve a legfeljebb általános iskolát végzettek lehetnek segélyezettek jövedelmük alapján (64973 Ft). A szakiskola esetén már ez az összeg 88482 Ft (ezzel az összeggel még egyes támogatási típusok esetén jogosulttá válhat).

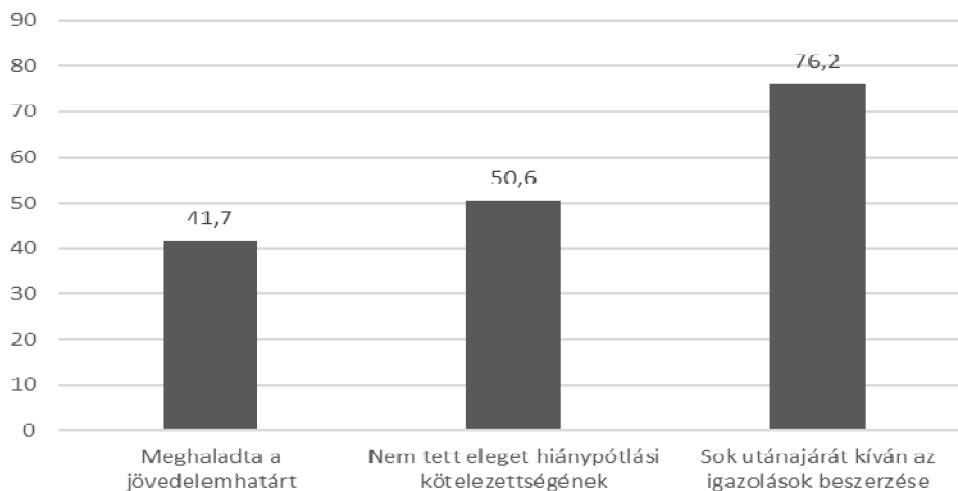
Ha a foglalkoztatás szerint nézzük meg a támogatást kérelmezőket (5. ábra), alátámasztja azt az állításunkat, hogy a segélyezettek körébe elsősorban a közmunka program résztvevői tartoznak.

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2015-2018

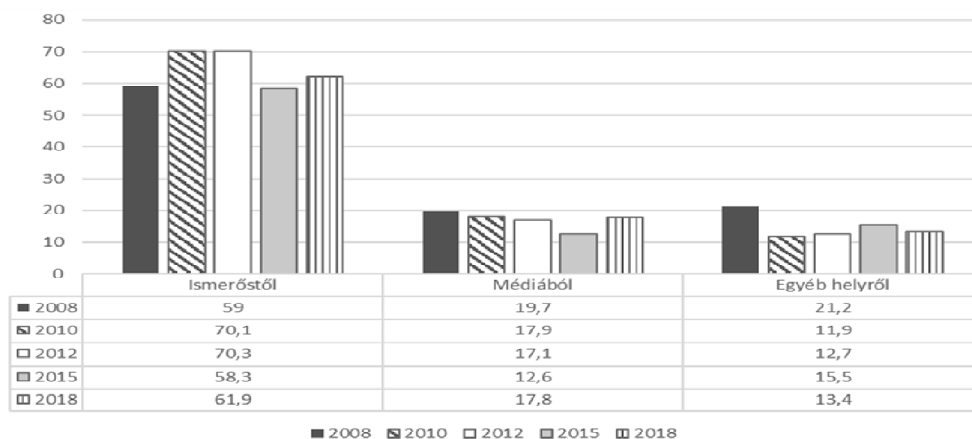
5. ábra a támogatást igénylők foglalkoztatási módja, 2015, 2018. (%)

A válaszadók 20,3% gondolja azt, hogy a háztartásban valaki jogosult lenne támogatásra, ugyanakkor a legalacsonyabb jövedelműeknek is csak a 36 %-a kért segítséget. Továbbra is fennáll, amit 2015-ben hangsúlyoztunk, miszerint az információ hiány, alacsony érdekvégyesítő képesség, az eljárás lefolytatásához szükséges képességek hiánya (a kérelmezők 62,9 %-a nyilatkozott úgy, hogy az igénylőlap értelmezhető) miatt sok esetben azokhoz nem jutnak el a támogatások, akik a leginkább arra rászorulnának. Ezt támasztják alá a kérelem elutasításaként a megkérdezettek által megjelölt okok (6. ábra).

Forrás Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2018

6. ábra Ha segély iránti kérelmét elutasították, mi annak az oka? 2018 %

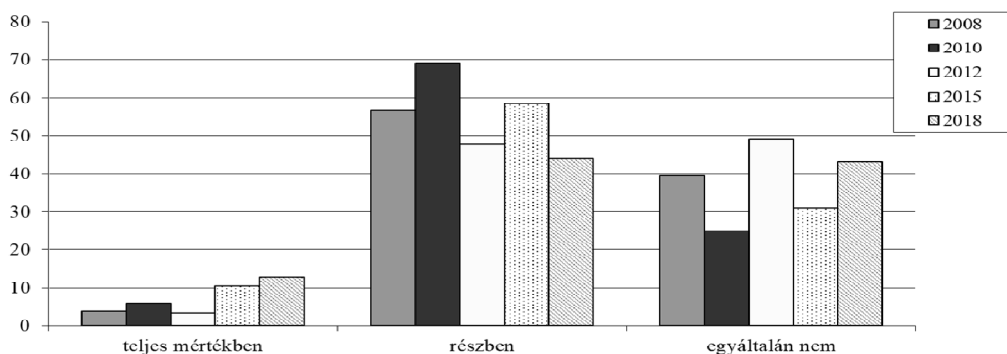
Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2008,2010, 2012, 2015, 2018 %

7. ábra Honnan értesült a segély igénybevételének lehetőségéről?
2008,2010, 2012, 2015, 2018

Az információhoz való hozzájutás biztosítása alapkövetelmény, amelynek egyik lehetséges eszköze az egyre nagyobb szerepet betöltő internet. A helyi rendeleteket – többek között a pénzübeli és természetbeni ellátásokról szóló rendeletet - jogszabályi (lásd Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény) előírás alapján az önkormányzatoknak honlapjukon is közzé kell tenni. Arra a kérdésre, hogy honnan értesült a segély igénybevételének lehetőségéről Nyíregyházán az ismerősök mellett, ismét növekedett a média szerepe (7. ábra).

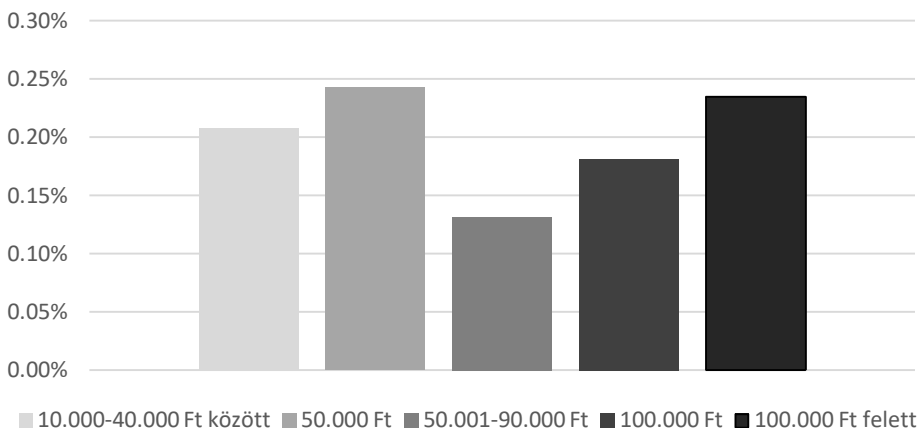
Megoldja-e a segély a problémát? Biztosan állíthatjuk, hogy nem, csak a kezelésére szolgál.

A 8. ábrából jól látható, hogy a megkérdezettek szerint is legalább részben megoldást kínál a kapott támogatás. 2012 évhez képest azonban növekedett azoknak a száma, akiknek véleménye szerint teljes mértékben megoldja a problémát és növekedett azoknak a száma, akik szerint egyáltalán nem nyújt segítséget a támogatás.

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2008, 2010, 2012, 2015 és 2018

8. ábra . ábra A megállapított segély megoldotta-e problémáját?
2008, 2010, 2012, 2015 és 2018 (%)

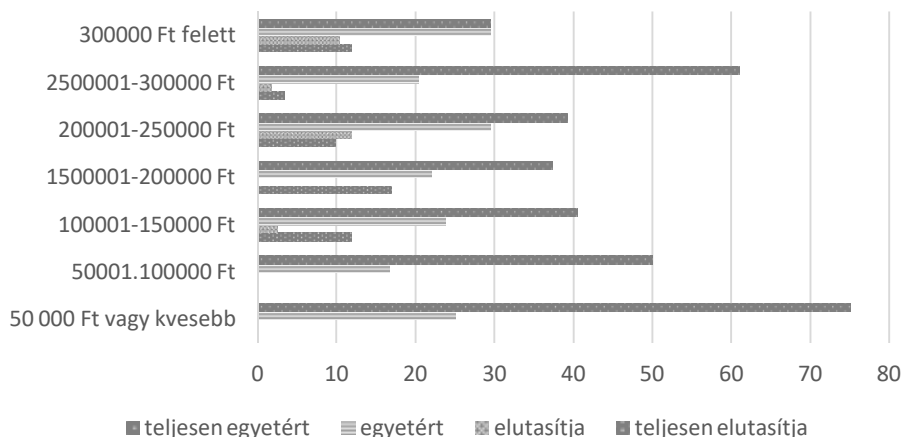
Forrás Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2018

9. ábra Megítélése szerint mekkora összegű segélyre, támogatásra lenne ahhoz szüksége, hogy szociális helyzetében pozitív változás következzen be 2018. (%)

Ezzel összefüggésben megnéztük, hogy milyen összeget tartanak elégségesnek a megkérdezettek arra, hogy problémájukat megoldja a válaszadók többsége legálább 50.000 Ft –ot és majdnem ugyanennyien 100.000 Ft tartanak szükségesnek (9. ábra).

Ha a fenti adatokat, válaszokat összevetjük, akkor a támogatások iránti igény csökkenése mögött állhat az is, hogy a kapható támogatási összegeket a jobb anyagi helyzetben lévők kevésnek tartják ahhoz, hogy hathatós segítséget nyújtson számukra, ezért nem is igénylik meg azt. Nyíregyházán a legnagyobb támogatási összeg 2018-ban méltányossági ápolási díj 28.500 Ft/hó, ezt követően havi 7200 Ft lakásfenntartási támogatásként. Ezt támasztja alá az arra a kérdésre adott válasz is, „Hogyan változtatná meg a segélye való jogosultság feltételeit?” A megkérdezettek 85,6 %-a probléma jellegéhez, nagyságához igazítaná az adható támogatás mértékét.

A segélyezési rendszerek vizsgálatánál szinte mindig felvetődik, hogy ki ért vele egyet, ki támogatja vagy éppen ellenkezőleg ki szüntetné meg. Már a 2008-2010-es kutatás során is kimutatható volt, hogy „a nyíregyháziak maximálisan elutasítják azt, hogy a segélyezés nem szükséges, azaz „meg kellene szüntetni”, vagy fel kellene számolni (ez a leelutasítottabb kijelentés), illetve egyetértenek azzal, hogy szükség van rá, mert bizonyos problémákat csak ezáltal lehet megoldani.” (10. ábra) (Balogh, Fábíán, 2012)

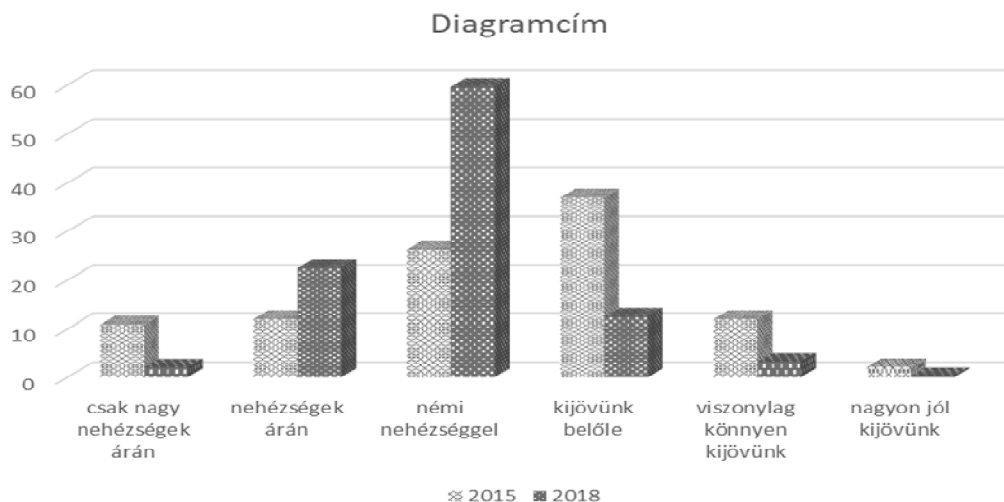

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2018

10. ábra Szükséges a segélyezés, mert bizonyos problémákat csak ezáltal lehet megoldani 2018.

A 2018-ra továbbra is fennmaradt kedvező vélekedéshez hozzájárulhat az is, hogy 2015-től bevezetett változtatásokkal az ügyfelek jövedelmi és anyagi helyzete a különböző nyilvántartásokhoz való hozzáféréssel leellenőrizhető, így egyre kevésbé támadható a segélyezési rendszer azzal, hogy az arra nem jogosultak is kapják.

A segélyezési rendszer fenntartását a lakosságnak a háztartás jövedelmére vonatkozó értékelése is alátámasztja (lásd részletesen Fábíán, Takács, Szigeti, 2018).

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás, 2015

11. ábra A válaszadók véleménye a háztartás havi jövedelme alapján megélhetésükről 2015, 2018. (%)

2015-höz képest több mint duplájára emelkedett azoknak a száma, akik a háztartás jövedelmét figyelembe véve kijönnek belőle, de nehézségek árán, vagyis egy jelentős rétegnek továbbra is szükséges a támogatás (11. ábra).

Összegzés

Tanulmányunkban a 2008 és a 2018 között végbemenő változásokat igyekeztünk elemezni és keresni azokat az okokat, amelyek elsősorban a támogatások igénylése terén 2012 után, jelentősebben 2016-tól bekövetkezett csökkenés háttérében állnak. Kétségteljesen a fent részletezett adatok azt mutatják, hogy kedvező folyamatok mentek végbe városunkban, ugyanakkor egyrészt kialakult egy olyan réteg, akiket folyamatosan támogat önkormányzatunk, másrészt viszont van egy kicsit jobb jövedelmi, anyagi helyzetben lévő réteg, akikhez tartozók annak ellenére nem kérnek segítséget, hogy jogosultak lennének. Véleményünk szerint az egyik ok abban kereshető, hogy annak ellenére, hogy az Internet szerepe felerősödött az információszerezésben és adásban, mégis többen továbbra is inkább ismerőseiktől szereznek információkat, így nem feltétlenül jutnak valós, megbízható ismeretekhez. A kutatás során megkérdezettek 68 %-a nyilatkozott úgy, hogy tudja problémája megoldásában kihez, az önkormányzathoz vagy a járási hivatalhoz kell fordulnia, mégsem jutnak hozzá az önkormányzattól kapható támogatásokhoz. Ennek oka lehet, hogy a járási hivatalhoz fordulóknak (innen kapják a jövedelemkompenzáló támogatásokat) nem feltétlenül kapnak információkat a járás települései, így Nyíregyháza esetén igényelhető támogatásokról sem.

Megítélésünk szerint az információknak a lakossághoz történő eljuttatásában a szolgáltatóknak nagyobb szerepet kell vállalnia, hiszen ők azok, akik napi kapcsolatban állnak az ügyfelekkel. Ugyanakkor a szolgáltatók sokszínűsége (önkormányzati, civil és egyházi fenntartók), az, hogy ugyanazzal a célcsoporttal több szolgáltató is kapcsolatban áll, mind hozzájárulhat ahhoz, hogy nem jutnak el az információk a rászorultakhoz. Természetesen nehezíti a szakemberek felkészültségét, hogy éppen a segélyezési rendszer átalakításával még több szereplőssé és még átláthatatlanabbá vált az igénybe vehető támogatások köre, a segítséget nyújtók köre. Egyenlőre nem láthatók a közigazgatásban bekövetkezett újítások, az elektronikus ügyintézés, az egyablakos ügyintézés kiterjesztéstől, az ügyek összekapcsolásától várt előnyök sem.

Továbbá figyelembe kell venni azokat a változtatásokat mind kormányzati mind önkormányzati szinten, melynek során számos korábban a rászorultsághoz kapcsolódó ellátás vált alanyi joggá (ingyenes tankönyvellátás, ingyenes étkeztetés kiterjesztése, stb.), települési szinten pedig szintén előtérbe kerültek az alanyi jogon járó juttatások (tanszer támogatás, karácsonyi csomag).⁸ Az utóbbi folyamatok felerősödésével kialakulhat egy olyan vélekedés, mely szerint, ha valaki alanyi jogon járó juttatások mellett segítséget kér, azzal már „szégyelni való”, rosszabb helyzetét ismeri el (a válaszadók 8,3%-a azért nem kért segítséget, mert megalázónak tartja).

Jelen írásunkban nem térünk ki a segélyezés finanszírozási hátterére tekintettel arra, hogy 2015-höz képest (részletesen elemeztük tanulmányunkban) nem történ változás, továbbra is a jó adóerő-képességnek köszönhetően saját forrást kell felhasználnia az önkormányzatnak. Ugyanakkor az országos tendenciához hasonlóan csökkent a felhasznált támogatási összeg 2015-höz (818.903 millió) képest 2018-ra. Figyelembe véve, hogy az önkormányzat nem csökkentette le a felhasznált összeg szintjére a segélyre tervezett rendelkezésre álló keretet, lehetőség kínálkozik egy-egy célcsoportot számára célzott támogatási formák kialakítására, mely segítheti, hogy a városban kedvező társadalmi változások menjenek végbe.

Felhasznált irodalom

1. Balogh E., Fábíán G. (2012): Támogató rendszerek, szociális problémák és segélyezés. In: Fábíán Gergely, Patyán László, Huszti Éva (szerk.) Életminőség Nyíregyházán. Nyíregyháza: Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, pp. 135-154.
2. Branyiczki R., Gábos A. (2018): A szegénység dinamikája a válság időszakában Magyarországon. Társadalmi Riport 2018., 125-142.
3. Farkas Zs. (2016): A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek, fiatal felnőttek számának csökkenése mögött húzódó okok vizsgálá-

⁸Vizsgálatunk ezen ellátásokra nem terjedt ki. Szabályozását lásd a szociális rászorultságtól függő egyes pénzbeli és természetben nyújtott szociális ellátásokról szóló Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlésének 3/2015. (II. 20.) önkormányzati rendeletében

lata. <http://old.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/szocpol/>

20160823_szocpol_monitoring_4_farkas.pdf (2019.06.14.)

4. Fábrián G., Takács P., Szigeti F. (2015): Jövedelmi helyzet és jövedelmi szegénység. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 68-79.
5. Fábrián Gergely, Takács Péter, Szigeti Fruzsina, (2018): Jövedelmi helyzet, jövedelmi egyenlőtlenségek. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol.9. No.27. 58-69.
6. Fábrián G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Életminőség Nyíregyházán. A nyíregyházi nagymintás társadalomkutatások első négy hulláma a megyeszékhelyen. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 53/3: 83-102.
7. Huszti É., Hüse L., Takács P., Fábrián G., (2018): A „Nyíregyháza Életminősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol.9. No.27. 7-18.
8. Jakab A., Gajduschek Gy. (2016): A magyar jogrendszer állapota. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest.
9. Kopasz M., Gábos A. (2018): A szociális segélyezési rendszer 2015. márciusi átalakításának hatása a települési önkormányzatok magatartására. *Társadalmi Riport* 2018., 328-348.
10. Malakucziné Póka M. (2012): Nyíregyháza lakosságának főbb demográfiai jellemzői *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol.3.No.3.
11. Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 51. § (2) bekezdés.
12. Patyán L. (2018): Időskorúak életminősége 2008 - 2018. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol.9. No.27. 125-137.
13. Szalai J. (2002): A társadalmi kirekesztődés egyes kérdései az ezredforduló Magyarországon, *Szociológiai Szemle* 2002/4. 39.
14. Szilicsány É. P. (2015): Megélhetési nehézségek és nélkülözés a Nyíregyházi járásban és nélkülözés a Nyíregyházi járásban. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19. (2015.) 80-95.
15. Szociális Statisztikai Évkönyv, 2015. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/szocialis_evkonyv_2015.pdf (2019.06.14.)
16. Takács P., Fábrián G. (2018): Lokális Életminőség Index, Nyíregyháza 2018 - valamint a multihalmaz alapú vizsgálatok lehetőségei. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol 9. No. 27. 70-95.

A nyíregyházi lakosság vallásossága és annak szubjektív egészségi állapottal való összefüggése

Hüse Lajos¹

¹ főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar. 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4.

INFO

Hüse Lajos
huse.lajos@foh.unideb.hu

Keywords
religiosity
subjective health status

Kulcsszavak
vallásosság
szubjektív egészség

ABSTRACT

Religiosity of the inhabitants of Nyíregyháza and its correlation with the subjective health status: The Centrality of Religiosity Scale (CRS; Huber and Huber, 2012), which is used on the latest wave of life quality research in Nyíregyháza, describes the inhabitants' religious attitude. A quarter of the population is characterized by formal religious participation, half of the sample pray. The smaller part of the population is characterized by the following of the ecclesiastical way, more of them practise in their own way. Women, the elderly and those, who experienced life burdens are more likely to practice a religious activity. Religion closely correlated with subjective health: the worse health was described, the more intense of religiosity was detected in all five aspects.

Absztrakt: A Nyíregyháza Életminősége kutatás legújabb hullámában szereplő The Centrality of Religiosity Scale (CRS; Huber és Huber, 2012) alapján leírható a nyíregyházi lakosság vallásosságához való viszonyulása. A lakosság negyedére jellemző a formális vallásos részvétel, felére az imádkozás. A lakosság kisebb részére jellemző az egyházi út követése, többen a maguk módján vallásosak. A nők, az idősebbek és a nehéz élethelyezett átélték jellemzőbben gyakorolják valamely vallásos tevékenységet. A vallásosság szoros összefüggést mutatott a szubjektív egészségi állapottal: az egészségüket rosszabbnak érzékelők jellemezték magukat intenzívebb vallásossággal mind az öt szempont szerint.

Ez a tanulmány a Nyíregyháza város életminősége – Háztartáspanel kutatás Egészségi állapot felmérése keretében készült.

A vallásosság és a spiritualitás szerepe az életminőség alakításában

A vallás és a spiritualitás életminőségben játszott szerepét vizsgálva érdemes visszanyúlni a vallásszociológia kezdetét jelentő gondolatokig, miszerint a vallás legfontosabb szerepe a rituálék biztosítása. A rituálék nyújtják és erősítik meg a társadalom tagjai számára a *közösségi értékeket*, melyek elfogadásán alapszik az együttműködés és a *társadalmi integráció* (Durkheim 2003). Egy másik szempontot ragad meg Luckmann, amikor kijelenti, hogy a vallások a legnehezebben megválaszolható, *egzisztenciális kérdésekre keresnek és adnak válaszokat*. Ezáltal a vallási világnézet támaszt nyújt az egyénnek ahhoz, hogy a világban tájékozódni tudjon (Luckmann 1963, 1991 – hivatkozza Bognár 2008). A jelenleg érvényes felfogás szerint a vallás e két funkciója, azaz a *közösségek összetartása* és az *egyén eligazítása a bonyolult világban*, egybefonódva adja a személyes jól-lét alapjait, nem csupán azokban a korszakokban, amikor a vallásos világnézet egyeduralkodó volt, de a tudományos racionalitás térnyerését követően is. Igaz, ezt követően az említett funkciók felett a vallás elveszti kizárólagos kontrollját (pl. a társadalmi kohéziót a nemzettudat, a világban való eligazodást a természet- és társadalomtudomány magyarázatai is szolgáltatják), illetve a szekularizáció nyomán kialakuló, megerősödő intézmények jogot formálnak az egyház(ak) korábban kizárólagos szerepeire. Emellett megjelenik a spiritualitás, mint a vallásosságot részben átfedő fogalom, amely sokaknál betöltheti a fenti funkciókat.

A vallás és a spiritualitás az adaptációt szolgáló erős karakterjegyként az egyéni megküzdési (coping) stratégiák fontos eleme (Pikó, 2005; Steen, Kachorek, és Peterson, 2003). A transzcendenciához való viszony, az élet értelmébe vetett hit, annak elfogadása, hogy személyes életünknek (és általában véve az emberi életnek) célja van, elősegíti a mentális egészség megőrzését, a testi és lelki egészség egységét, az életeseményekhez való alkalmazkodást, az életproblémák kezelését, a hétköznapi történéseihez, önmagunkhoz és másokhoz fűződő pozitív hozzáállást (Miller és Thoresen, 2003, Pikó, Kovács és Kriston, 2011).

A társas támasz életminőségre gyakorolt hatásának kérdésében a vallásosság szerepére fókuszálva érdemes megvizsgálni, hogy a pozitív hatást egyszerűen a közösség által nyújtott társas támogatás eredményezi-e, vagy hozzájárul ehhez a vallás nyújtotta speciális értékek hatása is. Az egyházi tagoktól kapott társas támogatás egészségre gyakorolt hosszú távú hatásának vizsgálta során kiderült, hogy a hívők társadalmi státusza az egyházon belül is leképződik, azaz a tagok elsősorban a hozzájuk hasonlóaktól kapnak támogatást. A papok által nyújtott szociális támasz viszont kevésbé bizonyult jelentősnek (Krause és Ellison 2002 – idézi Barna 2007).

Marmot (1976, 1989 – idézi Kopp, Székely és Skrabski 2004) vizsgálatai szerint azok az Egyesült Államokban élő japán férfiak, akik nagyon erősek nemzeti identitásukban és kifejezik a közösséghez tartozást, tartják a japán szokásokat, ötvenéves kor alatt ötször, ötvenéves kor felett pedig háromszor ritkábban kaptak szívinfarktust, mint azok a japánok, akik modernizálódott, amerikanizálódott életmódot folytatnak. A közösséggel való azonosulásnak tehát biológiailag kimutatható egészség-

védő hatása van. Ezek a vizsgálatok arra engednek következtetni, hogy a gyülekezeti-egyházi társas támogatás lényegében nem több, mint bármely hasonlóan szoros közösségben megélhető támogatás – ugyanakkor a hasonló, de nem-vallásos egészségvédő mechanizmusok megléte nem cáfolja a vallásos közösségek egészségvédő hatásának feltárt eredményeit.

Hasonlóan összetett kérdés a vallás nyújtotta koherens világkép és életcél pozitív hatásának vizsgálata. Számos vizsgálat kimutatta, hogy az életminőségre a vallás ilyen módon is pozitívan hat – de úgy tűnik ugyanezt a koherens világképet, illetve a kihívást jelentő életcélokat a valláson kívül más rendszer is biztosíthatja – ezek közül példaként ragadom ki Frankl (1996) logoterápiáját és egzisztenciaanalízisét, valamint Csikszentmihályi (1996) flow-elméletét.

Livingston (2002) vizsgálata szerint függetlenül attól, hogy valaki vallásos-e, vagy sem, kevésbé boldogtalanok azok a személyek, akik koherens, szisztematikus világképpel rendelkeznek. Livingston megállapította, hogy a teljes ateizmustól az erős hitig terjedő skálán a két szélső csoport a legkevésbé boldogtalan. A stabil ateisták és az erősen vallásosok egyaránt határozott, biztos elképzeléseken nyugvó, egységes világképpel rendelkeznek, amely kielégíti a világban való eligazodás igényét.

A három Hungarostudy felmérés (1988, 1995, 2002) a 18 évesnél idősebb magyar népességet életkor, nem és terület szerint reprezentálta (Kopp 2003; Kopp és Skrabski 2003; Skrabski és mtsai. 2004). A vizsgálat sorozatban az egészségi állapot és az életmód szociális és pszichológiai összefüggéseit elemezték, különösképpen azt, hogy milyen tényezők tekinthetők leginkább egészségvédőnek. A 1995-ös és 2002-es hullámban a vallásosságra vonatkozó kérdések is szerepeltek, így azok elemzésére is sor került (Rózsa és mtsai. 2003; Kopp 2003). Ezek eredményei szerint a vallásgyakorlás és a vallás fontosságának megítélése leginkább az életkorral, nemmel, az anyagi helyzettel és az iskolázottsággal állt kapcsolatban, ezért a vallás és az egészség összefüggéseinek elemzésénél a szerzők minden esetben korrigálták az adatokat, elkerülendő a téves következtetéseket. A kutatás tanulsága szerint a vallásgyakorlás minden vizsgált változó esetében jobb testi és lelki egészséggel jár együtt. A vallásgyakorlók az országos átlaghoz képest 43%-kal kevesebb cigarettát szívnak el naponta, és 42%-kal kevesebb napig voltak betegek a vizsgálatot megelőző évben, ezzel párhuzamosan a munkaképességük jelentősen jobb. Szignifikánsan magasabb értéket értek el jóllétet reprezentáló skálán, kevésbé depressziósak, kevésbé ellenségesek, ugyanakkor kooperatívabbak, kevésbé jellemzik őket káros érzelmi megbirkózási módok, jellemzőbb rájuk a problémamegoldó konfliktusmegoldás, és szignifikánsan több társas támogatásról számoltak be szüleik és munkatársaik részéről (Kopp, Székely és Skrabski 2004).

Anyag és módszer

A „Nyíregyháza életminősége 2018” panelkutatás 5. hullámának teljes adatfelvétele 2017. októberétől 2018 május közepéig zajlott, az utóbbi években jellemző magas válaszmegtágadási arány (az eredeti címek 45 százaléka nem vállalta a részvételt)

mellett. A Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala által szolgáltatott címek mellé így saját mintavételi módszerrel további kiegészítő címeket kellett alkalmazni, így összesen 540 háztartás került be a mintába, melynek jellemzőiről lásd Huszti Éva és munkatársai (2018) tanulmányát.

Az előző négy hullámtól eltérően (Fábián és mtsai, 2018) az új vizsgálatban a la-kosság vallásosságának mértéke is fókuszba került. Az erre irányuló blokkban a vallásosság skála (The Centrality of Religiosity Scale, CRS – Huber és Huber, 2012) egyszerűsített verziójának alkalmazásával mértük a vallásosság jellegét és mértékét, amely mind az általános, mint az egészségi állapot felmérésére irányuló kérdőívben helyet kapott, de jelen tanulmányban a kiadvány tematikájának megfelelően kizárólag az általános adatbázisra fókuszálunk. Az öt itemből álló skála alkalmas arra, hogy külön kezeljük a vallásos részvétel (religious attendance) és a vallásos hit (religious belief) kérdését, amelyek számos vizsgálatban eltérő hatást gyakorolnak az egyének viselkedésére (vö. Glaeser és Sacerdote 2002). A részvétel és a hit különjárásáról érdekes eredmény született a „Nyíregy-háza életminősége 2018” panelkutatás adatbázisán is, ahol Takács és Fábián (2018) a multihalmaz elmélet keretrendszerében bizonyítja a vallásos hit itemeinek szorosabb korrelációját, illetve a vallásos részvétel viszonylagos elkülönülését a többi itemtől.

Jelen vizsgálatban megkíséreltük továbbá a CRS itemeit megfeleltetni a Glock és Stark (1965 – hivatkozva Földvári és Rosta 1998) által megfogalmazott dimenzióális megközelítésnek is. Ezek a dimenziók különböző, egymástól jól elkülöníthető területet határolnak le: a hit (ideológiai dimenzió), vallásgyakorlat (rituális dimenzió), vallási érzés, élmény (élmény és tapasztalat dimenziója), vallási ismeretek (intellektuális dimenzió), és a mindennapi élet vallásossága (következmény dimenzió). A modell alapkonceptiója, hogy a modern társadalomban az egyes dimenziók függetlenednek egymástól, és az egyéni preferenciáktól függ, hogy ki melyik dimenzióban milyen attitűdöt mutat. A CRS itemeit az 1. táblázatban feltüntetett módon feleltettük meg a vallásosság dimenzióinak.

A vallásosság dimenziói Glock és Stark (1965) szerint	A CRS itemei (Huber és Huber 2012)
hit (ideológiai dimenzió)	Hiszem, hogy Isten létezik
vallásgyakorlat (rituális dimenzió)	Templomba vagy gyülekezetbe járok Imádkozom
vallási érzés, élmény (élmény és tapasztalat dimenziója)	Megtapasztaltam, hogy Isten része a személyes életemnek Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról
vallási ismeretek (intellektuális dimenzió)	–
mindennapi élet vallásossága (következmény dimenzió)	–

1. táblázat. A CRS illeszkedése a vallásosság dimenzióihoz.

A vallásosság életminőségre gyakorolt hatását a szubjektív egészségi állapot vonatkozásában vizsgáljuk. Az adatok értelmezése során, amennyiben a négyfokú skálát egyszerűsítve magyarázzuk, a „nagyon jellemző” és „kicsit jellemző” válaszokat

jellemzőnek, az „inkább nem jellemző” és „egyáltalán nem jellemző” válaszokat pedig *nem jellemzőnek* tekintjük.

Eredmények

A nyíregyházi lakosság életminőségének vizsgálatára irányuló kutatás-sorozat ötödik hullámában kapott eredményeken is jól látható, hogy a vallásosság különféle aspektusai, dimenziói napjainkban elválnak egymástól. A nyíregyházi válaszadók egyéni preferenciákban előnyben részesítik az Istenbe vetetett hitet, amely meglétéről a megkérdezettek 61,0 százaléka számolt be. Figyelembe véve a CRS másik négy szempontját, amelyek részben mentális és lelki tartalmakról, valamint vallásos gyakorlatokról szólnak, kijelenthetjük, hogy az önbevalláson alapuló istenhit sokak esetében tartalmatlan – létezik, de jobbra nem befolyásolja még azok viselkedését sem, akik a hitükről, mint rájuk nagyon jellemző dologról számoltak be (35,2 %). Az imádkozás gyakorlata már csak a megkérdezettek 47,4 százalékára, a vallásos gondolatok 42,5 százalékára jellemző, míg azok aránya, akik megtapasztalták Isten személyes jelenlétét az életükben, már csak 37,8 százalék, azaz szinte a fele azoknak, akik hisznek Istenben. Ehhez képest a formális vallásgyakorlók aránya méginkább eltörpül, hiszen a megkérdezettek 26,9 százaléka jár templomba-gyülekezetbe, de azok, akikre ez valószínűleg kellő rendszerességgel jellemző, mindössze a minta egytizedét tették ki (2. táblázat). A Tomka Miklós (1996) által alkalmazott kategóriát alkalmazva tehát azt mondhatjuk, hogy az istenhívők jelentős része a *maga módján vallásos*, amely szociológiai fogalommal jól leírható az a csoport, amely az egyháztól – és a vallásos csoport támogatásától – távol éli meg hitét, amely elég széles spektrumon mozoghat, a „biztos-ami-biztos” babonáságtól a mélyen megélt, az életminőség szempontjából a formalizált vallásossággal egyenértékű spiritualitásig.

	Mennyire jellemző?			
	nagyon	kicsit	inkább nem	egyáltalán nem
Hiszem, hogy Isten létezik (N: 415)	35,2	25,8	16,2	22,8
Templomba vagy gyülekezetbe járok (N: 455)	10,0	16,9	26,7	46,3
Imádkozom (N: 417)	20,3	27,1	16,3	36,3
Megtapasztaltam, hogy Isten része a személyes életemnek (N: 413)	16,2	21,6	21,6	40,6
Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról (N: 455)	15,3	27,2	26,7	30,9

2. táblázat. A CRS egyes itemeire adott válaszok megoszlása az általános mintában (%).

A vallásosság dimenziális megközelítésében a CRS itemeit három dimenzióba soroltuk, bár vitatható például, hogy az „imádkozom” miért a rituális és miért nem a következmény dimenzióba került. Azon dimenziók esetén, amelyek két CRS-itemet foglalnak magukba, az itemekre adott válaszok átlagával számoltunk. Ez esetben a „kicsit jellemző” értéke 2,5-3,0; a „nagyon jellemző” értéke pedig 3,5-4,0 volt. Eszerint is észlelhető a „tartalmas hit” és a „tartalom nélküli istenhit” közötti különbség, amely különösen azok körében mutat éles eltérést, akikre az egyes dimenzió az önjellemzésük alapján nagyon jellemző (3. táblázat).

	Mennyire jellemző?			egyáltalán nem
	nagyon	kicsit	inkább nem	
hit (ideológiai dimenzió) (N: 415)	35,2	25,8	16,2	22,8
vallásgyakorlat (rituális dimenzió) (N: 415)	15,8	26,4	24,2	33,6
vallási érzés, élmény (élmény és tapasztalat dimenziója) (N: 413)	17,8	25,5	27,7	29,0

3. táblázat. A vallásosság három dimenziójának megoszlása az általános mintában (%).

A vallásosság megoszlásában erőteljes különbségek tárhatók fel a nemek viszonylatában. Azon túl, hogy a férfiak vallásossága minden szempont szerint elmarad a nők vallásosságától, a 4. táblázat adatai arra is rámutatnak, hogy míg ez a különbség az istenhit esetében nem számottevő, a formális vallási részvétel a nőkre mintegy másfélszer gyakrabban jellemző, a többi szempontot vizsgálva pedig közel kétszeres arányban jellemző a férfiakhoz képest.

	férfi		nő	
	jellemző	nem jellemző	jellemző	nem jellemző
Hiszem, hogy Isten létezik	52,2	47,8	68,0	32,0
Templomba vagy gyülekezetbe járok	19,8	80,2	32,4	67,6
Imádkozom	33,0	67,0	59,2	40,8
Megtapasztaltam, hogy Isten része a személyes életemnek	26,5	73,5	46,7	53,3
Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról	28,0	72,0	53,7	46,3

4. táblázat. A vallásosság megoszlása nemek szerint (%).

A vallásosság családi állapot szerinti vizsgálata is érdekes eredményre vezetett. Egyfelől leképeződik benne az életkori jellegzetesség, miszerint a fiatalok (nőtlen és hajadon) lényegesen kevésbé vallásosak, mint az idősek (özvegy), másfelől a nehéz élethelyzetben élők – vagy korábban nehézségeket átéltek – jellemzően magasabb arányban fordulnak a transzcendencia felé a vallásosság különböző formáival (elvált, özvegy). Ezek, mondhatni, megfelelnek a várakozásoknak. Emellett érdemes

kiemelni, hogy a házások rendre magasabb arányban vallották magukat ilyen, vagy olyan módon vallásosnak, mint az élettárrsal élők – vélhetően sokak számára éppen a vallásos hozzáállás lehetett az egyik alapja a házasságkötésnek is (5. táblázat).

	nőtlen, hajadon	házas	élettárrsal él	elvált	özvegy
Hiszem, hogy Isten létezik	46,4	64,9	59,2	68,0	75,7
Templomba vagy gyülekezetbe járok	14,0	34,1	16,9	17,7	38,7
Imádkozom	33,6	53,0	36,0	54,1	64,9
Megtapasztaltam, hogy Isten része a személyes életemnek	27,0	40,5	26,0	34,8	63,9
Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról	27,0	45,2	32,2	50,0	64,4

5. táblázat. A vallásosság aránya családi állapot szerint („jellemző”, %).

A vallásosság és a szubjektív egészségi állapot összefüggéseit vizsgálva a CRS mellé a vélt egészség mutató (self perceived health) mérésére a WHO ajánlásának megfelelő ötfokozatú skálát (Tokaji, Faragó és Boros, 2011) vontuk be. A nyíregyházi életminőségvizsgálat általános mintáján nem a várt irányú összefüggést kaptuk, miszerint annál jobb szubjektív egészségi állapot rögzíthető, minél inkább vallásos a megkérdezett, hanem ennek pont a fordítottját kaptuk, amely ráadásul még a vallásos hit és a vallásos részvétel síkjain sem mutatott más képet (6. táblázat). A szubjektív egészségi állapotban a vallásosság fokozatainak fényében mérhető különbség minden esetben szignifikáns volt. Az eredményeket az életkori összefüggések magyarázhatják, ugyanis mintánkban minél idősebb volt valaki, annál nagyobb eséllyel hitt Istenben: a 19-39 évesek azonos arányban hittek, illetve nem hittek Istenben, a 40-59 évesek csoportjában a hívők másfélszer többen, a 60-79 évesek csoportjában pedig háromszor többen voltak, mint a nem hívők. A vallásos részvétel esetében – bár a minta egészére kevésbé jellemző, mint a vallásosság többi mutatója, ezért azok, akik nem járnak templomba/gyülekezetbe, mindig többen vannak – az életkor előrehaladtával ugyancsak megnőtt a formális vallásgyakorlók aránya: a 19-39 évesek között a vallásukat formálisan nem gyakorlók közel hatszor, a 40-59 évesek között két és félszer, a 60-79 évesek között már csak 1,3-szor vannak többen, mint a templomba vagy gyülekezetbe járók. Emellett egy fordított logikájú magyarázat is elképzelhető: azok, akik (nagyon) rossznak érzékelik egészségi állapotukat, nagyobb valószínűséggel fordulnak a vallásosság felé – ez azonban inkább babonás segítségvárás, vagy a „személyes hit” jellegét ölti magára, melyet jól mutat, hogy ez a csoport a formális részvételben nem emelkedik ki.

szubjektív eü áll.	Hiszem, hogy Isten létezik		
	nem jellemző	jellemző	összesen
(nagyon) jó	49	51	100
elfogadható	27	73	100
(nagyon) rossz	27	73	100
	Templomba vagy gyülekezetbe járok		
	nem jellemző	jellemző	összesen
(nagyon) jó	78	22	100
elfogadható	65	35	100
(nagyon) rossz	51	49	100
	Imádkozom		
	nem jellemző	jellemző	összesen
(nagyon) jó	61	39	100
elfogadható	45	55	100
(nagyon) rossz	31	69	100
	Megtapasztaltam, hogy Isten része a személyes életemnek		
	nem jellemző	jellemző	összesen
(nagyon) jó	69	31	100
elfogadható	56	44	100
(nagyon) rossz	48	52	100
	Gyakran gondolkodom vallásos dolgokról		
	nem jellemző	jellemző	összesen
(nagyon) jó	70	30	100
elfogadható	51	49	100
(nagyon) rossz	36	64	100

6. táblázat. A vallásosság és a szubjektív egészségi állapot összefüggései (%).

Összegzés

Számos elméleti konstrukció vonta be a vallásosságot és a spiritualitást az életminőséget leíró modellekbe – emellett empirikus vizsgálatok sora igazolta, hogy a hétköznapi élet horizontján túlmutató szellemi-lelki erőfeszítések, ahogyan a vallásosságot és a spiritualitást megragadhatjuk, értékes hozadékkal bírnak az egyén személyes jól-léte, egészsége, valamint társas kapcsolatai és önkifejezése szempontjából. Azon túl, hogy a vallásos részvétel során az egyén támogatást nyer a közösségtől, ahová tartozik, az elfogadás formális és informális aktusainak megélése kiegyensúlyozottabbá teszik az életét. A vallásosság közösségi eleme mellett hangsúlyosan

jelenik meg az élet értelmét firtató, egzisztenciális kérdésekben, a vallás és spiritualitás eszközeivel jól kezelhetők a krízisek, és kiválóan biztosítható a személyes fejlődés. Emellett is meg kell azonban jegyezni, hogy általános jelenség a vallás és spiritualitás kiüresedése is, amely részben a formális részvételt torzítja a közösségi nyomásnak való behódolássá, részben az istenhit megélését szűkíti le babonás tartalmakra – ezek egyike sem szolgál az egyén valódi támaszául.

A nyíregyházi életminőségvizsgálatok sorozatába az ötödik hullámban került be a vallásosság mérését szolgáló skála. Ennek adatai alapján megállapítható, hogy a lakosság negyedére jellemző a vallásos részvétel, egyúttal felére az imádkozás. Ez, és a többi, inkább személyes, mint közösség dimenzióban mért különbség alapján kijelenthető, hogy a lakosság kisebb részére jellemző az egyházas út követése, többek a maguk módján vallásosak – ennek a csoportnak pedig egy, a vizsgálat alapján meghatározhatatlan része inkább babonás, mintsem spirituális jelleggel. A nők, az idősebbek és a nehéz élethelyezett átéltek jellemzőbben gyakorolják valamely vallásos tevékenységet, vagy bírnak transzcendens tapasztalással. A vallásosság szoros összefüggést mutatott a szubjektív egészségi állapottal is, oly módon, hogy az egészségüket rosszabbnak érzékelők jellemezték magukat intenzívebb vallásossággal mind az öt szempont szerint.

Felhasznált irodalom

1. Barna Zs. (2007): A vallásosság és a szubjektív életminőség. In: Utasi Ágnes [szerk.] (2007): Az életminőség feltételei. Műhelytanulmányok. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. 116-134.
2. Bognár B (2008): Vallás és racionalitás a luhmanni perspektívában. Világosság 2008/9–10: 155-165.
3. Csíkszentmihályi, M. (1996): Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention. New York: Harper Collins.
4. Durkheim, E. (2003): A vallási élet elemi formái. A totemisztikus rendszer Ausztráliában. Kultúrák keresztútján. L'Harmattan Kiadó, Budapest. [Az eredeti kiadás: Durkheim, E. (1925): Les Formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie. Alcan, Paris.]
5. Fábrián G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Életminőség Nyíregyházán. A nyíregyházi nagymintás társadalomkutatások első négy hulláma a megyeszékhelyen. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 53/3: 83-102.
6. Földvári M., Rosta G. (1998): A modern vallásosság megközelítési lehetőségei. Szociológiai szemle 1998/1: 127-137.
7. Frankl, V. (1996): Az ember az értelemre irányuló kérdéssel szemben. Kötet Kiadó, Budapest.
8. Glaeser, E. L., Sacerdote, B. I. (2002): Education and Religion. NBER Working Paper Number: 8080. National Bureau of Economic Research, Cambridge.
9. Huber, S., Huber, O. V. (2012): The Centrality of Religiosity Scale (CRS). Religions 2012/3.: 710–724

10. Huszti É., Hüse L., Takács P., Fábíán G., (2018): A „Nyíregyháza Életminősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol.9. No.27. **xx-xx**
11. Kopp M., (2003): A mentális és magatartási betegségek és zavarok gyakorisága és az általuk okozott társadalmi teher. In: Ádány R. (szerk.): *A magyar lakosság egészségi állapota az ezredfordulón*. Medicina, MTA Orvosi Osztály, Budapest, 191-206
12. Kopp M., Skrabski Á. (2003): Lelki egészség. In: Csaba György (szerk.): *Egészségmegőrzés. Természet Világa 2003/II.* 37-40.
13. Kopp M., Székely A., Skrabski Á. (2004): Vallásosság és egészség az átalakuló társadalomban. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 5/2: 103-125.
14. Livingston, K. (2002): Faith, Reason, and the Good Life. <https://atlassociety.org/objectivism/atlas-university/deeper-dive-blog/3706-faith-reason-and-the-good-life>
15. Miller, W.R., & Thoresen, C.E. (2003). Spirituality, religion, and health. An emerging field. *American Psychologist*, 58, 24-35.
16. Pikó, B. (2005). *Lelki egészség a modern társadalomban*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
17. Pikó, B., Kovács, E., Kriston P. (2011): Spiritualitás – vallás – egészség. Fiatalok mentális egészsége a spirituális jóllét mutatóinak tükrében. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 12 (2011) 3, 261-276. DOI: 10.1556/Mental.12.2011.3.4
18. Rózsa S., Réthelyi J., Stauder A., Susánszky É., Mészáros E., Skrabski Á., Kopp M. (2003): A Hungarostudy 2002 országos reprezentatív felmérés általános módszertana és a felhasznált tesztbattéria pszichometriai jellemzői. *Psychiatria Hungarica* 18 (2): 83-94
19. Skrabski Á., Kopp M., Rózsa S., Réthelyi J. (2004): A koherencia mint a lelki és testi egészség alapvető meghatározója a mai magyar társadalomban. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 5 (1): 7-25.
20. Steen, T.A., Kachorek, L.V., & Peterson, C. (2003). Character strengths among youth. *Journal of Youth and Adolescence*, 32, 5-16.
21. Takács P., Fábíán G. (2018): Lokális Életminőség Index, Nyíregyháza 2018 - valamint a multihalmaz alapú vizsgálatok lehetőségei. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol 9. No. 27. 70-95.
22. Tokaji K.-né, Faragó M., Boros J. (2011): Objektíven szubjektív. *Statisztikai Szemle* 7-8: 786-790.
23. Tomka M. (1996): *Vallás és vallásosság. Társadalmi Riport 1996*. Társadalmi Riport 1996. Társadalmi Riport, Budapest. 592-61